

לזית חן

יכליל וזדושים נחמדים
 בחלכה ואנדה יחד אנודים
 על איזה מסכתות צמודים
 בנוים על אדני השיר הישר
 וקולעים למטר האמת.

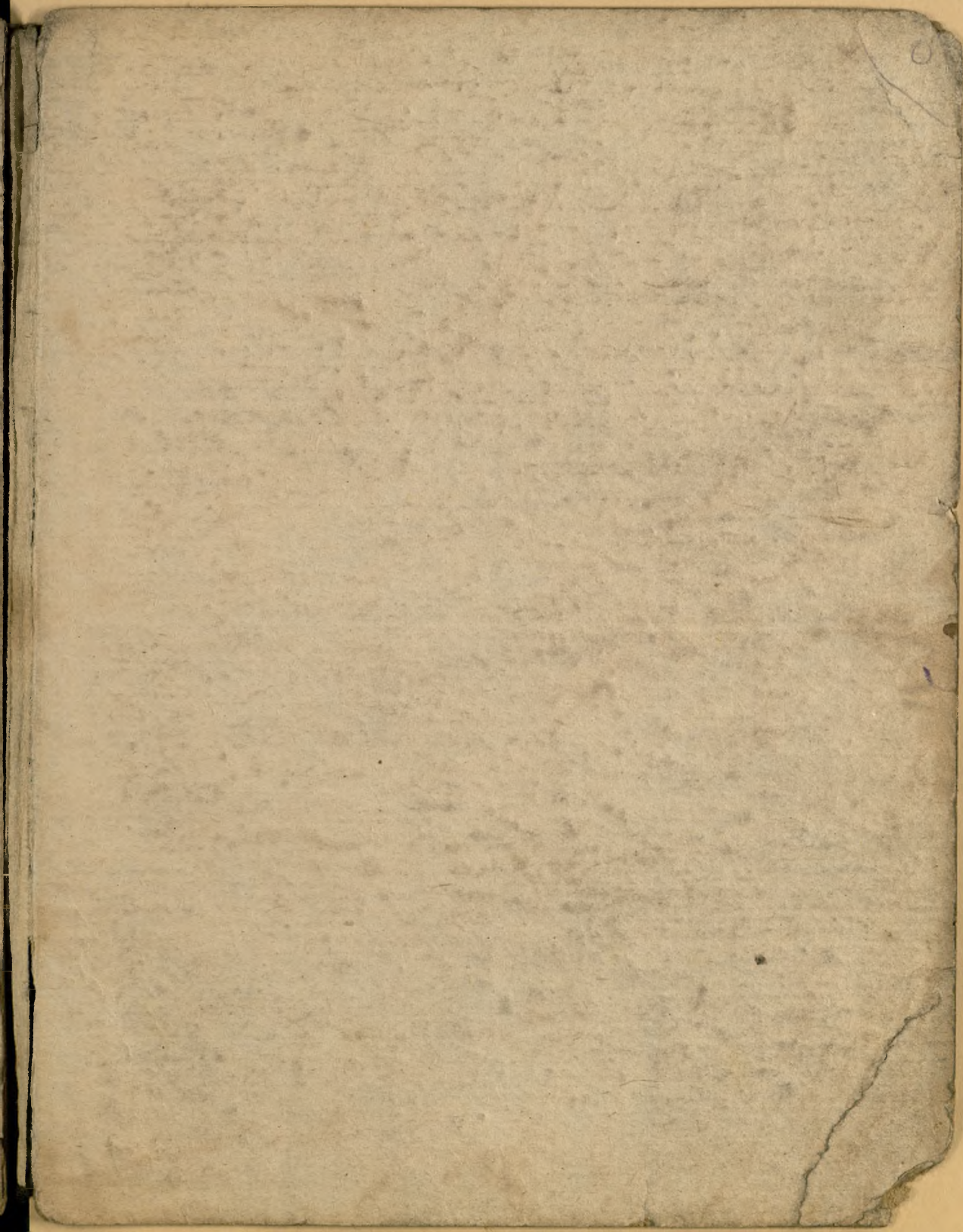
כל אלה חמרו

ממני הצעיר חיים אביעזר זעליג בדרך ר' רוב
 אורי זל מ"ן ור"מ בקק מינטק יצ"ו.

— ארבעה עשר —

דף על נא

ברבור ר' יהודה לייב מדין נ"ה
 (ב'המחוקק מו"ה אליעזר לופטאן מ"ן ז"ל)
 שנת ה'תקנ"ה לפ"ק

קדוש וברוך

ספר

בעזרת שמו

לזית חן

יכלכל חידושים נחמדים.
בהלכה ואגדה יחד אגודים.
על איזה מסכתות צמודים.
בנוים על אדני השכל הישר
וקולעים למשרת האמת.

כל אלה חברו

ממני הצעיר חיים אליעזר זעליג בהרב ר' דוב.
אורי ז"ל מ"ץ ור"מ בק"ק מינסק יצ"ר.

וזילנא

בדפוס ר' יהודא ליב מ"ץ נ"י.
(ב'המחוקק מו"ה אליעזר ליפמאן מ"ץ ז"ל).
שנת תרנ"ה לפ"ק

ЛИВІЯТЪ ХЕЙНЪ.
Респонсы по религиознымъ вопросамъ.
Сост. Х. З. Моргенштернъ. Ч. I.
ВИЛЬНА. Въ типографіи Л. Л. Маца,
на Квасномъ переулкѣ, д. № 1195/6 1895 г.

Доволено цензурою. 13 Декабря 1894 г. Вильна.

כאשר הי' כלל קורתי ה"ה הרב המאו"ג המפורסם חריף ובקי בחדרי תורה וכו' כש"ת מו"ה חיים אביעזר זעליג בהרב ר' דוב אורי נ"י מ"ץ ור"מ בק"ק מינסק ועסקתי עמו ורלתי כי ידיו רב לו בש"ס ופוסקים ואגדה ומדרש ולחדש חידושים נכונים ורחוין להעלותו בדפוס . ע"כ מן הראוי לחזק ידיו ולעזור לו בכבוד בראוי כי דבריו מחזקים ונכונים בטוב טעם ודעת ויחקבלו בעז"ה לכל שומעיהו ויפיקו רצון טוב בראות ד' ולמען כבוד התורה בלע"ה וגם אנכי חקבל בעז"ה את ספרו כשיצא מן הדפוס ברשיון העמנוזר ונתתי דמי קדימה יום ד' ד' כסלו תר"ן קאוונא .

נאם יצחק אלחנן החופ"ק הג"ל.

הנה כאשר נחמי ד' בדרך ובאתי לק"ק מינסק עיר המפורסרת ד' יבוננה ומנאתי שם את שאהבה נפשי בעלי תורה וחכמה ויראת חטא וגם כל עשירי נדיבי העם הם אנשים חכמים ושלמים מופלגי תורה ויראי ד' תורה וגדולה בקנה אחד עולה כלל החכמה וכלל הכסף אשרי שלהם ככה ונמד' ישא ברה ויוסף ד' עליהם ככה חלף פעמים ויברך אותם וגו' וכאשר נתכבדתי שמה אלל כבוד הרב הגאון החו"ב בש"ס ופוסקים וכו' שכ"ת מו"ה חיים אביעזר זעליג נ"י בהרב הגדול וכו' מ' דוב אורי ז"ל מ"ץ ור"מ דק"ק הג"ל והרב עסקתי עמו בפלפול של הלכה ושמעתי ממנו כמה חידושים נכונים בש"ס קרובים למערת האמת וישרו מאד בעיני וגם שמעתי ממנו כמה חידושים בד' אגדה ומדרשים ורלתי כי בסיומן מילתי' באגדה טובה ויש לו חיבור יקר ונחמד חיבורו והנה חף שאינו נלך לדידי ולדכוותי כי אב"ד דק"ק קאוונא נ"י והסכים על חיבורו כי מן הראוי לחזק ידיו ולסייעו בדבר הדפסת ספרו הג"ל אך לאשר שביקש ממנו כבוד הרה"ג נ"י הג"ל שאבוא גם אנכי על החתום בזה אמרתי כי ראוי של אדם זה כבודו ובאתי גם אנכי לאשרופי כי ראוי לחזק ולסייעו ולהתנוכו בדבר הדפסת ספרו כדי שיהי' יכול להוציא פרי מחשבתו מכה אל הפועל וחפץ ד' בידו יצליח להוציא ספרו הג"ל לאור הדפוס ברשיון העמנוזר למען לזכות את הרבים וגם אנכי חקבל ספר אחד מאת הרה"ג הג"ל כשיצא מנצית הדפוס במחיר אשר יושט עליו — כה דברי הכותב באמת לכבוד התורה ולומדי' ובאלע"ה ביום ב' כ"ב אייר שנת רנ"ת לפ"ק בפה מינסק .

נאם שלמה בלח"א מ' ישראל בושא הבחן זללה"ס מ"ץ דק"ק ווילנא.

הה הרב הגאון מוהר"ר חיים אביעזר זעליג הוא אחד מנכדי ק"ק מינסק המפורסמים אולי צריך הוא לחזק התקרבות נא להכירנו לפני כבוד גאוני בתורה ובחכמה . הבעה"ח יום ב' תמוזה תרמ"ו ווילנא .

נאם יעקב המ"מ ומ"ץ דמחא ווילנא .

הז ב"ה זא לפני ש"ב הרב המאור הגדול החריף אמיתי ובקי בש"ס ופוסקים המפורסם לשם ולתהלה ולתפארת בישראל כש"ת מוהר"ר חיים אביעזר זעליג נ"י בהרב המופלג בתורה ובי"ה מוהר"ר דובער ז"ל והתעורר בלבבו הטוב להוציא חידושי תורתו לאור המיוסד עפ"י יסודי הש"ס והפוסקים ע"ד פלפול של אמת ע"כ התענתי על דבריו דברי חכמה לתמוך את ידי הרב נ"י להוציא לאור הדפוס גם שאינו צריך להסכמה כי חתמו הכתמים אשר כל חזק יעטם לו כאף דבש אינם צריכין ראוי עכ"ז באתי לחלות מול הדבר כבוד נכדי עמנו למחזקי התורה ולומדי' לסייעו ולקבל את ספרו בע"ע והנני

הסכמות גאוני זמננו יחי'

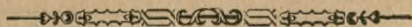
4

והגני מברכס בצרכת ד' לעמו ישראל חיים קליין בהרב הגאון המפורסם החסיד אמותי מו"ה
מנחם מענדיל ז"ל ממניסק .

גם אחי הקבל זל"ג כפר אחד בעד א' נו"כ מחירו ונתתי ע"ז ד"ק כנהוג יום ב' מ"ח למצ"י
תצור"ך . ישראל חיים הנ"ל .

בבואי לפ"ק מינסק באתי לקבל פני ידידי ורעי כנפשי הרב המאור הגדול חריף ובקי בש"ס
ופוסקים כש"ת מו"ה חיים אביעזר ועליג נ"י בהרב מו"ה דובער ולבד אשר שמעתי
אמריו בחידושי הורה כי נעמו עוד הראה לי חידושי הורתו אשר מיועדים המה להוציא לאור
בקרוצ ויהא רעוא דשמיא שיעלה בידו והנה אורו עיני כי טעמתי דבריו הנחמדים ומתוקים
מדבש יכודו הוא ע"פ יכודי ש"ס ופוסקים קולעים אל מטרת האמת ע"כ מזה רבה להחזיק
בעץ החיים להומכו ולכעדו למטן שיכל להוציאם לאור ויראו רבים ויהנו מהורתו ולראי' באתה"ח
יום ב' כ"ה עבת הרל"ח לפ"ק מינסק .

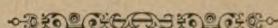
נאם אברהם בן לא"א מ' מאיר וגם אני הקבל זל"ג כפר אחד כפי אשר יוסת עליו הנ"ל .

בעזה"י

הקדמה

לספרי בציר אביעזר ולוית חן

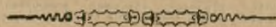

הנה כל מחבר חיבור עושה הקדמה לספרו ויש שממשיל לאמר כי ספר בלא הקדמה כנוף בלא נשמה ויש שמקרים ראשית חכמה יראת ה' בדברי מוסר להלחוב הלכבות בעבודה ובמעשה הטוב. אמנם אין זה אלא במי שחיבורו הוא בפילפול הלכה שצריכין לקב חומטין כדאמר' בשבת כפ"ב אבל חיבורי זה הוא להבין דברי רבותינו בעלי המד"ר ואגדה שהם מלאים חכמה ומוסר ויראת ה' על כל גדותיהם. כמו שאמר באדר"נ כל מי שלא טעם טעם אגדה לא טעם טעם יראת ה' הטא. ויש שבתכו תחילת כל חיבור וראשית כל דיבור לבקש מאת ה' שלא יכשל ולא יטה מדרך האמת. ואמנם כי כן הוא הלא הוא דבר הנוגע אל עצמו ולבו, היודע תעלומות הוא יודע וכל לכבות הוא חוקר. לפני ה' ישפוך שיחו. ולמה לו להנביא קילו בתפילתו להכריז ברכים ומה לו לעשותו בדפוס ולקובעו כיון. וכבר סידרו החכמים דידעו לרצויי למרן כתפילת ר' נחוניא בן הקנה כדתנו בכניסתו מה הוא אומר ולא מה ה' אומר ופירשו דצריך כן לומר. בברכות פ"ד. וכן יש נוסחא אחת קצרה כוללת הרבה הביא המ"ז באר"ח סוף סי' ק"י. ולהתנצל על מה ולמה הביאו לחבר חיבור ואין די בחיבורי הראשונים אשר קטנם עבה ממתנינו כבר ביאר יפה בזה הנאון החכם המוסקטי בהקדמתו לספרו נפוצות יהודה מדברי חז"ל ומאמרי הפילוסופים ועיקר דבריהם מבוארים בדברי חז"ל. יותר ממה שהעגל רוצה לינוק פרה רוצה להניק (פסחים דף ק"ב ע"א) והש"ך על התורה בהקדמתו הביא מפי סופרים וספרים שחוב הוא להוציא לאור ממה שחננו חונן הדעת ושם די באר. ובכלל אמרו (חולין דף ו' ע"א) ת"ה שאמר דבר הלכה אין מויתין אותו ואמרי לה אין מויתין אותו ואמרי לה אין מויתין אותו ע"ש בפירש"י. ועל פי רוב בחיבור ספר יש תועלת גדול ללומדים אותו ומכש"כ אם יארע ויזדמן בר מזל' שיש לו אותו החוש של המחבר בחכמה. יאורו עיניו כי המחבר השתדל ועמל ויגע בתורה וחשב חלקי הסותר וביאר בספר מה שהעלתה מצורתו והוא משכים ומוצא כל אלו מתקנים לפניו. ואני נתתי את לבי לספר מדרש רבה כי אין עליו ביאור מרבתינו הראשונים ז"ל. וכל ימי גדלתי בין החכמים והרבה למדתי מרבתי ולמדתי רק הגמרא עם פירש"י ותוס' והר"ן ומעט הרשב"א והגדתי שיעור גפ"ת יותר מארבעים שנה לתלמידים עם המפרשים המוסכמים וכן המוש"ע עם נושאי כליו המוסכמים ומעט אשר עיינתי בספרי המפולפלים וגם בהם רק בספרים שנתקבלו בכל תפוצות ישראל להוראה להלכה ולמעשה אשר דבריהם מזוככים וישרים (ועיין בהקדמה שג' לספר גליא מסכת):

ונראה דעיקר הטעם כמו שכתב השאגת ארי' בס' ס"ד בשנים הללו מצויים טריפות כמעט כמו כשירות מחמת בדיקת הריאה עכ"ל מחמת זה בודקין הריאה ונראה שנשתנה טבעית הבע"ה מזמן התלמוד כמו שכתבו התוס' בחולין דף מ"ז ע"א ותירוצו התוס' דביצה דלעיל דחוק דהא הגמ' אמרה אורה ארעא קמ"ל כדתנן' לא יאכל אדם שום ובצל מראשו אלא מעליו ואם אכל הרי זה רעבתן כיוצא בו לא ישתה אדם כוסו בבת אחת ואם שתה הרי זה גרגן. משמע דמדינא אין בזה איסור כלל והיינו משום דנשתנה הותרה כמו שכתבו התוס'. ומה דאמר נטיעה מקטע רגליה דקצבי' ודבועלי נדות הפשט האמת מכואר במדרש רבה סדר נשא פרשה י' ס' ד' פרשיותי של תורה נדרשות לפנייהם ולאחריהם. נדרשות מלפניהם כגון דהא כי תבאו אל הארץ ונמעתם כל עץ וגו' מה כתיב לפנייהם ואיש כי ישכב את אשה ש"ז כו' כצד נדרשות מאחריהם שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל מה כתיב בתרי' לא תאכלו על הדם וכי מה ענין זה לזה אלא אמר הקב"ה לערלה את ממתין ג' שנים ולאשתך אין את ממתין עד שהיא מטהרה מנדתה. לערלה את ממתין ג' שנים ולבהמה אין את ממתין עד שתמצה דמי' ע"כ לשון המדרש וכן דרשו חז"ל במנהגיהם פ' ד' מיתות והובא בי"ד ס' כ"ז. וכן כוונת הגמ' דביצה נטיעה מקטע רגליהון דקצבי' היינו מה שאוכלין קודם שתצא נפשה ועוברין על לאו דלא תאכלו על הדם. (והנ' מהר"צ חיות בהגהותיו לחולין הוכיח דלפני התוס' לא הי' ספר במדבר רבה. ויש כ"כ ראי' שרש"י לא הי' לפני המדרש במדבר רבה שבחומש סוף פרשה תרומה כתב ואינו יודע אם [היתדות] תחובין בארץ או קשורין ותלוין וכובדן מכבד ואומר אני כו' עכ"ל ובהדיא איתא במדבר רבה סדר נשא פרשה ו' ס' ו' ויתדות החצר של נחושת שהיו נועצים בארץ סביב שלא יפיל הרוח לקלעים וכן שם פרשה י"ב ס' כ"ד והיו נועצים היתדות בארץ כדי שלא יגלול הרוח ליריעות. וביריעות לא הי' הרוח מפילן. רק בקלעים שהן תלוין בטבעת על הווין אמר שמואל יפיל הרוח וקל להבין) ורש"י ותוס' אישתמיט לחו ההיא שעתא דברי המדרש:

וכשהייתי בוולנא אמרתי דבר זה להגאון ר' מאיר מיכל ג"י ופילפל מעט בזה וסוף דבריו הביא לי ראי' שזה דרשה גמורה ולא אסמכתא דבסנהדרין שם דף ס"ג ע"א דדריש לא תאכלו על הדם לא תאכל מן הבהמה קודם שתצא נפשה דריש שם מפסוק זה עוד כמה דרשות ולא זכר שם מה דאמר' ברבנות דף י"ד ע"א לא תאכלו על הדם לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם אלא משום דהאי דרשה אינה אלא אסמכתא ובסנהדרין כל הנך דרשות הוה דאורייתא. ומה דאמר' ודבועלי נדות כתב מהר"ם שיי"ף תימה תיפוק ל' מנדה הכתובה בתורה ותירץ ברואה טיפת דם כחרדל שיושבת עליו ז' נקיים דהוא דרבנן. ולפי מה שביארנו זה אינו דהא לא תאכלו על הדם הוא דאורייתא. ובספר נתיבות עולם נתיב הצדק פ"ג כתב ע"ז כלומר כמה גדול העונש של הרשעים היוצאים מן היושר שהרי אתה רואה בדברים הטבעיים שתמצא בהם היושר ואיך בכני אדם שהם שכלים שראוי שיהי' בהם היושר ואם הם יוצאים מן היושר עונש גדול עליהן עד שאינם יכולים לעמוד [וזהו מקטע רגליהם ע"ד הכתוב ע"כ לא יקומו רשעים במשפט] ואילו לא הי' נמצא היושר בדברים הטבעיים הי' אפשר שימצא האדם פתחון פה כי האדם הוא בעל טבע אי אפשר שיהי' בו היושר. והרי דבר זה אינו. כי תמצא בדברים הטבעיים היושר כמו חצובא. וכן נטיעה. ויראה לומר כי הנטיעה עצמה אינה מוציאה פירות כג' שנים ראשונים שהם של איסור ואם הנטיעה מוציאה פירות אינם כל כך הרבה כמו אח"כ. ומפני כי דבר זה

זה נראה בנטיעה מקטע רגליהון של קצבים שאינן ממתנין ואוכלים קודם שנעשה היתר וכן בועלי נדות עב"ל. והדברים מאירים כספירים והם שווים עם דברינו הנ"ל וגם המהר"ם ש"ף ציין לעיין בו ונראה כי נראין לו דברי מהר"ל מדבריו. וכשאני לעצמי תירצתי התמיה. דהא דאמר בדבועלי נדות דגם זבה קראה חכמים נדת ודין הזבה ביאר הב"י בריש הלכות גדה סי' קפ"ג דלאחר שספרה ז' נקיים ביום השביעי דמקצת היום ככולו יכולה למכול מדאורייתא וטהורה לבעלה רק אם תראה בסוף היום סותרת למפרע רק משום והזרתם את ב"י מטומאתם אסור לבעול שמא תראה ותסתור עיין בדבריו. וזה שאמר נטיעה מקטע רגליהון דבועלי נדות היינו שבועלין ביום השביעי ואין חוששין שמא תראה ותסתור והיינו ממש דומיא דקצבי' שאוכלין קודם הפשט וניתוח לפירש"י דמדאורייתא נשחטה חותרה אלא שאם תמצא אח"כ טריפה אז אכל איסור למפרע וכך אמר לי הגאון ר' מאיר מיכל הנ"ל ושנינו לדבר אחד נתכוונו. ולפעמים תמצא שבדברי המדרש מיושבין דברי הנמרא במוב טעם ודעת אף שאין בזה קשיא בברכות דף ו' ע"א אמר רבין בר רב אדא אמר ר' יצחק מנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמם שנאמר אלהים נצב בעדת אל ומנין לשלשה כו' וכי מאחר דאפילו תלתא עשרה מבעי עשרה קדמה שכינה ואתיא ולכאורה משמע דלא אמר כן אלא מחמת הקושיא וכי מאחר דאפילו תלתא על כן צריך לומר דעשרה קדמה שכינה ואתיא. ובאמת אין זאת דעל קשיא שערי תירוצים לא נגעלו אלא דהאמת כן הוא ומקרא מוכיח דבמדרש חזית פרשה ב' כו' כ"א ר' חגי בשם ר' יצחק אמר אלהים עומד אין כתיב אלא נצב מהו נצב איטימוס היאך מה דאת אמר ונצבת לי שם על ראש ההר וכתיב והי' טרם יקראו וגו' ופירוש איטימוס מוכן ומזומן טרם בואם, ושם דף ל' ע"א הי' עומד בהו"ל יכוין את לבו כנגד ארץ ישראל שנאמר והתפללו אליך דרך ארצם כו' א"ר אבין מאי קרא כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות תל שכל פיות פונים בו. ולכאורה קשה הא לעיל מינה מייתי פסוקים מפורשים ומאי קאמר מאי קרא ובמדרש חזית פ' ד' סי' י"א עד כדון בכניינו בחורבנו מניין א"ר אבין בנוי לתלפיות הוא ההיכל שכל הפיות מתפללות בו וכן כיוון ר' אבין בגמרא ופירוש תל אפילו בשעה שנחרב ונעשה תל כל פיות פונים בו. דבר זה שמעתי בילדותי מת"ח זקן אחד שבעת שחלך רבינו הגאון מהר"ח מוואלאזין זצ"ל בגולה והכירו אחד מנשיאי החסידים וביקש ממנו שיאמר לו דבר תורה מאחיו הגאון הצדיק ר' זלמן זצ"ל ואמר לו דבר זה. ועתה כי נדפס הש"ס בוילנא ובו נמצא כל טוב ציינו לזה איוז מן הגאונים שכיוונו ג"כ לזה:

לוי ת ח נ

מאמר דורש לציון

אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמהתי (ההלים קל"ז)

רבה הלך לא"י ללמוד לפני ר' יוחנן כמו
שכתבו החוס' עירובין דף כ"ב ע"ב ד"ה קרקפגא
וביבמות דף ע"ח ע"א ד"ה חזיתו' ע"ס ח"י
דהלך ללמוד. ור' זורא נמי הלך ללמוד כדאמר'
בבבא מליעא דף פ"ו ע"א דיתבי ארבעין
תעניתא דלישכחתי מני' תלמוד בבלי כי היכא
דלא גערדי' ואפי"ה חסר לי' רב יהודה. ובודאי
מה שכתב הכסף משנה דהכי ס"ל היינו להא
דחסור ללאת מנבל לשאר ארצות כשמואל.
והרמב"ם שהביא פסוק בבבא יובאו משמע
דפסק כרב יהודה קשה מנ"ל כיון דכל
אמוראי פליגי עלי' וגם שמואל לא כיוון על
ח"י דהא שאר ארצות לא משמע ארץ ישראל
כדאמר' להלן. כשירין שבבבא ח"י קולעתן
ובשאר ארצות בבא קולעתן וכן שבת דף קי"ט
ע"א עשירים שבא' צומה הן זוכין ושבבבא כו'
ושבשאר ארצות כו'. ועוד דהא אמר שמואל
קדושין דף כ"ט ע"ב נושא חשה ואח"כ לומד
ומוקי

איתא בכתובות דף ק"י ע"ב ר' זורא הוה
קמשתמיט מני' דרב יהודה
דבעא למוסק לארעא דישראל דאמר ר"י כל
העולה מבבל לא"י עובר בעשה שנאמר בבבא
יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי חותם *)
וכתבו החוס' חט"ג דהאי קרא בגלות ראשון
כתיב י"ל דגלות שני נמי קפיד קרא עכ"ל.
וקשה מנ"ל הא. ואם דסברא היא קשה ובי
סברא פשוטה היא דפריך ור' זורא" ורמב"ם
כתב בהלכות מלכים סוף פ"ה כשם שאסור
ללאת מהארץ לחו"ל כך אסור ללאת מבבל
לשאר ארצות שנאמר בבבא יובאו ושמה יהיו.
וכתב הכ"מ ואף ח"י בבבא ומשמע שם בגמרא
דשאר אמוראי נמי הכי ס"ל עכ"ל. והיינו מה
דאמר' רבה ורב יוסף אפילו מפומבדיתא
לבי כוזי. וכן אביי אמר שם על הסוד דנסיק
מפומבדיתא לאסתוויא. אבל אין מזה ראי'
דסברי כרב יהודה דכמו כן לא". ועוד הא

(*) ורב יהודה לא אמר כן רק על בבל דהא משנה שלמים שנינו הכל מעלין לא"י וכן פסק
הרמב"ם ובש"ע חט"ע ועיין להלן רק אנו מו"ל על מדינת בבל בזמן הזה.

אמר בפירוש כל העולה מצבל לא"י כו' ובפרט
דקאמר דאסור ללכת מצבל לשאר ארצות אף אם
גם לא"י בכלל כמו שכתב הכ"מ מ"מ כיון
דהכוונה לכל הארצות וטעמא משום דצבל שכיח
ישיבות שמרביצין בהם תורה כפירש"י לא ה' לו
להביא ע"ז שנאמר צבלה יוצאו ושמה יהיו שאין
זה טעם על שאר ארצות. ובכדי ליישב דעתו
נוכל לומר דכוונתו דיהיה טעמא דקרא דצבלה
"יוצאו וגו' משום דהוקבעה שם ישיבות מימות
יכני" וההרש והמסגר עמו כמו שכתב רש"י
בגיטין דף ו' ע"א דה"ה מביא חתא רב לצבל
ע"ש. ואף דהשתא אין זה טעם לאסור לא"י דהא
בא"י ודאי שכיחא מחיבתא וגם דהאי קרא חידמי
מטעמי' דקאמר ר"ז הוה צבלי שרת כחיב ורב
יהודה נפקי לי' מקרא אחרינא דקאמר בגמרא
נקיט לי' הרמב"ם לסימנא בעלמא להבין הטעם
דאין יוצאין מצבל לשאר ארצות. אבל אין כוונתו
לאסור לעלות לארץ ישראל ומשנה שלימה שנינו
הכל מעלין לארץ ישראל ובגמרא לאתויי אפילו
מטוה היפה למה הרעה ופסק כן הרמב"ם
צפ"ג מהלכות אישות וכן פסק בש"ע אה"ע סי'
ע"ה ס"ג וד' ולא חילקו צין מצבל וצין משאר
ארצות. ומי שאין דעתו נוחה לדחוק כל כך
ליישב דעת הרמב"ם ויאמר דטעות נפל בספרי
הרמב"ם (וכן נראה דעת מהרי"ט ומהר"ם ש"ף
ויצואר להלן) הוי "נאמר צבלה יוצאו ושמה
יהיו" ואיזו תלמוד טועה בגי' כן בספרו אין
להקפיד עליו כי הדין דין חמת דאין חסור
לעלות מצבל לארץ ישראל ואדרבה מזה היא
דדעת רב יהודה דעת יחיד הוא ורבים חלקו
עליו והורו הלכה ועבדי מעשה שעלו וכש"כ
כאשר הבאנו למעלה כי גם שמואל סובר כן
ומדבריו הוה פריך רב יהודה לרב נחמן קדושין
דף ע' כמו מן המסנה ורב נחמן השיב לו שותא
דמר לא ידענא. מכל זאת נראה לי דמאנה
ליישב דעת רב יהודה מכל מה שהקשימו. ונראה
לענ"ד

(*) ראי' זו יש לדחות דלא נאמר צבלה יוצאו אלא על אלו שהוצאו ע"י אחרים דהיינו
שנאגרו אצל היוצאים מא"י לצבל בודאי מותרים לחזור אפילו לרב יהודה. הרה"ג חו"ב מוהר"ר
עקיבא ראפפורט ממניסק ועיין עוד להלן.

ומוקי לה לבני צבל שהוכיח ללמוד לא"י לפי
פירש"י שם וכי פליג רב יהודה חשמואל רבי'.
ועוד דהא רב כהנא עלה בנאחא רב צ"ק דף
ק"ז ע"א ואי משום דהתם מחמת מרדין הלא
כחצו התוס' בסוכה דף מ"ד ע"א ד"ה דילכון
אמרי דשני פעמים עלה. ועוד דקשה לומר דרב
יהודה פליג אדר' חייה ובניו שעלו לא"י כדאמרי'
בסוכה דף כ' ע"א עלו ר' חייה ובניו ויסדורו.
ודוחק לומר דללמוד שאני. ובשבת דף ט' ע"ב
ר' חנינא אמר משיחית חגורה ומפרשים שם
דאמר לתלמידיו שהיו לפניו מצבל. והרמב"ם
שם בהלכותיו הקודמים הביא הא דר' אבא
דלקמן דף ק"ב דהוה מנשק כיפי דעכו ודר'
חייה צ"ב גמרא דהוה מגנדר בעפרה ובדלחי מי
שדר בא"י לא שייך זה אלא צמי שבה מצבל דלכך
ה' מנשק כיפי דעכו ששם התחום שהיו בארץ
וחזיו בחו"ל כמו שכתבו שם התוס' בשם
הירושלמי. ואי דר' אבא עביר כן דפליג נמי
ארב יהודה ואשתמיט מני' כמו ר' זורא כדאמרי'
בברכות דף כ"ד ע"ב מ"מ למה לו להרמב"ם
להביא מי שעושה חסידות והוא שלא כדן כיון
דפוסק כרב יהודה. ואולי דנ"מ אם עולה משאר
ארצות לארץ ישראל. ובשילהי יבמות אמר רבי
עקיבא כשירדתי לנהרדעא לעבר שנים וזה ה'י
לאחר החורבן כדאמרי' בברכות דף ס"א ע"א
הנה ר"ע בן יוסף שלא הגיע כמותו בא"י. ובזמן
הבית הא ה' ר' יוחנן בן זכאי שה' רבי דרבי'
ומשמע שעלה אח"כ לא"י (*) ועיין שילהי מס'
מכות מכל זאת תמי' גדולה שרב יהודה יחלוק
על כל אלו והרמב"ם יפסוק כמותו. אמתמה:

ועוד דאם ה' דעת הרמב"ם לפסוק כרב
יהודה ה' לו להביא לישנא דר"י כל
העולה מצבל לא"י עובר בעשה כדרכו בכל מקום
להביא לשון הגמרא ורב יהודה גופי' אע"ג
דאמר משמי' דשמואל כשם שאסור כו' אעפ"כ

גדולה שאין למעלה הימנה לעלות לארץ הקדושה
וצלצד שיקבל עליו לשמור מצות התלויות בארץ
ואף שכתבו החסידים בד"ה הוא אומר לעלות בשם
רבינו חיים דעכשיו אינו מצוה לדור בארץ ישראל
כי יש כמה מצות התלויות בארץ וכמה עושין
לחן חנו יכולין ליזהר בהם ולעמוד עליהם עכ"ל
הרי הרמב"ן חיצב מאד ישיבת ארץ ישראל וכן
החלקי רבי יצחק לוריא זאקלה"ה חיצב מאד
ישיבת ח"י וגילה בדור"ק כל המקומות
שנשכחו וקברי הצדיקים במקומותם למושבותם
ועם כי י"ל ת"ח יכולים ליזהר במצות התלויות
בארץ כעין דאמרי' דף קל"ט ע"ב לורבא מדרבנן
לא חתא למיעבז דלכתחילה. מ"מ בימי רבינו חיים
דלא הי' כ"כ ישוב הי' קשה ליחיד ליזהר לא כן
היום שנחרבו בצורה ישוב ישראל ואיש אל אחיו
יאמר חזק ונתחזק בעד עמינו ובעד מצות
אלהינו ולא נחטא כחצותינו וה' יעזרנו וישלח לנו
משיחנו צד"ח :

ומיושב ספיר קשיית החסידים דכתובות
דברים דברינו. ויש ליישב גם לפי
דעת הכסף המשנה דהוא מרן הב"י ובעל הש"ע
דברוב המקומות חפץ דעת הרמב"ם ובפרט
במקום דלא חשכחן בהדיא מי שחולק עליו. ה"ה
דכתב בשו"ע ח"ה"ע סומן קע"ה ולא חילק בין
צבל לשא"ר לפי שאין לנו ייחוס צבל ורוב
ישראל נחרבו בבית שני מאד מאד (עיין בפסחים
דף ס"ד ע"ב וצניטין נ"ו ובמדרשות). ונתערבו
וכל דברים מרובא פריש ועיין ברכות דף כ"ח
ע"ב וכי עמון ומואב במקומם הן יושבים. ח"כ
אפילו לדעתו אין כאן איסור כלל לעלות מצבל
לא"י אלא מצוה גדולה ודבריו דברי חלקים חיים :

והואיל ואחא לידן לדבר מענינא דא"י נימא
בה מילי מעלייתא בצרכות דף מ"ד
סוף ע"א מיהסם צמאי חתים [אפירא דו' המינים]
רב חסדא אמר על הארץ ועל פירותי' ור' יוחנן
על הארץ ועל הפירות ח"ר עמרם ול"פ הא לן
והא לכו מתקיף לה רנב"י אינהו אכלי ואין
מצרכין אלא ליפוך ר"ח אמר כו' וקשה מה הי'
סברת רב עמרם. ולכאורה יש ליישב כמה שכתבו
החסידים

לענ"ד לומר בזה דבר חדש. דרב יהודה לא חסר אלא
לחוסה שנשחרו צבל ולא עלו אבותיהם בימי
עזרא ועליהם אמר קרא צבלה יוצאו ושמה יהיו עד
יום פקדי חותם דהיינו לימות המשיח. אבל
חותם שעלו בימי עזרא עליהם ניבא הנביא
לפי מלחם צבל שבאים שנה אפקוד אחכם וא"כ
כבר נפקדו ומלא מוותרים הם וביניהם ובינייהם
עד עולם. ורב יהודה דאמר לר' זירא לעלות
לפי שידע שהוא מאותם שאבותיהם נשחרו צבל
ולא עלו בימי עזרא. ויש להביא רא' לזה מדאמרי'
להלן דף קי"א ע"א כל הארצות עיסה לא"י וארץ
ישראל צבל ומפרשי' טעמא בקידושין דף ע"א
ע"א שלא עלה עזרא מצבל עד שעשתה כסולה
נקי' ועלה והוליד כל הפסולים עמו ולכך חותם
שנשחרו צבל מיוחסים טפי. ואמרי' במגילה
דף ו' ע"א כד נח נפשי' דר' זירא פתח עלי'
ההוא ספרגא ארץ שנער הרה וילדה ארץ צבי
גידלה שטשו"י חוי נח לה אמרה רקת כי אבדה
כלי חמדה. ופירש הגר"ץ ז"ל מוואלאזין ארץ
שנער [צבל] הרה וילדה והי' מיוחס גדול ארץ
צבי גידלה שטשו"י כדאמרי' לעיל דף ע"ה ע"א
אמר רבא וחד מינן כי סליק לההם עדיף כחרי
מנייהו חוי נח לה אמרה רקת כי אבדה כלי
חמדה דאמרי' ציומא דף ל"ט ע"ב עד שלא
שקעה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל
הרמחה ובקדושין דף ע"ב עד שלא מת רבי
גולד רב יהודה כו' ובמד"ר ריש סדר חיי שרה.
וא"כ גולד לדיק אחר אבל מי יודע היכן הוא על
זאת חוי נח לה אמרה רקת כי אבדה כלי חמדה
ע"כ ודפח"ח. אלמא דר' זירא הי' מיוחס צבל
שעשא כסולה נקי' לו חסר רב יהודה לעלות.
וכן יש לומר בר' אבא. אבל לאחרינא לא הוה
אמר רב יהודה ולא מידי דהא עולא הוה רגיל
וסליק לארץ ישראל והוי חציב מאד צעני רב
יהודה כדאמרי' בפסחים דף ק"ד ע"ב (וביותר
רב"ח ור"א שעלו לא"י ומשמע שהיו מילידי צבל)
עולא חיקלע לפומבדיתא ח"ל רב יהודה זיל
אמטי לי כלכלא דפירי כו' ע"ש :

הנה מכל מה דאסיקנא גם מצבל מנה
לעלות לא"י ובפרט משחר ארצות מנה

התוס' בד"ה חנינו דרב חסדא ה"י מדבר לתלמידים שהיו לפניו מא"י ורגב"י קים ל"י דלא היו לפניו אלו תלמידים מארץ ישראל וזהו דחוק. ותיורן מרווח כהני התוס' בקדושין דף ל' ע"א בשם הר"ר יחזק על קשייתם דשם ודכחא ע"ש בסוף ד"ה הא לן. אבל באתו הירון לא יתיישב דברי רב עמרם דכחא. וי"ל דסברת רב עמרם כדאשכחן לעיל דף מ"ג ע"א דרב יהודה שה' צבאל ה' מחבב ציור פירות ח"י דאמר צורא שמן חרלינו ור' יוחנן שה' צא"ל אמר צורא שמן ערב ואף דשם ה' מישחא דאפרסמון בגדל ציריחו יש לומר דכחא נמי אמר רב חסדא על מועשה שהיו לפניו פירות ארץ ישראל וזה י"ל דה' סברת רב עמרם ורב נחמן צ"י פריך שפיר דהא ארץ חסדא לית לן לתימר דהא אמר לעיל שם בר מנחם דרב יהודה דחביבא ל' ארץ ישראל לכ"ע מא"י. ואפשר לומר משום דרב יהודה אמר לעיל וף' כ"ד כל העולה מצבאל לארץ ישראל עובר בעשה לכך ה' מחבב ציור פירות מאחרים ועיין בע"ז דף ג' ע"א בתוס' הטעם גדול המלוה ועושה יותר מנתי שאליו מלוה והאלשיך הק' נשא משל גלה על זה. וייתר נראה דר"ג בר יחזק פריך אבני הישיבה שאמרו רב חסדא אמר על הארץ ועל פירות' ור' יוחנן אמר על הארץ ועל הפירות אמר רב עמרם ולא פליגי הא לן וזהו להו ועלייהו פריך רגב"י חנינו אבני ואנן מצרכין אלא חיפוך רב חסדא אמר על הארץ ועל הפירות ור"י אמר על הארץ ועל פירות' ועל זה אמר רב עמרם ולא פליגי הא לן והא להו ועיין ברא"ש ובדברי תמודות אוח קל"ג מה שכתב בשם הרשב"א :

ובעין

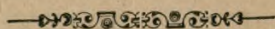
זה מלינו בשבת דף ע"ו ע"א חבן כמלא פי פרה עלה כמלא פי גמל

פי אהא רב דימי אמר המוליד חבן כמלא פי פרה לגמול ר' יוחנן אמר חייב ור"ל אמר פטור באורחא אמר ר' יוחנן הכי לאפרח דהר צ"י כו' אלא כי אהא רבין אמר כו' כי פליגי במוליד עלה כמלא פי פרה לפרה ואיכא איתמר ר"י אמר פטור ר"ל אמר חייב אכילה ע"י הדחק

שם **אפירא** דען על העץ ועל פרי העץ. כתב רש"י ועל ארץ חמדה עובד ורחבה ואחרוניו קאי מלה עד סופה. דבריו יש להבין וגירסת הגר"א דה' מניח על המח' ועל הכלכלה כו' עד טוב ומטיב לכל וחותם על הארץ ועל המח'. אפירי דען על העץ ועל פרי העץ

כדעת תר"י והבילו הטור בסימן ר"ח וזה שכתב
רש"י על ארץ חמדה טובה ורחבה אתרווייהו
קאי כולה עד סופה עכ"ל. ורלונו דועל תגובה
השדה לא קאי רק על חמשת המינים. ועל
ארץ חמדה אתרווייהו קאי דה' מינים ודפרי
העץ. וכל אתרוניס סברי דועל תגובות השדה
קאי גם על פרי העץ ומיושב דעת רש"י.
ובדברי הרמב"ם יש כחן הימה דפ"ח בצרכת
פרי העץ כתב ועל תגובת השדה ופ"ג בצרכת
דה' מינים לא הזכיר. היפך מדעת רש"י ותר"י
ואינו יודע טעם לזה וטעמם ונימוקם עומס.
ועל רבינו הגאון מהור"א מוויילנא זקוקלה"ה
קשה לי ממה שכתב רש"י בשבת דף כ"ה ע"ב
והא כתיב מעבירים חמר רב הונא ברי' דרב
יהושע מעבירים כתיב. קשה בעיני שם החכם
הזכר כחן כי חומר חמי שטעות גדול הוא
כו' עכ"ל. ורלונו אף שיש למחוק מן הספרים
במקום הנראה כי יש לומר שתלמיד טועה
הגיה לפי דעתו. אבל היבא שזכר שם חכם.
הוא קשה למחוק וכחן שזכר רב דימי חמר
רב חתים בר"ח כו'. איך אפשר למחוק. אבל
ידענו כי דעתו דעת קדושים הוא. אבל דעת
רש"י יישבנו שפיר בעזה"י:

העץ דחמרה על הגפן ועל פרי הגפן מיחסס
במאי חתים רב חסדא חמר כו' כן הוא גירסת
הרי"ף והרא"ש. וגבי רש"י ז"ע למה לא פשט
מה' מינים עכ"ל. ולפי עכ"ד קשה מאד למחוק
גירסת הספרים כי חתא רב דימי חמר רב חתים
בר"ח מוקדש ישראל וראשי חדשים הכא מאי
ומהרי"ף והרא"ש אין רא' כי הם העתיקו עיקר
הדין וכן הרשב"א לא גרים בגמרה דחמרה על
הגפן ועל פרי הגפן חלל דמיייתי לה בשם רב האי
גאון ז"ל. ועוד קשה קלת דלקמן דף מ"ט ע"א
גופא רבי חומר אין חותמין בשחים איתבי' לוי
לרבי על הארץ ועל המזון ומשני ארץ דמפקא
מזון על הארץ ועל הפירות כו' ואמאי לא פריך
מעל הארץ ועל המאי' דאיתא מקודם. ונראה
לי דרש"י גרים אפירי דעץ על העץ ועל פרי
העץ דחמשת המינים על המאי' ועל הכלכלה
ועל תגובת השדה ועל ארץ חמדה טובה
ורחבה כו' עד כי חתא טוב ומטיב לכל
מיחסס במאי חתים כי חתא ר"ד חמר כו' עד
ר' יוחנן חמר על הארץ ועל פירות' דחמשת
המינים על הארץ ועל המאי' עד כאן. ונראה
דלרש"י אין חומרים בצרכת העץ ועל פרי העץ
ועל תגובת השדה כ"א בצרכת דה' מינים

חידושים

ראיתי להעלות בבאן דבר חידוש שאמרתי בסיום חברה ש"ס
שה' בק"ק מינסק והי' בחברתינו המנוח הרח"ג המפואר מפארי
הדור מופלג בתורה ובמידות ומעשים טובים להפליא. חכם ושלם
מוהר"ר **מישה חיים ברודא** זצלה"ה ובערך שתי שנים
התראה עמי וביקש ממני שאחזור לו הדבר מחביבותו אותו וזהו:

טהרה מ"ח טעמי טהרה תנא תלמיד ותיק הי'
זיבנה שה' מטהר את השרץ במאה וחמשים
טעמים. וכחצו החוס' תימא מאי חריפות הוא
לטהר את השרץ שהטורה טמאתו צדיקא ואומר
ר"ח

איתא בעירובין דף י"ג ע"ב חמר ר' אבהו
אר"י תלמיד הי' לו לר"מ וסומכוס
שמו שהי' חומר על כל דבר ודבר של טומאה
מ"ח טעמי טומאה ועל כל דבר ודבר של

המשנה ב"מ פרק ט' כר' יהודה וכן בספר הלכות פ"ג מהלכות מלוה ולוה. וגם הב"י כתב כעין ר"ש ה' דורש טעמא דקרא. מ"מ בשיטתו היא וע"ש היטב צפ"ה המשנה ומיושב בזה קושיות התוס' כאן בד"ה שידוע ועיין בחולין דף ה' ע"א תוס' בד"ה כדי ובמס' סוטה דף י"ד ע"א תוס' בד"ה כדי ליגעה ובמס' סוף הלכות מעילה ובדים קידושין ב' ע"ב ואב"א הא מני [דתני] לשון דרך בקידושין אשה רש"י ר"ש היא דתניה ר"ש אונגר מפני מה אמרה תורה כי יקח איש אשה ולא כתב כי תלקח אשה לאיש [וגירסת רש"י כי תקח] מפני שדרכו של איש לחזור אחר אשה משל לאדם שאבדה לו אבידה כו'. ולכאורה ר"ש סברא אמר וה' להגמרא לומר ואב"א כדר"ש דתליא ר"ש אומר כו' אלא דר"ש לטעמו קאמר לה דריש טעמא דקרא. והתוס' כתבו דיקח משמע בע"כ ותלקח משמע מדעתה. ולי נראה דתלקח משמע ע"י אחר וכן לגירסת רש"י כי תקח ר"ל תוקח כמו ותוקח האשה בית פרעה דהבא חיירי בקטנה דמתקדשת ע"י אבי' עיין לקמן דף ג' ע"ב דהא כתיב בתרי' את בתי נחתי לאיש הזה:

שבת ע"ו ע"א **ערי** כללים לחים כגורגרת יבשים כמלא פי גדי פירש"י לחים הראויין לאדם כגורגרת אבל כמלא פי גדי לא דלחים לא חזי לגדי עכ"ל וקשה הא חפילו איחזי לגדי כיון דראוי לאדם צעינן שיפור לאדם כדתנן לקמן דף ע"ה גייר כדי לכתוב עליו קשר מוכסין וקלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבהפילין. ונ"ל דרש"י לטעמו שכתב דף ע"ט ע"א דיפסחא שיפורו כדי לכתוב עליו את הגט ושיפור זה קטן מכולן עכ"ל. ראונו דאם הי' גדול היו משערין אותו בפחות כיון שגם הוא ראוי למה שראוי מזה וחיפה והתוס' גם בד"ה כדי כתבו ובחמס פי' הקוגטרס השיפור גט קטן מכולן דהא אשכחן קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבהפילין וגייר דגרע טפי שיפורו כדי לכתוב עליו קשר מוכסין וטעמא דקלף שהוא חשוב חזון מלניעין אותו לקשר מוכסין וכן

ר"ת כו' והתוס' הקשו עליו ואסקי בקושיא וכעין זה כתבו בסנהדרין דף י"ז ע"א בד"ה שידוע לטהר את השרץ מה תועלת יש בפלפול של הכל. וס' תירץ ביעה"ד מהגאון מהר"י מפרגא זללה"ה. אבל אינו עולה לכאן:

ונראה לי דשני התלמידים היו מחולקים במחלוקת הטור והרמב"ם ביו"ד סימן קפ"א דהרמב"ם נהג טעם על איסור גילוח הזקן והפסולת והטור כתב ואני אומר אין לנו אלא גזירת הנולד וחוקיהו ואנחנו עצדיו ומשמרים מלותיו וכתב הב"י מי לנו שיחוש לכבוד התורה והמלות יותר מהרמב"ם. אלא דטעמו כעין ר' שמעון דדריש טעמי דקרא והלמידו של ר"מ אזיל בשיטת רבו דדריש טעמי דקרא צ"ק דף ע"ט ע"ב בוא וראה כמה גדול כחה של מלאכה שור שבטלו ממלאכתו חמשה שם שלא ביטלו ארבעה. וכן בגדה דף ל"א ע"ב דאמר ר"ש מפני מה אמרה תורה יולדת מביאה קרבן שבשעה שהיא כורעת לילד קופלת וגשבעת ואזיל לטעמו דב"מ דף קט"ו ע"א דריש טעמא דקרא וכן בגדה שם אמר ר' מאיר מפני מה אמרה התורה נדה לשבעה כו' ח"כ ר"מ בר"ש ס"ל וכך הי' תלמידיו אומר על כל דבר ודבר של טהרה מ"ח טעמי טהרה אעפ"י שטומאה וטהרה חוקים הם ה' אומר בזה טעמים כשיטת' דרבו דכל שיש למלא טעמים יש לנו לומר כמו שכתב הב"י לדעת הרמב"ם. והתלמיד ותיק שהי' ביניהם ה' סובר כדעת הטור שאין לנו להתחכם על טעמי המלות והרחה הוכחה דשרץ שהתורה טומאתו בהדיא הביא מזה וחמשים טעמים שהוא טהור אלמא שאין הטעמים אמת וכמו כן אין לסמוך על הטעמים שאומר על טמא טמא ועל טהור טהור כעין שכתבו התוס' בחולין דף ס"ד ע"א ד"ה סימנים מה שהביאו מן הירושלמי לא ביש לי דאמרת על טהור טמא אלא סופך לומר על טמא טהור. וזהו דעת הטור. ואף שיש לחלוק בין פלוגתא דר"ש ור' יהודה בטעמא דקרא בין מחלוקת דהטור והרמב"ם דלא ליפליגי בפלוגתא דתנאי. ועוד דהרמב"ם פסק בפירוש

אמר ריש לקיש מלוא מיהא קעביד ואף דאכיל
לשם אכילה גסה והוא אכילה ע"י הדחק ריש
לקיש לטעמו דאמר בשבת אכילה ע"י הדחק
שמה אכילה. ור' יוחנן דאמר התם דלאו שמה
אכילה לכך קאמר הבא ופושעים יכשלו צם
ואולי לשיטתיהו דבב"ק דף ק"י אכילה ע"י
הדחק קרי ל' אכילה גסה מיהו התם אמר
דלאו כלום הוא היינו שנפשו קלה. דתרי
עניני אכילה גסה אינא כמו שכתבו התוס'.
ובזה יש לישב דעת הרמב"ם דבפרק י"ח דשבת
הל"ג פסק כריש לקיש היינו משום דאולי לשיטתו
דהבא צנור והבא שתיק ל' ר' יוחנן משמע
דהודה לו כדאמרי' בב"ק דף י"א ע"א מדאמרי
ל' ר"ב ורב חסי לרב דינא הכי ושתיק ש"מ כו'
ועיין בב"ב דף ס"ב ע"א תוס' בד"ה ומודה רב:

ובפרט לפי מה שאומרים בשם הגר"א בשבת
שם כמו דאמר שם רב דימי באורחא
אמר ר' יוחנן הכי לאפרא דדר צ"י כמו כן לרבין
נמי ואין לרדך להגיה ר' אושעא במקום ר"ל
כהכסף משנה והובא שם בגליון ומשום הכי
שחק ל' ר' יוחנן דהא גם שם הדר צ"י ויתר
הדברים שכתבתי שם מובאר לעיל. והחילוק
שכתבתי בדאדם ע"י הדחק לאו אכילה היא
ובזהמה שמה אכילה מירי דמשחבר הוא בדאדם
מאות אכילה בשעה שאוכל ובאכילה גסה אין
כאן הנחת גרונו ולאו אכילה היא משא"כ
בזהמה כיון דמ"מ חבלא וגברא להכי איכווין
והוליא והבהמה מתפטמת בכך כמו שור פטם
אעפ"י שאינה נהנה בשעת אכילתה משום הכי
לענין שבת חייב. וכן לענין מ"זקין. מיהו מהא דאמר
ר"ל פסח מיהא קעביד משמע דגם באכילת אדם
ס"ל דע"י הדחק שמה אכילה. ולפירוש המפרש שאכלו
ברעבון דהיינו שלא לשם מלוא וכ"כ התוס'
בב"ק דף ק"י לחד חירולא הוה ביחא. חבל
תקשה הא דס"ל לר"ל בפסחים דמלות לריכות
כוונה וע"כ ז"ל כמו שכתבו התוס' כאן שאינו
אוכל להיחבון רק שאין נפשו קלה והוא אכילה
ע"י הדחק ואולי לשיטתיהו משבת דף ע"ז
ע"א כמו שכתבנו. חבל קשה לי לפי זה מאי

פריך

וכן יש לפרש כאן עכ"ל. ולדבריהם אין לרדך
לפרש כאן דלחם לא חזי לגדי. וז"ל דדעת
רש"י דקאף דמיו יקרים מגייר הרבה ע"כ לא
יארע צדוק פטם דליעבד מיני' קשר מוכסין
משא"כ במילי אחרינא. ושמעתי דבר יקר מאדם
יקר הרס"ג ר' יצחק הערש ז"ל בהגאון
מהלכרשטאט ממשפחה חבל הכסף עם גולת
הזהב הגבירים עלישצערב דק' חיוויניעץ בשם
הגאון החכם מהר"ק זיסל ראפורט הכהן
ז"ל מה דחנן קאף כדי לכתוב עליו פרשה
קטנה שכתבילין שהיא שמוע ישראל וכתב התוס'
יו"ט המיהא לי למאי חילטריך לפרש דזיל
קרי הפרשיות שכתבילין תמלא שזו היא קטנה
עכ"ל והאריך בזה עיין בו ואמר הוא ז"ל שראה
בס"ת של הקראים בפרשת קדש יש פרשה לאחר
פסוק היום אחס יולאים בחודש האביב שהיא
ד' פסוקים וידבר עולה מן המנין וא"כ היא
הקטנה שכתבין וזא התנא להוליא מדעתן לכך
הגא' פרשה קטנה שכתבילין שהיא שמוע ישראל.
וזה נראה אמת:

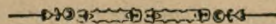
ואעתיק בזה מה שכתבתי על מס' גזיר
דף כ"ג ע"א:

אמר רבב"ח אמר ר' יוחנן מאי דכתיב כי
ישרים דרכי ה' לדיקים ילכו צם
ופושעים יכשלו צם משל לב' צ"א שללו את
פסחיהם אחד אכלו לשם מלוא ואחד אכלו לשם
אכילה גסה [שאכלו מחמת תאוה שאכלו ברעבון.
המפרש] זה שאכלו לשם מלוא לדיקים ילכו צם
וזה שאכלו לשם אכילה גסה ופושעים יכשלו
צם ח"ל ר"ל נהי דלא קא עביד מלוא מן
המוצא פסח מיהא קעביד עד כאן. וקשה
והא ריש לקיש אמר בפסחים דף קי"ד ע"ב
זאת אומרת מלות לריכות כוונה וכיון דלא
אכל לשם מלוא איך אומר פסח מיהא קעביד.
ולפיר"ת שכתב דההוא דפרק יוה"כ
כגון שנפשו קלה באכילה ולא שמה אכילה.
והבא שאין נפשו קלה אלא שאינו רעב לחבל
להיחבון עכ"ל. ואפשר שיכווין לשם מלוא לכך

מיילי דרבנן למוע הוא דלא מיקרי כו' ורבא
ור' חמי חזלי לטעמייהו מ"מ בעבר אעשה
דחורייתא דאם חומרים לו עשה ואינו עושה
היו מוכין אותו עד שתלא נפשו כתובות פ"ו
חולין ק"י ע"ב ע"ש ברש"י בודאי נקרא פושע
והבא ר' יוחנן אמר לה וצפירוש אמר ברכות
דף כ"ח ע"א ושל מוספין כל היום אמר ר'
יוחנן ונקרא פושע שמאחר לאחר ז' שעות
ושפיר קאמר ר' יוחנן ופושעים יכשלו צם דעבר
אעשה מכל זאת דברי התוס' תמוהים בעיני :

אמנם הא דאמר ר' יוחנן ונקרא פושע לא
דמי לפושעים יכשלו צם דקרא חלה
כהא דאמרי' שם דף מ"ג ע"ב ואל יכנס אחרון
לביהמ"ד משום דקרו לו פושע פירש"י מתעלל.
כמו שומר חנם דחייב על הפשיעה וכן פירש"
כאן ונקרא פושע (כעין זה בפסחים ו' ב'
וע"ש בפרש"י. ועי' בשבת כ"א א' וברש"י ד"ה
כבהה זקוק לה) המאחר כל כך ומשמע אף
לרבנן דפליגי על ר' יהודה דאמר עד ז' שעות
וכן כתב הפני יהושע וצוה בודאי לא מיקרי
עברין ורשע. ולשון חכמים לחוד. אמנם בפסח
דעבר על עשה דחכילה קשה מה לי חי לא
מעבבא השחיטה. ובדוחק ל"ל דאם הי' עובר
על השחיטה שם צה כרת אז שייך לקרותו
רשע ופושעים יכשלו צם אבל דילא מלוא
השחיטה ואין צוה כרת רק לא קיים מלוא
חכילה צבז ואח"ע ע"ז לא אמרי' ופושעים יכשלו
צם וגרע מעבר דרבנן צקוס ועשה או דס"ל
כו' חמי תלמידו צגדה שהוצא לעיל דרק למוע
הוא דלא מיקרי כו' ואחי שפיר :

פריך לר' יוחנן דלמא ר' יוחנן חייירי בחכילה
שנפשו קלה ועוד למה לו לומר משל לפני צ"א
זה אשחיו ואחותו עמו לימא צמשל לעיל ולומר
זה אכל חכילה גסה שנפשו קלה וקא עבר
על מלוא חכילת פסח ומלאתי שהקשה כן
המורה"ל בפסחים דף ק"ו ע"ב וכתב ויש ליישב.
וראונו דעל זה לא שייך לומר לדיקים יכלו צם
ופושעים יכשלו צם דאין. זה חלה כשעושים
שניהם מעשה אחת זה כמו זה אבל מי שאכל
חכילה גסה שנפשו קלה חכילה כלל וכדאמרי'
צב"ק וחכילה גסה לאו כלום הוא. כמו דלא
שייך שיאמר זה אכל זה לא חלה. ולשון התוס'
שם ויש חכילה גסה שאינו מתחלף לחול
חבל יש צה טעם. והא דפסח נאכל על השוצע
היינו שמתחלף לחול קלת עכ"ל. וצדק ל"ט ע"ב
צד"ה סמוך למנחה כתבו דצאחה סעודה
אדם נזהר ואינו אוכל כל שוצעו כדי שיאכל
לתיאבון עכ"ל. וצוה מתיישב טפי. רק מה שכתבו
צדף ק"ו ועוד י"ל דאין לו לקרות רשע כיון
שקיים מלוא פסח אעפ"י שלא קיים מלוא חכילה
דחכילת פסחים לא מיעבבא עכ"ל. קשה לי
דחכילת פסחים לא מיעבבא היינו דלא מיעבבא
השחיטה דתרי מלוא נינהו אבל מ"מ עבר אעשה
דואכלו. את הבשר צלילה הזה ואפילו חי עבר
דרבנן נקרא עברין ורשע כדאמר רבא שבת
דף מ' ע"א יבמות דף כ'. נדה דף י"ב. ואפילו
לאצ"י ציצמות דהמקיים דברי חכמים נקרא
קדוש ואינו מקיים לא נקרא קדוש וכן ר' חמי
צגדה שם דהמקיים דברי חכמים נקרא למוע
ולטעמו חזיל צדף י"ג ע"ב המקשה עלמו אמר
ר' חמי נקרא עברין והיינו משום דבשאר

אלה דברי ידידי הרב הגדול חו"ב מוהר"ר **אברהם אבא** שיי"ף נירי יאיר
ממינסק בעהמ"ח פירוש על ס' יראים :

כאשר עיינתי בצדכיו היקרים לי רחיתי
מה שהעיר על ג' הגר"א בצרכות
מ"ד א' מימחת צמאי חתים ר"ח אמר כו' וע"ז
הקשה כת"ר דהיכל שזכר שם חכם. קשה
למחוק

למחוק וכמש"כ רש"י שבת נ"ה ז'. אומר אני
 דרבינו הגר"א גרים להך כי אחא רב דימי
 אמר רב חתים בראש חדש ברוך מקדש ישראל
 ור"ח ז' מ"ט ע"א בסוף העמוד אחר מה
 שאמרו שם אי חתים זה אי לא חתים זה
 ע"א כי אחא רב דימי אמר רב חתים בראש
 חדש ברוך מקדש ישראל וראשי חדשים וכו'
 להדיא בזה"ג ז' י"ד ז' [ד' ווארשא]
 ומהרש"ט שם אות כ' כחצ וז"ל לא נמלא
 בספרינו וכן לא נמלא לפני הרי"ף והרמב"ם
 עכ"ל. ולא ראה במחכ"ת שגם בספרינו נמלא
 בצרכות ד' מ"ד ח'. ופירושה הוא לענין מה
 שאמרו בצרכות מ"ט ח' טעה ולא הזכיר של
 ר"ח [בזהמ"] אומר ברוך שנתן ר"ח לעמו
 ישראל לזכרון עז"א ר"ד דרב חתים בר"ח
 ברוך מקדש ישראל ור"ח. ובהגהות יפה עינים
 ברכות מ"ד ח' לין עמש"ש מקדש ישראל ור"ח.
 בזה"ל ירושלמי פ"ט ה"ב עיי"ש ר' חייא בר
 אשי ע"כ. ולפלא צעניי ה"ין הלז אשר אני
 רואה דצירושלמי שם הוא לענין תפלה כמבואר
 שם בתפלה כו' עז"א רחצ"א חבל כאן בצרכות
 הוא לענין אחר כמבואר בזה"ג ובג' הגר"א
 וכי אחא רב דימי פי' שבא מארץ ישראל ובחמת
 שיטת ירושלמי שהוא תלמוד ארץ ישראל
 לחתום בצרכות אשר נתן ר"ח כו' כמש"כ בצירור
 הגר"א חו"ח סי' קפ"ח סק"י :

ומה שפירש"י שם במשנה ד"ה לחין. חבל

כמלא פי גדי לא לחים לא חזי לגדי.
 פשוט הוא דאי הוה חזי לחים לגדי ה' חייב
 בשיעור הפחות והוא כמלא פי גדי כדאמר
 אב"י שם ע"ח ח' שכיחא ושכיחא חזול רבין
 בחר דשכיחא לחומרא עיי"ש בפרש"י. והא ודאי
 דאכילת אדם ואכילה בהמה שכיחא תרומיהו
 והוה משעריין בשיעורא זוטא וכת"ר נחקקה בזה
 על לא דבר : ובדבר מש"כ מהרש"א בפסחים
 ק"ז ז' תוד"ה דילמא. ויש ליישב. וכת"ר ביאר
 כוונת מהרש"א מה שרצה ליישב. אין לסתום
 הדברים כאלו כת"ר מדעתו ביאר כן דבאמת
 המהרש"א בעצמו בזה"ל להוריות י' ע"ז כ' זה

בית

השוב וז"ל שם. לדלוקים ילכו גם ופושעים יכשלו
 מיירי ודאי צענין אחד ואכילה גסה דיה"כ
 לא מיקרי אכילה אלא מזיק עכ"ל : ובש"כ החוס'
 שם בפסחים ועי"ל דאין לו לקרותו רשע כיון
 שקיים מצוה פסחא חע"פ שלא קיים מצוה
 אכילה דאכילת פסחים לא מעבדא עכ"ל. וכת"ר
 נחקקה מאד בזה"ת דעכ"פ חיסר מ"ע דאורייתא
 ואכלו את הבשר בלילה הזה וכי אין כדאי
 לקרותו רשע צעד מה שביטל מ"ע מה"ת וסוד'
 דברי החוס' תמוהים צעניו. ויש ליישב דברי
 החוס' עפמש"כ הגאון ר' יחיאל העליר ז"ל בשו"ת
 ע"א סי' כ"ו אות ג' דניחא לי' למידרש מכשול
 דקרא שפושעו נכשל לעבור על דברי תורה
 בקום ועשה לא בשו"ת דהכי משמע טפי
 לשון מכשול עיי"ש וא"ש לשון הגמרא פסח מיהא
 עבד ואין כאן כשלון בקום ועשה :

תשובה להרב הג"ל

ויישר כמו וחילו לאורייתא על אשר שם עיונו
 צעניו בדולח על דברי ולא נמלא

כ"א אותן הערות ונתיישב זה גם עם גדולים
 מופלגי תורה ה' עליהם יחיו. והיטב אשר
 דיבר כי ראוי לגרום לפי דעת הגר"א דברי
 רב דימי לקמן דף מ"ט סוף ע"א ואין נשמט
 דברי החכם מן הספר. ובפרט כי כן הוא בהלכות
 גדולות ופלא הוא מה שלא הגי' שם הגר"א
 דברי רב דימי. ומה שכתב מעכ"ת דכי אחא
 ר"ד פי' שבא מארץ ישראל אין נוח כ"כ דהא
 אמר משמ"י דרב ורב ה' צימי רב דימי בצבל
 כידוע. ואפשר לומר בהפך דהך שמעתתא
 חיתמר בזה"י דהא אמר יתיב רבי זירא כו'
 ודעת רש"י בכחוצות דף מ"ג ע"ב דהיכא דקרי
 לי' רבי זירא הוא לבתר דבא לארץ ישראל.
 וא"כ י"ל כי אחא רב דימי היינו שבא מצבל
 אמר דרב חתים בר"ח כו' דר"ד ורבין ועולא
 היו הולכין תמיד מא"י לצבל ומצבל לא"י. וזה
 אין נפקותא לדינא. ובכל זאת לא העלה ארוכה
 לקושייתי משבת דף נ"ה ע"ב מדברי רש"י
 דהוא

והוא חשב שכונתו דים לחוש לכבוד החכם
הגזכר בספר למוחקו. ומיישב דדברי רב דימי
נכתב בספר להלן דף מ"ט ואין זאת כיון שמוצן
שהחכם לא אמר דבר זה וכו' כבודו דלא לחלי
ב' צוקי סריקי. ומדוע לא דייק מילי הלא אני
כתבתי דמה שמוחקין מן הספר הוא משום
דנראה שתלמיד טועה הג' לפי דעתו ואח"כ
נכתב בספר אבל היכא שזכר שם חכם קשה
למחקו כי זה אין לתלות בתלמיד טועה דלמה
לו לשקר. זה ברור בזונות רש"י. ואין זה הפיסה
דהלא גם רש"י בשבת מחק מן הספר אעפ"י
שה' קשה לו מה שזכר שם חכם. ומה שמלא
כי תירולי על המהרש"א דפסחים תירץ כן
בעלמו בהוריות הגאני כי ח"ל שכונתי לדברי
המהרש"א בחמת. וחפוש מחפוש מן החורה
כמש"כ הר"ן בריש פסחים:

ומה שכתב כי מאלל אדם ומאלל בהמה שביחא
וביחא. אינו כן דלחין כיון דחיו לאדם
אין מאכלין חותן לבהמה כ"א מדחק כדאיתא
בזענית דף כ' מאכל אדם אין מאכלין חותן
לבהמה עיי"ש בפירש"י והביא המג"א בס' קע"א
ס"ק א' ובזה"ט ס"ק ב' ואני כתבתי קושיא
וחירוף עמו ורש"י לשיטתו. והתוס' לפי מה
שכ' בדף ע"ט לא יפרשו במשנה דף ע"ו ע"א
כפירש"י. והו לא מירי. ובס' עמודי אור עיינתי
ובעיקר התירוף כוונתי לדבריו. ביתר ביאור
לעניינינו. והוא הסיף דברים נחמדים ומתוקים
כדרכו בקודש. ומעכ"ה שסיים בדבריו וא"ש
לשון הגמרא פסח מיהו קא עבד ואין כאן כשלון
בקום ועשה. לא חש לקמחי' דמה עבד כיון
דלא קיים מלות אכילה רק דלא עבר בקום
ועשה ואין זה בזונות הגאון מהר"י העללער
ז"ל ובדברי מיושב שפיר בעזה"י. [ואף דא'
לא קיים מלות שחיטה נמי היה שז ואל' העשה
מ"מ נקרא רשע כדאמר' בקידושין דף ל"ג
ע"ב כל תלמיד שאינו עומד בפני רבו נקרא
רשע ואינו מאריך ימים שנאמר וטוב לא יהי'
לרשע. והו בשוא"ת. וכן במלות שחיטה פסח
שיש בה כרה נקרא רשע ופושעים יכשלו צם
אלל בשוא"ת בלא כרה י"ל כדברי הגר"י העללער.

ודברי מיושב טפי ע"ד התוס' דפסחים שעמדנו
עליון. ולולא דברי התוס' הי' נראה לפע"ד
לומר דלעולם ס"ל לר"ל דאכילה ע"י הדחק שמה
אכילה כדאמר בגמרא פסח מיהו קא עבד
וכפשטא דקאי אכלו אכילה גסה וכדס"ל בשבת
דף ע"ו ע"א. אלא דלא נהנה ולא מתעשרת
דעוהו בזה"י אכילה ולהכי אמר בפ' יוה"כ דף
פ' ע"ב האוכל אכילה גסה ציוה"כ פטור והיינו
טעמא דההם לא כתיב אכילה אלא לא טעונה
ואף זה עיניו הוא וכן פירש"י ציצנות דף מ'
ע"א וגם התוס' הוו סבירין לומר כן. להכי
בב"ק דף ק"י ע"א דאמר' אכילה גסה ולא
כלום הוא הקשו מהחולץ ולא מפרק יוה"כ דשם
הוא עיקר מיתר דר"ל אלא משום דמההם
י"ל כמו שכתבנו אלא בהחולץ דקאמר לקרבן
רצה אוכלה רצה חינו אוכלה ופריך והא' כתי'
ואכלו אוחס אשר כופר בהם אלא רצה להיאבון
אוכלה רצה אכילה גסה אוכלה וה"א ריש לקיש
האוכל אכילה גסה כו' אלמא דמדמה הגמרא
קדשים דכתי' וכו' אכילה ליום הכיפורים ובי' היכא
דציוה"כ פטור בקדשים לא שמה אכילה. אבל
י"ל דדווקא בקדשים הגאכלין להכהנים דכתי'
בהן למשחה ואמר' בחולין דף קל"ב ע"ב מהנות
כהנה חיון נאכלות אלא לני ואין נאכלות אלא
בחדל מ"ט אמר קרא למשחה לגדולה בדרך
שהמלכים אוכלין וכן בכל קדשים כדאמר' וזבחים
דף ז"א ע"א להכי כיון דלא נהנה אי אפשר לומר
רצה אכילה גסה אוכלה וכן בב"ק דף ק"י אמר'
לענין אכילה כהנים בקרבנות דאכילה גסה לאו
כלום הוא והוא משום דכתיב בהן למשחה אבל
באכילה פסח נאכל לזרים כיון דאכילה היא פסח
מיהא קטבד דבהו לא כתיב למשחה כי אם
בזהרן ובניו בפרשה קדש. ואפשר דכהנים אי
אכלי קדשים אכילה גסה גם מלות אכילה לא נפקי
כדמשמע בב"ק ואפשר כיון דהשתא אי אפשר לו
לאכול אלא באכילה גסה הוה חינו ראוי לבילה
דהיינו למשחה לגדולה ובילה מעבדתו משא"כ
בפסח: ומה דקשה לימא אחד אכלו שלא לשמה
דחא ר"ל אמר בפסחים דף ק"ד ע"ב ז"א מלות
לריכות כוונה י"ל כדאמר' בריש וזבחים דבקדשים

סחמון לשמן קאי והתם קאי על מרור דלא כתי'
 זו אכילה לדעת הש"ח בם' ק' דיאכלוהו אפסח
 קאי ולא על מצות מנה ומרור. ועוד דממרוך חין זו
 הגאסה ע"כ לריד כוונה לשם מצוה כמו סוכה ולולב
 ושופר וכדומה רק במנה כתיב בערב תאכלו
 מצוה ויש זה הגאסה. ומה שקשה לימא אחד הכל
 מצוה לשם מצוה ואחד שלא לשם מצוה תירץ שפיר
 בם' עמק יהושע בדרוש לשה"ג דחין לריד כוונה
 לשם מצוה כמו שכתב הר"ן מהא דאמרי'
 המהעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה ומפרש
 בזה פירוש נחמד מאוד בהושע כי נער ישראל
 ואהבה וממלאים קראתי לבני ואט עליו אוכל .
 כי ראה הקב"ה לזכות את ישראל בליאחזן ממלאים
 והם היו כמו נער שאינו יודע לכוון לשם מצוה
 ע"כ נחן להם מצוה אכילה פסח מצוה ומרור
 שאינו לריבים כוונה עד כאן. ומה שכתב השאגת
 ארי' דממרוך לא כתיב אכילה ומן הדין חין לריד
 כזית ורמייתו מדברי הר"ש פ' ערבי פסחים
 שכתב שפירך לאכול מרור כזית משום שאנו מזכרין
 אקב"ו על אכילת מרור יש להשיב דכוונה הר"ש
 משום דיש לפרש יאכלוהו אפסח לזה הביא מלשון
 שאנו מזכרין על אכילת מרור אלמא דיאכלוהו
 קאי גם על מצוה ומרור דאל"כ היכן לנו על
 אכילת מרור דהיינו כזית ועיין בקונטרס אחרון
 שהביא בשם הגאון מהר"י לייטליש שחולק עליו וכן
 משמע מסי' יראים להר"א ממויץ שמפרש דיאכלוהו
 קאי גם על מרור :

ויש להביא רמ"י לזה דפסחים דף כ"ח ע"ב
 אמר ור' שמעון לקובעו חובה [בזה"ל]

מוא' לי' נפקא לי' מזערב תאכלו מצוה פירש"י
 קרא יתירה הוא דהא כתיב על מצוה ומרורים
 יאכלוהו עכ"ל. ואי יאכלוהו אפסח קאי חילוקין
 בערב תאכלו מצוה לריבוי כזית. ויש לתרץ דעת
 הר"ש לדברי הש"ח בזה שכתבו החס' לקמן
 דף ק"כ ע"א בד"ה רב אחא ב"י דקא פלוגתא
 חליבא דרבא ולא כרב אחא ב"י. [רק תמיה מאוד
 דהא בדף כ"ט ע"א אמר רב אחא ב"י לעולם ר'
 יהודה היא ומתוך מהי' דלח' כר"י דהך
 ברייתא וכיון דידע להך ברייתא חייב פליג אכולהו
 תנאי ועיין חס' כאן ד"ה ולידך] ורבא פסק

ביצמות דף ל"ו ע"א הלכתא כריש לקיש לגבי ר'
 יוחנן בתלמי מילי ובכולה הש"ס הלכה כר"י לגבי
 ר"ל ור' יוחנן ס"ל ביומא דף ע"ד ע"א דחלי
 שיעור אסור מן החזרה ובה המזרחי והביא
 המל"מ בפ"א מהלכות חמץ ומצה הלכה ז'
 דס"ל דאכילה בכל שבו ולא דווקא כזית ועיין
 שם במל"מ שהאריך מאוד לפלפל בדבריו. ולי
 נראה דר' יוחנן לפעמי' אמר ביומא דף פ'
 ע"א כדמסיק שם שיעורן של עוגשין הלמ"מ
 והיינו דאכילה הוא בכ"ש והלמ"מ דחין מלקות
 ובה רק בכזית. ולשיטה' אמר בצרכות דף
 מ"ט ע"ב וכן בפסחים דרמינן אהא דחנן עד
 כמה מזמנין רמ"א כזית ר"א כביצה מהא דחנן
 בפסחים ועד כמה הן חזרין ר"מ אומר כביצה
 ר"י אומר כזית. אמר ר' יוחנן מוחלפת השיטה
 ואב"י אמר לעולם לא תיפוך התם בקראי פליגי
 ואכלת זו אכילה ושבעת זו שת' ואכילה בכזית
 כו' ור' יוחנן לשיטה' לא הוה מלי' לתרובי הכי
 דהא ס"ל אכילה בכל שבו. וריש לקיש הוא
 דאמר ביומא דף פ"א ע"א אכילה בכזית
 והיינו לשיטה' דס"ל שם דף ע"ד ע"א דחלי
 שיעור מותר מן החזרה ואחי שפיר בזה מה
 שכתב הרמב"ם בהלכות חומ"ל שם. אסור
 לאכול חמץ כ"ש מה"ת שנאמר לא יאכל חמץ
 ואין לוקין עד דאכל כזית ותמיה עליו הא
 אכילה הוה בכזית ולדעת המזרחי יוחא דהא
 הרמב"ם פסק כר' יוחנן דחלי שיעור אסור
 מה"ת וכן פסק בריש הל' גניזה וברי' הל'
 גזילה עיי"ש במ"מ :

ובזה יש ליישב דעת רבינו הש"ח [לדעת
 הר"ש אבל לדבריו גם הר"ש. סובר
 דיאכלוהו קאי גם על מצוה ומרורים ולפי מה
 שכתבתי גם הר"ש סובר כן ובחס' כתב הש"ח
 בסוף התשובה אלא ודאי דלא כהר"ש. מיהו
 דבריו ח"ש לדעת המזרחי שהביא המל"מ וגם
 יחייב מה שחמה שם על המזרחי בסוף דבריו
 עיי"ש. לדעת המזרחי לא נאמרה הלמ"מ
 על מל"ע אלא על עוגשין כדאמי' ר'
 יוחנן ביומא וכמובא לעיל. ועוד נראה לי
 דפסח גם לדעת המזרחי אכילה בכזית דהא
 כתיב

כ"ר חנינא דמעילה והמתרץ לא רצה לתרץ
שכל שיעורי אכילה כזיתים כי היכא דלא
תיקשה למאן דמתני לה בשם ריב"ה והא
אכילת שרצים כעדשה כדאמר במס' מעילה
לכך משני שרוב שיעורי כזיתים ואחי שפיר
דמתורטות שתי הקושיות חדא בחדא. ואע"ג
דאמר ר' יוחנן ביומא שיעורן של עונשין הלמ"מ
דהיינו בכזית. ושם במעילה קלס' להא
דריב"ה לא קשיא דאדבר המפורש בפסוק לא
נתקבלה הלכה והא דשרץ מעמא כעדשה ילפי'
מקרא עיין במעילה שם בחומ' ד"ה פתח ושיעור
אכילתו נמי יליף מקרא והללמ"מ לא נאמר
אלא על דבר שאינו מפורש:

ולענין חי אמרי' חזי שיעור אסור מה"ת
במידו דלאו אכילה הגאון חכם זבי
כתב בת' ס' פ"ו דדווקא באיסורי אכילה גלי לן
קרא דכל חלב דחזי שיעור אסור כו' ואוצא
בשערי תשובה הלכות פסח ס' תמ"ב ס"ק י"ב
ושמעתי בשם הגאון ר' חיים ליב ג"י ר"מ דק"ק
מירא דר' יוחנן לטעמו דאמר בחולין דף ק"ג
ע"ב חלב חזי זית והקילו וחזר ואכלו חייב שהרי
נהגה גרונו בכזית וזהו דחזי לחיטופי חותו
חזי זית דלחייב והיינו לפי דעת הח"ל דדווקא
במידו דאכילה. אבל מדברי המ"מ שכתב בריש
הלכות גניזה והלכות גזילה בטעמא דהרמב"ם
דאסור לגנוב או לגזול כ"ס דבר תורה משום
חזי שיעור אלא חלמא דלא ס"ל הכי. והא דלא אסור
בשבת העברה וזריקה פחות מד' אמות משום
ח"ש י"ל כמו שפירש"י בשבת דף ע"ג ע"א
דד"ה דלא אכזין דבפחות מד"א לאו שם זריקה
עלה עכ"ל. וכן סבך פסול פחות מד"ט בסוכה
לאו סבך פסול הוא סבך נאמרה הלכה:

ובשבת דף ע"א ע"ב חתמר חלב שני
זיתי חלב בהעלם אחד ונדע לו
על הראשון וחזר ונדע לו על השני ר' יוחנן
אמר חייב שהים ור"ל אמר חזי חייב חלל אחת
דכתיב מחטאתו ונסלח לו. ור' יוחנן הב"ע
כגון שאכל כזית ומחלה ונדע לו על כזית וחזר
ואכל כחזי זית אחר בהעלמו של שני מ"ד
ליטריש קמ"ל. עד כאן. ולא פריך תו אר"ל
דחזלי

כתיב זו חזי לפי אכלו ודרש' הראוי לאכילה
פרט לזקן וחולה שאינו יכול לאכול כזית ואי אכילה
בכל שבו כזה חזי לך זקן וחולה שאינו יכול
לאכול אם לא גוסס ומסוכן ובהם לא צריך לקרא
למעטם וכיון דאסיקנא לעיקר דיאכלוהו
דפסח קאי נמי על מצות ומוריס ח"כ בהם
נמי צריך כזית (דכא איתקשו לפסח כדאמרי'
פסחים ק"כ.) ומיושב גם כזה תמיהת המשנה
למלך על המזרחי ממז"ע דאכילה. דחזי צריך
להלכה למ"מ. דלא מצינו מז"ע באכילה יותר
וליל ראשון דסוכות ילפי' ע"ו ט"ו מחג המנוחות
ומה שאוכלין כזית היינו למצוה מן המובחר
דכא חזינן לענין עונשין דלא חשבה תורה
לאכילה אלא בכזית. ובברכות דף מ"א ע"ב
ארץ זית שמן ח"ר יוסי ברה"א ארץ שכל שיעורי'
כזית' ופריך כל שיעורי ס"ד והא חיבא הנך
דאמרן [דאמרי' שם כל הפסוק הזה לשיעורין
נאמר ארץ חטה ושעורה וגו' חטה לכדתנן
ט"ו] וקשה מאי משני שרוב שיעורי' כזיתים
לישני שכל שיעורי אכילה כזיתים כפירש"י
אכילת חלב ודס יותר כו' והנך דאמרן לאו
שיעורי אכילה נינהו דחטה היינו שיעור שה'
בזית המנוגע גפן כדי רביעית למזר היינו יין
לשתי' כפירש"י בעירובין דף ד' סוף ע"א גם
לפי פירושו בברכות דקאי חלכל ענבים וחרגלים
מ"מ עיקר הדבר שתיית היין להכי בדידי'
משערינן ויש להסביר הדבר ממדרש פ' נשא
ואכ"מ. ובכוחות האסא ליו"ס משום דלא
כתי' זו אכילה. ודפריך והא חיבא הנך דאמרן
טפי הו"ל למיפרך מדר' יוסי ב"ר חנינא גופי'
דאמר' במס' מעילה דף ט"ז ע"ב חזי ר'
יוסי ברה"א קמי' דר' יוחנן [גבי שרצים] פתח
הכחוש באכילה וסיים בטומאה לומר לך שיעור
אכילתו [כעדשה] כשיעור טומאתו. ואיך
א"ר יוסי ברה"א כאן שכל שיעורי' כזיתים. ויש
לומר דבעירובין ובסוכה ליתא דר' יוסי ברה"א
אלא דאמר' סתמא קאמרה וא"כ יש לומר
דחזי דסברי דלא ר' יוסי ברה"א אמר כן. אלא
רב חנן אמרה דאמר שם כל הפסוק הזה
לשיעורין נאמר וא"כ ליכא למיפרך מדר' יוסי

דלזלי לטעמייהו דר' יוחנן דאמר חלי שיעור
חסור מה"ח הוחיל וחזי לאיטרופי כדאמר
ביומא דף ע"ד ע"א לכך אמר הכא מהו דסימא
ליטרופי לכך איטרדיק קרא דלא ליטרפו. אבל
ריש לקיש דס"ל שם דמוסר מן התורה ולא
סבר מה דחזי לאיטרופי לכך הכא לא איטרדיק
קרא להי. ובע"ז דף ס"ז אמר ר' יוחנן כל
שטעמו וממשו חסור ולוקין עליו וזהו כוזה בכדי
ח"פ טעמו ולא ממשו חסור ואין לוקין עליו
וכתבו החוס' שם ע"ב ועוד ח"ר אליהו דשפיר
מיתוקמי הכא במין בשא"מ וה"פ טעמו ולא
ממשו כגון שאין כוזה חסור בתוך כדי חכילה
פרס אין לוקין עליו וטעמו וממשו דלוקין עליו
מיירי דליכא כוזה דחסור בכדי חכילה פרס
מן ההיכר. עד כאן :

ונראה דר' יוחנן לטעמו דאמר ח"ש חסור
מה"ח לכך כי איכא כוזה בכדי חכילה
פרס לוקים דקא חכיל כוזה חסור בכדי ח"פ
דמאטרף אבל כי ליכא כוזה חסור ביותר מכדי
ח"פ אז כי חכיל ח"פ לא חכיל כוזה וביותר
אין מאטרף וא"כ לכל פחות מכוזה וחסור מה"ח
ואין לוקין וזהו טעם בעיקר דאסור מה"ח ואין
לוקין. ור"ל דאמר ח"ש מותר מה"ח סבירא לי'
טעם בעיקר לאו דאורייתא בזהבם דף ע"ח
ע"א. והדברים ארוכים בזה וביארתי עוד בזה
בביאור על המדרש ב"ר פ' תולדות. ורק נקסינן
חומרי דשמעתתא בדין חלי שיעור מה דלזלי
לשיטתייהו ר' יוחנן וריש לקיש. ואחשו דעת
חז"ל שחייבו להזכיר מעין פיהתן סמוך לחתימתן :

מה שהעריתי לעיל בדברי הרמב"ם שכתב
כשם שאסור ללכת מהארץ לבבל כך חסור
ללכת מבבל לשאר ארצות שנאמר בבבל יובאו
ושמה יהיו וכתב הכ"מ שם ח"י בכלל שא"ר
והוכחתי בראיות כראי מולוקה דהא זה מיומרא
דשמואל ואיהו ס"ל דמוסר לעלות מבבל לא"י
קידושין דף כ"ט ע"ב ורבה דס"ל בכתובות להא
דשמואל כמו שבי"ה הכ"מ עלה גם הוא מבבל
לא"י ודברי הרמב"ם י"ש בתי מה שסיים שנאמר
בבבל יובאו וגו' קלח בדרך החידוד או דטעות
נפל בספרי הרמב"ם הא"י שנאמר כו' מלאתי

אין לי בספר מהר"ם שי"ק בכתובות דף קי"ח
ע"א גמרא כל העולה מבבל לא"י כו' שנאמר
בבבל יובאו כו' אמר שמואל כשם כו' כך חסור
ללכת מבבל לשאר ארצות מילי נינהו כל אחד
באנפי נפשיהו מבבל לא"י בעשה לשאר חסור
משום ישיבה כו' עכ"ל. מובן מדבריו דלא נימא
דהא דאמר שמואל כך חסור ללכת מבבל
לשאר ח"י בכלל והא דרבי יהודה דשמואל
היא חלל דתרי מילי נינהו וסיימו דכיוון מה
שכתבו בריש דבריו. וגמאל בידי ספר פני
יהושע שנדפס בחייו ולא ראה לכתבו בשם גאון
אשר באמת הי' גאון גדול וכתב שם. ויהא רעווא
דמשמיה ישיבנו על ידו להוילא מחשבתו אל
הפועל אשר נשאו לבו לשבת בארץ הקדושה
ח"ה. דברים אלו כתוב על השער וגרסה כי
על פיו כתבו את הדברים האלו. ומה נראה
כמה חיצב ישיבת ח"ק ותשוקתו אלי'. ורבינו
הגאון החסיד האמיתי מוה"ר מוילנא זלוקלה"ה
נשע לאה"ק. וחזירתו הי' בודאי מן השמים
כי גילו לו שצריכין לו בני הגולה שבו"ל כעין
מרע"ה שמת במדבר. וכשסיימתי דברי אלה בא
לידי ספר שיבת ציון קבולת מכתבים מגאונים
וגדולי הדור ודבריהם חורה חכמה ויראת ה'
המחזבים ישיבת הארץ והעסק בה בצופן
שיקצלו עליהם רבנים ח"ה ודרשנים להורות
דרכי ה' להוסיף במאות התלויות בארץ ובכל
מאות ה' כי אלהי הארץ יקרא ולריך שם להזכר
ביותר כי קדושת הארץ אינה יכולה לסבול
העבריינים וכמו שכתב ולא תקיף הארץ אחתם
כו' כמו איש מעונג ומפונק שאין בטנו יכול
להחזיק מאכלים גסים ומקיא. כ"א מעלתו הוא
כאשר יאכל דברים הראויים למנוה הענוג אז יתן
אומץ בחכמה ודעות שכליים למעלה מאנשים
פשוטים גסי המזגים וכן אמרו חז"ל אורח דארץ
ישראל מחכים והמקיימים מצות התלויות בה יי'
רצון שיהא חלקיו עמהם :

ובתרושי מהר"ט שילח מס' כתובות
דחה לדברי רבינו חיים מהלכה
וכתב לית דחש לדברי רבינו חיים והרא"ש לא
הביאו. ומה שכתב רבינו חיים דאי אפשר לזכר

כחז דאין זה חלל לענין חיסור שביעית כחז
דאפשר ע"י עבדים וחיסור דאחר הביעור אפשר
לחקן ע"י הסקר וקושיית הסוס' דבבלה יוצאו
צבית ראשון כתוב צעיקר הדבר התיירץ כמו
שכתבתי. והלא דאמר רב יהודה אמר שמואל
כך חסור ללחם מבבל לשאר חרלות כחז הא
לא"י מותר [ולא ראה הכ"נ] ותיירץ הא ידידי
הא דרבי. וכן ל"ל לדידי הא דאמר רב יהודה
אמר שמואל צקידושין דף כ"ט נושא אשה
ואח"כ לומד תורה ומוקי לה לבני צבל שהולכין
ללמוד לא"י לפי פירש"י. ומה שהקשה עליו ר"ת
בחוס' שם הקושיא חינו חלל נדעת ר"ת עיין לעיל
דף כ"ב ע"א ור"ש ור"י לטעמיהו חזי וקל להבין
למענין ובמקום אחר מבואר. בכל זאת
חזיקו רביו תלמידי צבל הולכין ללמוד לא"י ור"י
אמר שמואל אמר להם שישאו אשה תחילה וי"ל
לדבריו הא ידידי הא דרבי' ולדבריו ח"ש
דדווקא לר' זירא אמר כן שהוא ה"י מבני אותם
שלא עלו בימי עזרא אבל אותם שאבותיהם עלו
אין עליהם חיסור כלל לעלות ואדרבה מזה
גדולה שנקול נגד כל מלות שבתורה כדליתא
בספרי ות"ל שצעיקר דברי בוונתי לדברי מהרי"ט
שהלכה כמותו בכל מקום וזיררתי הדבר כשמלה
ודברי רב יהודה ג"כ אינם חלל לבני צבל אבל
לא לשאר חרלות ולבני צבל ג"כ אינו חלל בימיו
שהיו יודעים היחוס מאותן שאבותיהם לא עלו
בימי עזרא וכן מהרי"ט. אבל עכשיו גם
להם מותר ומזה גדולה שאין למעלה הימנה
כמבואר. גם חכמי שמועתי מאחד שאל מאה"ק
שדיבר רעה על יושבי הקאלאנית דשם והבנתי
מדבריו כי רק רוח הקנאה אחזתו. ואין ממנו
דבריו. ועדות הגאון רבי שמואל מאהליצער
נאמנים לנו כי ראה יתור ממנו ועיניו יחזו
מישרים ודבריו גאוני זמנינו המוצאים בספר
שיבת ציון פלפלי ודבריהם אמתים ואין לדחותם
גם קש"י :

והנה בקשו ממני איזה אנשים מחובבי ציון ללחם
במליצה לעורר לבות אחבי למזה
גדולה הלזו אמנם לדעתי יתר הוא כי גדולי
ממני ילאו כבר במליצתם ובחכמתם ה"ה גדולי
הדור אשר כל בית ישראל נשען עליהם והרואה
ימלא בספרי הגאון ר"ל חיות כי הוא ה"י
הראשון בזה וזה מקרוב נדפס ספר שיבת ציון
מקובץ ומלוקט מספרי הגאונים וממכתביהם
חיבוב המלה הלזו ומן הספרי כי היא שקולה
כנגד כל מלות שבתורה וציון שאומרי' בנ' חלל
שם מחבב ומאהב את ישיבת ח"י מאד ומי
מחברו. ואמר' צבילה דף ט"ו ע"ב זכור את' ציון
השבת לקדש זכרהו מאחר שאל להשכיחו.
והנה בדור שלפנינו עמדו בני פריי עמנו לסחוס
חזון ולהחיר חסירי התקוה ולהפוך קערה על
פיה שלא יזכר שם ציון וירושלים בהפליחנו.
וממקום

ותכם אחד מופלג וחריף שמו ר' חיים

מאיר מבינסק ג"י. צקראו כל

הקונטרס הלזה הקשה דלמא לא חסר רב יהודה
לעלות מבבל לא"י חלל להשתקע שם חלל לא

וממקום אחר הפריח ויִלָּךְ לִיץ כי העיר ה' את
רוח הגאון הנדיק החכם ר' לבי הירש חיות
והרעיש את העולם לבנות מזבח בירושלים
ולהקריב קרבנות לזכור הבאים בטומאה. ואף כי
לא ילא מחשבתו לאור כי לריך להתחלה הלזו
חיש חלקי כמו רבינו יצחק לוריא זוקללה"ה מ"מ
עשו הדברים רשע גדול. ליון הלא ישאלו הגה
פניהם מי אלה כעצ העופנה וכיונים אל ארובותיהם
ונחן השי"ת בלב המלך השולטן להחיר לבני
ישראל לאחוז ברחות אבותיהם. ויש אשר פרקו
מעליהם עול מלות שבו אליה ואלו נקראים
בנים כדאמרי' קידושין דף ל"ו יראו עינינו וישמח
לבנו כי לבס הומה לאהוב חמם ואם הבנים
שמחה. אף כי האם היא יראה את ה' ולא תוכל
לסבול בראותה בני' פורקי עול מלות אעפ"כ
בני' הם ותחננה עמהם חולי ישובו כשיתרבה
הקיבוץ ימנו עליהם שופטים ושופטים תלמידי
חכמים וידריכו בדרך התורה והמלות ולשמור
מלות התלויות בארץ כראוי ודינים אלו הם ברמז"ס
ובספר חרדים ובמהרי"ט. גם כי עתה שומעין
אנו עליהם דברים טובים מאגשים גדולים וטובים
והמדברים סרה הם בני צלי שם או המחזיקים
ח"ע לקדושים. וסימן מובהק הוא שהפסוק
מפני שיבה תקום והדרת פני זקן לא עליהם
נאמר אם לא מפני יראה מאדם. ובצ"מ דף ל"ג
ע"א ת"ח עומדים זה מפני זה. ע"כ מהראוי
לשום אלצע בחזון כבכתובות דף ה' ע"ב וה' ישים
שלום לנו וישלח עזרתנו מקודש :

יען

כי בקשו ממני אדוהי שאחבר חיבור
מה שהולכים החכמים לשיטתם ואמר
ר' יוסי מימי לא עברתי על דברי חברי
(שבת דף ק"ח ע"ב) ואמנם כי זקן אנכי ואין
בדעתי להתגדר בזה וכוונתי לחבר רק
פירושו המדרש ואגדה ורק בבדי למלאות
רצונם ראיתי להעלות כאן :

איתא

בברכות' דף ו' ע"ב סוף זכר הכל
נשמע את האלהים ירא ואת מלותיו
שמור כי זה כל האדם אמר ר' אלעזר אמר
הקב"ה כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה
ל' אבא בר כהנא אמר כו' בן זומא אומר כו'

וקשה מה שאומר אמר הקב"ה היכן אמר ולי
משום דפירוש הפסוק כן הוא הלא זה הפסוק
הוא בקהלת ולדברי בית הלל קהלת חינו מסמח
את הידים מפני שחכמתו של שלמה הוא ולאו
ברוה"ק נאמר ועיין מגילה דף ז' ע"א. ונראה
דר' אלעזר לטעמו דאמר ביומא דף ל"ח ע"ב
אמר ר' אלעזר בשביל לדיק אחד נברא העולם
שנאמר וירא אלהים את האור כי טוב ואין טוב
אלא לדיק שנאמר אמרו לדיק כי טוב ועל זה שפיר
קאמר אמר הקב"ה וכו' וכ"כ בס' בשר אברהם
ומפרש בזה גם דברי קהלת. ויותר נראה דבשענית
דף כ"ה ע"א איתא ר' אלעזר עבד מילחא כו' ימנם
אחו רבנן לשוילי צי' כו' אחי קוב"ה ויחיד גבי'
אמר לי' עד חיימתי אלטער ואיזל אמר לי'
ניחא לך דלופך עלמא מרישא חולי איתרחיש
דחיצריה בשעתא דמונא כו' אלמא דניחא לי'
להקב"ה למיחרצ עלמא ולבוראו מחדש בשביל
לדיק אחד. לכך קאמר אמר הקב"ה. ובזה ניחא לי
מה דאמרי' שילהי כתובות דף קי"ב ע"א ר' אלעזר
כי הוה סליק לארץ ישראל אמר פלטי לי מחדא
כי סמכיהו אמר פלטי לי מתרתי כי חותבוהו
בסוד העיצור אמר פלטי לי מתלת שנאמר והיתה
ידי אל הנביאים החוים שוא וגו' בסוד עמי
לא יהיו זה סוד העיצור ובכתב בית ישראל
לא יכתבו זה סמיכה ואל אדמת ישראל לא יבואו
כמשמעו ע"כ. ותימה איך חשב ר' אלעזר את
עלמו מן הנביאים החוים שוא. ובברכות דף ד'
ע"א רבי יעקב צ"ח רמי כתיב והנה אנכי עמך
ושמרתיו כל אשר תלך וכתיב ויירא יעקב מאד
ומשני אמר שמא יגרום החטא :

והנה

הרב בעל העקידה והבינה לעתים
נתקשו בזה איך אפשר שמה שהוליה
הקב"ה מפיו לא יתקיים ההוא אמר ולא יעשה
ודיבר ולא יקימו ופירשו הם שיעקב אבינו ה'
מתירא מרוב ענותו שחן זה חלום נביאי'
כדכתיב בחלום חדר בן חלום חלום בעלמא
והספר צינה לעתים פירש בזה כמה פסוקים
וגמלא סברא זו בספר הוה"ק והענין תמוה
מאד שנביא יהי' מסופק בנביאותו. ולי נראה
לחרץ מלבד תירוטו של הרמב"ם בהקדמתו לסדר
זרעים

שהקב"ה הוא יחיד ומיוחד בעולמו והיחיד"ר של ע"ז ה' עדין שט בעולם עד שאנשי כה"ג בקשו רחמים ובעלוהו כדאמר' במסכת יומא וכשתחשוב הדורות שחש הרמב"ם בהקדמתו ספר היד החזקה תמצא עשרים דורות מאברהם אבינו עד עזרא וסייעתו שהם אנשי כנה"ג באופן שאחי' השלטי ראה למושה רבינו ע"ה כדאיתא בב"ב ולטעמי' אמר ר' אבא בר כהנא שקול זה כנגד כל העולם כולו שהקב"ה מחשיבו באמצע העולם וסובלו כולו :

ואיתא בחגיגה דף י"ב ע"ב עמוד אחד יש ולדיק שמו שנאמר ולדיק יסוד שלם וכן אמרו בזה"ק על רשב"י. ור' שמעון בן זומא אומר כל העולם כולו לא נברא אלא ללוות לזה חזיל לטעמו להלן בצרכות דף ג"ח ע"א בן זומא ראה אולכסא על גבי מעלה בהר הבית אמר ברוך שברא כל אלו לשמשי הוא ה' אומר [פירוש לדבריו] כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמלא פת לאכול חרש וזרע כו' וכמה יגיעות יגע אה"ר עד שמלא בגד ללבוש גזו וליבן כו' ואני משכים ומואל כל אלו מחוקקים לפני. לכך אמר כאן כל העולם כולו לא נברא אלא ללוות לזה כעין דאמר רשב"י בזה"ל ע"כ אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזרע בשעת זריעה כו' תורה מה תהא עלי' :

והרמב"ם כתב בהקדמתו לסדר זרעים דדבר הנאמר ע"פ נביא חי אפשר שיגרום החטא דא"כ יאמרו על הנביא שדיבר שקר בשם ה' דכתיב אשר ידבר הנביא בשם ה' ולא יח' הדבר ולא יבוא בזדון דברו הנביא לא תגורו ממנו והיינו שמדבר לטוב דלרע יכול להיות שישבו מדרכם וניהם ה'. רק יעקב ה' מתירא שה' אמרו לו לכך ה' מתירא שלא יגרום החטא וכדבריו מבואר במדרש סדר וישב מלאך אחד נגלה ליעקב בבואו מפדן ארם וא"ל בית אל ימצאנו ושם ידבר עמנו עמך לא נאמר אלא עמנו ונגלה אליו הקב"ה לקיים דברי המלאך. ירושלים שכל הנביאים מתנבאים עלי' על אחת כ"כ שיקיים דברי נביאיו. ולכאורה תמוה הלא מה שא"ל המלאך

זרעים. בזה דאמר' בקידושין דף ל' ע"ד יארו של אדם מהגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו ואילמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו שנאמר לופה רשע ללדיק ומבקש להמיתו ה' לא יעזבו בידו ופירש הגר"א זוקל"ה שהקב"ה מקיים בזה מלות עוזב תעוזב ואמר' בב"מ דף ל' הלך וישב לו ואמר הואיל ועליך מלה חס רעוגד לפרוק פרוק ה"ל עמו. וזהו ואילמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו שהוא משתדל בכל כחו להחנצר נגד היצר ואינו חסר לו רק שהקב"ה יעזור לו אז ה' לא יעזבו בידו דהיינו שהקב"ה יקיים עוזב תעוזב (עיין בס' תולדות אדם שחיבר הרב הג' ר' יחזקאל פיינול ז"ל) ויעקב ה' מתירא שלא ילמוד ממעשי לבן כפירש"י בחומש וה' אמר לו והנה אנכי עמך דהיינו כשישתדל בכל כחו להחנצר על יארו אז יהי' עמו לעזור לו. וזהו שמשי הנאמר אמר שמא יגרום החטא דהיינו שמא לא השתדל בכל כחו להחנצר נגד יארו וזהו שאמר הגלגלי נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אותו וגו' ואחיה אמרת היטב חטיב עמך כמבואר. וב"ה כי נתישב הקושיא. אבל גם דבריהם יש להם מקום וכש"כ ר' אלעזר שלא ה' נביא כי מיוס שהרב ביהמ"ק ניטלה הגבוהה עיין בב"ב דף י"ב וה' מתירא ר' אלעזר אולי ההיא מעשה דתענית לא ה' אלא תלוס והוא אמר ע"ז אמר הקב"ה וכבר פסק הרמב"ם כי האומר ה' אמר לי הוא בכלל נביאי השקר. לכך הוא מנביאים החוזים שוא. וע"כ כי סליק לא"י אמר פלטי לי כו' ור' אבא בר כהנא דאמר' שקול זה כנגד כל העולם כולו חזיל לטעמו דאמר במדרש קהלת פרשה ג' ס' י"ד ר' אבא ב"כ אמר יש מושלין משל לאחד שיש לו שפעת קוריים בחור דירתו וציתו איכן הוא מותנה לא באמצע הטרקלין כדי שההא סובלת קורות שלפני' וקורות שלאחרי' כך מפני מה ברא הקב"ה אברהם אבינו באמצע הדורות כדי שיהא סובל הדורות שלפניו והדורות הבאים אחריו ע"כ. ולריך להבין איך א"א באמצע הדורות הא מאדם עדן אברהם אינו אלא עשרים דורות. ומאברהם עד סוף העולם כמה מאות דורות. וג"ל משום דאברהם ביטל ע"ז והראה לעולם

המלאך ה' מפי ה' ובי המלאך בדה הדברים
מלכו ואיך לא יקיים ה' דבריו. וצוית תמוה
מה שאומר ירושלים שכל הנביאים כו' הלא
הנביאים אמרו בשם ה' ואיך לא יקיים דבריהם
ומה צריך לעשות קל וחומר ע"ז. והאמת נ"ל
משום דליתא במדרש על ותאל דינה בת לאה
אמר ר' ינאי מוקם אדם ילע קודם ואחר נדרים
לבקר בשביל שאחר נדרו לכך נכשל בדירה
דהמלאך נגלה אליו בצואו מפקד והי' לו לילך
מיד לבית אל ואיחר הנדר והי' יכול החטא
לגרם שתבטל ההצטחה אם הי' שומע בצעמו
מפי ה' כמו שכתב הרמב"ם. אבל נגלה אליו
הקב"ה צבית אל כדי לקיים דברי המלאך שלא
יאמר ששיקר בו. ואף שאין לומר כן על מלאך
שלא איש הוא ויכזב. ועל כן הוא קו"ח ירושלים
שכל הנביאים מתנבאים עליו על אחת כו"כ
שיקיים דברי נביאיו שלא יאמרו עליהם בזדון
דברו ואין הקב"ה עושה נביאיו האמתים פלסתר
ולדבר זה כיוונו לי הגאון מהר"ל מד"א דק"ק
מיונסק והרס"ג ר' יעקב מנאגער מ"ץ ומ"מ דק"ק
וויילנא וצריך עיון בם' חוות יאיר ובס' משרת
משה ודברי הרמב"ם ברורים ואמתים שהרי
המדרש אומר כן :

והנה

הלל"ה הקשה מהא דאמר' בצרכות
עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו
קנית ראויין היו ישראל שתעשה להם גם ציני
עזרא בדרך שנעשה להם גם ציני יהושע אלא
שגרם החטא והרי זה נאמר ע"פ נביא איך
אפשר שיגרם החטא. מלבד שיש לומר כיון
שהנבואה שרתה על כל ישראל כדאמר' ראתה
שפחה על הים כו' ואמר' במס' סוטה אפילו עוברין
שבמעו אמר אמרו שירה על הים ח"כ נאמרה
הנבואה ככולן והיו דומין ליעקב אבינו שבה
שייך גרם החטא. חולס הוא ז"ל תירץ דנבואת
משה רבינו שייך גרם החטא דכתיב ויאמנו בה'
ובמשה עבדו והוא כמו ששומעין מפי הקב"ה.
והמייבני עליו פה קדוש איך יאמר דבר זה הא
הרמב"ם כתב כן לתרץ הקושיא דאיך אלו
מאמינים צביאת המשיח דלמא יגרם החטא כמו
ביעקב אבינו. ע"ז תירץ כיון שנאמרה ע"פ נביא ח"א

שיגרם החטא ואי נבואת משה אפשר שיגרם
החטא ח"כ הקושיא במקומה עומדת דהא ציאת
המשיח נמי נאמרה ע"פ משה כמו שכתב הרמב"ם
בהלכות מלכים פרק י"א הלכה ח' המלך המשיח
עתידי לעמוד ולהחזיר מלכות בית דוד ליושנה
לממשלה הראשונה וזונה המקדש ומקבץ נדחי
ישראל כו' וכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו
מחכה לציאתו לא בשאר נביאים בלבד הוא
כופר אלא צחורה ובמשה רבינו שהרי תחורה
העידה עליו שנאמר ושב ה' אלהיך את שבותך
ורחמך ושב וקבצך וגו' אם יחי' נדחך בקלה
השמים וגו' ואלו הדברים המפורשים צחורה
הם כוללים כל הדברים שנאמרו ע"י כל הנביאים
עכ"ל. וכיון שמשה רבינו העיד עליו אם גם
שאר נביאים העידו ג"כ עליו ובי מייגרע גרע
הלא אמונת משה קיימת היא ודברי הלל"ה תמוהים :

ורי נראה דקושיא מעיקרא ליתא דהא לא
גרם החטא שלא יעברו כלל ח"ו דהא הי'
ציאת שני' אלא דאם היו ראויין הי' כמו צביאה
ראשונה מדכתיב סתמא עד יעבור עד יעבור
גבי הדדי ראויין להיות שוין אבל עיקר הנבואה
הלא נחקיימה וכן צביאת המשיח בעיקר ציאתו
לא שייך גרם החטא ובוא יבוא כיון שנאמר ע"פ
נביא כמו שכתב הרמב"ם ובאופן ציאתו שייך
ג"כ גרם החטא כדאמר' בסנהדרין ז"ח ע"א זכו
וארו עם ענני שמיא כבר אינא אחי לא זכו עני
ורוכב על החמור וכיון שחלוי בזכות שייך בזה
גרם החטא ומשום כן דברים סתומים הם אלא
הנביאים גם הסתומים אין להם קבלה בדברים
הללו רמב"ם פרק י"ב מהלכות מלכים הלכה
ב'. ומיעקב הקשה שפיר דהא הי' מתיירא פן
יבא והכני אם על צנים ותבטל ההצטחה לגמרי
מחמת גרם החטא ח"כ שמה ח"ו תבטל גם
הצטחה ציאת הגואל ע"י גרם החטא ע"ז תירץ
דדברי הנביא אי אפשר שתבטל ע"י גרם
החטא וזהו אמת ויציב לתרץ דברי הרמב"ם על
נכון בעזרי :

מיהו

בעיקר קושייתו מיעקב אבינו על
אמונת ציאת המשיח לפי מה שכתבו
לעיל דיעקב הי' מתיירא משום דא"ל הקב"ה
והנה

העיר לוורו וכשהורכבו לפעור מאתו החלילו לדאוג ולהסתאגת על הטוב שינא מאתם ואנה ימלאו הטוב אשר העיב אתם. ויחם אותם ודיבר על לבם אחי ורעי אל תדאגו הלא כשאשוב אליכם אחי בעושר רב ויהי בידי להעבי אתכם כפלי כפליים מאשר עד עתה ושאלו הלא כשיאלת מציאתך ודירתך נטלת כל הדרה ולא הנחת גם דברים הקטנים ומה נראה כי אין בדעתך לשוב אלינו. והשיב להם הן אחת כי סימן הוא אצל בהם כשתחילה אצל אחי' בדעתו לשוב לדור בהם כשתחילה אצל אחי' אקוה כי אשוב בעושר רב ואחי' צריך לבנות פלטרי מלכים. ולעבדים ומשרתים ולא חדור עוד בהם ע"כ לא חסתי על דירתי וביתי שעד הנה. וזה שאמר הנביא רני ושמחי בת ציון כי הגני צא ושכנתי בחוקך נאום ה'. וא"ת הלא יאלה מבית ציון כל הדרה על זה משיב אמריו להם וגלוו גוים רבים אל ה' והיו לי לעם. כאמור אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם וגאמר ונהרו אליו כל הגוים ואחי' צריך לבנות בית לתלפיות להיות בית תפילה לכל העמים וא"כ אין לי לחום על ביתי שעד עתה. והב' הוא קושיית הרמב"ם שמה יגרום החטא ע"ז אמר לתוך וידעת כי ה' נבא את שלחני אליך ואם לאו תאמר לא ה' שלחני ע"כ אי אפשר להיות שיגרום החטא כחירוק הרמב"ם: **ומדברי** הרמב"ם שהבאנו למעלה שכתב שהרי החורה העידה עליו [על

מלך המשיח] ושב ה' אליהם את שבותך וריחמך ושב וקיימך מכל העמים אשר הפיך ה' אליהם שמה אחי יחי' נדחק בקצה השמים משם יקבץ ה' אליהם וגו' וגרחה שפרש הפסוק להבטחה ודאית לא שנאמרה בדרך תנאי למה דכתיב קודם ושבת עד ה' אליהם וגו' אלא דושבת הוא כודעה והבטחה שבודאי יהי' כן ומי שאינו מאמין בזה בודאי קורא אותו כופר בתורה ובמשה רבינו. והרמב"ם בודאי ה' בקי בלשון החורה יותר ממנו וידע שאין לפרשו בדרך אחר תנאי. ולפי זה גם מה שכתוב אחי יחי' נדחק בקצה השמים הוא כמו אחי יחי' היובל ראונו כאשר יהי'

והנה אנכי עמך כי לא אעזבך והיינו כמו עזוב תעזוב עמו וכמו דאמר' בצ"מ וכפירוש הגר"א א"כ לא קשה מידי ודברי המדרש שאמר ונגלה אליו הקב"ה לקיים דברי המלאך י"ל דכש"כ אם ה' אומר הקב"ה ליעקב שהי' מקיים ולא יגרום החטא. מיחו מה שכתבנו לפרש דברי המדרש על פי דעת הרמב"ם הוא טוב וישר מאד. והא ודאי מבואר מדברי המדרש דדבר שנאמר ע"פ נביא אי אפשר שיגרום החטא וגם דהרמב"ם מביא רא' מן הפסוק כי ידבר הנביא בשם ה' ולא יהי' הדבר ולא יבא בזדון דברו הנביא וגו' ואין הקב"ה עושה דברי נביאיו פלסתר ח"ו הוא רא' חזקה מאד ואין להשיב עליו: **וביאתי** בזה הפסוקים בזכרי' רני ושמחי בת ציון כי הגני צא ושכנתי בחוקך

נאום ה'. וגלוו גוים רבים אל ה' והיו לי לעם ושכנתי בחוקך וידעת כי ה' נבא את שלחני אליך. ויש לדקדק מה שאמר שני פעמים ושכנתי בחוקך וכן הקשה בקול יעקב על מגילת רות. עוד מה שאמר וידעת כי ה' נבא את שלחני אליך מה מיעד לנו בזה הלא פשיטא הוא כשתקוים הנבואה כאשר אמר נדע שה' שלחו. וגרחה לי להנביא צא לתוך שתי קושיות על אמונת ביאת המשיח. א' מה שהקשה בס' קול יעקב בדרך הוא כשבעה"ב יולא מדירתו אם ראוינו לידע דעתו אם ישוב לדור בה הוא כשמניח החפצים הקטנים אז נראה שדעתו לשוב אלי' עוד ואם לאו טעל כל הדרה וזהו פירוש הפסוק ותאל מבית ציון כל הדרה ע"כ היו שרי' באילים לא מאלו מרעה וילכו בלא כח וגו' דישראל חיים בחקוה ויחול מה שיעדו לנו הנביאים שישבו אלנו אצל מזה שרואים שינא מבית ציון כל הדרה הולכים שחוח בלא כח וכך אמר ונדחק בקבלתה וס' קושיא בלא חירוק:

ויש לתוך קושיא זו על פי דרכו במשל עשיר אחד ה' דר בעיר קטנה והי' א"ס טוב ומטיב לכל בני עירו לימים באה לו ידיעה שנפלה לו ירושה במדינת הים הון עתק ועושר רב מאוד והוארך לנכוע לשם עם בני ביתו ולשבות שם עד זמן שיקבץ שם את העושר וכל בני

יהי' אם כהן תלוה אם כופר יושב עליו שפירושם
כאשר וכן פירושו כאן כאשר יהי' נדחק בקצה
השמים או משם יקבץ ה' אלפיך וקצה השמים
קרא בהרחק מקום ממקום שניתנה החורה בו :
וזאת להודיע דרכי לפרש דברי המדרש שיחזקו
הדברים אל הדעת והשכל הישר ואם יאמר
המבקר כי לשון המדרש אינו סובל פירוש זה .
יורו לפרש בענין אחר שיחזקו אל הדעת
שיסבול הלשון בטוב ואם יאמר כיון שאין הלשון
סובל הפירוש מה לך לפרש הניחחו ותאמר
אינו יודע פירוש . או תכתוב קשיא לי ונ"ע .
זאת אני מודע לו ואין אני אומר קבלו דעתו
רק כתבתי מה שנראה לפי עניות דעתי ודלת
שכלי . כי הדברים נכוחים למבין וישרים למונאי
דעת ואולי יש ט"ס ואיני יודע לתקנו ע"ד הפירוש
שכתבתי . רק לפי קט שכלי נוטל לי דברי חכמה
באותו מאמר כתפוחי זהב במשניות כסף ואולי
דרך מליצת המדרשות כן כדי ללמוד דרך קצרה
כדאמרי' בחולין דף ס"ב ע"ב . או יצפון לישרים
חוש' ודי בזה :

והדוגמא

תראה במד' פרשה נח פ' ל"ב
אמר דואג לשאלו וכי יש אישות
לדוד והלא מורד במלכות הוא וחשוב כמת
ודמו מותר ואשתו מותרת ועמד שאלו ונתן
מיכל אשת דוד לפלגיו בן ליש על פיו ע"כ .
והענין תמוה מאד על שאלו בחיר ה' שיסמוך
על דברי לזנות כאלו להחיר אשת איש וכי
בשביל דאמרי' רשעים בחייהם קרויין מתים
מותרין באשתו הלא הבא עלי' חייב מיתה ואפילו
ישראל מומר שקידש אשה זריכה הימנו גט
ואמרי' ביבמות דף ע"ז ע"ב נכרי שקידש בזמן
הזה חוששין לקידושין שמא מעשרת השבטים הוא
ומסיק במקומן חיישינן ובכתובות דף י"א ע"א
הגדילו יכולין למחות פירש"י קטנים שנתגיירו
עם אביהם יכולים למחות ולומר אי אפשר
להיות גרים וחוזרין לסורן ואם קידש אשה
משמיתה אינה זריכה גט להיות כישראל מומר
עכ"ל . וכן המחוייב מיתה ויואל ליהרג אשתו
אסורה עד שיהרג עיין גיטין דף כ"ט ע"א . וכן
על דואג קשה שהי' אביר הרושים ראש של

סנהדרין שיפסוק דין על סברה לזנות כזה . אף
שהי' רשע הלא חזקה כל אומן לא מרע
אומנתו . ונ"ל דהאמת הי' פלוגתא בזה דשאל
הי' סבור מלוה ופרוטה דעתו אמלוה ואין
קידושי דוד קידושין כדאמרי' בסנהדרין דף י"ט
ע"ב רק שהי' חושש לסברה דוד דסבר דעתו
אפרוטה כדאמרי' וי' עמו שהלכה כמוהו בכל
מקום ודואג ח"ל שאין לחוש כלל לדעתו כיון
שמורד במלכות הוא רשע הוא וחשוב כמת
ודמו מותר ואשתו מותרת משום שלא כיון
להלכה ובתיב סוד ה' ליראייו . כן נראה לי בפשט
דברי המדרש . (ומה נראה המחזה שהראשו המראה
הפנים להירושלמי פ"ב דסנהדרין ה"ג וז"ל מבוא
בדמים דם נדה וס"ד הא דלא קאמר אשת איש
אפשר לומר דחשיב לי' כאלו מת שכבר נגמר
דינו עכ"ל . ועי' בס' עמודי אש בקונטרס עמודי
ירושלים . וגרס לו לשון המדרש רבה שלפנינו
לכן כתב מה שכתב כנ"ל ברור . דגרס לו שחשב
ד' המדרש כפשוטו והעמודי אש לא התעורר
מד' המדרש הללו . אבל לפי מה שביאר בחר"ס
אין מקום לדברי המראה הפנים) : י. ד. פ.

ובהקדמת

ס' נחל משה עמד בנ"ע על
המדרש מהגמרא דסנהדרין
וזה לא הי' קשיא לי כלל אי פליגי
המדרש והגמרא אלא הי' קשה כנ"ל ואדרבה
המדרש מתיישב בדברי הגמרא . והגמ' ביארה
מה ששייך להלכה והמדרש ביאר מה ששייך
לאגדה ודרש . ובחגיגה דף ט"ז ע"א חוס' בד"ה
יוסי בירושלמי אמר בראשונה לא הי' פלוגתא
אלא על הסמיכה בלבד ועמודו שמאי והלל
ועשו ד' שיש לחמוה הרי נחלקו כבר בימי שאלו
על מלוה ופרוטה ושמא כיון דשאלו וז"ד הוו
בדרי דעתו אמלוה רק לפי סברה דוד דעתו אפרוטה'
לא מתקרי מחלוקת עכ"ל . ואיני תמה הלא אנו פוסקין
מלוה ופרוטה דעתו אפרוטה ועיין ש"ע אה"ע
ס' כ"ח סעיף י"ד והירושלמי יסבור דעתו
אמלוה ולא יחשוב לדיעה דדעתו אפרוטה אף
למחלוקת . ויש לומר דבדורו של שאלו הסמיכו
כולם דדעתו אמלוה ובדורו של דוד הסמיכו
כולם דדעתו אפרוטה ובין כך ובין כך לא הי'
מחלוקת

אנו רוצים לידע מי הוא המציב אותו והשבי להם מזרי וח"ו לא שיקר בזה אלא כוונתו ה' המצרי שהרג הוא סיבב את הסיבה ששצבילה ברח למדין. ולהבין גם המשל דאיתו שהציל את התינוק ה' איש טוב וסבר שאין לו לקבל החזקת טובה מן התינוק שהצילו דכן הוא חובת האדם להציל נפש זולתו וא"ל לא אני האלחיד אלא הערוד שנשכני כלומר המסבב הסיבות סיבב שישכני הערוד וארוץ למים וארצך וממילא הייתי מוכרח להצילך כי זה תורת האדם. וכן ה' סבור משה לעצמו שאין לו לקבל מהם החזקת טובה וחיות כי עשה חובת אלויות וזאת תורת האדם. בל וראה מה נפלא המשל הזה כעין שאמרו חס למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת וכמו שאין להחזיק טובה להערוד שסיבב הצלת נפש התינוק כי לא עשה אלא מה שבחוקו ועבדו שנצטרך להזיק וכן האדם נצטרך להטיב לזולתו ובפרט להציל נפש ובשעושה כן אינו אלא מה שבחוקו ועבדו ואין שייך אלא להודות ולהלל להבורא ית"ש שמסבב הסיבות וכן הממשל ממש בהמצרי שה' כמו הערוד ומשה ה' מתיירא לומר עברי אנכי על בלי להגיד להם כי בורח הוא כי היו כולם עבדים לפרעה. וכצביו נשערה מאד. כמבואר במדרש וזאת הצרכה יוסף ששיבח בארצו וכו'. וזה כחצתי להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידושים:

וגם זאת חודיע כי הפירוש שכחתי על המדרש הוא העתקה ממנה שכחתי על המדרשות על הגליון כי לא ה' באפשרי בענין אחר כי לא כחצתי בסדר לימודי אלא ע"י החזרה כמה פעמים ובכמה שנים וביגיעה רבה והבקיות ע"י חיפוש גדול ומה שזיינתי הדפים הוא כדי שיהא נקל להקורא לעיין ולבקר ואם טעיתי יורוני ואקבל בתשובה חן חן לו ואם האדק אתי אשיב לו בל"ג אם אדע מה להשיב כאשר יחנני ה' בחיים ובצריאות ואף שאמרו אין משיבין על הדרוש כמה הלכתא רבנא

איכא למשמע מנייהו:

מחלוקת ודוחק קצת. ועוד קשה לי דבסנהדרין שם אמר ואי בעית חימא דכ"ע מלוה ופרועה דעתא אפרועה שאל סבר לא חזי ולא מידי ודוד סבר חזי לכלבי ושונרי וא"כ יש לומר דכן הוא סבר הירושלמי ואין זה מחלוקת פרעיי על אותו ענין ובזה ודאי ה' מחלוקת בין החכמים מעולם כדכתי' קרא בין דם לדם בין דין לדין כו' וי"ע ודו"ק:

עוד קשה לי על דבריהם שכתבו שם ומה שאמר בירושלמי ועמדו שמאי והלל ועשו ד' לא מצינו בפ"ק דשבת רק ג' דברים שנחלקו בהם עכ"ל הא בשבת שם דף ט"ו ע"א פריך וליחשב נמי סמיכה ומשני כי קא חשיב היכא דליכא פלוגתא דרבנא היכא דליכא פלוגתא דרבנא לא קחשיב ח"כ פשוט דעשו ד' על ידי שהוסיפו עוד ג' ובכולן הוא ד'. ומאן דמתרץ לי זה מובילנא מני' כו'. ובשמות רבה פרשה א' סי' ט"ל ד"א איש מזרי משל לאחד שנשכו ערוד וה' רץ ליתן רגליו במים [דאם הוא קודם למים מה הערוד כפירש"י ברכות דף ל"ג ע"א] נתן נסהר וראה תינוק א' שהוא שוקע במים ושלח ידו והצילו ח"ל התינוק הצילוי אתה כבר הייתי מת א"ל לא אני האלחיד אלא הערוד שנשכני וברחתי ממנו הוא הצילך. כך אמרו צות יתרו למשה יישר כרך שהלחנו מיד הרועים אמר להם משה אותו מצרי שהרגתי הוא הציל אתכם ולכך אמרו לאביהם איש מזרי כלומר מי גרם לזה שיבא אצלינו איש מזרי שהרג ע"כ. והדברים מרפכן איגרא מה ה' לו שיישב כן דמה חכמה יש בזה ומה ה' לו לגלות שהרג את המצרי הלא אמרו גלה סודך לאחד מני אלף ואף אם ה' בטוח שלא ילשינו עליו כיון שהוא עשה להם טובה אבל אולי יספרו הדברים כמו שהלך יהודה בן גרים וסיפר הדברים ונשמעו למלכות שבת דף ל"ג ע"ב עיין שם צה"ס. ונראה דאמרי' בגמ' אסור לומר גברי אנכי הניחו לי המכס אבל מותר לומר לעובדי האל עבדי דמורא אנא כרי לי מיכסא וכונתו לצורא ית"ש כדכתי' כי ה' אלחיד את אכולה הוא. ובאין שהחזיקו לו טובה שאלו לו

וגם הדרוש קלטתי אל מטרת האמת לפי ענ"ד לא ליפות בלימים ופרחים כי כבר עבר הילדות והשחרות וא"כ יוכל להשיב מי שיש בדעתו להשיב כי דרך האמת אחד הוא. וגם נזכרתי לומר דבר בשם אומרו ואדרבה חיבבתי יותר כי מני ומני' יתקלם עלאי ולעשות נחת רוח לחיים. ולמחיים ששפתותיהם יהיו דובצות בקבר. ומה שאני כותב לדבר זה כיון לי פלוני חכם לא להרבות כבודו כי כבודם אחס יותר ויותר ממנה שהעליתים על הכתב וגם לא לכבודי וכשאני לעממי מה אני רק לאמת הדבר והענין כמאמר החכם הסולך בדרך עקלתון לא יפגע עם אנשים כ"א הסולך בדרך כבושה וישרה יפגע עם שירה וכתוב כי ישרים דרכי ה'. לדיקים ילכו גם וא"כ הדרכים ישרים וכבושים. אעפ"כ ופושע' יכשלו גם. בשם הגאון ר' מנשה מאליליא ז"ל. ואף אם לא כוונתו אלא עיקר הענין אני שמח במאמרו ואעגדרו עטרה. ושמעתי בשם גאון אחד כי האומר דבר חידוש בתורה ואינו אומר בשם אומרו עליו נאמר אל תגזול דל כי דל הוא ואין לך דל מן המת כפירש' בברכות דף י"ח ע"א. דאם ה' אומר משמו ה' מחייו כי היו שפתותיו דובצות ומסיים ואל תדבק עני בשער דמשיח לדקטו נקרא עני כדכתי' עני ורוכב על החמור והוא מדוכא בעונו ויחזי בהרעא דרומא כדאמר' בפרק חלק דאם ה' אומר הדבר בשם אומרו ה' מביא גאולה לעולם כמאמר חז"ל בצבות ומוצן:

גרסינו בעירובין דף כ"ג ע"א אמר ר' יוחנן לבן של ראשונים כפתחו של אולם ושל אחרונים כפתחו של היכל ואנו כפי נקב מחט סידקית והרמז"ס כתב שאנו כסומים המגששים באפלה ואין לנו אלא לייגע להבין דבריהם של הראשונים ממנו. ומה שממשיל לבן של ראשונים כפתחו של אולם ושל אחרונים כפתחו של היכל יש בזה טעם לשבת. דאמר' שם דף כ"א מאי דכתיב לכל תכלה ראיית קץ

רחבה מנאך מאד דבר זה אמרו דוד ולא פירשו כ' עד שבא זכר' בן עדו ופירשו ראיתי מגילת עפה ארכה עשרים אמה ורחבה עשר אמות וכתוב והיא כתובה פנים ואחור וכי פשטת לה כמה הוא עשרים בעשרין וכי קלפת לה כמה הוא ארבעין בעשרין. ומה שכתובה בארבע האלפים היינו ד' חלקי התורה שהם פרד"ס פשט רמז דרוש סוד וז' אחד הוא עשר בעשרין והאלום ה' פתחו ארבעים בעשרין והיכל ה' פתחו עשר בעשרין כמובאר בריש עירובין וזה שא' לבן של ראשונים כפתחו של אולם דהיינו כל ד' חלקי התורה הפרד"ס היו תופסים בהשקפה אחת ושל אחרונים כפתחו של היכל דהיינו עשר בעשרין דהוא חלק אחד מהם וזה פירוש נפלא שמעתי בילדותי:

אמר חז"ל אכן עגודא בסוכתא לגמרא: אמר רבא אכן כאצבע בקירא לסברא. אמר רב אשי אכן כאצבע בבירא לשכחה. ונ"ל דכל אחד לעצמו' *) דאב"י ה' מהדר אגמרא לזכרה כדאמר' רב יוסף חלה ושכח תלמודו וה' אב"י תלמידו מזכירו לכך אמר אב"י אכן כסוכתא בגודא לגמרא. רבא ה' מהדר אסבר' כדאמר לעיל דף כ"א ע"ב ולהג הדבה יגיעת בשר כל ההוגה בה טועם טעם בשר ופירש המהרש"א בח"א ההוגה בה שמדקדק בטעמו' ולכך אמר יגיעת שבת ע"י יגיעת רבה כדאמר כאן כאצבע בקירא ובשבת דף פ"ח ע"א רבא הוא יחזי אלאבנותי' וקא מצען אכזעתא דמא וקא מעיין בשמעתתא. ודקאמר טועם טעם בשר היינו מה שה' קודם החורבן דמיום שנחרב ביהמ"ק ניטלה טעם בשר. ועיין בח"א שם. ובהדיא אמר רבא אגרא דשמעתתא סברא ברכו' דף ו' ע"ב ולכך אמר אכן כאצבע בקירא לסברא. רב אשי סידר הש"ס כדאמר' בב"מ דף פ"ו רבינא ורב אשי סוף סורא והוס' בחולין דף ב' ע"ב בד"ה שחיתתן כשירה קשיא לן משמע שהוא הקשה אותה קושיא שהוא סידר הש"ס והיינו

(*) וכ"כ בפתח עינים להרחיב"א על אב"י ורבא. ועיין גם' באר שבע בחידושי' לסוטה דף ס"ג: שם' דאב"י ה' יותר מריף מרבא. י. ד. מ.

והיינו שראה שהשכחה גוברת התחילו לכתוב
הגמרא משום עת לעשות לה' הפרו תורתך
דאמר' בגיטין דף ס' ע"א וכמו שכתב
הרמב"ם בהקדמתו לספר ה' החזקה ולכן קאמר
אין כאלבע צבירא לשכחה :

ויעוד

בעירובין דף ס"ה ע"א אמר רב יהודה
לא חיברא ליולי אלא לשיגתא ופירשו
התוס' כגון ליולי תקופת תמוז. וג"ל ראי' מזה
דומן שינה הוא ששה שעות דלא כמס"כ הבא"ט
זריש ש"ע אר"ה דהוא ח' שעות וסימן ישנתי
א"ז יטח לי ובשם הגר"א שהוא ד' שעות
דבשני מעל"ע מ"ח שעות והסימן ישנתי א"ז
יטח ל"י דהיינו ארבעים. ואמנם איני יודע אם
אמרו דזה א"א לישון ח' שעות ולהיות ניעור מ'
שעות וא"כ אין זה סימן. אבל מדברי התוס'
מוכח שפיר כמו שכתבתי שהרי כתבו שם דף
כ"ו ע"א דימי תקופת תמוז הוא י"ח שעות
וא"כ הלילה ששה שעות. והגר"ג ר' יעקב
זאגער מ"ץ דווילנא שיבח זה למאד. ומשמע
דרב יהודה ה' לומד ביום. אמר ריש לקיש
לא חיברא סיברא אלא לגירסא משמע שה'
לומד כלילה. אמרה לו ברת' דרב חסדא לרב
חסדא לא צעי מר מינס פורתא משמע שה'
לומד כל הלילה. רב נחמן צ"ב אמר אכן אגירי
דיממא אכן משמע שה' לומד ביום. וזריש ספר
ארצות החיים כתב שזה פלוגתא בין החכמים
אי עיקר הלימוד יחי' ביום או כלילה ולי נראה
דאין זה מחלוקת אלא כל חד כדעתו :

דהנה

גרסי' במגילה דף כ"ח ע"ב היכי דמי
הספד של רבים מחוי רב חסדא כגון
הספידא דקאי צ"י רב ששת מחוי רב ששת כגון
הספידא דקאי צ"י רב חסדא [ומחוי ולא אמר
צפירוש משום ברית כרותה לשפתים מו"ק דף
ט"ז ע"א] ובעירובין דף ס"ז ע"א רב ששת סיני
ורב חסדא עוקר הרים כי פגעי בהדי הדדי רב
חסדא מירחתן שפת' ממתניתא דרב ששת רב
ששת מירחתן כולי' גופי' מפילפולא דר"ה ודרך
החכמים להחשיב מעלת חבירו יותר ממעלתו
לכן מחוי רב חסדא כו' מחוי רב ששת כו'
ובענין זה קשה לי על מה שכתבו התוספות

בעירובין דף מ' ע"א צד"ה אדעתא דקיי"ל
כרב ששת כלפי ר"ג צאיסורי וכלפי רב חסדא
נמי הלכתא כותי' שהי' גדול ממנו ומייתי
מהך דלעיל ואמר בסוף הוריות סיני ועו"ר
סיני עדיף [ותימה אמאי לא הביאו מסוף
ברכות] והא' מאב מוכח דר"ה הי' גדול מרב
ששת דרב חסדא מירחתן רק שפת' ממתניתא
דר"ש ורב ששת מירתע כולי' גופי' מפילפולא
דרב חסדא. ואיך הביאו ראי' מזה דר"ש הים
גדול מרב חסדא. וכן צאצות הוא הי' מונה
שבחן ר' אליעזר בן הורקנוס בור סוד שאינו
מאבד טיפה ור"א בן ערך כמעין המתגבר
הוא הי' אומר אם יהיו כל חכמי ישראל צבף
מאזנים ור"א צ"ה צבף שני' מכריע את כולם
אבא שאול אומר משמני' [של ר' יוחנן צ"ז] אם
יהיו כל חכמי ישראל צבף מאזנים ואליעזר צ"ה
אף עמסה ואליעזר צ"ע צבף שני' מכריע את כולם:
וכתב הרב צרמטורא שמעתי ששניהם כאלה
טובים ושניהם אמת דלענין שמועות
וצרייתות ר"א בן הורקנוס גדול שהי' בור סוד
שאינו מאבד טיפה ולענין סברות וחיפיות הי'
ר"א בן ערך גדול עכ"ל. וקשה למה אמר אבא
שאול אם יהיו כל חכמי ישראל צבף מאזנים
ואליעזר צ"ה אף עמסה ור"א צ"ע צבף שני'
מכריע את כולם ולענין הברעת ר"א בן הורקנוס
לא אמר ור' אליעזר צ"ע אף עמסה כיון שכל אחד
רשום וגדול במעלה שיש בו משל חבירו. מכל
זה נראה לחלק דלענין פסק הוראה להשיב
לשאליו דבר דהיינו פסקי דינים בזה סיני
עדיף דהכל צריכין למארי חטייא אבל לענין
גברא רבה בזה עוקר הרים עדיף דאמר'
בגיטין דף ו' ע"ב אמר רב יוסף מאן לימא לן
דאביהר גברא רבה הוא ועוד דהא שלה ר'
אביהר לר"ה בני אדם העולים משם לבאן הם
קיימו בעמסם ויתנו את הילד בזונה ואת הילדה
מכרו ציין וישתו ולא שירטע ואמר ר"י שחיס
כותבין שלש אין כותבין א"ל אב"י אטו מאן דלא
ידע הא דר' יצחק לאו גברא רבה הוא בשלמא
מילתא דחליא בצברא לחיי' אלא הא גמרא
וגמרא לא שמיע לי'. והשתא ניחא דרב חסדא
לא

לא העלה דעתו. וזה לפי שה' נדחה מפני השעה שלא קיבל עליו והניח לרבה שררותו ושעה עומדת לו. וניחא כל מה שעמדנו בענין זה ת"ל. ונחזור לענין שהחלנו לכל חכם ה' מחשיב מעלת חבירו על מעלתו ומקנה לעלות למעלת חבירו. כמו אל יקנה לבד בחטאים כמעשיהם כי אם ציראת ה' כל היום (ועי' ברכות דף ז' ע"ב וברש"י שם ובע"י) :

ודע כי לימוד היום מסוגל לחריפות ולחידוד בספרות דאמרי' עירובין שם ס"ה. אמרי' ל' לר' זירא מחדדן שמעתך ח"ל דיממא בינכו. ולימוד הלילה מסוגל לזכרון דאיתא בפרקי דר' אליעזר כשעלה משה לרקיע מהיכן ידע אימתי יום ואימתי לילה כשהקב"ה למד עמו מקרא ידע שהוא יום וכשלמד עמו משנה ידע שהוא לילה. דמקרא אין כל כך לחוש לזכרון כיון דהיבא כתיבא גייתי ספר ונחזי אלב משנה דדברים שבע"פ אי אחא רשאי לזכרן לריך לזכרן בזכירה ושמירה במוח. ותורה שבכתב לריך לחידוד בספרות למיסב קראי כמו שהבאתי מבכורות דף מ"ב. ותורה שבע"פ מקבלת מחורה שבכתב ותורה שבכתב היא בבחינת משפיע. וכן השמש והירח השמש משפיע לירח והירח מקבלת ממנה והשמש משמשת ביום נגד חורה שבכתב והמה נגד שמים והארץ שמים משפיע והארץ מקבלת ושמים נגד חורה שבכתב והארץ נגד חושבע"פ והם נגד אבא ואימא שהוא המשפיע והיא מקבלת לכך אמרי' בשילהי חגיגה מט"ו באב תשע כחה של חמה מכאן ואילך דמוסיף יוסף שמוסיף ללמוד מן הלילות על הימים יוסף לו שנים על שניו ודלא מוסיף יוסף מאי יוסף חגי רב יוסף תקברי' אמו. ופי' הגר"א באבות שהיא הארץ. והיינו דאם ה' מוסיף ללמוד בזילה ה' לומד חושבע"פ והיא הארץ עונת לו חיים שהיא האם וכשאינו לומד חורה שבע"פ אין הארץ מחזקת אותו והיינו דאמרי' בשבת דף פ"ח ע"א ויחזיקו בחתנות ההר מלמד שבהם עליהם את ההר כגיגית ואמר אם אחם מקבלים את החורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם והקשו שם החום' והא' אמרו

נעשה

לא היו מירתתן רק שפתי' ממתיניחא דרז ששת שמא מה שיחדש בצרות וחריפות יביא לו ברייתא דלא תניא כוותי' ויבטל דבריו שדבר בשפתיו ואעפ"כ אטו מאן דלא ידע הא לאו גברא רבה הוא ויאמר אי תניא תניא. אבל רב ששת מירתת כולי' גופי' מפילפולו דרז חסדא. דהוא יבטל דבריו בספרות ומאן דלא ידע הא לאו גברא רבה הוא. וכן ר"א אף שהי' מכריע כל חכמי ישראל בצקא'ו' אבל ר' אליעזר צ"ע כיון שהוא חריף כמעין המחבר ה' מכריע כל חכמי ישראל ואף ר' אליעזר בן הורקנוס עמהם אף שר"א בן הורקנוס ה' בקי יותר ממנו. מכל זה נראה דבדבר הוראת איכור והיתר להשיב לשאליו דבר סיני עדיף. ובדבר החלוי בסברא עוקר הרים עדיף והוא גברא רבה טפי מסיני וכשילפל עמו ינח טפי כמבואר :

ובזה אני מבין בעוז"י דברי רש"י בבכורות דף מ"ב ע"ב אמר רבא האי מילתא קשאי בה רבה ורב יוסף עשרין ותרתינן שנין עד דתיב רב יוסף ברישא ופירקה שאני הסם דאמר קרא ונתן האיש השוכב עמה לאבי הגערה חמשים כסף לא זכתה תורה לאב אלא משעת גתינה ופירש"י עשרין ותרתינן שנין הן היו שררותו של רבה ומת וישב רבי יוסף בראש וסייעו מן השמים לפרקה להיות לו לשם. לפי שהי' רבה חריף לכך קראוהו עוקר הרים ורב יוסף ה' בעל שמועות וברייתות לכך קראוהו סיני עכ"ל. ולבאורה אינו מובן מה שהאריך בדבריו לפי שהי' חריף כו' עד סוף הדיבור מאי שייך זה לכאן ומאי משמיענו בזה. וניחא לפי שפירש וסייעו מן השמים לפרקה להיות לו לשם. ומה לו לשם והרי כבר אפקינוהו לשמו דשלחו מחס סיני עדיף דהכל לריכין למארי חטייא ומה לו עוד. אלא משום דלענין מילתא דתליא בסברא ה' רבה עדיף ממנו והבא דמלסבר קרא דונתן האיש וגו' לא זכתה תורה לאב כו' דסברא היא ובה רבה עדיף ממנו והי' לו לפרקה. אלא דסייעו מן השמים לרב יוסף לפרקה להיות לו לשם שגם הוא יכול לבין בסברא טובה מה שרבה ברוב חריפותו

נעשה

שִׁיבֵנו דְּבָרֵי חוֹרֵה מִחוּדְדִין בְּפִיךְ שֶׁאֵלֶךְ אִדָּם
 דְּבַר אֵל תִּגְמַגֵּם וְתִאמַר לוֹ אֵלֶּה אֲמֹר לוֹ מִיִּד
 [וְעֵינַי בְּסֶפֶר גִּלְיָה מִסֵּכֶת בְּהַקְדָּמָתוֹ] וּלְפִי
 הַמְצֹאֵר לְעֵיל זֶהוּ סִינִי הַיּוֹדֵעַ לְהַשִּׁיב לְשׁוֹאֲלָיו.
 וּלְטַעֲמֵי אֲמֹר לֹא חִיבְרָא לִילִי אֵלֶּה לְשִׁנְתָּה
 שֶׁהִ' לּוֹמֵד בְּיוֹם כְּדִי שִׁי' חֲרִיף בְּסִבְרוֹת כְּמוֹכָר :
 וְרִישׁ לְקִישׁ אֲמֹרִי בְּסִגְהֲדִין דָּף כ"ד ע"א
 הַרְוֵה ר"ל בְּבִיחָמ"ד כְּאֵלֶּה עוֹקֵר הָרִים וְעוֹחֵן זו
 בּוֹ וְכֵן בְּצ"מ דָּף פ"ה ע"ב רִישׁ לְקִישׁ הוּא מְלִיץ
 מַעֲרַחֵת כִּי מַעֲי לְמַעֲרַחֵת דְּר' חִיָּא אִיעֲלַמִּי
 מִנִּי אֲמֹר רַבִּשְׁעַ לֹא פִלְפִלְתִּי חוֹרֵה כְּמוֹתוֹ פִּילְפִלְתִּי כו'
 יֵאֵלֶּה ב"ק וְאֲמַרְהָ חוֹרֵה כְּמוֹתוֹ פִּילְפִלְתִּי כו'
 אֲלַמָּה שֶׁהִ' חֲרִיף בְּסִבְרוֹת לִכְךָ אֲמֹר כֵּאֵן לֹא
 חִיבְרָא סִיבְרָא אֵלֶּה לְגִיבְרָא שֶׁהִ' לּוֹמֵד בְּלִילֵה
 שֶׁהִ' מִיַּגַּע לְהִיּוֹת בְּקִי כְּמוֹצֵא: ר' זִירָא הו' בְּקִי
 גְּדוֹל כְּדֹאֲמַרִּי בְּצ"מ דָּף פ"ה ע"א ר' זִירָא כִּי
 סִלִּיק לֹא יִחִיב מֵאֵה טַעֲמִיתָ דְּלִישְׁתַּכַּח מִנִּי
 גְּמַרָא בְּבִלָּהָ כִּי הִיכָא דְּלֹא נַעֲרִי ע"ש
 בְּפִירֶשׁ"י אֲלַמָּה שֶׁהִ' זָכָר בְּיוֹתֵר לִכְךָ הו' לּוֹמֵד
 בְּיוֹם כְּדִי שִׁי' מִחוּדְדִין וּדו"ק. וְרַב חֲסִדָּא שֶׁהִ'
 עוֹקֵר הָרִים כְּמוֹצֵא לְעֵיל וּבִקְדוּשֵׁין דָּף ל' ע"ב
 אֲמֹר רַב חֲסִדָּא הֵאֵן דְּמַחְדָּנָה מִחֲבַרְתִּי כו' לִכְךָ
 הו' לּוֹמֵד בְּלִילֵה וְאֲמַרְהָ לִי בְרַתִּי לֹא בְּעֵי מִינֵם
 פּוֹרַחֵת כִּי הו' מִיַּגַּע עַל בְּקִיאוֹת וּזְכוֹן. וְרַב
 נַחֲמָן ב"ר יִצְחָק שֶׁהִ' בְּקִי בְּיוֹתֵר כְּדֹאֲמַרִּי עִירוּבִין
 דָּף ג"ד ע"ב לֹא יַחְרוּךְ רַמִּי יָדוֹ לִיִּד הַרְמָא
 לֹא יַחְרוּךְ מִשָּׁל לִיִּיד אֵם רֶאשׁוֹן רֶאשׁוֹן מִשְׁבַּר
 כְּנַפְיוֹ מִשְׁתַּחֲמַר כו' אֲמֹר רַבָּא יַדְעִי רַבָּן לֵהָא
 מִילְתָּהּ וְקָא עֲבָרִי עֲלֵהָ. אֲמֹר רַב נַחֲמָן בְּר' יִצְחָק
 אָגַה עֲבִידְתָּהּ וְחִיקִיִּים בִּידֵי אֲלַמָּה שֶׁהִ' בְּקִי לִכְךָ
 אֲמֹר כֵּאֵן אָנֹכִי אֲגִירִי דִּימָמָה אָנֹכִי שֶׁהִ' לּוֹמֵד בְּיוֹם
 לְהִיּוֹת חֲרִיף כְּמוֹצֵא :

והרמב"ם שכתב הרואה לזכות בכתרה
 של חורה יזהר בכל לילותיו

ולא יאבד אפילו אחת מהן בשניה ובשיחה כו'
 שאין אדם לומד רוב חכמתו אלא בלילה ואז
 לטעמי' שהוצא דבריו לעיל מהקדמה של סדר
 זרעים אם בעלי הגמרא אמרו ואנו כפי נקב
 מחט סודקית אנו אינן אלא כסומים המגששים
 באפלה ואין לנו אלא להבין דבריהם ז"ל ואין
 לנו

נעשה ונשמע וחירונו בדוחק. אבל כבר הקשה
 המדרש הנחמא בפרשה נח ותימן דנעשה ונשמע
 אמרו על חורה שכתב ופייט ההר כגיגית
 היתה בשביל חורה שבע"פ וכדצ"ל. וכן עדה
 קרה שחלקו על משה רצו לבטל חורה
 שבע"פ דחורה שכתב כרובה ומונחת בקרן זוית
 אבל חור' שבע"פ חלוי בחמונת חכמים. וסוף
 דינא כתחילת דינא דאם לא היו מקבלים היו
 נקברים חיים תחת ההר. וכן עדה קרה שצ"ל
 לחלוק על תוספת"פ ירדו חיים שאלה ועיין
 קידושין ס"ו ע"א. וכן מאורות לוקין על אב"ד
 שמת ולא נספד כהלכה סוכה דף כ"ט ע"א
 והיינו משום כבוד התורה דחמיר. אפילו מת"ת
 כדאי"ת במגילה דף ג' ע"ב ומצוא עוד אצלנו
 במד"ר. ורבי יהודה ה' בקי אבל לא חריף
 בספרות כדאמר' בברכות דף כ'. וכי מטא רב
 יהודה בעוקלין האשה שכובשת ירק בקדרה וא"ל
 זיתים שכבשן בטרפיהם אמר הויות דרב ושמואל
 קא חזינן הכא פירש"י כלומר טעם המשניות קשה
 עלי כו' עכ"ל :

ובחידושי על סדר טהרות במס' עוקלין

אני מבאר מה שש' קשה לי
 במה שהעיר שם החו"ט בעזה"י. ודקרי לי
 שמואל לרב יהודה שינגא ברכות דף ל"ו ע"א
 ובמה דוכתא. שינגא פירש השיטה מקובצת
 כתובות דף י"ד ע"א שש' שינוי גדולים וכן
 פירש הערוך בשם י"א ואין טוח לי דלמה יקרא
 לו בשם גנאי שבו. (אולם מצינו כזה על רבינו
 יצחק בעל החוטם וכ' הסדה"ד השערות מפני
 שש' לו חוטם גדול. ועי' תוס' פסחים דף ק"ב
 ד"ה לוח. ואני משער עפ"מ דא' בתענית דף
 כ"ט. בעל החוטם מתבקש בעל החוטם מתבקש
 ופרש"י אדם גדול ובעל זורה ל"א גדול הדור.
 לכן קראוהו בזמנו ר"י בעל החוטם עבור רוב
 גדולתו ועי' ב"מ דף פה. וכווי קרי לי' קטינא
 חריץ שקי'. ועי' בזה לכהן): י. ד. מ.

ונראה כפירוש הערוך לשון חן שטן מחודד
 בתלמוד [ואפשר דלא ה' רואה לקוראו
 בשם רב ולא בשמו לחוד] אבל אין זה חריף
 בספרות אלא כדאמר' בקידושין דף ל' ע"א ושיננתם

לנו חכמה ודעת מדעתנו להמליץ סבבא חדשה
 ע"כ. וא"כ אין לנו אלא לזכור דבריהם ולהבינם
 ע"כ כתב שאין אדם לומד רוב חכמתו אלא
 בלילה. ולפי מה דאסיקנא דכל אחד מן החכמים
 עביר כדעתו אין כאן פלוגתא ומהלוקת וכל
 חד וחד אמר לפום שיעורא דילי: ובסדר אגדה ש"פ
 ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו זקנים
 כולנו יודעים את התורה מלוא עלינו לספר
 ביציאת מצרים וכל המדרגה לספר ביציאת מצרים
 ה"ז משוכה. מעשה בר"א ור' יהושע ור"א ע
 ור' עקיבא ור"ט שהיו מוכזין בזני ברכ וסיו
 מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה עד שצאו
 תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן ק"ש
 של שחרית. נ"ל לפרש דלא תאמר דאין מלוא
 לספר ביציאת מצרים אלא להבינם שאין יודעים כמו
 שמינו בתורה ור"י כי יאמרו אליכם בניכם
 וגו' ור"י כי ישאלך בןך וגו' ובגדת לבן וגו' ור"י
 כי ישאלך בןך לאמר מה העדות וגו' אלא אפילו
 כולנו שושנים כאן חכמים. וחכם הוא שידע
 מה שלמד מרבותיו כדפירש"י בפ' דברים. מ"מ
 צריך לדבר ולספר ולעיין ולחשוב כדי שיצין
 דבר מתוך דבר גם מה שלא שמע ולא ידע.
 לכך אמר ואפילו כולנו נבונים. ואפילו נבונים
 תאמר שצריכים לספר כדי שיעלו על דעתם
 מה שיש להבין רק שדעת לבנו נקל. לכך
 אמר ואפילו כולנו זקנים וזקן הוא שקנה חכמה
 כדאמר' בקידושין דף ל"ב ע"ב וכפירש"י זקן
 זה קנה חכמה [וכדאמר' בגדרים דף מ' ע"א
 דדא קנה מה חסר דדא לא קנה מה קנה והיינו
 חכמה ודעת] וקנה חכמה ממה ששמע
 מרבותיו והבין בהם מ"מ צריך לספר ולהבין
 ולדקדק מה שיש לדעת מן הרמזים והסודות
 שיש בהם. ע"ז אמר כולנו יודעים את התורה
 ומייתי רא' מעשה בר' אלעזר שהוא ר"א ב"ה
 שבחכמתו הכריע את כל חכמי ישראל כמבואר
 למעלה. ואמר בסוכה דף כ"ח ע"א מימי
 לא אמרתי דבר שלא שמעתי מרבי מעולם
 והיינו חכם. ור' יהושע ה' נבון כדאמר' שילהי
 מס' סוטה משמת ר' יהושע בטלה עצה פירש"י
 עצה ותבונה להשיב למינים וכדאמר' בחגיגה

גימל

דף ד' ע"ב א"ל לר' אבן מה תיזהו עלן ממינים
 א"ל אבדה ענה מבנים נסרחה חכמתם. שלא
 נמלא בכל ישראל נבון כמותו. ר' אלעזר ב"ע
 ה' גדול שבחכמה בקנין התורה וכדאמר הרי
 אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי פי' ולא נלחתי
 ופי' הרמז"ס בפרוש המשנה הרי אני כבן שבעים
 שנה אעפ"י שהשתדלתי ויגעתי ועמלתי בתורה
 עד שהש כחי ונעשיתי כבן שבעים שנה:

ורבים

הגמרא שאמרה שה' על פי נס
 דאדרי ל' תמיני סרי דר' חזרתא וגם כי הוא
 בעלמו אמר אחר זה ועיקר הדבר ה' ע"פ
 נס כמבואר בגמרא. ומראה דהוקשה לו כיון
 דמ"מ ה' רק בשנים מה מתמה שלא נלא את
 החכמים בהלכה ועמד בזה החזון"ט. עוד קשה
 והלא הדר זקנים שיבה ושיבה לך בשנים לא
 תאר ולא הדר לו. לכך פירש דתרווייהו הוו
 ב' כי מתמת השתדלותו בתורה נעשה כחוש
 כבן ע' שנה. ושיבה שזקנה זו דברי חזרתא
 זה ה' ע"פ נס והשתא שפיר מתמה ולא זכיתי
 [פי' נלחתי] אלמא שבהשתדלות קניית החכמה
 ה' גדול מכל חכמי דורו עד שזזה ה' סבור
 לנלא את כולם בהלכה. ור' עקיבא ה' גדול
 בידיעת התורה לדרוש על הרמזים וקוליס
 ובתרי אותיות דאמר' במנחות כשעלה משה
 למרום ראש שהקב"ה קושר כתרים לאותיות
 א"ל בני למא לך א"ל חזר לאחוריק ראש ר'
 עקיבא שיושב ודורש על כל קוץ וקוץ תילי
 תילים של הלכות ע"ש. אלמא שצפרע זה ה'
 גדול מכל החכמים לידע רמזי התורה שרמזה
 בקוליס ובתרי אותיות שלא מלא הקב"ה להראות
 למרע"ה הידוע זה כ"א ר' עקיבא. ור' טרפון.
 ר' ה' מונה שבין של חכמים גיטין דף נ"ח
 ע"א ר' טרפון גל של אגוזים שמסודרים זה
 ע"ג זה אדם מניע את אחד מהם ופולת כולם
 כך כשאדם שואלו דבר תורה מביא לו מן הלכה
 מן האגדה מן המדרש. רש"י. א"כ ה' מעורב
 בו מכל חלקי ידיעת התורה ביחד וזהו נגד
 חכמים ונבונים וזקנים יודעים את התורה. מביא
 מעשה בר"א שה' גדול מכל חכמי ישראל בחכמה

ור'

יהא אדם בא מן השדה ואומר אלך לביתי ואוכל קימעה כו' וכל העובר על דברי חכמים ח"מ ועיין שם בתוס' . ובתוספות רבינו ע"א . והיו מסובין יחד . ואף שגם ר' עקיבא ה' שם וס"ל דנאכל כל הלילה בצרכות דף ע' מ"מ בסעודה לא היו נחלקים ועוד דיש סברא דמדרבנן גם לר"ע חיו אלא עד חצות עיין בפסחים דף ק"כ ע"ב בתוס' וא"כ לר"ע קראו כבר ק"ש של ערבית קודם הסעודה והסעודה ה' קודם חצות ולמה ה' להם לומר של שחרית . וי"ל דזה ה' לאחר שעלה עמוד השחר ותנן מלמתי קורין את שמע בשחרית כו' וגומרה עד הכן החמה דברי ר' אליעזר ר' יהושע אומר עד שלש שעות כו' ובגמרא דף כ"ה ע"ב אם יכול לעלות ולהתכנס עד שלא תנך החמה כו' לימא תנן סתמא כד"א אפילו תימא פר' יהושע וכוותיקין אלמא דלר"א אין זמן ק"ש ש"ש אלא עד הכ"ח ולר' יהושע מזה מן המוצר כוותיקין וזה שאמרו רבותינו לשתי הדעות לר' אליעזר ולר' יהושע הגיע זמן ק"ש של שחרית לקרותה דאם לא יקראו עתה יעברו הזמן לר' אליעזר . ולר' יהושע יטול מזה ותיקון :

ובגמרא דברכות דף ע' ע"א ור"ג מי קאמר עד חצות דקתי ולא זו בלבד

אמרו . וקשה מי אמר ר"ג עד חצות הא אמר אמרו . ונ"ל לפרש דהא ר"ג וחכמי דורו פליגי בהא דחכמים ס"ל דכמו דאמרו חכמים הראשונים בעלי התקנות עד חצות באכילת קדשים כמו כן אמרו בק"ש עד חצות ור"ג פליגי עלייהו וס"ל דבאכילת קדשים אמרו ע"ה אבל לא בק"ש ופריך ור"ג מי קאמר עד חצות בק"ש דהא ס"ל שלא אמרו חכמים הראשונים ע"ה בק"ש רק באכילת קדשים ובדאי חכמים שדורו של ר"ג לא היו בעלי התקנות לומר ע"ה באכילת קדשים דבזמנם לא ה' עוד קדשים . ועיין בשמות אליהו :

ברבות י' ע"ב ב"ש אומרים בערב כל אדם יטע ויקרא ובבקר יעמוד שגאמר ובשכב ובקומך וכו"א כל אדם קורא כדרכו שגאמר ובלכתך בדרך א"כ למה נאמר בשכבך ובקומך בשעה שזני אדם שוכבים ובשעה שזני אדם עומדים

ור' יהושע ה' גדול שבכולן צבינה וראב"ע ה' גדול מכל חכמי דורו צוקנה וכו' קניית החכמה ור' עקיבא בידיעת התורה ור"ט שה' זו מכולם יחד . וא"ת שהיו מספרים לבני ביתם שלא ידעו ע"ז אמר שהיו מסובין בבני ברק שהוא עיר אחת שמנה צערי ח"י ציהושע דהיינו שלא במקומם . וא"ת שספרו לתלמידים שלא ידעו . ע"ז ואמר עד שצאו לתלמידים . והא דאמר כל אותו הלילה ולא אמר כל הלילה לפי שה' שם ראב"ע דאמר מוצרין יציאת מוצרים בלילות והוא חמינא דה' לילה אחרת רק הם עשו מזה מן המוצר והיו מספרים כל הלילה . אבל זה חיו דבכל הלילות אין מזה אלא להזכיר בלבד ואם יראה לעסוק בחורה יעסוק בדיני התורה מיקין א"ה . וטומאה וטהרה ושאר מקצעות שבתורה . לכך אמר כל אותו הלילה שמזה לספר זה ואינו יולא ידי"ה בהזכרה לחוד רק לספר צפרועות כדאמר להלן בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מזה ומרור מונחים לפניך :

ומה שאמרו רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית יש להבין למה ה' להם לומר של שחרית והלא ק"ש של ערבית כבר קראו דה' עמסה ר' אליעזר שאמר בריש ברכות עד אשמורה הראשונה דהיינו שלש הלילה. חונם יש לומר דאפשר שארי החכמים לא קראו עדין דהוה סברי כרבן גמליאל דאמר עד עלות השחר ובגמרא דף ח' ע"ב אמר רב יהודה אמ"ש הלכה כר"ג ועיין בשאגת ארי' סי' ד' דכן הלכה אף לבתחילה ואפשר דזה ה' בסוף הלילה דאם לא יקראו עתה יעבור הזמן של ק"ש של ערבית וזה שאמרו הגיע זמן ק"ש ולעולם של ערבית כן הוה חמינא . להכי הוצרכו לומר של שחרית . זה חיו . דהא גם ר' אליעזר בן עזרי' ה' עמסה דס"ל בברכות דף ע' ע"א דפסח חיו נאכל אלא עד חצות הלילה ואפיקומן נאכל במקום פסח ואינו נאכל אלא על השוצע פסחים דף קי"ע ע"ב וא"כ אכלו סעודתן קודם חצות ואסור לאכול סעודה קודם ק"ש ותפילה של ערבית כדתני' ברכות דף ד' ע"ב שלא

עומדים א"ר טרפון אני הייתי בא בדרך והטתי לקרות בדברי ב"ש וכבנתי בעממי מפני הלכטים ובמדרש הזית פ' א' ס' י"ח את חמי אס לא קרא ה' עובר בעשה עכשיו שקרא נתחייב בנפשו הוי חציבין דברי סופרים מדברי תורה. וכתבתי שם אע"ג דלא עבר בזה על ד"ס דהא ב"ה נמי חית לכו מטין ובכמה דוכתין אשכחן להכמים שהחמירו לעשות כדברי ב"ש י"ל הנ"מ שטושין לחומרא אבל כאן שהי' מהלך והטעם מראה שהלכה כב"ש כמו דאמר לעיל מיני' בגמרא:

וחכם אחד למדן מופלג ר' מאיר אוקערמאן נ"י מנכדי ק"ק מינסק אמר לי דכאן נקרא עבר על דברי סופרים כיון דעבד כב"ש נראה דדריש ובשכבך שכיבה ממש ובקומך קימה ממש א"כ לית לי' קרא על זמן שכיבה וזמן קימה כב"ה ונסיק מני' חורבא. ואתי שפיר. דלכאורה מ' טרפון אין ראוי' שהי' גדול הדור וכן ראב"ע שבגמרא חיישינן שמא יראו התלמידים ויקצצו הלכה לדורות כדאמר ר' ישמעאל שם אבל אינש דעלמא לא. ובאמת אמר רנב"י העושה כדברי ב"ש חייב מיתה ומייתי מהא דר' טרפון משמע דה"ס לכל אדם וכן במדרש שהבאתי. ומ"מ נראה דגם ב"ש ס"ל דרשה דזמן שכיבה וזמן קימה דהא ר' אליעזר דשמותי הוא מתלמידי ב"ש כמו שכתבו רש"י והוס' שבת דף ק"ל ע"ב מן הירושלמי ובכ"ד ואמר בריש ברכות בק"ש של ערבית עד סוף אשמורה הראשונה ובק"ש של שחרית וגומרה עד הכה"ח כמבואר לעיל. אלא נראה דגם ב"ש ס"ל דרשה דשכבך לזמן שכיבה ובקומך לזמן קימה אלא משום דקשה להו' א"כ לימא קרא בערב ובבקר כדאמרי' בגמרא להכי דרשי נמי לשכיבה ממש וקימה ממש. וקשה למה לא פריך אב"ה לימא קרא בערב ובבקר כדפריך שם בסוגיא מזה לזה:

ונראה דחזלי לטעמייהו דזמן הבקר נקרא מעלות השחר עד נה"ח כדמשמע מדברי רש"י בחומש פ' בא על פסוק לא חותירו ממנו עד בקר וגומר ובריש פסחים וכאור בקר פירש"י כשמתחיל הבקר להאיר

וכאן חשך ואפלה בעלות השחר ושם דף ד' ע"א בד"ה נבדוק מופרא פירש ובריות' דאברהם שנאמר וישכס אברהם בבקר שלא המתין עד הכה"ח כו' והיינו מדכתי' וישכס משמע מתחילת הבקר [ובפרשה בלק כתיב ויקס בלעם בבקר שחשכ שטושה וריות לקיים מצות ה' שא"ל קום לך אתם ויקס בבקר עם נץ החמה א"ל הקב"ה רשע כבר קדמך אברהם שהוא עמד עם עלות השחר דכתי' וישכס ואם הפרש פשוט מה טוב אבל זה המלאך] וב"ש ס"ל כר"א דשמותי הוא וכו' אמר וגומרה עד הכה"ח ואמרי שפיר א"כ לימא קרא בערב ובבקר ואם נאמר בקר וכו' אמינא דזמן ק"ש עד הכה"ח שפיר קאמינא. אבל ב"ה ס"ל כר' יוסע דהוא מתלמידי ב"ה דאמר עד שלש שעות וא"כ ליכא למיכתב בבקר דהוא אמינא עד נה"ח לכך כתיב ובקומך עד שעה שכל בני אדם עומדים והיינו עד ג' שעות:

שם י"ב ע"ב איתא במשנה מזכירין יציאת מצרים בזלילות ארב"ע הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שהאמר יציאת מצרים בזלילות עד שדרשה בן זומא שנאמר למען תזכור את יום לאהך מארץ מצרים כל ימי חיך ימי חיך הימים כל ימי חיך הלילות וחכמים אומרים ימי חיך העוה"ז כל ימי חיך להביא לימות המשיח. (א') הקשה הרב הג' המומר ר' דוב צמפי זצ"ל ממנינסק איך שייך למידרש האי קרא להזכיר יציאת מצרים כל הימים וכל הלילות האי קרא לא כתיב אלא בפסח כדמוכח מן הקודם ומן המאוחר דכתיב דברים (ט"ז ג') לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני כי בחפזן יצאת מארץ מצרים למען תזכור את יום לאהך מארץ מצרים כל ימי חיך (פסוק ד') ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור וגו'. (ב') קשה על בעל האגדה ש"פ שהביאו מה שייך לפסח והלא זה שייך לכל ימות השנה (ג') למה הביא דעת החכמים והרי הוא מזהב שטרי לבי הרי אים"ל כראב"ע לא הי' לו להביא דעת החולקים ואי' חכמים ס"ל לא הי' לו להביא דעת ראב"ע וכי משנה שלימה בא לשנות

לשנות לנו (ד') הקשה במזה שמונה למה לא פליגי חכמים על עיקר הדין כדחני מזכירין יציאת מזרים בלילות הו"ל למיהני וחכ"א אין מזכירין ואי דבא לסתום כראב"ע הא הו"ל בתם ואח"כ מחלוקת ואין הלכה כסתם יבמות דף מ"ב ע"ב. (ה') הרמב"ם וכל הפוסקי' פסקו דמזכירין יציאת מזרים בלילות וקשה ולמה. הא הוה סתם ואח"כ מחלוקת. והשאלת ארי' תיכף דלקמן דף י"ד ע"ב אמר רב יוסף כמה מעלי הא שמעתתא דבמערבא לא אמרי פרשת ציית בלילה ופריך הגמרא והא בעו לאדכורי יציאת מזרים ומדפריך הכי בפשיטות ש"מ דפשיטא להגמרא דהכי הלכתא והפוסקים נתיישבו בזה שפיר. מ"מ על הגמרא קשיא מג"ל דהכי הלכת' כיון דהוה סתם ואח"כ מחלוקת (ו') ראב"ע דאכתי לא ידע דרשה דב"ז מג"ל דמזכירין י"מ דקאמר ולא זכיתי כו' עד שדרשה ב"ז (ז') ואי דהוה ידע טעמא למה בזהו טעמא לא נלח ומאי ה' סבר לנח דרשה דב"ז והלא גם ע"ז העטם השיבוהו (ח') אם ה' לו ראי' דמזכירין תקשה לדידי' למה לו קרא דבן זומא. (ט') ועוד קשה דהא אמרי' בשילהי שמעתתא דמס' נדה ד"א ימים שבין נדה לנדה לר"ע קראי' קדרים כל ימי נדה. ימי כל ימי. דאזיל לשיטתי' דדריש כל חטאת בפי' התעורבות דף פ"ב ע"א. ולראב"ע הלכה למ"מ ומשמע משום דלא דריש כל ועיין בפסחים דף מ"ג ע"ב. וא"כ הכא היכי קיבל לדרשה דבן זומא דדריש כל ימי (י') יש להבין רבנן דרשי הכא כל מג"ל למידרש לימות המשיח טפי מלרבות הלילות ולדחות דברי ראב"ע שהקשה מפסוק ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את ב"י מארץ מזרים ולסמוך אשויטוי' שהם שיעבוד מלכות עיקר ויציאת מזרים טפל לו (יא) בפסחים דאמר מאן תנא דדריש כל ר"א והא הכא דרשי ראב"ע וחכמים כל ימי ומה לי כל בקמן ומה לי כל בחולס ומר' עקיבא הקשו שם החוס' וכן במנחות דף כ"ו ע"ב שהאריכו החוס' להציא מכמה דוכתי ולא הציאו מהך דזרכות. (יב) ק"ל דבחומש שמות י"ג ג' פירש"י זכור את היום הזה למד

שמזכירין יציאת מזרים בכל יום ע"ב. והרי במשנה מצוה ב"י לראב"ע ב"י לרבנן דנפקי להו מלמען הזכור את יום לאתך מארץ מזרים כל ימי חיך אלא דפליגי אי מזכירין לילות מכל אי מזכירין לימות המשיח. ובפרשה ראה על פסוק למען הזכור וגו' לא הזכיר כלל מהך דרשה. אכן י"ל דרש"י שמר את המכילתא דהכי יצא החס בפרשה בא ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אין לי אלא שמזכירין י"מ בימים. בלילות מנין שנאמר למען הזכור וגומר הרי שמכאן למד את עיקר זכירת יציאת מזרים. (יג) בפסחים דף כ"ב ע"ב כיון שהגיע לרא' ה' אלהיך תירא פירש. אמר מה ארבה לירא עמו רש"י ועיין מהרש"א בא"ח שהקשה למה לא פירש מואהבת את ה' דכתיב לעיל בפרשה עיין בו מה שתירץ דבאהבה ניחא ליה לרבות ת"ח אבל לא ביראה. ולי קשה הא כתיב שם בריש הקאפיטל ו' וזאת המנוה החקים והמשפטים אשר עשה ה' אלהיכם ללמד אתכם וגו' למען תירא את ה' אלהיך והוא קודם גם לואהבה ולמה לא פירש שם :

ויש לומר דהנה בב"ק דף מ"א ע"ב הקשו החוס' למה לא אמר לרבות אביו ואמו דהוקש מוראם למורא המקום כדאמר' בקידושין דף ל' ע"ב ותיירו' שמא לא ניחא לי' לאוקמי בעשה יתירה. והשתא ניחא דלמען תירא אינו צווי ואזהרת עשה אלא דקאי על וזאת המנוה וגו' וכלומר אם חקבל עליך המנוה והחוקים והמשפטים ותלמוד אותם למען זה תירא את ה' אלהיך כמו שאמרו המאור שבה מחזירין למוטב. ובקידושין דף ל' ע"ב ובב"ב דף ט"ז ע"א בראתי יא"ר בראתי לו תורה תבלין שמדרכת אותו בדרך טובה וישרה וכדכתיב בהתהלךך תנחה אותך וגו' וכפי' הגר"א בפי' משלי על פסוק בטח בה לב בעלה והכי קאמר אם תלמוד תורה תירא את ה' ואפשר גם לרבות אביו ואמו דאינו זה עשה יתירה. אבל את ה' אלהיך תירא הוא עשה ואם נרבה א"א הו"ל עשה יתירה כדברי החוס' דב"ק. וא"כ למען הזכור את יום לאתך מארץ מזרים ג"כ אין לחשבו

כראב"ע דמוזכרין י"מ בלילות וס"ל חפזן דמנאים דקרבן פסח אלו נאלל אלא עד חלות כסחם מתניתין דריש ברכות וכל הנאכלין ליום אחד מצותן עד שיעלה עה"ש :

ובגמרא קאמר מתני' מני ראב"ע היא וכן אותה משנה דשילי פירקין שאנו עסוקין בה חנן סתמא מוזכרין י"מ בלילות ולית מאן דפליג אלא דס"ל כר"ע דשילי גדה דדריש י"א יום שבין גדה לגדה מקרא דכל ימי צב וגו' וה"ל חייבת להו כל דהא דמוזכרין י"מ בלילות ידעינן מחפזן דמנאים להכי דרשי כל ימי חייד להביא לימות המשיח ואפי"ה מנא סברי כראב"ע דמוזכרין י"מ בלילות רק כראב"ע לא סבר דמוזכרין לימות המשיח משום דלא דריש כל בשילי גדה משום הכי אמר להם לחכמים ובי מוזכרין י"מ לימות המשיח והלא כבר נאמר הנה ימים באים וגו' ובמילתא חיתא דבן זומא ח"ל לחכמים ולתנן הקושיא י' מוכרחים אנו לומר דגם חכמים ס"ל דמוזכרין י"מ בלילות מחפזן דמנאים להכי חייבת להו כל לימות המשיח :

ועוד ג"ל דהכא שפיר מסתברא למידרש כל לימות המשיח דאמר' צב"ב דף י"ז ע"א שלשה הטעמין הקב"ה משין עוב"ב אלו הן אברהם יצחק ויעקב אברהם דכתי' זו ככל יצחק דכתי' זו מכל יעקב דכתי' כל ולימות המשיח מזה נחלת יעקב כדכתיב והאכלתיך נחלת יעקב אביך דכתי' ופרצת ימה וקדמה וגו' שבת קי"ח ובפסחים דף פ"ח ע"א לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב לא כאברהם שקראו הר ולא כיצחק שקראו שדה אלא כיעקב שקראו בית שגא' ויקרא שם המקום ההוא בית אל וזהו כל ימי חייד שיהי' בצחינת כל דהיינו שחירש זכות יעקב שהוא בצחינת כל דהיינו לימות המשיח. ואף שכתבו הסוס' בפסחים ובמנחות דהיכא דמסתברא כ"ע דרשי כל מ"מ ראב"ע לית ל' הכא למידרש לימות המשיח מכל כדחניא בגמרא ח"ל ראב"ע לחכמים ובי מוזכרין י"מ לימות המשיח כו' וייתישב מה שלא הביאו הסוס' מהכא דדרשי כל מלבד די"ל דהאי חכמים היינו

בעיקר העשה של זכירת י"מ אלא דעיקר העשה הוא זכור את היום הזה כדאיתא במילתא וכפירש"י בחומש ולמען תזכור הוא כמו פרשה שנאמרה וישינית לא נשינית אלא בשביל דבר שנאחדש בה צ"ק דף ס"ב ע"ב. ונאחדש כאן כדאמר במילתא אין לי אלא ביום בלילה מנין ה"ל למען תזכור וגו' וגדאח דלעולם ראב"ע לא דריש כל כדמשמע בשילי מ'ס' גדה דלא דריש כל ימי והא דאמר הכא ולא זכיתי שתאמר יציאת מנאים בלילות לשיעתי' (וכ"כ בס' בית הלוי ח"ג יעו"ש שםהר"ך בזה) אית ל' טעמא שפיר דמוזכרין י"מ בלילות בברכות דף ט' ע"א דחניא ואכלו את הבשר בלילה הזה כראב"ע אומר נאמר כאן בלילה הזה ונאמר להלן ועברתי בארץ מנאים בלילה הזה מה להלן עד חלות אף כאן עד חלות ח"ל ר' עקיבא והרי כבר נאמר ואכלתם אותו בחפזן עד שעת חפזן כו' ושם לא נחלקו אלא על שעת חפזן מר סבר חפזן דמנאים ומר סבר חפזן דישראל וכעין פלוגתא זו פליגי ר' יוחנן וריב"ל לעיל דף ד' ע"ב דר' יוחנן אמר חזירו בן עוב"ב זה הסומך גאולה של ערבית לחפילה ט"ע וריב"ל סבר תפילות באמצע תיקום ובסברא פליגי מר סבר גאולה מאורתא מני הוה ובי היכא דסומך גאולה לחפילה ביום ה"ג סומך בלילה ומ"ס דלא הוה גאולה מעלייתא ואף דיש לחלק דלא הוה פלוגתא דר' וריב"ל כתנאי ודוגמא קא הוה. ובי היכא דלר' יוחנן דגאולה מאורתא מני הוה משום הכי ס"ל דסומכין גאולה לחפילה גם בלילה ה"ג ראב"ע דסבר חפזן דמנאים דהי' בלילה חשיבא גאולה מש"ס ס"ל דמוזכרין י"מ בלילות מיהו לא הי' יכול לנצח לחכמים בזה דאיתנו ס"ל כר"ע דאמר דחפזן דישראל דהיינו עד עלוה"ש ולדידי' לא צריך לדרשה דצ"י כיון דיודע מחפזן דמנאים וכל לא דריש ואמר עד שדרשה צ"י היינו לר' עקיבא בר פלוגתא דדריש כל ימי וה"ל אית ל' לידרוש דרשה דצ"י ימי חייד הימים כל ימי חייד הבלילות וחכ"א ימי חייד העוה"ז כל ימי חייד להביא לימות המשיח. חכמים מנא סברי

על זה בעיקר הדין וא"כ לא הוה סתם ואח"כ מחלוקת:

והרמב"ם כחז בפ"א מהלכות ק"ש הלכה

ג' מזכירין י"מ בין בימים בין

בלילות שנא' למען תזכור את יום לאחר מחר

מזרים כל ימי חיך ולא מחפזין דאזיל לשיטתו

דפסק בפ"ח מהלכות קרבן פסח הלכה י"ד כר"ע

דאכילת הפסח כל הלילה א"כ חפזן הוא חפזן

דשיראל ע"כ הוצרך לדרוש דמזכירין י"מ בלילות

מכל ימי. ואע"ג דלענין י"א ימים שבין גדה

לגדה כחז דהוה הלכה למ"מ בהקדמתו לס' זרעים

כראב"ע והכל כפי מה שמראה לחכמים היבא

דמיסתבר כמו שכתבו החוס' בפסחים ובמנחות

שהבאנו. ואך שיה' לדברינו ראוי לפסוק

דמזכירין י"מ בלילות כסתם מחגי' דלא הוה

סתם ואח"כ מחלוקת דמדברי חכמים לא מוכח

דפליגי אהז כמבואר ולהכי פריך בפשיטות לקמן דף

י"ד ע"כ והא' בעי לאדכורי י"מ דכן הלכה.

ועל הש"א קשה לי דכתובה ע' הזכיר דהוה

סתם ואח"כ מחלוקת ואפ"ה פסק דמזכירין

י"מ בלילות משום דמקשה הגמרא בפשיטות

הכי הא מ"מ תקשה לדודי' על הגמ' מנ"ל

דבעי לאדכורי י"מ בלילות כיון דהוה סתם

ואח"כ מחלוקת הא צריך למיפסק הלכה כרבים

כמו שכתב הרא"ש בריש פ' כל שעה לענין דאין

ביעור חזון אלא שריפה דסתם בתמורה ומחלוקת

בפסחים ולפי דברינו אחי שפיר. ובזכרות דף

מ' ע"א במתניתין בירך על פירות האילן כפה"א

י"א הארכתי שם לענין סתם בחדא מס' ומחלוקת

במס' אחריתא. ובעל האגדה הביא זה לראי' על מה דאמר דמז' לספר ושמוא

תאמר דאין חובה אלא הזכרה לחוד והסיפור

אינו אלא חסידות לכך מביא אר"ע הרי אני

בבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר י"מ כו' ובין

לראב"ע ובין להכמים צריך להזכיר י"מ בלילות

לפי מה שביארנו דע"כ לחכמים יש ראי' ממקום

אחר דמזכירין י"מ בלילות לכך דרשי לימות המשיח.

דאל"כ מסתבר טפי למידרש אלילות משנאמר הלכתא למשיחא וביון דמזכירין

י"מ

היינו ר' אליעזר דדריש בפסחים שם כל ואזיל לטעמיה דס"ל בזכרות דף ע' ע"א דק"פ אינו אלא עד חיות ודריש חפזן דמזרים ומש"ה מזכירין י"מ בלילות כמבואר להכי דריש כל ימי חיך להביא לימות המשיח:

ויש להשיב ע"ז דלקמן דף י"ג ע"א תני בר

קפרא הקורא לאברהם אברהם עובר

בעשה שנאמר והי' שמך אברהם ר' אליעזר

אומר עובר בלאו שנאמר ולא יקרא עוד שמך

אברהם ובמכילתא אמר דעיקר דרשה זו הוא

מראב"ע דדריש שם לכן הנה ימים באים נאם

ה' לא יאמר עוד חי ה' וגו' למה"ד לאחד שהי'

מתאוס לבנים ויולדה לו בת נודר בחיי' חזר

ונולד לו בן הניח הבת והי' נודר בחיי' הבן

כיוצא בו דרש ולא יקרא עוד שמך אברהם עבר

שם הראשון ויתקיים השני והיינו לשיטתו כדכחא

דאמר וכי מזכירין י"א חת מזרים לימות המשיח

כדדריש שם הניח הבת והי' נודר בחיי' הבן

ולפי דרש זה הקורא לאברהם אברהם עובר

בלאו דעבר שם הראשון. אבל רשב"י אמר שם

משל לאחד שפגע בו וזאב כו' פגע בו ארי

והי' מספר והולך מעשה ארי. ופירשו דפליגי

אר"ע דשם לא הי' נודר עוד בחיי' הבת משא"כ

כאן דגם כשהי' מספר מעשה ארי לא הניח

לגמרי מעשה האז כדאמר' לקמן דף נ"ד ע"א

כי מטא לערבות אמר ברוך שעשה לי גם

בערבות ובגמל כו' ע"ש אלא שצריך להזכיר גם

גם הראשון ולהטפל לזה הנס ולא להזניחו

וא"כ ר' אליעזר דאמר כאן הקורא לאברהם

אברהם עובר בלאו קאי בשמית ראב"ע דולא

יאמר עוד חי ה' היינו שלא להזכיר כלל י"מ

לימות המשיח. וזה מובן מה שהביא הגמ'

כאן כל הסוגי' אברהם הוא אברהם וגם יתיישב

בזה מה שלא הביא הרמב"ם וכל הפוסקים האי

דינא דהקורא לאברהם אברהם עובר בעשה

ובלאו דזה לדעת ראב"ע אבל לדעת החכמים

שם אברהם עיקר ואברהם טפל כמו י"מ לימות

המשיח ואע"ג דפסקו הלכתא דמזכירין י"מ בלילות לפי מה שביארנו גם החכמים לא פליגי

י"מ בכל הלילות א"כ מהו בעבור זה לא אמרתי
אלא בשעה שיש מנה ומרור מונחים לפניך
להורות דאין יולא בהזכרה לחוד אלא דלריך לספר
בפרוטרוט וכמו שכתוב לחם עמי ודרשין שעומן
עליו דברים הרבה פסחים דף ל"ו ע"א שמואל
אליבי דר"ע ע"ש ונתן טעם לזה למען תזכור
את יום לאתך מארץ מצרים כל ימי חיך אפילו
בלילה. ואפילו לר' עקיבא דחפזון הוא הפזון
דישראל שה' ציוס מזכירין בלילה מכל וכן
הרמב"ם פסק כר"ע דק"פ נאכל כל הלילה
ואפ"ה קא יליף דמזכירין י"מ בלילות מכל ימי
דחא ר"ע דרש כל בשילי נדה ומיושב שפיר
קושיית הרב רבי דוב במפי. מנוחה כבוד.
וכן סתם מתניתין בריש ברכות דסתם כראב"ע

הקטר חלבים ואזרים בו ואילו אכילת פסחים
לא קתני אחיא כראב"ע בגמרא דף ט' ע"א
דאכילת פסחים עד חלות וחפזון הוא חפזון
דמצרים וגאולה מאורחא נמי הוה ודאי הוא
דמזכירין יולא מנרים בלילות ואחיא שפיר
אפילו לר' יוסי הגלילי דלא דריש שם הכי
יסבור דגאולה מאורחא נמי הוה ולכ"ע מתוקם האי
דינא דמזכירין י"מ בלילות ופריך שפיר והא בעי
לאדכורי יולא מנרים. והוא דרוש נחמד לסיוס
הש"ס. ובדבר דראב"ע לשיטתו מחפזון דמנרים
כוונתי לשני גדולי ישראל הרב הגדול ר'
יצחק יהושע מק"ק מירא והגאון ר' יחיאל
העללער זללה"ה :

חד"ת מהרב חג' מ' ישראל דושאוויצקי ממאהליב

בדבר השמטת הרמב"ם וכל הפוסקים הא'
דברכות דף י"ג א' תני ב"ק כל הקורא
לאברהם אברהם עובר בעשה שנאמר וה'
אברהם ור' אלעזר אמר עובר בלאו שנאמר ולא
יקרא עוד שמך אברהם. ובבר האריכו בזה
האחרונים. ולדעתו דין קראו שמטה לזה.
דהנה בסנהדרין דף ק"א ע"ב במשנה אחיא ויהיה
הל עולם לא חבנה עוד לא תיעשה אפי' גנות
ופרדסים ד"ר יוסי הגלילי רע"א לכמות שהיה
איה נבנית אבל נעשית גמ"פ. ואמרו ע"ז בגמ'
דף קי"ג ע"א ובהא קמיפלגי מר סבר "עוד" לגמרי
משמע ומ"ס עוד לכמו שהיתה משמע וא"כ הא
דא"א דהקורא לאברהם אברהם עובר
בלאו שנא' ולא יקרא עוד שמך אברהם
זהו רק לפ"ד ריה"ג דעוד לגמרי משמע אבל
לר"ע ליכא למימר דעובר בלאו. דהלא עוד
לכמו שהיתה משמע ורק אברהם עיקר ואברהם
טפל לו. וכן לר"ע ליכא למימר דעובר בעשה
שנאמר וה' שמך אברהם. דהלא כמו דהכא
כתיב וה' שמך אברהם ולא יקרא עוד שמך
אברהם. כן גם שם כתיב "והיה הל עולם"
חבנה עוד". ולא דריש שם ר"ע הך והיה
הל עולם לעשה והך לא חבנה עוד ללאו משום

דעוד לכמו שהיתה משמע ולכן רק לכמו שהיתה
איה נבנית אבל נעשית גנות ופרדסים ולכן ליכא
למידרש ג"כ הכא הך וה' שמך אברהם לעשה
והך לא לא יקרא עוד שמך אברהם ללאו דהרי
עוד לכמו שהיתה משמע [ועי' היטב בספרי
פ' שופטים ובהג' הגר"א ודו"ק] וא"כ הרמב"ם
דפסק פ"ד מה' ע"ז ה"ז כר"ע דעוד לכמו
שהיתה משמע. וכן פסקו הפוסקים. על
כן שפיר העמיטו להא דב"ק ור"א. דלשיטתם
ליכא למימר כן ורק אברהם עיקר ואברהם טפל
לו וכמו גבי יעקב וכן בחוספתא פ"א דברכות
משמע להדיא דלא נעקר שמו אברהם
והיינו מטעם זה. ומה מאד ינעם הדבר
לפ"ד הרב הגאון המחבר שליט"א דר"ע איהו בר
פלוגתי דראב"ע לפ"ז חזיל ר"ע לשיטתו
במשמעותא ד"עוד". וכן במכילתא פ' בא פט"ז
ס"ל לרשב"י דמזכירין י"מ לע"ל וסתם ר"ש הוא
רשב"י כמש"כ רש"י בשבועות דף ב' ע"ב והרשב"ם
בב"ב דף ק"ב ע"א וכן משמע להדיא בבב"ב דף
ג' ע"ב ואזיל בשיטת רבו ר"ע ועי' סנהדרין דף
פ"ו ע"א ודו"ק היטב ע"כ מהרב הגליל :

ראיתי להלן בעד גדולי ישראל קדושי עליון
שחשבו לגלות הקץ ולא כיוונו ומאד

קשה

קשה אם לא ידעו למה להם להגיד ואם ידעו והגידו למה לא בא בזמנים שיעדו. וג"ל דליתא במדרש דחורבן ראשון ה' במשל גדה שנאמר חטא חטאה ירושלים על כן לגדה היתה וחורבן שני ה' במשל זבה שנאמר כל היום דוה וחילוק שבין גדה לזבה מבואר בטור יו"ד סימן קפ"ג דמדה כשחטא פעם אחד טמאה שבעת ימים ואינה לריכה שיהיו נקיים חלל חפילו שופעת כל ז' ופסקה לעת ערב ציום השביעי הטבול בערב וטהרה וא"כ אם ספרה יום אחד היא יודעת שאין לה חלל ששה ימים ואם ספרה שנים אינו חלל חמשה ימים וכן כולם. וכן בחורבן בית ראשון אמר הכזיב לפי מלאת לבבל שבעים שנה חפוקד חתכם וכשעברה שנה ידעו שאין להם חלל ס"ט שנים ואם עברו עשרה שנים אין להם חלל ששים כמו הנדה שיודעת זמנה חיותי תטהר לצעלה. מה שאין כן הזבה לריכה ז' נקיים וחפילו עברו הז' נקיים אם תראה ציום סמוך לערב תהא לריכה עוד שבעה נקיים ובעשה שהיא עושה פריסת טהרה יודעת שתטהר לאחר שבעה ימים חלל חיותי אם יהי' כמו שהיא עתה חלל אם תראה הסתור שתהא לריכה לספור עוד ז' נקיים וז"ה ליבא לפומא לא גליא (ואחות הזמן שא"ל שיגרום החטא כמו שכתב הרמב"ם וזה זמן של בעתה הקצ"ה בעלמו יודע וזה בוודאי יהי' אף אם כולו חייב) וכן ה' בזמנים שראו צרות צינתם לאותו הזמן שיעדו חלל אין זה חלל כשיהיו הדורות מוכשרין כאותו הדור שעמד זה החכם בהם חלל כשנתקלקלו הדורות

במעשיהם הוא צחינת זבה כנ"ל :

איתא בצרכות דף י"ג ע"א ורבי שלא יקרא למפרע מנ"ל נפקי לי' מדברים הדברים.

בזה יש ליישב שבעת דף ע' ע"א דתניא ר' נתן אומר דברים הדברים אלה הדברים אלו ל"ט מלאכות שנאמר למשה בסיוני יכול עשאו כולן בהעלם אחת אינו חייב חלל אחת תלמוד לומר כו' והקשו תוס' דלקמן בהורק דף ל"ז ע"ב משמע דהאי מניינא אחי' לחלק דאמר ההם למימרא דמחייב ר' אחולדס במקום אב והתניא רבי אומר דברים הדברים אלה הדברים כו'

שם י"ד ע"ב **אמר** רבי יוסף כמה מעליא הא שמעתתא דבי אחא רב שמואל ב"י אמר אמרי במערבא וכו' ק"ס של ערבית אין קורין זה פרשת לילית רש"י. יש להבין מאי מעלייתא הך שמעתתא. וגראה דהיינו לטעמי' שבעת דף כ"ה ע"ב אמרו כך ה' מנהגו של ר' יהודה ב"ר אלעאי וכו' וה' מתעקץ בסדינין הנוצריינין והיו תלמידיו מחבין ממנו כנפי כסותן ח"ל לא כך שיתי לכם סדין צלילת צ"ש פוטריין וב"ה מחייבין והלכה כב"ה ואינהו סברי גזירה משום כסות לילה. ויש לרדק למה לא גזר רבי יהודה משום כסות לילה. וי"ל דלקמן דף כ"ז ע"ב תניא ורמיא חותו פרט לכסות לילה או אינו חלל פרט לכסות סומא כשהוא אומר אשר תכסהו זה הרי כסות סומא אמור [דחייב] הא מה אני מקיים ורמיא חותו פרט לכסות לילה [דפטור] ומה רמיא לרבות כסות סומא ולהויתא כסות לילה מרבה אני כסות סומא שיטתו בראי' חלל אחרים ומוזיא אני כסות לילה שאינו בראי' חלל אחרים חלמא דיש סברא לרבות כסות לילה מאשר תכסהו זה חלל דיותר יש לרבות כסות סומא משום שיטתו בראי' חלל אחרים. ור' יהודה דס"ל צ"ק דף פ"ז ע"א סומא פטור מכל המלות א"כ חליב' אין לרבות כסות סומא ומרבה כסות לילה מאשר תכסהו זה ורמיא חותו ידרוש כרבין דר"ש דפ' התכלת דף מ"ג ע"ב ראה מלואו זו וזכור מלואו אחרת זו ק"ש או זו כלאים ע"ש וס"ל דלילה זמן צלילת א"כ לא שייך למיגזר משום

דחמרא על לגבי' רב יהודה אחיה דר"ס חסידא
ורבנן ואמרי לה רב אדא בר אבהו ורבנן
ואמרי לי' ליעיין מר במילי' ח"ל ומי חסידא
בעיניכו ח"ל ומי חסיד קוב"ס למיעבד דינא
בלא דינא. ויש לדקדק מה זה שאמר ומי
חסידא בעיניכו והלא אין לדיק בארץ וגו'
ואמרי' שם ע"א אם רואה אדם שיסורין באין
עליו יפספס במעשיו וכו' שבבבליס רחוי' הסורים
הללו לבא. רש"י. וי"ל דרב הונא לפעמי'
דאמר שם כל שהקב"ה חפץ בו מדכור בסיורים
וכשאמרו לו מי חסיד קוב"ס למיעבד ש"מ
דס"ל בר' אמר דאמר שבת דף נ"ה ח"ן יסורים
בלא עון או כמו שכתבו התוס' כאן בד"ה
דינא בלא דינא כו' אלא הם היו יודעים כו'
והוא הבין בהם ע"כ אמר להם אי חיבא
דשמע עלי מילתא לימא. אמנם נראה לי אף
שכתבו התוס' הרבה לדיקים שלוקים בגופם
ובממונם. הא דאמרי' בבב"ק דף נ"א ע"א
דבר שאותו לדיק נלטער יכשל בו זרעו וכש"כ
הוא עצמו. ואמרי' במגילה דף כ"ז ע"ב רב
הונא אסיר ריחא וקאי קמי' דרב ח"ל מאי האי
ח"ל לא הוה לי חמרא לקידוש ואשכנתי'
להמיינאי ואייתינא בו חמרא כו' ח"כ הלעטער
על יין לקידוש היום. ובשבת דף כ"ג ע"ב אמר
רב הונא הרגיל ביין זוכה וממלא גרבי יין
ושפיר ח"ל לעיין מר במילי' דייקי כיון שגלעטער
בזה וסיית מהר בזה לא הי' בא מכשל בזה. ומה
שאמר להם ומי חסידא בעיניכו סבר הי'
להא דשלא לרב ענן ענן ענן שהם דברי
קונטרס ונראה לדברי רבות וכתב אף כי היין
בוגד גבר יחיד ועיין בבב"ק דף נ"ח ע"א בפ'י
רשב"ס. ע"ז אמר ומי חסידא בעיניכו שהייתי
אומר זה כל קביל די רוח יתירה בי. (ובאמת
חירץ זה במה ששלח לו ומאן יתיב בי מרזחא
ברישא ומרזחא הוא אכל כדמייתי שם קראי וסר
מרזח סרוחים פירש"י מר וזו הוא האכל נעשה
שר לסרוחים לגדולים הבאים לנחמו אעפ"י
שהם גדולים וטובים ממנו האכל נעשה שר
להם שיושב בראש כיון שבענין זה הוא הראש
כיון שהם באים לו בשבילו. ורב הונא הי' ראש
לדייני

משום כסות לילה כיון דהיא נמי חייבת וא"כ
מאן דס"ל דלילה לאו זמן ליציאת ס"ל ורחיטס אוחיו
פרט לכסות לילה ואשר חכמה בה לרבות כסות
סומא ח"כ ס"ל דסומא חייב במצות דלא כר'
יהודה :

ובב"ק שם אמר רב יוסף מריש ה"א מאן
דאחי וא"ל הלכה כר"י כו' עבדנא
יומא טבא לרבנן כיון דשמענא להא דר' חנינא
גדול המצוה ועושה יותר ממני שאינו מצוה ועושה
מאן דח"ל דאין הלכה כר' יהודה עבדנא יומא
טבא לרבנן דכי מפקדינא ועבדנא חית לי אגרא
טפי. וזהו דאמר רב יוסף כמה מעליא האי
שמעתתא דבמערבא לא אחרי פרשת ליציאת בלילה
ח"כ אשר חכמה לרבות כסות סומא דחייב
בליציאת כדלעיל וכן בכל המצות וא"כ הרי הוא
מצוה ועושה והוא מעליא לרב יוסף שפיר :
ראיתי לבאר ע"ד הגשע כי נמלאו חכמים
בעיניהם המדברים עתק על לדיקי
יסודי עולם חכמי המשנה והתלמוד וחומרים
שיצאו לפעמים מגדר המוסר ודרך חרץ להקפיד
על כבודם יותר מדאי. ויותר אין לדבר אודות
המעיט עקלקלותם. יבוא בעל הכרם וכו'
ואין לנו עסק בהם ואחד ממנ"ח דברים שהחורה
ניקית בהם אמונת חכמים מעתיקי החורה
ומחזיקי הקבלה שזידם נמכרה מימות משה
רבינו ע"ה שקיבל תורה מסיני ומשרה ליהושע
ויהושע לזקנים. ואנו מאמינים בכל החורה
המנא' עתה בידינו היא הגתונה למרע"ה ויש
להאמין כי בחורה עשו אף במקום שאין
חנו מבינים :

ולדוגמא אליהם מה שהבנתי לפי קוצר
דעתי וקטן שכלי בכתובות דף
ס"ט ע"א שלא לו רב ענן לרב הונא חזרין
שם כי אחאי האי איתתא לקמן אגבה מעיבור
נכסי שלה לו ביד רב ששת ענן ענן ממקרקע
או ממעללי ומאן יתיב בי מרזחא ברישא .
והקפיד על שקראו הונא חזרין. וענן ענן הוא
זילזול כדמוכח שם. גם הא דמאן יתיב בי
מרזחא ברישא מה שייך לנידון דידעו. ובבב"ק
דף ה' ע"ב רב הונא תקיפו לי' ד' מאה דני

במקום מרה רחב"א אמר במקום שהיא ח' פירש"י במקום שדוקה צללות. וגם בזה יש להבין מה שקרא להם ערוקאי. והתוס' כתבו ר' זירא לא הי' צריך לברוח שאביו גבאי של מלך הי' ואם כן מה לו ולהם אם אינו צריך לברוח הלא טוב לו ומה לו להתפאר בזה וכי זה דרכי החסידות ועטם אתמהה. וגם מה מקום להלכה בשעה שהם בורחים שגם אם יקבלו ממנו ויסימנו לו אין זה הסכם להלכה כי שמעתתא בעי ליתתא בו' וגם המפרשים מודקקים למה נקט הלכה זו ומה להלכה זו. אף שאם הי' אומר להם הלכה יש לשאול כן וכן מלינו במדרש שהשיב כן אחד מן החכמים מ"מ אם יש תירוצ על זה מה טוב ונעים :

ובב"מ דף פ"ה ע"א ר' זירא יתיב ארבעין תעניתא דלא לשלטי ב' נורא דגיהנם כל יומא הוה שגר תנורא על ויטיב בגבא יומא חד יתבו בו רבנן עינייהו ואיחרבו שקי' והוו קרו ל' קטינא חריך שקי'. יש להבין למה יתבו ב' עינייהו מאי חיבתית לכו אם הוא לדיק גמור וחסיד וכת' אל יקנא לנך כי אם ביראת ה' כל היום היינו לעשות כמעשיהם ברכות דף ז' ע"ב רש"י. ושם ריש דף מ"ו ר' זירא חלש על לגבי ר' אבהו קיבל עלי' אי מיתפח קטינא חריך שקי עזידנא יומא עבא לרבנן. יש להבין מה זה שלא מלינו כן במקום אחר גם מה שקראו קטין חריך שקי ולא קראו בשמי' :

ונראה משום דר' זירא הי' מחולק עם חכמי דורו ובהם רבה ורב יוסף באליו הנגה וסוביח להם ממה שהם ערוקאי והוא אינו צריך לברוח יחי' מאליו טעם שיה' הקצ"ה הוא מסבב הסיבות וממה שסיבב כן הוא רח"י שאלו הדין בהנהגתו וכן מאלו הלכה שאמר להם. דאמר' בסנהדרין דף ל"ז ע"א ר' זירא הוו הגוה בריזי בשיצבות' והוה מקרב לכו כי היכא דליסדרו בתשובה וסו קפדי רבנן. כד נח נפש' דר"ז אמרי עד האידינא הוה קטינא חריך שקי דהוה מלי עלן השתא מאן מלי עלן הדרו בלביהו ועבדי תשובה. וגם בבאן יש לדקדק למה קרו אותו קטין

לדייני ישראל כדאמר' בירושלמי והביאו הר"ן בנדרים דף מ"ח ע"ב רב הונא ראש לראשי המעות ובב"מ דף י"ח ע"ב והא' בי דינא דרב הונא במקום שהשיירות מלייות דמי ובכתובות דף ק"ח ע"א כי קיימי רבנן ממתיתתא דרב הונא ומנפלי גלימיהו וכסי ליומא. ע"כ רב ענן דשלח ל' למידן דינא דההיא איתתא אין לו לקוראו חברין ביה עניינא דינא ויהי לך אשר לך אף אם אתה גדול וטוב ממני אני הראש בענין זה כמו האבל שמיסב בראש לגדולים הבאים אליו לא משום חשיבותו. וא"ל דלא יסיב מר שבישא לאריסי' והשתא בזמורות הגפן דשייך בענין היין. ושבוהו רבנן לדבר זה : **בנדה** דף כ"ו ע"ב שמואל ורב יהודה ותלמידי דרב הוו יתיב חליף ואזיל רב יוסף ברי' דרב מנשיא מדויל אמר [שמואל] אתא גברא קדמנא דרמינן ל' בגילי דחיעתא ומירמא ומידחי אדכי אתא ח"ל שמואל מאי אמר רב בשליא ח"ל הכי אמר רב כו' פירש"י בגילי דחיעתא כלומר בשאלות מועטות ומירמי ומידחי כלומר להקשות ולדחותו שלא ידע להשיב עכ"ל וזה תמוה דלכאורה אין מגדר המוסר ודרך ארץ להתכבד בקלות :

וי"ל דאיתא בקידושין דף ע"ט ע"א קידשה אבי' בדרך וקדשה עצמה בעיר [ביומא דמישלם נעורת] רב אמר הרי היא בוגרת לפנינו מדהשתא בוגרת בלפני נמי הוה בוגרת ושמואל אמר חיישין לקידושי שניהם ולריבא משניהם גט. ושם ע"ב עבד רב יוסף ברי' דרב מנשיא מדויל עובדא כותי' דרב דלא הצריכה אלא משל עצמה חיסקיד שמואל אמר כ"ע כיילי לכו בקבא זוטא והאי מדרבנן כיילי ל' בקבא רבה שהעמיד על דעת' בספק חיבור אשת איש ע"כ ראה שמואל לבעלו שלא יכמוכו עליו וא"ל מאי אמר רב בשליא שרפה להראות להם שאינו בקי בשמעתתא דרב. ודבר אמת הוא זה :

בחולין דף מ"ו ע"א הוה פולמבא דאתא לפומבדיתא ערקו רבה ורב יוסף פגע בהו ר' זירא אמר לכו ערוקאי כזית שאמרו

קטין חריך שקי ולא בשמו צפרט שהוא לאחר מיתה. חזקן מזה דרבנן הוו קפדי שפושא שלא כהוגן שמקרב לרשעים ודוד אמר הלא משגאך ה' אשגא ובתקוממך אתקוטע חבלית שגאח שגאחיס לאויבים היו לי ועיין במסילת ישירים פרק י"ט. ובברכות דף ז' ע"ב אמר ר' יוחנן משום רשב"י מותר להחגרות ברשעים בעולם הזה כו' ע"ש. ור' זירא ה' סבר דאין זה אלא במינים וכופרים דכל באי לא ישובין ע"ז דף י"ז ע"א אבל הכהו בריוני הוכיח סופן דהא הדרו בתשובה. נמנאנו למדים דר' זירא ה' מחולק בזה עם חכמי דורו :

והנה מה שמזכירין לישראל ראשית גוים עמלק עיין מה שפירש"י על הפסוק אשר קרב בדרך חמימה היתה האמצעא והוקירו צפני הרוואים דכשילאו ישראל ממזרים שמשו עמיס ירגזון וגו' והיו סבורין שאין להם עוד לירא מן האומות ובאמת בזמן שהקול קול יעקב אז אין הידים ידי עשו עיין גיטין דף כ"ז ע"ב ובמדרש איכה ותשלך אמת אלהה וגו' ובאן שרפו ידיס מן הסורה ויבא עמלק כדאמר' בסנהדרין דף ק"ו ב' וכן פירש"י סוף בשלח וזה בין אדם למקום. ובין אדם לחבירו פירש"י סוף כי תאז מאזני מרמה תועבת ה' ואבן שלמה ראונו וכתוב בחר' ב' זדון ויבא קלון של עמלק וכן איפה דקד והין דקד יח' לך וכתוב בחר' זכור את אשר עשה לך עמלק. וגראה דעון מידות ומשקלות זה בחינה לכל עניינים שבין אדם לחבירו כמו שגזירות הוא מראה לנו לכל ענייני גדריס שגדרו חכמים לפי זמנה וכן מזירות אינו איסור שאסרה תורה אלא שאסר איסור על נפשו' לנזור נזר נזיר להזיר ועיקר הנזירות הוא כמו שאמרו הרוואה סועה בקילקולה יזיר עמלו מן היין שהרבה יין עושה כדכתוב זמח יין ותירוס יקה לב וכתוב כי יתן צדום עינו יתהלך במישרים. וביומא דף ע"ד ע"ב כל עריות דומות עליו כמישור כל העולם דומה עליו כמישור ממון אחרים. ולא ה' לו לאסור כ"א היין שמביא להשתכר אעפ"כ מהרננים ועד ז' לא יאכל וכל משרת ענבים וגו' ומכל אשר יא' מגפן

אפילו עלין ולולבין ועיין ע"ז במדרש פרשה נשא ובמסילת ישירים פרק י"א. כמו כן ענין עול שבמידות ומשקלות הוא בחינה לכל עניינים שבין אדם לחבירו. דלכאורה הוא ענין גמיצה וגזילה שזה נותן לו מעות בעד מדה שלמה והוא נותן לו מדה חסירה אבל באמת אסרה תורה בכל עניינים אפילו אם פותח לו מן הדמים ואפילו לעשותה לו עבדו ועיין ע"ב דף פ"ט ו'. כדי שלא יפגע במה שלחבירו בכל ענין. וכן שייך לזה מה שאמרו חכמים מה דעלך סני לחברך לא תעביד וכן והוא מקבל את כל אדם בסדר פ"י וזה קיים ר"ז דהוא מקרב אפילו לביוני ולדירי' לא קיימו רבנן והוא מקבל את את כל אדם בספ"י מה דלרחיקו להני בריוני. ואינהו סברי כמו שכתב המסילת ישירים על הא דאמרו לעולם תהא דעתו של אדם משורבת עם הצריות. במה דברים אמורים בבני אדם שפושט מעשי אדם ע"כ :

וע"כ כשערכו רבה ורב יוסף שהיו מחכמי דורו דקפדי על ר"ז ופגע בהם אמר להם ערוקאי שיבינו ממה שהם צורחים והוא אינו צריך לברוח מההוא פולמסא שהמה מעשה עמלק. הוא מאת ה' על שהוא מקיים גמ"ח שבין אדם לחבירו לקבל את כל אדם בספ"י והמה מרחקים אותם וכל ענייני גמ"ח הוא בבחינת מדות ומשקלות שפ"ז בא עמלק. ומלבד שרבה ורב יוסף היו מחכמי דורו של ר' זירא קלת רחיה שרבה לא נזכר כ"כ בגמילת חסדים כדאמר' בר"ה דף ח"י ע"א רבה ואז"י מדבית עלי קאתי רבה דעסיק בתורה ח' ארבעין שנין אב"י דעסיק בתורה ובגמ"ח ח' שיתין שנין אלמא דרבה ה' חסר עמוד גמילת חסדים :

ובקידושין דף ל"ג ע"א מנין לזקן שלא יעריח ת"ל זקן ויראת אמר אב"י גמירא דאי מקיף חיי [מאריך ימים] וטעמא דמילתא דאמר' שם עמוד ב' כל תלמיד שאינו עומד לפני רבו אינו מאריך ימים שגא' ועוב לא יח' לרשע ולא יאריך ימים כאל אשר אשר אינו ירא מלפני אלהים מורא זו אינו יודע

וּמִנִּיתָחוּ וּכְדָאמְרִי בְּאֲבוֹת קָסָה לַעֲשׂוֹם וְנוֹחַ
לְרִאוֹת חֲסִיד וְאִינוּ חֹמֶר שְׁאִינוּ כּוֹעֵם כֻּלָּם שֶׁזֶה
אִי אֲפֶשֶׁר וְגַם לְרִירָךְ לַעֲשׂוֹם כְּדָאמְרִי כְּדִי לְמַרְמִי
אִימָתָא עַל אִינוֹשִׁי בִּיתוֹ בְּשִׁבְתָּ שֶׁם ע"ש וּמוֹבֵן :

ורב

דְּקַפְדִּי עַל ר' זִירָא עַל שֶׁה' מִקְרָב
לְבְּרִינִי וְרַב אֲב"א ה' מִתְּלַת מֵאָד לַנִּקּוּם נִקְמַת
ה' בְּמִסִּירַת נֶפֶשׁ וְלִהְיוֹת מִן הַפּוֹשְׁעִים דְּאִמְרִי
בְּזִכְרוֹת דָּף כ' ע"א אִינוֹהוּ הוּא מִסְרֵי נִפְשֵׁיהוּ
אֲקֻדְשָׁתָּה כִּי הָא דְרַב אֲדָא ב"ר אֲהֵבָה חָזָא לִתְתָּא
לְבִישָׁא כְּרַבְלָתָא בְּשׁוּק קָס קִרְעִי מִינִי . וּבְדַחֲתִי
וְשׁוּמְרֵי תוֹרָה יִתְגְּרוּ בָּם . וְאִמְרֵי דְחִוִּית הַכְּבֵד
בְּמִקּוּם שְׁהִיא דְּבֹקָה בְּכִלּוֹת וְאִמְרִי כִלּוֹת
יִעֲלֹת וְהִינֵנו דְּלֹא כִר' זִירָא וְאִמְרֵי דְּפֻלְמִסָּא
דְּחִי לְפֻמְבִּדִּיתָא מִטַּעַם בִּיא"ל לֹא כִמוּ שְׁאִמְרֵי הוּא
אֲלֵא הוּא כְּדָאמְרִי וְיִחְנוּ בְּרִפְיִידִים שְׂרָפוּ יָדִים
מִן הַתּוֹרָה וּכְדָאמְרִי בְּמַדְרֵשׁ חֲזִית אִין עָלָה אֲלֵא
תּוֹרָה שְׁנֵאמַר לִי עָלָה וְתוֹשִׁי . וְאִם תִּתְּנֵם תִּקְשָׁה
לְיָדִי הֵא רַבָּה הוּא דְּעִסִּיק בְּתוֹרָה כְּדָאמְרִי
בְּר"ס וְרַב יוֹסֵף ה' סִינִי בָקִי בְּמִשְׁנֵה וּבְרִייתָא
וְכָל תַּלְתֵּין יוֹמִין הוּא מִהֲדֵר תַּלְמוּדוֹ לִמֵּה הִיוּ
לְרִירָךְ לְבָרוּחַ מִפְּנֵי הַפּוֹלְמִסָּא . וְי"ל דְּרַב אֲדָא בְּר
אֲהֵבָה לְטַעְמֵי דְּאִמְרֵי בְּתַעֲשִׂית דָּף כ' ע"ב לְעוֹלָם
אֵל יַעֲמֹד אֲדָם בְּמִקּוּם סְכָנָה וְאִמְרֵי עוֹשִׂין לִי
נֶם וְאִם עוֹשִׂין לוֹ נֶם מִנִּיין לוֹ מִזְכִּירוֹ ע"כ גַּם
אִם הִיוּ שֶׁם רַבָּה וְרַב יוֹסֵף לֹא הִיוּ הַפּוֹלְמִסָּא
שׁוֹלְטִין בָּהֶם לַעֲשׂוֹת לָהֶם רָעָה אֲלֵא שֶׁה' בִּדְרָךְ
הֵם . רַק ר' אֲבָהוּ ה' תּוֹפֵס בְּשִׁיעַת ר' זִירָא
שֶׁה' שְׂכִיחַ אֲלֵל הַמִּינִין וְהִיוּ מִתּוֹכָהֶן עָמוּ
בְּטַעְמוֹת וְה' לְרִירָךְ לְהַתְּהַב עָלֵמוּ עֲמָהֶם בְּדֶרֶךְ
אֲרָץ שְׁבָלִית זֶה אִי אֲפֶשֶׁר כְּמוֹבֵן :

ואמרי בְּע"ז דָּף ה' ע"א מִשְׁתַּבַּח לְבוֹר'
אֲבָהוּ לְמִינִים בְּרַב סַפְרָא דְּאֲדָם גְּדוֹל
הוּא כו' אֲלֵל אֲנִי שְׂכִיחַן גְּבִיירֵי רַמְיָן אֲנַפְשִׁין
וּמַעֲשִׂינִין . לִכְךָ ה' מִתְּבַב מֵאָד לְר' זִירָא וְאִמְרֵי
כִּד מִיתְּפַח כו' . וְהָא דִּיהִבּוּ רַבָּנִין עֲיִיבֵיהוּ דְּלֵא
שְׁלֵטִי בִי תוֹרָא וְאִתְּרִיבִי שְׂקִי . הִינֵנו דְּלִפִּי
דַּעֲתָא ר' זִירָא עָשָׂה שְׁלֵא כְּהוֹגֵן וְהוּא כְּעִין
נִתָּן יָד לְפּוֹשְׁעִים בְּמָה שְׁהוּא מִקְרָבָם וְכִיוֹן
שְׂרָאוּ דְּלֵא שְׁלֵטִי בִי תוֹרָא אֲלֵל לְדִיק גְּמוּר הוּא
וְלִדִּיק

יִודַע מִהוּ כְּשֶׁהוּא חֹמֶר מִפְּנֵי שִׁבְתָּ תִּקּוּם וְהִדְרַת
פְּנֵי זָקֵן וִירָחַת מֵאֲלֵסִיךְ הוּא חֹמֶר מוֹרָא זו
קִימָה . וְאִם ה' הוֹלֵךְ לְפָנֵיהֶם וְלֹא יַעֲמִדוּ
מִפְּנֵיו לֹא יִתְּרִיבוּ יָמִים וְכִשְׁהוּא נֹהֵר מִזֶּה וּמִקִּיף
הַדָּרֶךְ מִפְּנֵיהֶם לִכְךָ הוּא יִרְרִיךְ יָמִים מִדָּה כְּגַד
מִדָּה . וְאִמְרֵי בֶּס . אֲבִי מִקִּיף ר' זִירָא מִקִּיף . וְק"ק
דְּאִמְרִי בְּמִגִּילָה דָּף כ"ח ע"א אִמְרֵי לִי לְר' זִירָא
בְּמָה הִתְרַבַּת יָמִים אֲלֵל כו' וְאִמְרֵי לֹא אִמְרֵי לָהֶם
עַל שֶׁה' מִקִּיף . מִיֵּהוּ י"ל דְּר"ז לֹא ס"ל הֵא דְּאִי
מִקִּיף חִי אֲלֵא מִשּׁוּם דְּסִמְנִיךְ זָקֵן וִירָחַת . אֲבָל
הֵא קְשִׁיָּא אֲבִי דְּאִיבֵי דְּאִמְרֵי הִכִּי אִמְרֵי לֹא אִמְרֵי
הַגְּמִרָא עַל אֲבִי דְּמִשּׁוּם הִכִּי חִי שִׁיתִּין שִׁנִּין
מִשּׁוּם דְּהִי מִקִּיף . וְי"ל דְּהִינֵנו בְּכֻלָּל גְּמ"ח כְּדָאמְרֵי
דְּכָל עֲיִינֵי טוֹבַת אֲדָם לְחִצְרוֹ בְּכֻלָּל גְּמ"ח הוּא
כְּמוּ שְׁכַחְבֵּי בְּסַפֵּר מ"ו וְהִינֵנו מִנִּי דְּאִמְרֵי אֲבִי
דְּעַסִּיק בְּתוֹרָה וּבְגִמְ"ח :

ובדרך

נְחוֹת טוֹב לְמוֹר דְּלֵהִבִּי רַבָּה חִי
אֲרַבְעִין שָׁנִין וְאֲבִי דְּהִקִּיף חִי שִׁיתִּין
שָׁנִין דְּאִמְרֵי בְּעִירּוֹבִין דָּף י"ג ע"ב בְּדָבָר עֲגוּל
כָּל שֵׁם בְּרַחְבּוֹ טַפַּח יֵם בְּהִקִּיפוֹ שְׁלֵשָׁה טַפַּחִים
א"כ חֲלֵי עֲגוּל הוּא טַפַּח וּמִתְּלָא וְא"כ כְּשֶׁה'
לְרִירָךְ לִילֵךְ בְּפִינֵיהֶם ד' אֲמוֹת כְּשֶׁה' מִקִּיף הֵלֶךְ
ו' אֲמוֹת דְּהִינֵנו אֲחָד וּמִתְּלָא לִכְךָ הוֹסִיפוּ לוֹ
מִתְּלָא עַל שְׁמִיתוֹ שֶׁל רַבָּה דְּחִי אֲרַבְעִין שָׁנִין חִי
אֲבִי שִׁיתִּין שָׁנִין וְחִי שְׁפִיר . וְרַב יוֹסֵף ה' רַחֲמֵן
בְּעִיבְעוּ כְּדָאמְרִי בְּסַפְחִים דָּף ק"ג ע"ב
הַרְחִמְנִי וְהַרְחִמְנִי כו' אִמְרֵי רַב יוֹסֵף וְכוּלְהוּ
אִיתְּמִירוּ בִּי . וְהִבִּיא לָהֶם רִא' מִתְּלָא הַלֵּכָה
דְּכִזִּית שְׁאִמְרוּ בְּמִקּוּם מִרָה הֵא דְּתַנֵּן נִיטֵל
הַכְּבֵד וְנִשְׁתַּיִּיר הִימֵנו כִּזִּית הוּא בְּמִקּוּם מִרָה
דְּשֶׁם הוּא עִיקַר חִיּוֹתוֹ דְּאִמְרֵי בְּכָךְ טַעַם וּמִרָה
זוֹרְקָת בּוֹ טִיפָה וְכַעַם הוּא רִאשׁ לְכָל הַמִּיּוֹדוֹת
רַעוּת בִּיחוד לְעִבְרִית שְׁבִין אֲדָם לְחִצְרוֹ . וְלִכְךָ
אִמְרֵי חז"ל (שְׁבַת ק"ה:) כָּל הַכּוֹעֵם כְּאֵלוֹ
עוֹבֵד ע"ז כו' ע"ש וְאִמְרֵי בְּשִׁילָה בְּרַכּוֹת כָּל
לְבַבְךָ בְּשֵׁי יִרְרִיךְ צִירַת עוֹב וּבִצְה"ר וּבְפִירוּשֵׁי
תַּלְמוּדֵי רַבִּינוּ יוֹנָה דָּגִם בְּמִידוֹת הַרְעוּת פְּעֻמִּים
שִׁיךְ לַעֲבֹד אֵת ה' כְּגוֹן בְּמִידַת הַכַּעַם וּכְדוּמָה
וְקִאֲמַר כִּזִּית שֶׁל כְּבֵד שְׁהוּא הַעִיקַר חִיּוֹתוֹ מִה
שְׁבַרָא הוּא בְּמִקּוּם מִרָה שׁוֹרְקָת בּוֹ טִיפָה

ואדיק הוא גם כזה א"כ לריכים להודות לו כי
 אחו האדק גם כזה. ובאשר כי לפי דעתם אין
 הדבר כן לכך מפני כבודם איחריכו שקי דר"ז
 בדאמרי" ב"מ דף ק"ט ע"ב אמר ר' אליעזר
 כותלי ביהמ"ד יוכיחו הטו כותלי ביהמ"ד ליפול
 גער בהם ר' יאקע אס ת"ח מנחין זל"ז בהלכה
 אחס מה טיבכם לא נפלו מפני כבודו של ר'
 יאקע ולא עמדו מפני כבודו של ר' אלעזר.
 ולכן אמרו עד האידנא הוה קטינא חריך שקי
 דהוה מללי עלן כו' והזכירו המעשה הזה
 דבשבילם איחריכו שקי' כמבואר וכמו כן ר'
 אבוב דקאי בשיטתו' הזכירו בהתעורר רחמים
 וחמלה עליו דעל שיטתו' איחריכו שקי' ואמר
 עידינא יומא טובא לרבנן לפנותם ולהחשיבו
 בעיניהם שלא יקפידו עליו. וכד נח נפשי דר"ז
 והבריוני עבדו תשובה לפי שה' מקרבם אז
 ראו כי אחו האדק ורבים השיב משון ואס תוליא
 יקר מזולל כפי תהי' וגדולים לדיקים במיתתן
 יותר מבחייהם וכעין שאמר לו הקב"ה לדוד
 שבת דף ל' ע"א שאמר הראני אות לטובה אל'
 בחיך אני מודיע בחיי שלמה בןך אני מודיע.
 זה דרשתי בשת"ש בביהמ"ד דתומכי חסד במינסק:
ובענין המקלות שהעמיד יעקב בשקתות
 המים שלכאורה הוא ענין רמאות
 ומה דאמרי' במגילה דף י"א ע"ב עס נבר
 תתבר ועס עקס תתפל מ"מ קסה הא דאמרו
 לרב הונא בתר גגבי גנוב טעמא טעים. ואס
 יש תירוץ על זה מכל מקום בחיזו נד נחשב
 זאת לזכות שאנו מתפללים בהשענות למען
 קידם שאת ברכה הגשעם ולשמך חכה מיחס
 במקלות בשקתות המים לדממה לתמר הושענא
 והושעה נא אבינו אתה. וביותר קסה דאמרי'
 במדרש חזית מלך אסור ברהמים זה הקב"ה
 שאסור בגלות בזכות אשר פילל ברהמים שחשבו
 זאת לזכות גדול אשר בזכות זה השכינה עמנו
 בגלות. ונראה לי בטעם הענין כי יעקב לא
 לקח מלבן כלום כי ראה בחלום הנבואי כי כן
 יהי' כדכתיב ואשא עיני וארא בחלום והנה
 כל העתודים העולים על האלן עקודים נקודים
 וצבודים. (ודרך התורה מה שסתם כזה פירש כזה

כמו שכתבו מפרשי הפשט במקום דוכתי). רק
 שה' גם ויעקב סבר דאס עושין לו גם מנחין
 לו מזכיותיו כמו שאמר קטנתי מכל החסדים
 ומכל האמת כמו דאמרי' בתענית דף כ' ע"ב
 וגם דזה טריחותא כלפי שמיא. ע"כ עשה יעקב
 כן לקרב הדבר אל הטבע. ואמרי' בחולין דף
 קל"ט ע"ב אסתר מן התורה מנין שנאמר ואנכי
 הסתר אסתיר פני ציוס ההוא. והכוונה כזה
 דגם שה' צימי אסתיר הי' גם גדול והי'
 מעוטף בדרכי הטבע שאהב אחשוורוש את אסתיר
 ונתן לה חפזה משל למלך שבעס על צנו
 וגירשו מביתו כשראה את צנו בצרה חס עליו
 ולבדתי ידח ממנו נידח וזה לאחרים שיפרנסו
 אותו. והוא לא יחא יודע שזה משל חביו.
 ופני הוא ההשגחה וזהו אסתיר פני דהיינו
 ההשגחה נסיוית אסתיר בטבע. ודרך זה לחקק את
 הציור נס"י שילך בדרך טבעי זה עשה יעקב אבינו.
 לכן כשאלו בגלות ואין אנו ראויין להנהיג נסיוית
 השכינה עמנו בגלות לעזור אותנו בהנהיגה
 נסיוית המוסתר בטבע. וז"ה כוונת המדרש מלך
 זה הקב"ה אסור עמנו בגלות בזכות יעקב אשר
 פילל ברהמים ודי למבין:

עוד

בענין ביאת עמלק יש במדרש סוף סדר
 בשלח ה"ט ה' בקרבנו אמרו בלא ונבדוק
 אותו אס יודע מה שאנו מזהרין בלצבנו
 נעבדנו ואס לאו נמרוד בו אמר הקב"ה אס
 בקשתם לבדוק אותי יבא הרשע ויבדוק אתכם
 מיד ויבא עמלק ומוצן שמביאת עמלק יוצן
 שהקב"ה יודע מה שמהררין בלצבם. והנה בר"ה
 דף כ"ה ע"א במשנה וחי' כאשר ירים ידו וגבר
 ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק. וכי ידיו
 של משה עושות מלחמה או שזכרות מלחמה
 אלא לומר לך בזמן שישראל מסתכלין כלפי
 מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים הם
 ניזולים ובאס לאו כו' הרי שהקב"ה יודע הרהור
 הלב. פד"ר. ודודי אחי אמי הגאון האדיק ר'
 מאגדיל זל"ל ממינסק אמר דקסה על המשנה מאי
 מקשה וכי ידיו של משה עושות מלחמה כו'
 הלא פשוט הוא צדדיו שידיו של משה שתפילו
 היתה בפרישות כפס שאמר לפרעה כלחתי את
 העיר

במסה שאמרתם ה'ש ה' בקרבינו שעל זה בא עמלק אויבך. אלא שמור תשמרון את החוקים וגו' להדוף את כל אויבך מפניך כאשר דיבר ה':

עוד נזכר שביצאת עמלק ה' על חילול שבת בשבת דף קי"ח ע"ב חילולי שמור ישראל שבת ראשונה אין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם שנאמר ויהי ביום השביעי ילאו מן העם ללקוט ולא מלאו וכת' בחר' ויבא עמלק. וזרע מ' שבת יצאת השבת שמים שכן ארבע והקשו החס' למס' פתח האולא והלא בל"ע מלאכות ד' ע"ג ע"א קמ"א האלא לבסוף עוד דה' לו להתחיל בדברים וכו' (עיין מהר"ם בלובלין) עוד הקשו יצאות האולא כו"ל למיתני עיין בדבריהם. ושמעתי בילדותי בשם גדול אחד דהתנא ראה לרמוז שם ים בתחילת המסכת לכך התחיל יצאות השבת וצריך תבלין להעשים הדבר. וגיל ע"ד שכתב הרי"א ז"ל בריש ברכות דלהכי התחיל בק"ש משום ראשית חכמה יראה ה' לכך התחיל בקבלת עול מלכות שמים וכמו כן בריש הלכות שבת שהוא ענין גדול רמז לדרך מוסר איך צריך להזהר בהלכותי דהרי האולא מלאכה גרועה כמו שכתבו החס' דה"ה פשט העני דלהכי איצטרך למיתני האולא דעני והאולא דעשיר. ובא וראה מה שעלתה בעבור עלי'. ורמז לשם ים דהאולא גרמא לביצאת עמלק וגרמא דאין ה' שלם כדכתיב כי יד על כס ים וכדאמר' בעירובין דף י"ח ע"ב דיו לעולם שיסתמם בשתי חותיות שנא' כל הנשמה תהלל י"ה ע"ש בזה"ל. וחסר ו"ה מכו' וא' מן כסא וזהו חגי חטאתי וכו' אלא חסר בויקס וזהו כי בחר ה' בציין או"ה למושב לו שתתמלא הא' לכסא וכו' לשם הוי' ברוך הוא :

איתא במגילה דף ז' ע"ב אמר רבא מייחב אינש לבסומי בפור' עד דלא ידע צין ארור המן לברוך מרדכי. והסתוללו אבירי לב צוונתו דאפילו יגיע לשכרותו של לוג ידע זה וגם אין שכל הישר מסכים על זה שיהא חייב בדבר שגיתו חכמים עד תכליתו. וגרמא לי דאמר לה ברעיון נפלא וחכמה רבה ולמעמו. בדף י"ב ע"א לעשות כרעון חיש ואיש אמר רבא

העיר אפרוש את כפי אל ה' וגו' וכל תפילות ישראל הוא בפרשת כפים כדכתי' נשא לבבנו אל כפים וכת' ובפרשכם כפים וגו' וישראל ניולים בתפילה כדכתי' הקול קול יעקב ח"כ בפשיטות הוא כאשר ירים משה בתפילה וגבר ישראל וגו' וגם מה הירך אלא בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה כו' מה מתוך הפסוק בזה הלא כתוב הדור שה' תלוי הניחון בידיו של משה. ואמר דחיסר התנא בדבריו וסמך על המובן וכו' קאמר וכו' ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה הוי אומר בודאי ידיו של משה עושות מלחמה וא"כ קשה כיון שמשם ה' לו כח בידיו שיחגברו ישראל במלחמה למס' הניח ידיו וכת' וידי משה כבדים. ומתוך התנא דלעולם ה' הניחון תלוי בידיו של משה אבל ידיו של משה ה' תלוי בלען של ישראל בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו ניולים ואז הוי ידיו של משה מרימים בתפילה ואם לאו ה' מניח ידיו שלא ה' לו כח להרימם וידי משה כבדים ואהרן וחור המכו בידיו בזכותם. כן שמעתי מפי הגאון ר' משה פינס שאמר בשם רבו ודפח"ה :

ובזה יתפרש הפסוקים בסוף ואחתהן לא תלכון אחרי אלהים אחרים מאלהי העמים אשר כביצותיכם כי אל קגא ה' אלהיך בקרבך וגו' לא תנסו את ה' אלהיכם כאשר נסיתם במסה פירש"י לאמר ה'ש ה' בקרבינו שמור תשמרון וגו' להדוף את כל אויבך מפניך וגו' דענין קגא לא מצינו אלא בע"ז כדאיתא כתיב אל קגא וכת' רחום וחנון הא כיצד מקגא לע"ז רחום וחנון לשאר מלות. ובקידושין דף מ' ע"ב ודלמא מהררר בעצירה ה' מחשבה רעה אין הקב"ה מנרפה למעשה ופריך ודלמא מהררר בע"ז ה' וכת' למען תפוש את בית ישראל בלבם. ופירוש הפסוקים כך לא תלכון אחרי אלהים אחרים וגו' ולמה אני מזהר אותך על ע"ז יוחר מעל שאר מלות על זה אמר כי אל קגא וגו' בע"ז ועוד בקרבך אפילו על מחשבה שבלב על כן לא תנסו את ה' אלהיכם כאשר נסיתם

רצא לעשות כרצון מרדכי והמן מרדכי דכתיב
 איש יהודי המן איש נר ואויב ורש"י כתב הס היו
 שרי המושקים במשחה ומנ"ל הא וכי מגז"ש למד
 כן ולמה נמסר גז"ז. והפ"י אמייתי דרצא אמר
 הדברים בקצור נמרץ ובמדרש מגז"ס מוצא
 הכוונה באורך וז"ל בסוף פ' ב'. לעשות כרצון
 איש ואיש. ח"ל הקב"ה אני איני יוצא מידי
 בריותי ואהם מבקש לעשות כרצון איש ואיש.
 במוסג שבטולס שני ב"ח מבקשים ליטא חשה
 אחת יכולה היא להשגא לשניהם אלא או לזה או
 לזה. וכן שתי ספיות שהיו עולות בלימין אחת
 מבקשת רוח צפונית ואחת מבקשת רוח דרומית
 יכולה היא הרוח אחת להגיהג את שתיהן כאחת
 אלא או לזו או לזו למחר שני ב"ח צאים לפניך בדיון
 איש יהודי ואיש נר ואויב יכול אחת לזאת ידי
 שניהם אלא שאתה מורומם לזה ואלב לזה ע"כ.
 ונראה בעליל כי רצא כיוון לדברי המדרש אלא
 שסתם הדברים :

שם י"א ע"ב **אמר** איש [בלשאר] מיטעי
 טעי אלא חשיבנא ולא
 טעינא כו' כיון דחזי דמלו ע' ולא איפרוק אמר
 השתא ודאי הו לא מיפרקי אפיק מאני דבי
 מקדשא ואשתמש בהו. ויש להבין מה תלוי
 באי מיפרקי כיון דידע והאמין דבלשאר נענש
 על דאשתמש בכלי המקדש וכמו שאמר לו
 דניאל ולמנא דביית' הייתיב קדמך. ואיך לא
 הי' מתיירא לנפשי'. וגם מה הי' דעת בלשאר כיון
 דעד שלא נתמלא הע' שנה לפי חשבונו לא
 נשתמש. ומה זה עשה. ונראה דזה היו
 יודעים דאסור להשתמש בכלי הקודש ויעגשו
 אבל אימתי בזמן שעומדים לחזור לקדושתן עדין
 לא ילאו מקדושתן כעין שכתבו החס' לקמן דף
 כ"ח ע"ב דה"ה בתי כנסיות של בצל דמיירי
 כשחזר דאז מהני ההגאי אבל לאותן שבארץ
 ישראל לא מהני תנאי שהרי קדושתן לעולם
 קיימת עכ"ל ר"ל שעתיד הקב"ה להחזירן
 ליישובן כדאמר' ברכות דף כ"ח ע"ב. וכיון
 שחש בלשאר דמלאו ע' שנים ולא איפרקו סבר
 דגרם החטא שלא יגאלו כדאמר' בברכות דף
 ד' ע"א ובקושיית הרמב"ם בהקדמתו לסדר
 זרעים עיין שם. וכיון שכן ילאו הכלי שרת
 מקדושתן ואשתמש בהו ואמר אחשורוש בלשאר
 חשב וטעה ואז לא גרם עדין החטא שלא יגאלו
 ועדין היו עומדין להגאל ולא ילאו עדין הכש"ר
 מקדושתן

רצא לעשות כרצון מרדכי והמן מרדכי דכתיב
 איש יהודי המן איש נר ואויב ורש"י כתב הס היו
 שרי המושקים במשחה ומנ"ל הא וכי מגז"ש למד
 כן ולמה נמסר גז"ז. והפ"י אמייתי דרצא אמר
 הדברים בקצור נמרץ ובמדרש מגז"ס מוצא
 הכוונה באורך וז"ל בסוף פ' ב'. לעשות כרצון
 איש ואיש. ח"ל הקב"ה אני איני יוצא מידי
 בריותי ואהם מבקש לעשות כרצון איש ואיש.
 במוסג שבטולס שני ב"ח מבקשים ליטא חשה
 אחת יכולה היא להשגא לשניהם אלא או לזה או
 לזה. וכן שתי ספיות שהיו עולות בלימין אחת
 מבקשת רוח צפונית ואחת מבקשת רוח דרומית
 יכולה היא הרוח אחת להגיהג את שתיהן כאחת
 אלא או לזו או לזו למחר שני ב"ח צאים לפניך בדיון
 איש יהודי ואיש נר ואויב יכול אחת לזאת ידי
 שניהם אלא שאתה מורומם לזה ואלב לזה ע"כ.
 ונראה בעליל כי רצא כיוון לדברי המדרש אלא
 שסתם הדברים :

ושמעת בשם הגר"א כי דברי הגדה.
 הזוהר גילה והמדרש סתם
 והש"ס סתם וסתם ברזין דרזין. ודיוק הגמרא
 והמדרש בפסוק דלעשות כרצון איש ואיש אמר
 לי הרה"ג ר' דובער נ"י בשם אביו הרב הג'
 המפורסם המנוח מהר"ז וואלק זצ"ל זעלדאוויץ
 דלפי משפט הלשון הי' צריך לכתוב לעשות כרצון
 איש איש כמו איש איש אל כל שאר בשרו וגו'
 איש איש כי תשטה אשתו ומהו איש ואיש מזה
 דרשו חז"ל דהיינו בשני מיני אנשים הפכיים
 ומחולקים בדיעותיהם. וזה דבר שאי אפשר
 שיעשה רצון שניהם אלא שתגאלה בעשרו יעוז
 בהיותו והשתבח בעצמו שהוא יעשה רצון כל
 איש ואיש והמדרש אמר בדרך מליצה ח"ל הקב"ה
 דהנה כוונתו שהראה לו כי לא כן בדיו
 בעיניי מרדכי והמן ושלמה אמר מי כההם
 ומי יודע פשר דבר. וזה עיקר חכמת השופט
 שלא יתפעל ויתלהב מדברי האחד עד שיחקור
 גם את חבירו וזהו ידע לפשר ולחזוק בין
 הדעות. והנה אם כשבא המן ואמר יטו עס
 אחד וגו' ואת דתי המלך אינם עושים אם הי'

בעוזהו. עיין רש"י וחו' שם הירושלמי.
במחמיתא תנא בא גבריאל ועשה לה זב. ואין
על זה שום לימוד. ואין הדבר נתקבל אל
השכל. וגרסה לי דס"ל כמ"ד זב בעירובין
דף י"ח ע"א ופירש"י זב ה' לו לאדם הראשון
ונטלו ממנו וברא את חוה עכ"ל ובשברא את
חוה הלבישה חן [דזב הוא אבר הבושה]
כדאמרי' שם מלמד שקולעה הקב"ה לחוה
והביאה לאדם הראשון ואמרי' חן אשה על בעלה
ולכך לאמרים ברבון העולמים למלא חן כו'
בעיני כל ב"א וחוה. כי היא היתה ראשונה
לבעלות החן. וזה בא גבריאל ועשה לה זב
פירוש שנטל ממנה החן ונעשית ברי' בלא חן
כמו שה' בתחילת הבריאה ולא הוסיף בה ולא
שינה בא מאומה וזה אדם מרגיש בעצמו לכך
ותמאן :

י"ג ע"ב הפיל פור הוא הגורל. תנא כיון
שנפל הגורל באדר שנת
שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו
משה ולא ה' יודע שבז' באדר מת משה ובז'
באדר נולד משה. ויש להבין מה לו שטול בז'
אדר כיון שמ"מ מת בז' אדר ורש"י כתב כדאי
הלידה שתכפר על המיתה ועוד דקשה למה לו
לומר ולא ה' יודע שבז' באדר מת משה לא ה'
אלא לומר ולא ה' יודע שבז' באדר נולד גם
זה אינו מובן ונ"ל להסביר הדבר. ובקידושין
דף ל"ח ע"א ומנין שבז' באדר נולד משה כו'
ומסיים ללמד שהקב"ה ממלא שנותיהם של
אדוקים מיום ליום ומחודש לחודש שנאמר את
מספר ימיה אמלא. ונחזי אן אס אחד זכה שנתן
לו המלך חד דיסקרתא או חד נהרא ליעול מכס
כדלקמן דף ט"ז ע"א ואח"כ נחזייב לאחר כמה
שנים ונטלו ממנו. יחשב לו לחוב ולהפסד שאבד
זכות כזה. אבל אס ניתן לו על זמן עשרים שנה
ובשגשג הזמן חזר אל המלך אז לא יחשוב אלא
לזכות. היום שניתן לו הממנה הלזו. ובאשר
נפל לו הגורל בחודש שמת בו משה שמת שסבר
שחודש זה במזל רע לישראל הואיל שמת בו
משה. אבל לא ידע שבז' באדר מת ובז' באדר
נולד דהיינו שהקב"ה ממלא שנותיהם של אדוקים
כו'

מקדושתן אלא חשיבנא ולא טעינא וכיון דמלו ע'
שנין ולא אופרקו ח"כ גרס החטא דחו לא
מופרקי ויאלו הכלי שרת מקדושתן. והס לא
ידעו כי דבר הנאמר ע"י נביא אי אפשר שיתבטל
ע"י גרס החטא כמו שכתב שם הרמב"ם ז"ל
ועיין בנדרים דף ס"ב ע"א ומה שלשאר שגשגתם
בכלי קודש שנעשו חול שנאמר וזכו זה פריזם
וחלולו. ובע"ז דף נ"ב ע"ב בפירש"י בדר"ה
דכתיב וזכו זה פריזם וחלולו מכיון שנכנסו
עמ"ס להיכל יאלו כליו לחולין כו' עכ"ל :

שם בא שטן וריקד ביניהם והרג את ושתי.
דחקדשות ע"י נדר הן באין ואמרי'
בשבת דף ל"ב ע"ב בעון נדרים מתה אשתו של
אדם שנאמר אס אין לך לשלם למה יקה משכבך
מתחתך פירש"י אס אין לך לשלם עולות
והקדשות שתדור. ובמד"ר פ' בחוקותי פרשה
ל"ז סי' א' המשהה נדרו קוצר את אשתו וה"ד
ואני צדואי מפקד מתה עלי רחל. והא דמייתי
גמרא דשבת ממשלי ולא מקרא שבתורה נ"ל
דגמרא דילן פלגי אהמדרש וס"ל דדווקא
בעובר על הנדר ולא במשהה נדרו. דלענין כל
תאחר אמרי' בדר"ה דף ו' ע"א והי' כך חטא ולא
באשתך חטא. ומה דאמר משכבך מתחתך.
שמעתי משם גדול אחד משום דאמרי' בצרכות
דף ח' ע"ב במערבא כי נסיב אינא איתתא
אמרי' לי הכי מלא או מולא מלא דכתי' מלא
אשה מלא טוב מולא דכתיב ומולא אני מר ממות
את האשה. והחילוק בין מלא למולא הוא דמלא
בקמן ומולא בחולם וקמן תחת המ"ס ומולא
בחולם למעלה מן המ"ס וזהו משכבך מתחתך
דהיינו מלא זה דרך הרמז ואמות :

שם י"ב ע"ב זכר את ושתי ואת אשר עשתה
ואת אשר נגזר עלי' בשם
שעשתה כך נגזר עלי'. פי' ח"כ לא חטאה
נגדו אלא שהי' נסיבה עונשה מן השמים :

שם ותמאן אמר ר' יוסי בדר"ח מלמד שפרחה
בה ארעת ולמד מן נגזר דכתי'

כו' שנאמר את מספר יומך חמלא ח"כ מתחילה לא ניתן להם למשה אלא על זמן ק"כ שנה ח"כ אין זה אלא זכות ומזל טוב החודש הזה שגולד בו משה וכבר נרמז ב' בראשית בשגם הוא בשר והיו ימיו מלאה ועשרים שנה בשגם הוא משה. חולין דף קל"ט ע"ב ח"כ לא ניתן אלא עד אחריו הזמן :

בריש מס' קידושין האשה ניקנית בשלש דרכים וקונה את עצמה בשתי דרכים. [כתב רש"י והאי שלש לשון נקיבה ובגמרא צ"י אמאי תנא לשון נקיבה. יש להבין למה כתב כן. וי"ל כוונתו בזה להקדים למה ש' בדיבור שאחריו וקונה ח"ע בשתי דרכים גרסי'. והיה כחוב בספר שלפניו וקונה ח"ע בשני דרכים ותיקן לה וכתב בשתי דרכים גרסי' כיון דתנא ברישא שלש דהוא לשון נקיבה ח"כ וי"ל בשתי דרכים. וח"ת מג"ל דל"ל בסיפא בשתי וברישא בשלש ח"מא דהטעות הוא ברישא ובסיפא ככתוב בספר בשני דרכים. לכך כתב והאי שלש לשון נקיבה וח"א למיגרם שלשה בלשון זכר דהא בגמרא צ"י אמאי תנא לשון נקיבה אלא ע"כ דהטעות בסיפא וקונה ח"ע בשתי דרכי' גרסינן כמו ברישא דתנא שלש] :

בכסף צ"ש חומרי' דינר וצ"ש דינר. ובגמ' דף י"א ע"ב ר"ש בן לקיש אמר טעמיהו דב' כדחוקי' דאמר והפדה מלמד שמגרעת מפדיונה ויואלה בו' אלא אי אמרת דיהב לה פרוטה מפרוטה מי מגרעה. והקשה לי חכם אחד שמו ר' יוסף דוב מדרעטשין הא כתב הרמב"ם ריש הלכות גזילה חסור לגזול כל שהוא דבר חורה ח"כ גם אי יס"ב לה פרוטה ועבדה עמו ח"י פרוטה תגרע ח"י פרוטה ותתן ח"י פרוטה. והשגחתי לו דהא כתב הרב המגיד שם בטעמו משום דפסק דח"י שיעור חסור מן החורה והשיעור בגזילה הוא פרוטה כדתנן ב"ק ק"ג הגזול מחבירו שוה פרוטה ויליכנה אחריו אפילו למדי וזהו כר' יוחנן וימא דף ע"ד ע"א ור' שמעון בן לקיש פליג הכס ואמר דמותר מן החורה ולשיתח' קאמר הכא מפרוטה מי

מגרעה. ורצא דאמר שם דף י"ב ע"א היינו טעמא דב' ש' שלא יהיו צנות ישראל כהפקר וגאדי מטעמי' דריש לקיש לשיטתו' דפסק ביצמות דף ל"ו הלכתא כריש לקיש בהגהו חלת ובבולה תלמודא פסק כר' יוחנן ח"כ ס"ל דח"י שיעור חסור מה"ת וח"כ מפרוטה גמ' מני מגרעה. עוד נראה דהא דאמר מפרוטה מי מגרעה היינו אי אמרי' דעבד עברי' אין גופו קנוי וח"כ אין לו עלי' אלא חוב ממון לכך מני מחיל כדלקמן דף ט"ז ע"א וכיון דעבדה לו עד שלא נשאר מן החוב פרוטה אין זה חוב כלל. אבל רצא דס"ל לקמן עבד עברי' גופו קנוי ח"כ אף אי קנה אותה בפרוטה קנה גופה לכל השש שנים ואריכה לפדות גופה ממנו ח"נה יכולה לפטור ממנו בזול כלום ואפילו מפרוטה מני מגרעה. ור"ל דאמר מפרוטה מי מגרעה יסבור דאין גופה קנוי. ואע"ג דרצא דייק לה מצרייתא דתנא וקונה ח"ע בשטר. יסבור מדלא תנן במתני' שטר ס"ל דאין קנוי גופו עיי"ש בתוס' ד"ה אמר רבא ז"א ע"ע גופו קנוי ועוד יש להוכיח דר"ל ס"ל דע"ע אין גופו קנוי :

י"ד ע"ב תנן ע"ע נקנה בכסף ובשטר ובגמ' בכסף מג"ל ח"כ מכסף מקנתו מלמד שנקנה בכסף אשכחן ע"ע הנמכר לעכו"ם הואיל וכל קניינו בכסף פירש"י הואיל ולא נאמר בו משיכה כישראל. וקשה לר"ת לפי שיטת סתמא דגמרא כר' דלר' יוחנן דאמר ב' הזהב ד"ה מעות קנות דרש'י ב' צ"ב דבכורות מיד עמיחד בכסף הא לעכו"ם במשיכה וקיי"ל כר' יוחנן לגבי ר"ל עכ"ל התוס'. וקושיית ר"ת הוא רק לפי שיטתו' דפסק כר' יוחנן צ"מ דף מ"ח ע"א בד"ה נחנה לסיעון. אבל לרש"י לשיטתו' לא קשה דפסק כר"ל כמו שכתבו התוס' בשמו ב' ז' דף ע"א ע"א בד"ה רב אשי. ואי דייקנא בה נראה דהאי סוגיא ח"נה אלא לריש לקיש דלר' יוחנן מאי שאל עבד עברי' נקנה בכסף מג"ל ממ"נ אי ס"ל ע"ע גופו קנוי אי הכי היינו קרקע כדאמר' לקמן דף כ"ח ע"א רבא לטעמי' דאמר ע"ע גופו קנוי אי הכי היינו קרקע וקרקע

וקרקע הא חנן לקמן דף כ"ו ע"א דנקטה בכסף. ואי ס"ל דאין גופו קנוי ח"כ דיו כמעטליון וה"א ר' יוחנן לקמן כ"ח ע"ב דבר תורה מעות קוטה. ואפילו ס"ל דגופו קנוי י"ל דלענין קנין יש לו דין מטלטליון דשאי מקרקע דניידי ממקרקע דלא ניידי כדאמר' ב"ק דף י"ב רק בעבד כנעני הקישן הכחב לאחורה לקמן דף כ"ב ע"ב. אלא דפריך לר"ל דס"ל משיכה מפורשת מן החורה לקמן כ"ח ע"ב וכסף לא קני במטלטליון. ולפי מה דאמר מפורטו מי מגרעה משמע דס"ל דאין גופו קנוי כמו שכתבנו. ולפי זה ודאי דאינו אלא מטלטליון ע"כ פריך שפיר לדיד' ע"ע נקטה בכסף מ"ל אמר קרא מכסף מקנהו מלמד שנקטה בכסף ופריך שפיר אשכחן ע"ע הנמכר לנכרי הואיל וכל קנינו של נכרי בכסף דהיינו לריש לקיש וכפירש". ומהו ק"ת ראי' לדעת רש"י דהלכה כר"ל מהאי סוגיא דשקלי ועריא סתמא אליב'. ועוד דמוכח דעת רש"י דאי הוה גופי' קנוי לענין קנין אדם הוקש לקרקעות דף ז' ע"א בד"ה שיש להם אחריות אדם הוקש לקרקעות דכתי' והתחלתם אותם לרשת אחוזה וע"ש בתוס'. וא"ש לדעת רש"י דהאי דשואל בכסף מנ"ל היינו חי אמרי' דע"ע אין גופו קנוי ואחי שפיר טפי אליב' דר"ל : **ורפי** דעת רש"י דהלכה כר"ל דמשיכה מפורשת מן החורה י"ל דרבא נמי ס"ל כוותי' חע"ג דבהאי דע"ע גופו קנוי פליגי לפי מה שכתבנו מ"מ דהא לא פליג. דבב"מ דף מ"ח ע"א אמר רבא קרא ומתניתא מסייע לי' לריש לקיש חע"ג דהתוס' כתבו שם בד"ה נחמה לסיטון היינו לכאורה אבל אפשר לשנוי לר' יוחנן עכ"ל. היינו לפסק שכתבו שם ר"ת דהלכה כר' יוחנן. אבל לרש"י דפסק כריש לקיש אין אנו לריבין לזה אלא כפשוט'. ובזה יתיישב לן שם הסוגיא המתחלת דף מ"ו ע"ב חנן אבל אמרו מי שפרע כו' חי אמרת בשלמא מעות קוטה מש"ה קאי באלא אלא ח"א מעות חנן קוטה אמאי קאי באלא משום דברים ודברים מי קאי באלא והתני' ר"ש אומר חעפ"י שאמרו וכו' ואין דינר זהב קוטה טלית מ"מ כך הלכה אבל אמרו

מי שפרע כו' והנו"כ בדברים ל"ק והחזיר צו אין רוח חכמים נוחה הימנו. ואמר רבא אנו אין לנו אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו. וקשה לי מאי מקשה מרבא הלא הקושיא הוה שפיר מצרייתא. והתוס' הקשו מאי קמ"ל רבא בצרייתא נמי הכי קמ"ל. וי"ל דאשמעינן דאין רוח חכמים נוחה הימנו לאו היינו מי שפרע דקמ"ל ברישא עכ"ל. ויש להבין למה הוה סבירין לומר כן דהיינו מי שפרע דקמ"ל רישא. וגם מה הוה ס"ד דהמקשה הלא מפורש הוה בצרייתא דדברים ואיכא בהדיהו מעות קאי באלא ודברים בלא מעות אין רוח חכמים נוחה הימנו. ונראה לפרש דקושייתו הוה רק מדברי רבא וכדמשמע הלשון ואמר רבא (כעין זה קידושין דף ל' ע"א עד היכן חייב אדם ללמד את בנו חורה אר"י אמ"ש כזבולין בן דן שלמדו ח"א מקרא ומשנה גמרא הלכות ואגדות מיתבי למדו מקרא חינו מלמדו משנה ואמר רבא מקרא זו חורה פירש"י ולא נביאים וכתובים ורואנו דבאלא רבא לא קשה דר"ל דרב יהודה אמ"ש דאמר מקרא ומשנה כו' היינו תורה לחוד והצרייתא מיידי בלמדו כל תנ"ך אבל רבא מפרש מקרא דצרייתא זו חורה ולא ט"כ) וסבר דרבא ס"ל כר"ל דמעו חנן קוטה ומפרש דבריו דאמר אנו אין לנו אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו. ר"ל דלא ס"ל כלל הכי מי שפרע דקמ"ל רישא אלא דגם ברישא אין לנו אלא אין רוח חכמים נוחה. והוה כהא דאמר רב נחמ אנו אין לנו אלא ב"ש כר"י וב"ה כר"ש שבת דף קמ"ג ע"א ובריש ב"ה ופירש"י אין לנו כשיטת משנה זו אלא אישך. וכן אמר רבא כאן אנו אין לנו כמו ששנו בדברי ר"ש דר"ש לשיטתי' דס"ל דד"ה מעות קוטה דקאמר' לעיל (שם) אמר לך ריש לקיש אליב' דר"ש לא קאמינא. ולכך חית לי' בדברים ומעות מי שפרע. ורבא לשיטתי' דס"ל דמעו לא קני' כדאמר קרא ומתניתא מסייע לר"ל והיינו אליב'יהו דרבנן דר"ש ח"כ לית לן מי שפרע כלל אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו. והשתא מקשה שפיר מדברי רבא ומשני דברים ואיכא בהדיהו

מעוֹת קאי' בַּבֵּל אֲפִילוּ אֵי מַעוֹת חֵין קוֹנוֹת .
 ורַבָּא אַתָּא לֹא־שְׁמוּעִין דְּחֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה
 הֵימָנו דִּקְתָּי בְּצִירִיתָא לֹא־הֵייוּ מִי שְׁפַרְעַ
 דִּקְתָּי בְּרִישָׁא . דְּלֹא חֵימָא כֵּין דַּס"ל לר"ש דִּמַּעוֹת
 קוֹנוֹת ח"כ אֲפִילוּ דְּבָרִים בָּלָא מַעוֹת חֵיכָא מִי
 שְׁפַרְעַ כְּמוֹ לִרְבֵּן דַּס"ל דִּמַּעוֹת לֹא קִי אֲפִי"ה
 חֵיכָא מִי שְׁפַרְעַ דְּבָרִים וּמַעוֹת וְהָא דִּקְתָּי חֵין
 רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימָנו בְּצִירִיתָא הֵייוּ נִמְי מִי
 שְׁפַרְעַ דִּקְתָּי בְּרִישָׁא קמ"ל דֵּלָא . וְחֵי שְׁפִיר
 כְּחִירוֹוֹ שֶׁל הַחוּס' בְּד"ה וְאֹמַר רַבָּא . וְכֵן רַב
 ס"ל כר"ל דִּהְיָא נִחְנָה לְבָבִין [פְּרוּסָה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ
 בְּשׁוּגָא] מַעַל וְאֹמַר רַב דְּוֹקָא בָּבֵין דֵּלָא מִיַּחְסָרָה
 מַשִּׁיכָה אֲבָל מִיָּדִי אַחֲרִיתָא דִּמִּיַּחְסָרָה מַשִּׁיכָה לֹא
 מַעַל עַד דַּמְשִׁיךְ :

ובזה ח"ש שס ע"ב דליחמור עירבון [מקלח
 המעוֹת נתן לו על פיסוק מרובה רש"י]
 רַב אֹמַר כְּנָגְדוּ הוּא קוֹנָה ור' יוחנן אָמַר כְּנָגְדִי
 כּוֹלוּ הוּא קוֹנָה מִיַּחֲצִי [לְרַב] מִכֹּר לוֹ בֵּית אֹו
 שְׂדֵה בָּאֵלָף זֶז וּפְרַע לוֹ מִהַם חֲמוֹשׁ מֵאוֹת זֶז
 קִנָּה כו' מֵאֵי לֹא־הָיָה לְמַטְלָטִין בְּדַסְתַּמָּא קִנָּה
 לְהוֹ לְכוּלָּהוּ . לֹא בְּמַטְלָטִין בְּדַסְתַּמָּא לֹא קִי
 וּמ"ש . קִרְקַע דְּכַסְפָּא קִי לִי מִמֶּשׁ קִי לִי
 לְכוּלָּה מַטְלָטִי דֵּלָא קִי אֲלֵא לְקִיבּוּלִי מִי שְׁפַרְעַ
 לֹא קִי לִי כּוֹלִי . ע"כ לְשׁוֹן הַגְּמָרָא . וְהֵייוּ
 לְרַב לְשִׁיטָּתִי דַּס"ל דִּמַּעוֹת לֹא קִי בְּמַטְלָטִין
 מִדְּאֻרִּיתָא כְּרִישׁ לְקִישׁ לְהִבִּי לֹא קִי בְּמַטְלָטִין
 לְכוּלָּהוּ לְקִיבּוּלִי מַש"פ . אֲבָל ר' יוחנן דַּס"ל דִּמַּעוֹת
 קוֹנוֹת בְּמַטְלָטִין כְּמוֹ בְּקִרְקַע מִדְּאֻרִּיתָא וְכֵין
 דְּקִי מִדְּאֻרִּיתָא לְכוּלָּהוּ לְהִבִּי גַם מִדְּרַבֵּן קִי
 לְהוֹ לְכוּלָּהוּ לְקִיבּוּלִי מִי שְׁפַרְעַ וְעֵיין בְּשִׁטָּה
 מְקִיבָלָא . וְהִנֵּרְאָה לְפִיטַע"ד כַּחצִי :

ושם דף מ"ט ע"א דליחמור דברים רב חמור
 חֵין בָּהֶם מִשּׁוֹם מַחוּסְרֵי אֲמָנָה . ור'
 יוחנן אָמַר יֵשׁ בָּהֶם מִשּׁוֹם מַחוּסְרֵי אֲמָנָה מִיַּחֲצִי
 ר"ש אֹמַר אַע"פ שֶׁאֲמָרוּ כו' אֲבָל אֲמָרוּ חֲכָמִים
 כו' פִּירֶשׁ"י סִפָּא קְתָנִי הַחֹזֵר בּוֹ חֵין רוּחַ
 חֲכָמִים נוֹחָה הֵימָנו אֲלֵמָּא יֵשׁ בָּהֶם מִשּׁוֹם מַחוּסְרֵי
 אֲמָנָה . תַּנְיָא הֵיא דְּאֶשְׁכַּחן ר' יוחנן בֵּין מִתִּיא

דְּפִלִּיג עכ"ל' . ודחי לה שאני ההם דפועלים גופיהו
 לֹא סְמִיךְ אֲדַעֲתִייהו . וְהַגְּמָרָא לֹא אֲמָרָה מ"מ
 קְשִׁיָּא לְרַב . (דָּגַם אִם אֵלֶּה הֵי' אֹמַר קְשִׁיָּא יֵשׁ
 לֵה חִירוֹן דִּלְאִמְרוּ הַגְּאוּנִים כו' . וְהַגְּאוּן מִהֵרִי"פ
 עָשָׂה חִיבּוּר שֶׁלֹּם ע"י וְנִקְרָא קְשִׁוֹת מִיּוֹשֵׁב) .
 וְאֲמָרוּ הַגְּאוּנִים דְּכָל קְשִׁיָּא יֵשׁ לֵה חִירוֹן אֲלֵא
 דֵּלָא אֲשַׁכַּח פִּירוּקִי בָּהֵיא שְׁעָתָא עֵיין ב"ב דף
 כ"ב ע"ב בְּפִירֶשׁב"ס וּבְדָף ד' ע"א בְּחוּס'
 ד"ה מִבְּחוּץ קְתָנִי קְשִׁיָּא . וְאֹמַר דְּרַב תַּנָּא וּפְלִיג
 הו"ל לְהַגְּמָרָא לְמִימָר כֵּן וְח"כ מֵאוֹה לִישָׁב .
 וְנִרְאָה לִי דְּחֹזִי לְשִׁיטַתִּייהו דר' יוחנן דִּלְאִמְר
 יֵשׁ בָּהֶם מִשּׁוֹם מַחוּסְרֵי אֲמָנָה חֹזִיל לְטַעֲמִי
 דִּלְאִמְר ד"ה מַעוֹת קוֹנוֹת וְכֵין דְּבָרִים וְחֵיכָא
 בְּהִדְיָהוּ מַעוֹת קִי מִדְּאֻרִּיתָא לְהִבִּי דְּבָרִים
 בָּלָא מַעוֹת נִחְתִּין דְּרַגָּא וְחֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה
 הֵימָנו וְהֵייוּ יֵשׁ בָּהֶם מִשּׁוֹם מַחוּסְרֵי אֲמָנָה . אֲבָל
 רַב דַּס"ל כר"ל דִּמַּעוֹת מִדְּאֻרִּיתָא לֹא קִי רַק
 מִדְּרַבֵּן חֵיכָא מִי שְׁפַרְעַ לְכַךְ מִסְחָבֵר דְּבָרִים
 בָּלָא מַעוֹת גַּם מִשּׁוֹם מַחוּסְרֵי אֲמָנָה חֵין בָּהֶם
 וְח"כ לֹא קְשִׁיָּא מִר' שְׁמַעוֹן דִּלְיָהוּ ס"ל דִּמַּעוֹת
 קוֹנוֹת מִדְּאֻרִּיתָא כְּדִלְאִמְר ר"ל לְעִיל אֲלִיבִי
 דר"ש לֹא קֵאֲמִינָא לְהִבִּי שְׁפִיר קְתָנִי וְהַגּוֹשָׁא
 וְהַגּוֹשָׁא דְּבָרִים לֹא קִנָּה וְהַחֹזֵר בּוֹ חֵין רוּחַ
 חֲכָמִים נוֹחָה הֵימָנו :

והרמב"ם פסק בהני תלחא הלכתא כר'
 יוחנן וכתב המגיד משנה בפ"ז
 מהל' מכירה ה"ח וי"מ דדווקא בחד תרעא
 אֲבָל בְּתָרֵי תִרְעָא שְׁהוּל חֵין דְּבָרִים מִשּׁוֹם
 מַחוּסְרֵי אֲמָנָה וְחֵין לֹזֶה רִא' בְּרוּרָה וְהַעֲיָקֵר דְּכָל
 גּוֹנָא יֵשׁ בְּבָרִים מִשּׁוֹם מַחוּסְרֵי אֲמָנָה וְהָא דַּעַת
 הַרָאב"ד וְהַרְשָׁב"א עכ"ל . וְלִי נִרְאָה רִא' מֵהָא
 דְּרַב כְּהֵנָּה יִהְיֶה לוֹ זֹזִי אֲכַתְנָא לְסוּף אִיִּיקֵר
 כְּהֵנָּה אַתָּא לְקַמִּי דְּרַב ח"ל בְּמֵאִי דְּנִקְטָה
 זֹזִי הֵב לְהוֹ וְאִידֵךְ דְּבָרִים נִינְהוּ וְדְּבָרִים חֵין
 בָּהֶם מִשּׁוֹם מַחוּסְרֵי אֲמָנָה . דִּלְחִמְר דְּבָרִים
 רַב אֲמַר חֵין בָּהֶם מִשּׁוֹם מַחוּסְרֵי אֲמָנָה מִשְׁמַע
 אַע"ג דִּלְיָקֵר לֹא פִסַּק כֵּן רַב אֲלֵא לְטַעֲמִי וְהוּ
 כּוֹנֵנָה הַחוּס' שֶׁ בְּד"ה מוֹדֶה ר' יוחנן בְּמַתָּה
 מוֹשְׁטָת וְיֹקֵר נִמְי הוּא כְּמוֹ מַתָּה מוֹשְׁטָת עכ"ל .
 וְהַחוּס'

שהי' דחוק למעות וכך ח"ל רב צמחי נקטתה
זוהי הב להו. ונקון :

והחוס' חין באים חלל לחרובי סוגיא וגרלה
דכוונתם למה שכתבתי וח"כ לר' יוחנן חף חי
חייקר יש בזה משום מחוסר חמנה :

ואחר כותבי מלחמי להרשב"א ז"ל שכח
בקידושין דף י"ד ע"ב לחרץ דעת רש"י
דהאי דפריך אשכחן פ"ע הגמבר לנכרי הואיל
וכל קניינו בכסף דזה פריך לר"ל חף דלא סבירא
לן כוותי' והביא ראיות דכן סוגיית הש"ס ולדברינו
רש"י לשיטתי ח"ש טפי. ודברי הרשב"א דגם
לדידן מליין לפרש כאן כרש"י. רק מה שכתבתי
להוכיח דהך סוגיא רק לריש לקיש דלר' יוחנן מאי
שאל בכסף מנ"ל בין חי כקרקע דמי בין מטלטלין
נקנה בכסף : שבת ירמיה כי הרב אלפס
כתב צ"מ פרק הזהב אמר ר' יוחנן ד"ת מעות
קומות. חס גופו קונה בכסף ממונו לא כש"כ
וגופו היינו טבד עברי ח"כ שפיר שאל פ"ע
נקנה בכסף מנ"ל דכל כמה דלא ידעינן דגופו
נקנה בכסף לא ידעינן ממונו. ואף חי סובר
גופו קנוי לאו לכל מיילי הוה כקרקע ועיין צ"ק
י"ב פ"א וע"כ ושם מייירי חף צעזד כנעני. ועיין
בימוקי יוסף מה שמש"ב שם על דברי הרב אלפס
דקו"ח פריכה הוא דליכא למימר עכו"ם יוכיח
דגופו בכסף וממונו במשיכה י"ל דהחם גלי קרע
מיד עמיתך דלאמר בצבורות דף י"ב פ"ט :

וברין עירבון חי כנגדו הוא קונה חי כנגד
כולו כתב רב אלפס דהלכה כר' יוחנן
דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן ולפי מה שכתבנו
לא הוה לריך לזה כיון דפסק כר' יוחנן דר"ת
מעות קומות צ"כ לריך לפסוק כאן דכנגד כולו
הוא קונה דאי לאו הכי תקשה מהך דרייתא
דפריך לרב ולר' יוחנן אחי שפיר לשיטתו לפי מה
שביארנו :

איתא ביצמות דף מ"ב ע"ב ח"ל ר' ירמיה
לר' זריקא כי עיילת לקמני' דר' אבהו
רמי לי' מי אמר ר' יוחנן הלכה כר' יוסי
[דלרסות ינשאו. רש"י] והא אמר ר"י הלכה כההם
משנה ותמן כל הגשים לא ינשאו ולא יתארכו עד
שיהו ג' חדשים אחת בחולות ואחת בעולות אמר
לי

ובער המאור כתב דרב אליב' דכ"ע הורה
דבתרי תרעא חין כאן חיסרון חמנה
והביא רא' מקדושין דף ח' ע"ב בני רב הוגא
בר אבין זבון ההיא חמחא צפריטי אוחיבו
נסכא עלי' ולסוף חייקר חמחא אחו לקמני' דר'
חמי ח"ל פריטי חין כאן נסכי חין כאן ואי יש
בזה משום חיסרון חמנה היכא אורי להו
למיהדר. ורמזו דהא ר' חמי ה' תלמידו דר'
יוחנן חלל ע"כ דהיכא דחייקר לא חמר. והוא
ז"ל חשב דלחו פס המוכר לדון וה' לו לומר
להמוכר דיש בזה משום חיסרון חמנה. אכן
י"ל דהמוכר חזר בו משום דחייקר ולא בא לדון
רק המה באו לר' חמי שיכפה להמוכר. וח"ל
פריטי חין כאן כו' וגם חס באו פס המוכר
הגמרא חנה חומרת חלל מה שאמר עיקר
הדף השייך לענין שלמעלה ובחמנה נראה דחיסרון
חמנה חין חומרים חלל לחותו שבה לשאול ועיין
מה שכ' הרמב"ן במלחמות וכן מסיק הרמ"א
בחז"מ סוף סי' ר"ד לעיקר דאפילו בתרי תרעא
יש בו משום חסרון חמנה. וק"ק חף אורי רב
לר"כ למיהדר משום דדברים חין בהם משום
מחוסר חמנה הא אמרי' צ"ב דף פ"ח חטו משום
דגמור בלבו קנה. אמר רב הושיעא הכא בירא
שמים עסקינן כגון רב ספרא דקייס צנפשי'
ודובר חמת בלבו עיין שם ברשב"ס. ובצ"מ
סוף פרק השוכר את האומנין דף פ"ג ח"ל
רב לרב"ח ז"ל הב להו גלימיהו ח"ל דינא הכי
ח"ל חין למען תלך בדרך טובים ח"ל עניי חן
וכפינן ח"ל הב להו אגרייהו ח"ל דינא הכי ח"ל
חין ואורחות לדיקים תשמוד ואיך ח"ל הכא לרב
כהא למיהדר. ובמה שכתבנו י"ל דדווקא התם
שהיו טובעים ותובעים ממנו בזה אמרי' תלך
בדרך טובים ואורחות לדיקים תשמוד חלל היכא
דלא תצטי לא רק מה שמחייב מעיקר הדין.
ועיין בחז"מ סי' רל"ב בסמ"ע ס"ק ח' ובש"ך
ס"ק צ'. עוד י"ל דר"כ לא ראה למכור רק לפי

אמרת ר"מ ור' יוסי הלכה כר"י ע"כ. ולפי דברי החסם' דחשיב כרבים ח"כ אינטיך שפיר למימר דהלכה כר' יוסי. וזה קושיא דלא ידענא פירוקא. חסם לא שנאמר דהא דאמר מכלל דיחידא פליג עלי' היינו שבמשנה גופה הי' שונה בה דברי ר"מ כמו דפליג בצרייתא דל"כ הא חשיב כרבים לגבי יחיד וזהו לר' יעקב בר חידי דאין הלכה כר' יוסי מחבריו. וקלט יש להביא רא' מהא דחולין דף קכ"ב ע"ב דל"ר' יוחנן לריש לקיש אל תקיטני שבלשון יחיד אני שונה אותה פירש"י ולא בלשון סתם משנה שאני אומר אלעזר ב"י אמרה כדתיא עכ"ל. ומה לי אי אמרה ראב"י הו"ל סתם במתניתין ומחלוקת בצרייתא והלכה כסתם כדאמר כאן ביבמות אלא שבמשנה גופה הי' שונה דברי אלעזר בן יהודה וה"נ כן ואחי שפיר:

אעתיק

בזה מה שכתבתי על הרשב"א קידושין דף י"ד ע"ב בסוף ד"ה אשכחן ע"ע הנמכר לנכרי הואיל וכל קניינו בכסף כו' והלכך קנין שטרע בעברי לית לי'. וחזקה נמי לא שייכא בעבד עברי עכ"ל. לכאורה מלשון לא שייכא כוונתו למה שכתב רש"י בחומש פ' בהר"ה. לא תעבוד צו עבדות עבד שלא יוליד כליו אחריו לבית המרחץ ולא יגועל מנעלו [דזה קנין חזקה בעבד כנעני לקמן דף כ"ב ע"ב] ושם כשכיר כחושב יח' עמו עבדות קרקע ומלאכת אומנות עכ"ל לכך לא שייך חזקה בע"ע הנמכר לישראל וכדתיא לקמן דף כ"ז ע"א וכיון דלישראל לא קני מכש"כ לנכרי כמו שכתבו החסם' בגיטין דף ל"ח ע"א בד"ה אבל. וכן רבינו מביא בגיטין רא' מדף כ"ז ח' דלקמן דעברי לא נקנה בחזקה. והיינו משום דלא שייכא צו חזקה כדלעיל. ואע"ג דהחסם' לעיל דף ג' ע"א וכן רבינו הקשו דאשה תקנה בחזקה דאשה שייכא בה רחיצה דמרחצת פניו ידיו ורגליו כחצות דף ד' ע"ב וזה מענייני חזקה דחשיב לקמן. אבל קשה דלקמן דף ט"ז ע"א אמר ואימא אבל ניקיית קנין עבדים ומאי ניבו חזקה ח"ק והתנחלתם אותם. אותם בחזקה ולא אחר בחזקה. אלמא דשייכא חזקה בע"ע אלא

לי' דרמא לך הא לא חס לקמחי' סתם ואח"כ מחלוקת היא ואין הלכה כסתם [דהא חיפלגו עליה ר' יוסי ור' יהודה. רש"י] וכתבו החסם' ואח"ת והא ברש"י מוס' צ"ה גבי שבת סתם לן האל כר"ש דתנן מחתכין את הדלוטין כו' אע"ג דפליג ר' יהודה בסיפא וי"ל דגבי דלא חשיב סתם מ"מ חשיב כרבים לגבי יחיד עכ"ל. והקשה המהרש"א דמ"מ הלכה כרבים לגבי יחיד כדאמר בצ"ה ואי משום דאמר לעיל מכלל דיחידא פליג עלי' והאי סתם אחי' כר"מ הא מתניתין דמחתכין את הדלוטין נמי יחידא ר' שמועון פליג עלי' בשבת דף מ"ד ע"א. זה נלמד מתוכן דבריו. וי"ל דהשתא לא קשה חר' יוחנן דלפעמים פוסק אמורא כיחידא אבל אי לא הוה פליג ר' יוסי במתניתין והוה סתמא אז הי' קשה דר' יוחנן כללל כ"ל דהלכה כסתם משנה אע"ג דאחיא כיחידא. רק סתמא דמילתא פסקין כרבים כדאמר בצ"ה גבי שבת סתם לן תנא כר"ש זה הגרסה לפי דברי רבינו מהרש"א. עיי' בדבריו. ולי נראה אחר שנקדק דיקדוק קל מה דאמר לי' ר' אבוא לר' זריקא דרמא לך הא לא חס לקמחי' ולא אמר דרמא הא כו'. דלר' זריקא אין זה רומיא דצטירובין דף מ"ו ע"ב ר' יעקב ור' זריקא אמרו הלכה כר' עקיבא מחבריו וכו' יוסי מחבריו. ואי לא הוה פליג במתני' גופא הי' קשה הא אמר ר"י הלכה כסתם משנה אבל כיון דפליג אין זה סתם רק כרבים ולך לא קשיא דסברת הלכה כר' יוסי אפילו לגבי רבים:

והא

דאמר שם לעיל מינה ח"ל הכי אמר ר' יוחנן הלכה כר' יוסי מכלל דיחידא פליג עלי' אחיא כר' יעקב בר חידי כמו שכתבו החסם' צטירובין שם בד"ה כר' יוסי מחבריו. והקשה לי' הרה"ג חריף ובקי ר' מרדכי שמחאוויץ נ"י ממינסק אהא דאמר צטירובין דף מ"ו ע"א מכלל דיחידא פליג עלי' אין והתניא הכי שהיתה רדופה לילך לבית אבי' כו' כולן לריכות להמתין ג' חדשים דברי ר' מאיר ר' יוסי מחיר ליארם ולינשא מיד למה לי [לומר הלכה כר' יוסי] והא

ב"ק דף ס"ה ע"ב **אמר** מר וחכמים אומרים
 בראשו וחמישיתו ממון
 המשחלם בראש [שאינו משלם אלא קין. רש"י]
 מוסיף חומש ממון שאינו משחלם בראש אינו
 מוסיף חומש. אבל חשם מיייתי. מ"ש חומש דלא
 משלם דכתי' בראשו וחמישיתו חשם נמי לא משלם
 דכתי' ואת אשמו אמרי לך רבנן את פסקי
 קרא ורשב"י ואת ערבי' קרא ורבנן ח"ל לא
 ליכתב לא וי"ו ולא את ורשב"י ח"ל את לא
 סגי דלא לכתוב לאפסוקי בין ממון גבוה לממון
 הדיוט הילכך אחא וי"ו ערבי' קרא עכ"ל הגמרא.
 ויש להבין למה לא פריך עוד ורבנן. ולכאורה
 קשה מאי דאמרי רבנן לא ליכתוב לא וי"ו ולא
 את וחלף מאי סברי דפסקי' מ"מ לא ליכתוב אלא
 את גרידא ולא וי"ו. וי"ל דבכלל דרבנן דר"ש הוא
 ר' יהודה וכתבו החוס' במנחות דף י"א ע"ב
 ב"ד"ה ור"ש את לא דריש כו' ומיהו י"ל דר'
 יהודה את לא דריש ואת דריש ואיטריד שפיר
 הכא ואת לאפסוקי. ומיהו קשה הא ר"ש נמי לא
 דריש את ואפילו הכי מהני הכא את לאפסוקי
 בין ממון גבוה כו' כמו כן נוכל לומר לר' יהודה
 לכתוב את לאפסוקי ולא איטריד וי"ו. וי"ל
 דר"ש לעולם דריש. רק להביא דרשא דהתם
 לא דריש. ור"י צעלמא לא דריש את והתם במנחות
 כתיב ואת כן הוא לפי דיקדוק החוס' דהתם
 ואחי שפיר הכא. דהשתא לא תיקשה למאי
 דאסיק ור"ש את לא סגי דלא לכתוב לאפסוקי
 בין ממון גבוה לממון הדיוט. ואמאי לא פריך
 ורבנן דלא קשה מידי דהא הם לא דרשי את רק
 ואת דרשי. ועוד דר' שמעון ס"ל במנחות דף י"ט
 ע"א וי"ו מוסיף על ענין ראשון לכך קאמר הכא
 ואת ערבי' קרא ורבנן לית להו וי"ו מוסיף על
 ענין ראשון דלא דרשי וי"ו. והא דקאמר ורבנן לא
 ליכתוב לא וי"ו ולא את לדבריו דר"ש. וכן לתירוץ
 הראשון שכתבנו דלא לא דרשי ואת דרשי נמי
 ז"ל דהא דקאמר ורבנן לא לכתוב לא וי"ו ולא
 את היינו לדבריו דר"ש קאמרי דלדידהו איטריד
 דווקא ואת לאפסוקי. ועוד כ"ל דווקא לרשב"י
 קאמר דאיטריד את לאפסוקי בין ממון גבוה
 לממון

חלף דאפקי' קרא. ואריך לומר דרלונו כיון דישראל
 לא קנה בחזקה דילפינן מקרא ממילא לא שייכא
 בנכרי. וממא שחירץ רבינו דאשה דחינה ניקנית
 בחזקה משום דלא קני לה לגופה ח"כ מצינן
 למידק מדאיטריד קרא דלא קנה לע"ע בחזקה
 ש"מ דגופו קנוי וח"כ אי אפשר לומר דמהנינן
 ס"ל דאין גופו קנוי מדלא חשיב שטר. דהא
 הגמרא מפרש בזה למתניתין וע"ש בתוס' ד"ה
 אמר רבא ז"א ע"ע גופ' קנוי והחוס' דלא הביאו
 זה לרא' לשיטתם דתירלו דאשה דלא ניקנית
 בחזקה משום דלא לכל מיני ילפי' קנין אשה
 מקנייני שדה. אבל רבינו הרשב"א בדיבור הקודם
 הוה מצי לאחויי ראי' זו. ואריך לומר אף דבתורה
 עבדות אינו יכול לכופו ליה אבל אי עביר כדי
 לקנות ה"ל דמהני אי לאו קרא. וקאת ראי' לדעת
 רבינו הרשב"א דטעמא דאין אשה ניקנית בחזקה
 משום דאין גופה קנוי דאל"כ למה לי למילף
 מוהאנחתם אותם. אותם בחזקה ולא אחר. הא
 ילפי' מלא חלף כאלה עבדים אבל ניקנית היא
 כקנין עבדים ומאי היה שטר. ואי תימא אבל
 נקנית היא בחזקה הא להכי אהני חס אחרת
 דהקשה הכתוב לאחרת מה אחרת בשטר ולא
 בחזקה. וזה לשון מרן הכ"מ בריש פ"ב מהלכות
 עבדים ב"ד"ה כו"ד בשטר. ובאמה כתי' לא
 חלף כאלה העבדים ודרשינן אבל נקנית כקנין
 עבדים ולמדנו שקניינה יהי' בשטר ולא בחזקה
 מדכתי' חס אחרת יקח לו הקשה הכתוב לאחרת
 כלומר אשה הנקנית בשטר עכ"ל. ולדעת רבינו
 נוחא כיון דאשה אין גופה קנוי וע"ע גופו קנוי
 לא דמי בזה לאשה דחזקה לא שייך אלא בקניית
 הגוף והוה ילפינן מלא חלף כאלה העבדים אבל
 ניקנית היא כקנין עבדים ומאי היה שטר
 וחזקה והקשה דלאחרת תיהי דלא נאמר אותם
 בשטר ולא אחר בשטר אבל חזקה לא נמנע
 מאחרת דהא בזה לא שייכא ולא דמי לאחרת
 ודמי טפי לעבד דגופו קנוי להכי צעינן למידרש
 אותם בחזקה ולא אחר בחזקה דזה דלא נקנה
 בחזקה לא הוה ידעינן מהא דהקשה הכתוב
 לאחרת :

לממון הדיוט דרש"י אמר בסנהדרין דף נ"ג
ע"א והלא כל המשחק ש"ס ודבר אחר נעקר מן
העולם ורבנן דפליגי עלי' ה"ל לא חיישי הכא
לאפסוקי בין ממון גבוה לממון הדיוט :

ובזה יתיישב שפיר גם הסוגיא צבילה דף כ"ז
ע"ב בהמה שמתה לא יזיגה ממקומה
ומנעשה ושאלו את ר' טרפון עלי' ועל החלה
שנטמאה כו'. ובגמרא לימא תנן סתמא דלא
כר"ש דתני' מחתכין את הדלוועין לפני הבהמה
ואת הנבילה לפני הכלבים ר' יהודה אומר כו'
הרגמא זעירא צבהמה קדשים דיקא גמי דקתני
עלי' ועל החלה מה חלה דקדישא כו' הא דחולין
שריא כו' חלא למר בר ר' אמימר משמי' דרבא
דאמר מודה הי' ר"ש צבע"ה שמתו שאסורין
מאי איכא למימר הכא במאי עסקי' במסוכנת
ודברי הכל עכ"ל הגמרא. ורש"י לא גרס ודברי
הכל וכתב לעולם ר"ש הוא ומתני' במסוכנת הלכך
טעמא דקדשים הא דחולין שרי' עכ"ל דלר'
יהודה חף בחולין אסור. ובעל המאור גרס ודברי
הכל דבמסוכנת מודה ר"י דשרי וצבירה גס
ר"ש אומר ולא פליגי חלא בחולה. והמהר"ם
ש"ף הקשה עליו דאמאי אמר ר"י אם לא היתה
נבילה מע"ש הי' לו לומר אם לא היתה מסוכנת
מע"ש. ולי קשה מה דקאמר דיקא גמי דקתני
עלי' ועל החלה. מאי דיקא הוא זה דלמא לשתי
השאלות הוצרכו. ובשבת דף ל' ע"ב חבא מת
ומוטל בחמה וכלבים של בית חבא רעבים כחב
רש"י לשתי השאלות הוצרך. וביותר קשה הא
דקאמר חלא טעמא דקדישא הא דחולין שריא
הניחא כו' חלא למר כו' מאי איכא
למימר. משמע דחשיב להאי דיקא לקושיא
אלימאה דלית גבר ובר נגר דיפרקיני' ולפי הגרסה
גם אם הוא דיוקא אינו חלא דיקדוק קל ודי
לסיוע לחד ולא לאותיב על חידך. ולפי מה
שביארנו אחי שפיר דלמאי דבעי לאוקמי למתני'
כר"ש ובהמה קדשים על זה קאמר דיקא גמי
כו' מה חלה דקדישא דלר"ש לא הוה לי'
למאפריכוהו בהדי הדדי חולין וקדשים דהא בעי
לאפסוקי בין ממון גבוה לממון הדיוט ופריך

שפיר מהאי דיוקא אמר בר ר' אמימר. דבודאי
לר"ש יש לדקדק כן מדתנינא בהדי הדדי דחיידי
צבהמה קדשים חבל דחולין שריא ואיכו דאמר
דמודה ר"ש צבע"ה שמתו שאסורים. על זה
משני לר"ש לאוקמינא מתני' במסוכנת ובהמה
קדשים הא דחולין שריא. ולר' יהודה אין זה
דיוק כלל עלי' ועל החלה דלע"ג דתני להו גבי
הדדי לא דייקין מה חלה דקדישא חף בהמה
דקדישה חלא גם דחולין אסירא וזהו דלסיק
ודברי הכל דלמאי מתניתין בין לר' יהודה בין
לר"ש וכל הכי מילי דברירא נינהו צעזע" :

ובזה מיושב קושיית התוס' בשבת דף קנ"ו
ע"ב צד"ה חרגמא זעירא צבהמה
קדשים תימא. לר"י היכא מוכח מהכא דס"ל
כר"ש ע"כ חילטריך לאוקמי מתני' צבהמה
קדשים מדקתני עלי' ועל החלה מה חלה דקדישא
כו' ודחיק ר"י לתרץ דהכי קים לי' להש"ס
שלא פירש זעירא כן חלא משום דבעי לאוקמי
כר"ש עכ"ל. ולפי דברינו מותרין בריוח דהאי
דיוקא עלי' ועל החלה עלי' דומיא דחלה אינו
חלא לדעת ר"ש חבל חי הוה בעי לאוקמי כו'
יהודה לא הוה לריך למידק כלל עלי' דומיא
דחלה ואחי שפיר מתני' צבהמה חולין וזעירא
דאוקי צבהמה קדשים דדחיק לאוקמי מתני'
כר"ש מזה מוכיח הגמרא דס"ל דהלכה כר"ש :

ב"ק ע"א ע"א **פיסקא** גגב וטבח ביוה"כ
משלם תשלומי ד' וה'
ומוקי לה בטובח ע"י אחר. וכי זה חוטא וזה
מתחייב. אמר רבא שאני הכא דל"ק וטבחו חו
מכרו מה מכירה ע"י אחר חף טביחה ע"י
אחר. דבי ר' ישמעאל הגא' חו לרבות את
השליח. דבי חזקי' תנא תחת לרבות את השליח.
וכתבו התוס' חו לרבות את השליח. ומאן
דמלריך חו לחלק דריש מתחת לרבות את
השליח עכ"ל. וקשה לי דבזבחים דף ק"ז ע"א
אמר ר' יר' ישמעאל חו מיבעי לי' לחלק.
ובפסחים דף ה' ע"א כתבו התוס' צד"ה דברי
ר' ישמעאל תימא לר"י הא תנא דבי ר' ישמעאל
נפקא

נפקא ל' מקרא אחרינא ובכמה דוכתי פריך
מר' ישמעאל אחגא דבר' עכ"ל וא"כ הכא נמי
היקשה מר' ישמעאל אחדבר' . וזו היא קשיא
עלומה ובבר הקשה כן בס' משכיל לחיתן שס'
עוד קשה מה שכתבו דרריש מתחת לרבות חת
השליח וכי כעורה זו ששאי רבא מה מכיר'
ע"י אחר חף טביחה ע"י אחר . ולכאורה יש
להקשות לדברי החוס' דפסחים שכתבו ובכמה
דוכתי פריך מר' אחדבר' . הגה מזנינו כן
דפריך במגילה כ"ג ע"א זבחים כ"ב ע"א ומשני
החס תרי תנאי אליבא דר' ישמעאל . וא"כ הכא
נמי מזנינו לשנויי הכי אלא דקשיא כזה הוה ל'
להגמרא למירמי ולשנויי הכי כי היכא דפריך
החס ומשני . וא"כ הכא יש לתרץ קשיא
ראשונה בפשיטות כדמשני במגילה ובזבחים
מר' אחדבר' תרי תנאי אליבא דר' ישמעאל .
ובכן לא קשה דלמה לא הקשה כן הגמרא כמו
במגילה ובזבחים דהחס במגילה פריך משתי
בריייתות דבחדא תנא ביו"ט קורין חמשה וביורה"כ
ששה ובשבת שבעה חין פוחתין מהן ואין מוסיפין
עליהן דברי ר' ישמעאל ותנא דבר' חין פוחתין
מהן אבל מוסיפין עליהם ע"ז פריך הגמרא
ומשני תרי תנאי אליבא דר' וכעין זה בזבחים
דף כ"ב אבל בזבחים דף ק"ו לא תנינן לדברי
ר' ישמעאל דאמר או לחלק אלא דר"ע אמר החס
או זבח לרבות חת הזורק [בחון] ופריך הגמ' ור'
ישמעאל או זבח מאי עבד ל' ומשני מצעי ל'
לחלק ואינו מוכרח דר' ישמעאל סבר הכי אלא
דלא חשכה פירוקי אחרינא בההיא שעתא כעין
שכתב הרשב"ם צ"ב דף כ"ב ע"ב דכל קשיא
יש לה תירוצ . להכי לא חש הגמרא להקשות כן
כדי לתרץ תרי תנאי אליבא דר' . והחס'
בפסחים מקשי שפיר מר' אחגא דבר' כמבואר .
מיהו חי איתא לשנויי דזבחים דר' ישמעאל
מיצעי ל' או לחלק . והכא תנא דבי ר' ישמעאל
או לרבות השליח . נהרץ דתרי תנאי אליבא דר'
כדמשני במגילה ובזבחים שס' :

ובברי לתרץ דברי החוס' דצ"ק שעמדנו
עליהם מכל לומר בכוונתם ולמאן

בבא בתרא ה' ע"א **רוניא** חקפי' רבינא מר'
רווחתיו ח"ל הב לי
כמה דגדרי לא יהיב ל' כו' הב לי אגר נטירא
לא יהיב ל' אחא לקמי' דרבא ח"ל זיל פייסי'
במה דאופייס ואי לא דחיננא לך דינא כרב הוגא
אליבא דר' יוסי דאמר הכל לפי מה שגדר
פירש"י והחוס' משמע דהבי ס"ל . וקשה וכיון
דאיחסיים רבינא ח"כ מחל ל' ונחללא לאגר
נטירא ואיך יפסוק ל' כר"ה אליבא דר' ועיין
בחומ"מ סוף סי' י"ז ובסמ"ע שס' ובצ"ד ס"ק
ט"ז שהאריכו מאד בזה והסמ"ע כחב דזה הי'
בחורה קנס . ולי נראה דרבא לפעמי' דאמר
צ"ב דף ל"ה ע"א . לסוף אישכחא כיפי ואייקר
אחא לקמי' דר' אמר הדרי כיפי למריהו והדרי
אפדנא למרי' אמר רבא הוה יתיבנא קמי' דר"כ
ואוחציני' שילס ולא ראה ליסבע ולא אהדר לי
ושפיר

ושפיר עביר דלא אהדר לי ההם לא אטרמי' לבי דינא
הכא אטרמי' לבי דינא וכתבו שם החוס' היינו מה
שהולך לגבות אפרו מיני' להכי במעשה
דיוני' מה דאטרמי' לקמי' דרבא זה לא חשיב
אטרמי' לבי דינא רק אי רבא יט'ך לאגבויי
מני' על אופן זה לא מחיל ובודאי דרבינא ידע
הדין דאל"כ לא הוה אמר לי' הב לי כמה דגדרי
ובזה ח"ש הכל ע"ש. רק מה שלמד הרמ"א
מכאן צע"ד שחצב את חצירו בדבר מוטע
והדיין רואה שחייב בדין יותר ממה שחצב
אין לו לפסוק יותר ממה שחצב נראה שסובר
דרבינא הי' יכול לחובעו יותר ואעפ"י שנתראה
בפחות אין זה מחילה דהא אמר רבא שם דף
לי' ע"ב עביר אינש דזבין דיני' ח"כ מה
שהניח לו בפחות אינו כלום ואעפ"י הי' יכול
לחובעו כיון דלא נתראה חלא בלא צ"ד חלא
דרבינא לא הי' חובעו יותר. ורבא דאמר זיל
פייס' במה דאופייס למד הרמ"א שפיר דאין
לדיין לפסוק יותר ממה שחצב. רק לפי דברינו
חיסר הרמ"א דאי לא לייט דינא ומוכרת הדיין
לגבות ממנו צע"ב גובין כל המגיע לו ע"פ
הדין ועיין ברמב"ם הלכות שאלה ופקדון פרק
ח' הלכה ג' ובטור חו"מ סי' רל"ה :

וייט להבין למה לא אהדר לי' רב נחמן לרבא
ועיין צ"ק דף י"א ע"א אדרבא מדאמר
ר"ב ור"א לרב דינא הכי ושחיק ש"מ שמין ולא
אמר משום דלא חש להשיב ועיין צ"ב דף ס"ב
ע"א תוס' ד"ה ומודה רב. ובצ"ק דף כ"א ע"א
ההוא גברא דבנה אפדנא אקלקלחא דיתמי
אגבי' רב נחמן אפדנא מיני' לימא קסבר ר"ג
הדר בחצר חצירו שלא מדעת' לריך להעלות
לו שער ומשני ההוא קרמנאי הוו דיירי צי' ויהבי
ליתמי דבר מוטע ח"ל זיל פייסינהו ליחמי. חע"ג
דמן הדין כיון דחסרי' דבר מוטע יש לו לשלם
הכל כמו שחייב' דאשייתא כמו שכתבו החוס'.
ובחו"מ סי' שס"ג ס"ז. ולכאורה י"ל שזה הי'
מעלת ר"ג דח"ל זיל פייסינהו ליתמי דהיינו שיתן
להם אותו דבר מוטע דיהבי לכו קרמנאי ואז ה"ל
זה נהגה וזה לא חסר כלל דקיי"ל דח"ל להעלות לו

הא (ח"א)

שכר. אמנם אף אם הי' בן הדין היה לי' רשע
פרוס מי שמשיח טלה כוז כדאמר' צ"ב דף
קל"ז ע"א ובחו"מ סי' רמ"ח ס"ג. ואם דיש לחלק
מהתם תדמי' להא דכתובות דף כ"ב ע"ב דהו"ל
כעורכי הדיונים. ע"כ שפיר הו"ל הרב בעל
הה"ד והוצא בחו"מ סי' י"ב ס"ג מזה שמוחר
לוותר בממון יתומים להשקטס ממריבות וכן
בסוף סי' ק"י בהג"ה ויש כח ציד צ"ד לפשר
בממון היתומים אם נראה שטוב להם עכ"ל
והיינו משום דצ"ד אביהם של יתומים כעין דאמר
רבה צ"ב דף ח' ע"א חנא לאחשבינהו קא עבידנא
וכל זה מטעם מחילה. וכיון דלא אשגח אוחו
האיש והולך רב נחמן לגבות ואדעת' דאטרמי'
לבי דינא לא מחיל וגבה לאפדנא מני' בעד כל
הגאחא ואזיל ר"ג לשיטת' דצ"מ דף ל"ה ע"א
ולכך לא אהדר לי' לרבא דרבא הי' יודע מהך
מעשה דצ"ק וחי' לו להוכיח מזה היך סברא
דאטרמי' לבי דינא. ואפשר לומר דרבא לטעמו
חודיק לו האי סברא מקרא דצ"ק דף ז' ע"א
רמי' לי' אביי לרבא כתי' מיטב שדכו וגו'
והתניא ישיב לרבות שזה כסף אפילו סובין ושי
רבא כאן מדעתו כאן צע"ב דאינו משלם חלא
מיטב והיינו דגובין ממנו צע"ב לדברי החוס'
דצ"מ שם ד"ה אטרמי' ועיין צ"ק שם בפירש"י
(ועיין בסמ"ע סי' ק"ג ס"ק כ"א ובצ"ק ס"ק ט"ו).
ומה שפירש שם צע"כ אינו משלם חלא כסף
כוונתו דלא תיקשה למאי דאמר שם עולא ברי' דרב
טילאי דיקא נמי דכתי' ישלם צע"כ והא גבי ישיב
דדרשי' אפי' סובין כתיב נמי ישלם בעל הצור ישלם
כסף ישיב לבעליו ע"ז פירש דהכי מפרשין לקרא
בעל הצור ישלם דהיינו צע"כ כסף ואם מדעתו
ישיב לבעליו אפילו סובין. ובודאי לריך לפרש
כעין זה לרב הוגא להלן שם דף ט' ע"א ר"ה
אמר או כסף או מיטב אוחיבי' ר"ג לרב הוגא
והתניא ישיב לרבות שזה כסף אפילו סובין
ומשני בדלית לי'. ולריך לפרש לפי זה בעל
הצור ישלם כסף בדלית לי'. ואי לית לי' ישיב
שזה כסף אפילו סובין. ואחזי שפיר ואין לריך
להג' שם ברש"י אינו משלם חלא מיטב כמו
שהג' הרש"ש דהכי הי' לריך לפי שינויי' הקושיא
אבל

ואיך ולא שייך בזה שומא הדר אף דטעמא דהרא"ש דאי אייךר יש לחלק מהבא מ"מ כיפי מטלטלין וכן דעת הרמב"ם דווקא קרקע :

אבל רש"י כיון שפיר כמו שכתבנו ועיין היטב בלשון רש"י גם בדיבור הקודם ותראה כי כן הוא כוונתו בלחמ :

ונ"ל לומר בזה דבר חדש. דסברת הגמרא מעיקרא בשומא אי הדר אי לא תליא באי אמרי' מה כח ב"ד יפה דהיינו אי אמרי' ח"כ מה כח ב"ד יפה שומא ששמו ב"ד נכסי ליה למלוה כחן יפה והוא מכירה גמורה. אבל אי לא הוה כחן יפה אז אין יכולין להחליט למלוה נכסי ליה אלא משות הוא דלית לי' עלי' וכאשר יציא משותיו למלוה הדר. ובכחוצות דף ל"ט ע"ב הוא פלוגתא דרשב"ג וחכמים. ושם אמר רב הונא ב"ה אמר רב נחמן הלכה כדברי חכמים דשם דר"ינים שפחתו שותות או הותירו שותות מוכן בטל ולא אמרי' ח"כ מה כח ב"ד יפה והוא לן למימר הכא דשומא הדר בין בקרקע בין במטלטלין ואפילו אי אייךר. אמנם בקידושין דף מ"ג ע"א אמר ר"ג אמר שמואל יהומיס שבאו לחלוק בנכסי אביהם ב"ד מעמידין להם אפטרופוס ובוררין להם חלק יפה הגדילו יכולין למחות. ורב נחמן ידי' אמר הגדילו אין יכולין למחות דא"כ מה כח ב"ד יפה. ומה קאמר כאן למימרא דסבר ר"ג שומא הדר והוא גם במטלטלין גם באיךר כהך דכיפי כיון דאין כח ב"ד יפה וקשה מהא דרב נחמן דאמר בקידושין דכח ב"ד יפה. ומשני שאני התם דשומא בטעות הוה דקא הוה כיפי מעיקרא וה"ל משני בכחוצות ובקידושין כי רמינן דרב נחמן אדרב נחמן הא דטעו שפחתו שותות כו' מוכן בטל ול"א ח"כ מה כח ב"ד יפה. ואי לא טעו אמר ר"ג הגדילו אין יכולים למחות דכח ב"ד יפה. והשתא דס"ל דהיכא דלא טעו כח ב"ד יפה ומן הדין ארעא לא צעי למיהדר כדאמרי' לעיל דף י"ו ע"ב רק משום ועשיית הישר והטוב אמרו רבנן דתיהדר ע"כ לא שייך אלא בקרקע ודלא אייךר כסברת הרא"ש. וא"כ לשמואל דלא ס"ל ח"כ מה כח ב"ד יפה דאמר בקידושין הגדילו יכולין למחות ברוחות אף דלא טעו ח"כ ס"ל שומא הדר מדינא אחי שפיר לשיטתו דאמר ב"מ י"ו ע"ב

ושם ב"מ ל"ה ע"א לימא קסבר ר"ג שומא הדר קשה לי הא אמר רב נחמן ב"ב דף קס"ט ע"א וכל שומא דלא כתיב ב"י קרע' לאדרכתא לאו שומא היא ופירש"ס משום דשומא הדר לכך לריכין לכתוב השומא לידע בכמה קיבלם אלמא דרב נחמן סבר דשומא הדרי. ויש לומר דהגמרא העמיד לשון שומא בדברי ר"ג משום שבאמת כן הוא הדין כדאסיק הכא ב"מ והלכתא שומא הדר לעולם. אבל דברי ר"ג ב"ב שם יש לקיים בשטרי חלטתא ועיין ב"מ דף י"ו ע"ב. ואע"ג דאמר שם בשטרי חלטתא ולאדרכתא. על כרחך לאדרכתא קודם חלטתא ועיין בחוס' שם בד"ה שטרי. ומה דאמר לימא קסבר רב נחמן שומא הדר שאלני בני אהרן דוב"י מאי קשה לו אי סבר ר"ג שומא הדר כיון דהכי הלכתא. והלכתא כר"ג דדינא. ועיין ב"ב דף כ"ד סוף ע"א ה"ס ד"ה לימא רבא לית לי' דר"ח שירוש והא רבא לית לי' לעיל דר' חנינא עכ"ל ובמהש"א שם. ולרעת רש"י דלקמן דף ק"ח ע"א דר"ג לית לי' דינא דבר מילרא דהוה משום ועשיית הישר והטוב כמו כן לכאורה לית לי' נמי שומא הדר דהוה נמי משום האי טעמא כדאמרי' הכא. אבל בלחמ לא תליא בזה דהא ועשיית הישר והטוב פסוק הוא אלא דאזלי' בחר סברת חכמים אי שייך בזה. ואפשר בזה שייך ובהא לא שייך. וגם דהחוס' לא מפרשים שם כן בד"ה האי מאן. ולי קשה הא דקאמר למימרא דסבר רב נחמן שומא הדר אלמא דאי סבר שומא הדר ניחא הא דאמר הדרי כיפי למריהו והדרא אפדנא למרי'. והא הכא משום תקנתא לבעל הכיפי אחינן עלה משום דאייךר. דבעל האפדנא לא ניחא לי' דליהדר אלא שיזכה אותו האחר בהאפדנא וממילא יזכה הוא בהכיפי. והרי כהן הרא"ש דאפילו אי שומא הדר הוא דוקא בקרקע ולא במטלטלין ובמקרקע דווקא שלא נתייקרו וכ"כ הטור והרמ"א בס"ק ק"ג ס"ט. והכא כיפי מטלטלין

מאיר או ר' יהודה לפי האוקימתות] בע"ז דף כ"ו ע"ב דנכרי ימול ישראל. א"כ איך דרשינן בשבת דף קל"ב ע"ב ביום השמיני ביום אפי' בשבת וכן ברים יבמות בעי למילף ממילה דדומה שבת לעשה דומה ל"ח. כיון דאפשר ע"י נכרי לא ידחה. וכי תמא דאפי"ה גילה קרא דשרי למול בשבת א"כ תיקשה לריש לקיש דאמר בשבת שם קל"ג ע"א כל מקום שאתה יכול לקיים שניהם לא אתה עשה ודחי ל"ח. וכ"ח משום דממילה לא ילפי' שכן נכרתו עלי' י"ג צריכות והא בעי למילף ממילה חי לאו האי טעמא. ודומק לעשות פלוגתות וזין הס"ד להמסקנא. והע"ג דר"ל הקשה בשבת שם לר' יוחנן. קיבל מיני' חירונו. וגם דומק לומר דאיידי קרא בחין שם רופא נכרי כעין דאמרי' בע"ז שם וכל זה מורה ליישב. וי"ל דבמלות מילה יש שני עניינים האחד שלא יהי' ערל והב' עלם מלות המעשה למול ולמ"ד נכרי פסול למול א"כ המילה פסולה ואינו נקרא מהול ונריך להטיף ממנו דם צריח כמו המל בלילה עיין יו"ד סי' רס"ב ס"א בהגהה ובש"ך שם די"ל לנריך להטיף אפילו בשבת. וכן אם מול נכרי עיין סי' רס"ד ס"א בהגהה ובשאלת ארי' סי' נ"ד. ולמ"ד ימול נכרי היינו שצוה לא יהי' ערל ואין מעכבתו מפסח אבל עלם קיום מעשה המילה לא נתן אלא לישראל. דנכרי אינו מחוייב בדבר ואינו נעשה שליח בזה שיהא ישראל יקיים המילה וביום השמיני ימול על ידו. ועל מזה זו אמרה חורה וביום השמיני ימול ביום אפילו בשבת :

בבא מציעא ל' ע"ב **אב"י** הוה יתיב קמ"י דרבה חזא להנך

עיני דקיימא שקל קלא ושדא בזה. אב"י עשה כן כאורחיו' דאמרי' בקידושין דף פ"א ע"ב אב"י מכללינהו מכולא דברא ועיין. ובצרכות דף ס"ב ע"א אב"י מרביא חימרא לכטום עמו לביה"כ י"ל שהי' זכר. ולפי הגירסא דשם מרביא ל' חמי' חימרא י"ל שהי' עדין קטן ועיין בס' חרות החיים סי' ג' ובארץ יהודה ס"ק ב' :

שם פ' ע"ב **הרגמא** אב"י במחיקתא. כתב רש"י ונ"ל שמשא

החמק

ע"ב המולא שטר הקנאה בשוק יחזירו לבעלים ולא חיישין לפירעון אמר רב עמרם אף אף אף נמי תנינא כל מעשה ב"ד ה"ז יחזיר אלמא לא חיישין לפירעון א"ל ר' זירא מחמי' בשטרי חלטתא ואדרכתא דלאו בני פירעון יניגו ולשמואל לשיטתו' שפיר מסתייעא ממתניתין דהא כולו בני פירעון יניגו מדינא וליחא לדיד' דהוי' דרבא דשם ע"ש. הרי ביארתי הסוגיא דרוביא חקפי' רבינא על נכון בעזרי' וגם דברי הרמ"א עולין כהנן :

ויש להביא קלה סמוכות לדבריו מהא דהביא הש"ך בס' רל"ב ס"ק ב' בשם הש"ג סוף פ' הגזול דהראש שהמלוה לדבריו ואינו חובע הלוואתו חין הלוה חייב לשלם מאיליו והוא ואינו חובע במתנה ביקש ליתן לו ע"כ וז"ע עכ"ל ובס' קלות החושן בס"י י"ז לאחר דאסיק דהריב"ש לשיטתו דס"ל מחילה בטעות כתב וכן בעובדא דרבינא כיון שצטעה שפעה הגדר על מקום שניהם הרי ה' בדעתו לזכות מקום החל"ה את הגדר עכ"ל. נראה מדבריו שמפרש דרבינא חקפי' לרוביא מארבע רוחותיו שזין רבינא לרוביא. ובגמרא לא משמע הכי אלא דרבינא ה' לו ד' שדות סביב לרוביא וגדר את שלו מבחוץ וממילא נשמר גם שדרו של רוביא. ואחו פירש"י צ"ק דף כ' ע"ב אף שהתוס' השיגו בד"ה את גרמת הקיפא יחירא. ואולי לשיטתו דבס' קנ"ח אות ה' בד"ה ובלבד שיהי' מקום הכותל של שניהם שכן דעת הרמב"ם כרש"י ומיירי במקום שנהנו לגדור עיין שם בטור ובהגהות ש"ע סעיף ו'. והחומים כתב דגרסי' אתה לקמי' דרבא שרוביא לבדו בא לפני רבא וא"ל זיל פייסי' במה דאפיסי' וכשיקבל מונח תהי' מחילה גמורה ואי לא אלא שתמתין עד שיתבע אותך לדין דליינא לך דינא כר"ה אליבא דר' יוסי. ואין לדחות בזה ראיות הרמ"א שהוא גריס אחו לקמי' דרבא וכן הוא ברא"ש וכן נראה מלשון התוס' שעליהם בנה הרמ"א יסודו. דאם לא בא אלא לשאול שאלה או עשה מה לו להפסידו :

הקשה הר"ג חריף ובקי מ' ר' שלמה בערנשטיין כ"י למאן דאמר לאו ר'

אמר הקב"ה כשם שאני עסקתי בנטיעה תחילה שנאמר ויטע ד' אלהים גן בעדן כך אחס . וכמדומה שהרמב"ן חשב זה למצ"ע בפ"ע . ובריש קונטרס הלז הארכתי בדיון מלות יישוב ארץ ישראל שגדולה מאד ומשמע לדיטע נטיעות זה עדיף מכולם וזה ברור וודאי :

ק"ט סוף ע"א **אמר** רבא מיקרי דרדקי וכו' פירש"י פסידא דלא דר הוא דשבתא כיון דעל על וכתבו האש"י ע"כ בד"ה וספר . וליהא דרבא חית ל"י צפ' לא יחפור דשבתא ממילא נפקי עכ"ל . ונ"ל לארץ דהנה בפסחים דף קי"ב ע"א אמר רבא ששבתא כיון דעל על והחוס' הרגישו שם בזה ומחלקים בין שרואה לשומע משי רבו . ונ"ל דרש"י סבירא לו דאין לחלק ובב"ב דף כ"א ע"א מהר מזה וכתב שם חד גריס ולא דייק שלומר הרבה ואינו מדקדק על החיטוקות שלא ישחשבו ע"ז אמר רבא ששבתא ממילא נפקי כיון שהרב לא למדו טעות . והכא חייבי שהרב לומדו הטעות בזה אמר ששבתא כיון דעל על . כמו בספר שאינו מוגה דפסחים וכן במעשה דיואב שם בב"ב ע"ש בחוס' ב שם ר"ח וזה אמת תל"י :

החמור להך ומדידתן טפופות ט"ו סאין ולא מחוקות ומוקי לה ב"י מחוקות שהמחוק פחות ג' קבין ואין כאן אלא חספיות נפח שלש קבין של להך טפופות עכ"ל . ולא מצי למימר ומדידתן גדושות . דבעירובין דף י"ד ע"ב אמר חב"י ש"מ הוי גודשא תילתא א"כ מט"ו סאין מחוקות עד גדושות יעלה הרבה יותר מעשרים לפיכך פי' טפופות דאינו עולה אלא ג' קבין :

שם קא ע"ב **בבית** [היורד לתוך חורבה ובגלה שלא ברשות ואמר ע"י אני נוטל . רש"י] שומעין לו . בשדה אין שומעין לו בשדה מ"ט משום יישוב א"י . משמע דווקא בשדה שייך יישוב א"י אבל לא בבית . ובב"ק דף פ' ע"ב אמרי' והלוקח בית מנכרי בארץ ישראל כותבין עליו אונס ואפילו בשבת אומר לנכרי וכותב משום יישוב א"י . וי"ל דהתא קונה גם גוף הקרקע מן הנכרי ועיין גיטין דף ח' ע"ב . ולקמן דף ק"ה ע"ב אמרי' דבתי חשוב טפי מזריעה לטעין יישוב מ"מ נטיעה חשוב טפי מבתי וכ"כ הטור בחו"מ סימן קע"ה סעיף כ"ו בשם הרא"ש ועי"ש בסמ"ע ובט"ו ותמיהת הט"ו קלושה . וי"ל משום דאיתא במדרש כי תבאו אל ארץ מושבותיכם ונטעתם

ברך כ"ד עמוד א' שורה כ"ט אחר חזית דיעותיהם . ז"ל כמו אכן ואכן גדולה שהיא יותר מן המדה וקטנה שהיא פחות מן המדה שהם שני הפכיים וכן איפה ואיפה בסוף פרשה תל"א . כן אמר לי יד"י הגביר המופלג בחו"ר ר' דובער נ"י בשם אביו הרב הג' מהר"ו זעלדאוויץ תלצב"ה :

לוח התיקונים

בהשער נדפס בטעות שם חלועזר כי שמי חיים אביעזר . בהסכמה של הרב הגאון ר' יעקב נ"י שה"מ מ"מ ומ"ן בווילנא ז"ל לפי כבוד גאונו . בדף ד' ע"א בהקדמה שורה יוד ז"ל כי"ד . שם שורה י"ט ז"ל וחושב . שם ע"ב שורה ה' ז"ל נדה . ו' ע"ב שורה י"ב ז"ל כעין דאמרינן שבת קל"ט . שם שורה י"ג ז"ל למיעבד לכתחילה . שם ע"ג שורה אחרונה ז"ל ר"י אמר . יו"ד ע"ב שורה ל"א הנקודה אחר חזית הרא"ש היא בטעות . י"א ע"א שורה א' ז"ל און לי . י"ב ע"ד שורה כ"ח ז"ל יאמרו . ט"ו ע"ד שורה ל"ב ז"ל רב יוסף . ט"ז ע"ב שורה ל"ב ז"ל רב יוסף . שם שורה ז"ל ואם לאו : כ"ד ע"ב שורה ג' ז"ל חימה שם שורה ל"ב ז"ל וכיון כ"ה ע"ב שורה ל' ז"ל לגבי ח"ט

קדוש וברוך

ספר

בעזרת שמו

בציר אביעזר

יכלכל ביאורים וחידושים נחמדים.
בנוים על אדני השכל הישר וקולעים.
למטרת האמת על מדרש רבה ספר
בראשית.

כל אלה חברו

ממני הצעיר חיים אביעזר זעליג בהרב ר' דוב
אורי ז"ל מ"ץ ור"מ בק"ק מינסק יצ"ו.

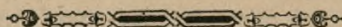
וזילנא

בדפוס ר' יהודא ליב מ"ץ נ"י.
(ב'המחוקק מו"ה אליעזר ליפמאן מ"ץ ז"ל).
שנת תרנ"ה לפ"ק

БЦИРЪ АВИЭЗРЪ.
Респонсы по религиознымъ вопросамъ.
Сост. Х. З. Моргенштернъ. Ч. II.
ВИЛЬНА. Въ типографіи Л. Л. Маца,
на Квасномъ переулкѣ, д. № 1195/с 1895 г.

Дозволено цензурою. 13 Декабря 1894 г. Вильна.

ב צ י ר א ב י ע ז ר

פרשה א

את ישראל ואומריהם להם הלא אומה של בזוים
אתם וישראל משיבין אותם ואומרים להם ואתם
הלא בזוים היא בידכם הלא הכפתורים היוצאים
מכפתור וכו' העולם ומיילואו של הקב"ה כשראה
נתנה לכם וכשראה נעלה מכם ונתנה לנו הה"ד
לתת להם נחלת גוים הגיד להם את כל
הדורות ע"כ. וזה העיקר. וכדי להודיע את סדר
הדורות התחיל להודיע גם את סדר הבריאה
ועי' במת"כ ובאסיפת אמרים בשם מו"ה ורש"י
בחומש א"ר יצחק כו' הוא מדרש אחר מדוקדק
מאד ומבואר בקונטרס אחרון בטוב טעם.
בעזה"י :

סוף סי' ה' **כך** חילול שם הקב"ה שאחר
כ"ו דורות ישראל עתידין לקבל
את התורה לא הי' כותב בתורה זו את בני דבר
אל בני". לפי מה שב' הרמב"ן שהתורה מקודם
היתה כתובה אותיות מנ"ש של בראשית עד ל' של
לעיוני כל ישראל ואח"כ הראה למשה איך לרשון
לתיבות. וכך פי' הגר"א מה דאמר"י ב"ב דף
י"ד ע"א ומשה כותב בדמע לשון דימוע משובב
האותיות

סי' א' ר' הושעיא רבה פתח ואהיה וכו' עיין
באסיפת אמרים וז"ל כל מחבר דרכו
לרמוז שמו בתחילת הספר. ע"כ התחיל בפסוקים
אלו שב' תיבות ואהי' שעשועים בגימט' זה ר'
הושעיא רבה וכו' עכ"ל. ובריש פ' חיי שרה
יום שמת ר' עקיבא נולד רבינו וחשיב עד יום
שמת אבא הושעיה נולד ר' הושעיא לפי שהוא
בעל המדרש ולכך לא חשיב יוחר. אמנם הרמב"ם
בהקדמתו לס' היר' החזקה כתב ר' הושעיא
תלמיד רבינו הקדוש חיבר ספר על בראשית
וזכו המדרש שלפנינו ושם בפ' חיי שרה חשיב
כמה דורות אחר רבינו משמע שאין זה אותו
ר' הושעיא ותימה על המתנות כהונה שלא
הביא בהקדמתו לדברי הרמב"ם (*):

סי' ג' ר' י' דסכנין וכו' מה טעם גלה הקב"ה
לישראל מה שנברא ביום הראשון
ומה שנברא ביום ה' מפני אה"ה שלא יהו מוניין

(*) ועי' בהקדמות ס' הרוקח. ועי' בסדה"ס סתמו"א ע' ר"ח ועי' רבה מ"ש בשם הראב"ד
שחבר רבה מדרש רבה ועי' מש"כ רב נסים גאון למס' שבת דף קט"ז ע"א וז"ל ובבראשית דר'
הושעיא בפ' אלה תולדות יצחק פס"ד תניא כוותי' ויקרא אותה שבעה כנגד ס' וידבר כו' עכ"ל.
י. ד. מ.

חוזר להיותו אחד כמ"ש לפדות לו לעם . וכן כשיואל הדבור המהווה לבדיותו יואל מן אחדות הפשוט לכך כתוב ויאמר אלהים וידבר אלהים וזהו ו' אלקים אמת ואמת מלבן ליבונא כדאמרי' בשבת דף ק"ד ע"א דקושטא קאי וכתיב לעולם ה' דרך נצח ומשפטי בני אדם מוגבלים לפי שהמה מוגבלים כן דיעותיהם עד גבול זמן . אבל הבורא ב"ה שהוא אחד ודעתו אחד כמס"כ הרמב"ם ב"ס המדע . ע"כ גם דעתו ומשפטיו הם לעולם בלא גבול וכוף וזאת הבורא לא תהא מחולפת בו וזהו ו' אלהים אמת ולעולם כל משפט דקדק פי' שמאדיקים אותך אע"פ שאין רואין אמתותו מקבלים אותו באמונה ועי' לקמן ס"י ט"ז :

סי' יב פלוסוף אחד שאל את ר"ג ח"ל צ"ר גדול הוא אלהים בלא שמאל סממנים עובים שסייעו אותו תהו ובהו וחשך ורוח ומים ותהומות ח"ל תיפת רוחי' דהוא גברא מולתן כתיב בהן בריאה וכו' תהומות באין תהומות חוללתי . עי' ברמב"ם פ"ג מה' השוכה ה"ז חמשה הן הנקראים מינים וכן האומר שאינו לבדו הראשון ואז לכל . וכו' הראב"ד אמר אברהם באותו שאומר אלהים צ"ר גדול הוא בו' ומדברי הכ"מ נראה שפרש בזה לד' הרמב"ם וגם הלח"מ מסיק שכן הוא ודאי בכוונת הרמב"ם . והמגדול עוז כ' ואני אומר שזה שועה רשע וגם רוח ור"ל שאינו מאמין לדברי הנביאים והקבלה הגם שאין כתוב בחזרה ועי' לעיל סי' ז' במה שכתבתי בענין זה ועי' להלן סי' כ"א והארץ היתה כבר היתה ובמה שכתבתי שם :

סי' טו אר"ם בשם ריב"ל מנלפ"ך אפים אמרום הלכה למשה מסיני וכו' . הנה בסוף סי' הקודם היתה למה נקרא שמו אלף שהוא מסכים מאלף שנה' דבר זה לאלף דור . ונראה בסמיכת הענין דמזה מביא לרא' דאלף הוא מספר אלף דמנלפ"ך אפים אמרום ובמספר האותיות באים לסוף הא"ב ות' הוא ד' מאות וך' הוא ה' מאות ו' הוא ו' מאות

ו'

האותיות בלא יתיף התיבות ואח"כ צירפן יחשע דאל"כ איך כתב שהדבר ה' כן וכן כיון שעדיין לא ה' כדפריך שם אפשר משה חי וכתב וימה שם משה הרי שקר . כן ראיתי בכת"י משמו אלא דלפ"ז דברי המדרש קשים להולמן . וז"ל בלא ה' כותב האותיות כדי לרפן בענין זה :

סוף סי' ז כך כל מי שהוא בא לומר העו"ל נברא מתוך תהו ובהו אינו פוגם אמתהא . ר"ה בשם ב"ק אמר אילו לא שהדבר כתוב ח"ל לאמרו בראשית ברא אלהים . ומנין הן והארץ היתה תהו ובהו . ג"ל שפרש תהו ובהו הוא כה הסיולי דהיינו החומר הראשון שה' מורכב מן ד' יסודות ועי' בפי' הרמב"ן והחזרה לא דיברה איך בראו בלא אחי לשיולי מה שה' לפניו עי' בפי' אין דורשין וח"ל לאמרו בלא נעשה לומר ח"ו שה' קדמון כדעת הפלסוף אלא האמת שבראו מאין ליש כמבואר להלן סי' י"ב :

סי' י אר" יתכן מתחלת ברייתו של עולם ראש דברך אמת בראשית ברא אלהים וכו' אלהים אמת ולעולם כל משפט דקדק שכל גזרה וגזרה שאחה גזר על בריותיך הן מאדיקים עליהם את הדין ומקבלין אותו באמונה ואין כל צרי' יכולה לומר ב' רשויות בראו העולם וידברו אלהים אכ"ב אלא וידבר אלהים ויאמרו אלהים אכ"ב אלא ויאמר אלהים בראשית בראו אלהים אכ"ב אלא ברא אלהים . ונראה לבאר בכדור דברי המדרש ע"ד דאמרי' קידושין דף ל"א ע"א מסוף דברך ניכר שראש דברך אמת ולכך רמז אמת בסוף התיבות וכן אלהים ח"ל אותיות סמוכות אמת וכו' הוי' ב"ה הוא ה' הוה ויהי' מורה על אין סוף ב"ה שאינו מוגבל בזמן וכמו כן אינו מוגבל במקום וזה מורה על אחדות הפשוט שאי אפשר לומר שתי רשויות יש דאז כל אחד מוגבל במקום . ואלהים שהוא לשון רבים כמו ש' אשר הלכו אלהים משום שהוא ניכר מתוך בריותיו ופעולותיו הרבים כמ"ש מבשרי אחזה אלוה וכו' בעל הכחות טולם כמס"כ באו"ח סי' ה' וזה רק מלך הקבירה מבריותיו וכשהוא אל עצמותו

דמעיקרא דהוה סבר שהן שתי טענות לא היה אפשר לומר כן ומקשה תחילה ל"ל למיתני זה אומר ר"ל ל"ל השתי טענות וע"ז לא תשכח תירוצו רק משני דאין שתי טענות אלא חדא קתני ובששאלני עתה ליתני אנמ"ל וכו' אני אומר כך דאי תני אני מלאתי הו"א ראיתי' תגא כולה שלי לפרש דדווקא חזקה גמורה קני דהיינו הגבחה וכדלעיל במס' מגילה. ועוד יש לי בזה פירושים נחמדים בכמה מקומות בש"ס ומבוארים בקונטרס אחרון בס"ד :

סי' פז **שמעון** ז"ע אומר ועמדת תרביני בר"ד מזכיר שמו ואח"כ משבחו אצל הקב"ה אינו כן אלא משבחו לרבי עולמו אח"כ מזכיר שמו בראשית ברא ואח"כ חלקים. ולכך שינו הע' זקנים לתלמי המלך וכתבו אלהים ברא בראשית שלא יאמר בראשית הוא ה' כדרכם עי' במגילה דף ט' ע"א בחוס' ד"ה חלקים ברא :

סי' יז **תנא** רשב"י מניין שלא יאמר אדם לה' עולה וכו' אלא עולה לה' וכו' ת"ל קרבן לה'. וזהו נתינת טעם למה שכתב המדרש לעיל סי' ע"ז ולכך לא כתוב אלהים ברא בראשית ועי' מהרש"א חדא"ג במגילה שם. ועי' בגדרים דף י' ע"ב ופרש"י בד"ה מניין שלא יאמר אדם לה' עולה דלמא אמר לה' ולא יגמור לדבריו ולא יאמר קרבן וקא מפיק שם שמים לבטלה אלא דלכתחילה צוי למימר עולה והדר לה' עכ"ל וזה כוונת המדרש :

סוף סי' כ **אר"א** אם נתת מכיכך נדקה הקב"ה משמך מן הגולגולת ומן הארנונית. הוא ע"ד דאמרינן ב"ב דף

(*) כוח הקשו החוס' בשבת דף קי"ז ע"א תוס' ד"ה אלא ועי' ב"מ דף נ"ב א' תוס' ד"ה אמר אביי וז"ל ועוד יש לפרש כו' והוא דאביי ס"ל כמ"ד בסמוך יתר ע"ב יקץ וכו' ורבא לית לי' האי סברא וכו' ונראה דהחוס' הוקשה להם בקושיא הנ"ל ובקושייתם צעזעמם בשבת דמאי תירץ אביי והלא מאד קושיא זו דאפי' משאו נמי הקשה מאי קאמר ומה תירץ אביי. אבל לפי"א ח"ש ודו"ק. ועי' ב"ק דף י"ד ע"ב אלא אמר רבה בר עולא דבר הנקבה בבסקא ומבואר היטב יישוב נכון לזה בד' המחבר שליט"א בקו"א בטוב טעם ודעת .

וי' הוא מאות וק' הוא ח' מאות וז' הוא ט' מאות ובזה נשלם הא"ב ואח"כ חוזר לאלף שאלף במילואו הוא אלף במספר ויותר אין למספר שם בלשון הקודש כי רצבה הוא שם המושאל משורש רב . ובמגילה דף ז' ב' פריך והא כתיב אלה המאות שאין נביא עתיד לחדש דבר מעשה ומשני אין מיאוו הוו ולא הוי ידעי הי צאמנע תיבה וסי' בסוף תיבה ואחו' נופים ותקנו כו' ופריך סוף סוף אלה המאות שאין נביא עתיד לחדש דבר מעשה ומשני שכחום וחזרו ויסדום וזהו דברי המדרש שלפנינו נופים אמרום הלכה למ"מ. ויש להבין מה דמשני אין מיאוו הוו הלא הקושיא נשאלת (*) בכתחלה. והנה רש"י כתב לתרץ זה דאורחא דגמרא לתרץ דבר שאינו עד דמרח ומשמדיו על צוריו. ולי נראה דמעיקרא נמי ראה לתרץ דשכחום וחזרו ויסדום אלא דלפי מה דהוה ס"ל דהנפוס חידשו אותיות מנל"ך קשה הי' לומר דשכחום דאיך אפשר דישכחו אותיות שבה"ב לכך משני אין מיאוו הוו ולא הוו ידעי הי צאמנע תיבה כו' והשתא דמקשי והא אין נביא עתיד לחדש דבר מעשה משני שפיר שכחום וחזרו ויסדום. וכן נ"ל לתרץ קושיית השיטה מקובצת בריש ב"מ דפריך ל"ל למיתני זה אומר אני מלאתי' כו' זה אומר כולה שלי ליתני חדא ומשני חדא קתני זה אומר א"מ וכולה שלי ומה תירץ והלא נשאר הקושיא בכתחלה דל"ל כולה שלי. והשטה מקי' כתב ע"ז תשובות הרבה מרבושינו הגדולים ועי' במהר"מ ש"ף בריש דבריו שכיון לתרץ זה. וחלקי אמרה נפשי לתרץ כי כך דלעיל דכוונת הגמרא לתרץ דהאי כולה שלי דיתירא הוא הוא פירוש על אני מלאתי' דלא תימא ראיתי' אלא כולה שלי בזהוקה גמורה שהגבחת' ואסיק לה בדרך קשיא ותירוצו

בציר אביעזר

שכ' הרמב"ם ללולא הקבלה הייתי מפרש פסוקי
בראשית כדעת הקדמות. ולי נראה דמונתו כנ"ל
ע"פ דאיתא בתענית דף ט"ז ע"א ובקבלה הוא
אומר קרעו לבבכם וגו' ובצ"ק דף ז' דברי
חורם מדברי קבלה לא ילפינן. הרי דנביאים
ובתוכם אקרו קבלה. ולפ"מ שכתבנו דמדברי
נביאים ובתוכם מוכח דחיצת ברא קאי גם על
תבו וזכו כמו שהשיב ר"ג להפילוסוף שדעתו
דעת הקדמות ונכונים דברי הרמב"ם מאלף מאלף :

שם **בכ"מ** הוא מקדים כיבוד אב לאב ובמק"א
הוא אומר איש אמו ואביו תיראו
מגיד ששניהם שקולים זה כזה אבל אמרו חכמים
האב קודם לאב מפני שהוא ואמו חייבים בכבוד
אביו. עיין בקידושין דף ל' ע"ב ושם משמע דמן
החורה הדיון כן דקאמר אשה אין סופק בידה
לעשות. וגראה דר"ל דחכמים דרשי ל"י מקרא
ומ"מ לא קשה מה דקאמר ששקולים הם כדאמר'
שם נחגרשה שניהם שוים. ומה שאמרו שם שרשות
בעלה עלי' כ"ל משום דכתיב והוא ימשול בך
אע"פ שאינו מלווה מ"מ חק מלך הוא כן. ומה
שהקשו החוס' שם דמעשה ידיה לבעלה אינו
אלא מדרבנן אינו מציין דמורא דאירי' הוא דאינו
עומד במקומו כו' שם דף ל"א ע"ב לא שייך למעשה
ידי' וקושיאם מיושב שפיר לפירוש דלעיל. ואי
נימא דדברי המדרש הלזה כפשטן והא דקידושין
בדרך אסמכתא מיושב גם כן קושיית החוס' אבל
מה שכתבנו תחלה אחי שפיר עפי' :

פרשה ב

סי' ה **ובהו** זו מלכות מדי שנא' ויבטלו
להביא את המן. כ"ל משום
דפרס ומדי אתנו בהדדי אי מין מלכי מיניינו
אפרכי וכיון דאחשורוש מלך פרס הי' שריו
וסריסיו היו ממדי וזהו צדק ובהלכה עי' להלן
פ' מ"ד סי' כ' גדולה זו מדי ובמה שכתבתי
שם :

שם **ורוח** אלהים מרחפת זה רוחו של מלך
המשיח היאך מד"א ונחה עליו רוח

ה'

דף י' ע"א כשם שמונותיו של אדם קטובים לו
מרה"ם כך חסרונותיו כו' זכה הלא פרום לרעב
לחמך לא זכה ועניים מרודים תביא בית פי'
זה הרשות וזהו ג"כ כוונת המדרש דהיינו לפי
ערך האדקה שניתן :

סי' בא **ב"ש** אומרים השמים נבראו תחלה
ואח"כ נבראת הארץ וזה"ל הארץ
נבראת תחלה ואח"כ השמים כו' א"ר חנן ממוקם
שהמקרא מסייע לב"ש משם ב"ה מסלקין אותו
והארץ היתה כבר היתה. ומה דכתיב את השמים
תחלה הוא כמו את שם ואת חם ואת יפת
אע"ג דפית הוא הגדול לפי ששם הוא החשוב
ודרך חכמתן קא חשיב לכו עי' סנהדרין דף
ס"ט ע"ב ובמד"ר להלן פכ"ו ס"ד וכן כהן חשיב
שמים תחלה לפי שהם חשובים. והנה קשה איך
אמר והארץ היתה כבר היתה והלא בתרי' כתיב
תבו וזכו ואיך יומשבו הדברים. ונ"ל דמפרש
והארץ היתה"ל הוא מאמר המוסגר כמו שכ' בפ'
צ"ה כי כל אוכל מחממת (ונכרתה הגפן ההיא
מישראל) מיום הראשון עד יום השביעי דקאי
האי "מיום הראשון" על אוכל מחממת. וכן
ישע"י ז' משני זנבות הארזים העשנים האלה
(בחרי אף) רצין וארם וכן רמליהו. ונ"ל דהאי
בחרי אף הוא מאמר מוסגר שהשי"ת אמר לנביא
שיאמר שמותיאם בחרי אף ולא שהנביא אמר
התיבות והמפרשים נדחקו בזה. וזה הפירוש
הנכון בעזרי". וכן כהן וקאי האי תבו וזכו
אלעיל שבראם אלהים. ולעיל סי' י"ב שהשיב
ר"ג הפילוסוף כולם נאמר בהם בריאה ומייתי
קראי דנביאים ובתוכם ולא מהך ש"ברא" קאי
גם על תבו וזכו וזהו לפ"ד ב"ה שגם ר"ג הי' מהם
כדאיתא בשבת ד' ט"ז ע"א וביצמות דף ט"ז ע"א
אלא לפי שלא הי' מקבל ממנו הפילוסוף את זה.
וגם י"ל דב"ה שמפרשים כן והארץ היתה כבר
היתה וזכו וזכו קאי על ברא יאל להם ג"כ
ממה שמינו דנביאים ובתוכם שנאמר בהם
בריאה. וזה מתורץ מאלף דעת הרמב"ם במה
שהרעישו עליו הבאים אחריו ובפרט ר' יהודה
הנשיא אלפכרא שכתב בתשובתו להרד"ק על מה

סי' ד א"ר יוחנן נטל הקב"ה כל מימי בראשית ונתנם חיים ברכיע דרקיט וחליים באוקיינוס וכו' מוצת טיפוס עבות וכן יורדין לתוך מים המלוחים ואין מתערבין . כל דאזיל לשיטתו ולטעמו דאומר בתענית דף ע' ע"א משקה הרים מעליותיו א"ר יוחנן מעליותיו של הקב"ה . ובסוכה דף י"א ע"ב מה אד דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ וכו' הניחא למ"ד ענני כבוד היו כו' הניחא לר"א פי' דר"א לטעמי' דס"ל בתענית שם דעננים מלמטה ח"כ איכא תרתי חינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ . ור' יוחנן אף אי ס"ל כר"א דסוכות ענני כבוד היו הוכרח לטעם אחר דקאמר שם כי אתא ר"ד אמר ר' יוחנן וע"ש ד' י"ב ע"א חוס' ד"ה בפסולת גורן וכו' אתי שפיר דלא תיקשי דהטור והשו"ע בריש הל' סוכה כתבו דסוכות ענני כבוד היו דלפ"מ שכתבנו ר"י לא פליג ע"ז ועי' להלן פי"ג סוף סי' ו' וסי' ט' ובסדר תבא סי' ז' :

סי' ז ויעש אלהים את הרכיע זה וכו' שסרעיש בן זומא את העולם ויעש אתמהא והלא במאמר הן הוי בדבר ה' שמים נעשו וכו' . ובגמילה דף כ"א ע"א בראשית נמי מאמר הוא דכתיב בדבר ה' שמים נעשו וקשה דלמא קאי על חוק' ט' מאמרות ויאמר אלקים יהי רקיע וכו' וגראה ע"ד שפי' הרמב"ן שתחלה נברא כח היולי שבו היו כלול את השמים שמים ותולדותיהם ואת הארץ הארץ ותולדותי' וזה נברא במאמר חזק מאין ליש וזהו דעת רב לעיל סי' א' וכ"כ רש"י בחומש סוף מיום ראשון נבראו ואח"כ ויעש אלקים את הרכיע לא זהו תחילת בריאת השמים אלא תקנו על עמודו כפרש"י והשתא הוי האי הוי בדבר ה' שמים נעשו ליישב תמיהת ב"ז והדברים ארוכים :

פרשה ה

סי' ט שנא' אחרת האדמה וכו' ולמה נתקללה וכו' שעברה על הנווי . הדבר

ה' בארץ זכות ממשמשת וכו' המרחפת על פני המים בזכות התשובה שנמשלה כמים שנא' שפכי מים לבך . עי' בפסחים דף כ"ד ע"א ובמדדים דף ל"ט ע"ב שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם וקשיו בתשובה ושמו של משיח וגדולה תשובה שמקרבת את הגאולה שנא' וכו' לציון גואל מה טעם ולשבי פשע ביעקב :

סי' ז אבר איני יודע בארץ מהם חפץ את במעשה אלו ואם במעשה אלו כיון דכתיב וירא אלקים את האור כי טוב הוי במעשיהן של אדוקים חפץ עי' להלן פי' ג' סי' י' יהי אור אלו מעשיהם של אדוקים והא' דלא מייתי מהך קרא גופי' ודרך רשעים תאבד דתאבד היינו שהולכות לאבדון וגם כזה לריך הקב"ה להויתן מזון לגיהנם כדאמר' שבת דף ק"ד ע"א אמר גיהנם להקב"ה עיף אנכי כו' ובב"ב דף ע"ז ע"א בראת גיהנם בראתי רשעים אלא שאין חפץ בהם :

פרשה ג

סי' ד מהיבן נבראת האורה א"ל מלמד שנתעטף בה הקב"ה כשלמה והבטיח זיו הדור מבוך העולם ועד סופו וכו' עומה אור כשלמה וכו' . עי' בפסחים דף ב' ע"א קרי' רחמנא לנהורא פרש"י שברא מהוד מעטה לבשו וגראה כי כיון לזה המדרש ועי' להלן סי' ז' :

פרשה ד

סי' ג א"ל הלא לי מראות גדולות ראה אותה גדולה א"ל הלא לי מראות קטנות וכו' ראה אותה קטנה וכו' . וכך אמר אריסטו כלי המחשבה והשכל כמראה מלוטשת נגד אורות עליונים ואימתי כשהיא זכה ובהירה אצל כשהיא משתכת בחלודה אינה נראית . ואפשר שעל דרך זה כתב הרמב"ם פי"ה מהל' תשובה ה"ב כל אדם ראוי לו להיות אדיק כמשה רבינו :

בציר אביעזר

וזהו לך יום וכ"כ כשעושה נסים צלילה וכו' למאמר שאתה הכינות מאור ושמש ע"כ אתו רואים ומראים בעולם שאתה מושל עליהם וזה מפרסמים לדורם ולדורות הבאים בדברי השירה כי לא תשכח מפי זרעו ועי' סוף מגילת תוס' ד"ה והשונה בלא זמרה לפי שהיו רגילים לשנות המשניות בזמרה ועל ידי כך היו נזכרים יותר ועי' היעב בדברי המדרש והחזקן בדברים אלו :

סי' ד ר' יודן כו' ור' פנחס בשר סימון אמרי מאחר שהוא קורא אותן גדולים הוא חוזר ופוגם אותה כו' ואת המאור הקטן לממשלת הלילה אתמהא אלא עי' שנכנס בתחומי של חצירו. והראב"ע אומר דנגד השמש נקראת מאור הקטן ונגד הכוכבים נקראו שניהם מאורות הגדולים :

סי' ו ואת הכוכבים אר"א משל למלך שהיו לו ב' אפטרופסים אחד שולט בעיר וא' שולט במדינה אמר המלך הואיל ומיטע עצמו זה להיות שולט בעיר גזר אני עליו בשעה שהוא יוצא תהא כל אוכלוסא יוצאה עמו ובשעה שיחא נכנס תהא כולי ודימום נכנסת עמו כך אמר הקב"ה הואיל והלכנה הו' מיטע עצמה להיות שולטת צלילה גזר אני עליה בשעה שהיא יוצאת שיהיו הכוכבים יוצאים עמה ובשעה שהיא נכנסת כו'. וכתב החכם התוכן בס' חכמת הנפש כי יש אור ציוס לבד השמש וזה האור ששימש בג' ימים הראשונים. ובה נראה דעת המדרש כי שני המאורות בעצמם שוים הם אלא שהשמש יש בה סגולה שמטרפת לה האור של היום והלכנה אין לה סגולה זו ולכן ציוס אור היום מבהר אורה ע"ד שרגא בטיהרא למאי מהני וצלילה שהוא שימוש החשך כדכתיב ולחשך קרא לילה אז מאירה הלכנה אורה וע"כ נקראת מאור כדכתיב אתה הכינות מאור ושמש שהיא בעצמה לבדה מאירה אבל החמה נקראת שמש שאינה מאירה בעצמה ונקראת שמש שמשמשת אור היום. ובה מוכן דברי המדרש. ופירוש ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים כי בעשייתם הם

הדבר קשה הלא אינה בעלת חצירה והלא הכל במאמר עשה כי הוא אמר ויהי הוא אור ונבראו והמאמר הוא המכוון ואיך אפשר שלא תיעשה כמאמרו יחברך וביאור הענין מצוהר מתיישב בטוב טעם בעזה"י בקונטרס אחרון :

פרשה ו

סי' א"ר יוחנן לא נברא להאיר אלא גלגל חמה בלבד א"כ למה נבראת לבנה למועדים כו' ר' זכרי' בשם ר' סימון אמר שניהם נבראו להאיר שנה' והיו למאורות. לר' יוחנן אע"פ שאנו רואים שגם הלכנה מאירה אין זה אלא שמקבלת מן השמש כמו שכתבו בספרים. ור' זכרי' בשם ר' סימון פליג וס"ל דגם הלכנה יש לה אור מעצמה ולדעת ר' יוחנן י"ל מה שמתחלה אומר את שני המאורות הגדולים ואח"כ את המאור הקטן הוא לטעמי' דאמר בב"מ דף י"ב ע"ב גדול וסמוך על שולחן אביו וזהו קטן וכן הלכנה היא מקבלת כנ"ל ועי' להלן סי' ד' ושם אמר' בשם ר' סימון שנקרא קטן על שם שנכנס בתחומי של חצירו אולי לטעמו דאמר כאן דהלכנה יש לה אור מעצמה ועי' בחולין דף ס' ע"ב טעם אחר על ואת המאור הקטן מיהו המדרש לא יתחא ליה שיקרא קטן בשביל שנתמעט אלא שנכנס בתחומי של חצירו עי' להלן ואריך טעם לזה :

סי' ג פ"ד נאה לומר שירה ציוס לך נאה לומר שירה צלילה למה שאתה הכינות מאור ושמש ואתה עשית את שני המאורות. ע"ד רובב שמים בעורך פי' שהקב"ה הוא רובב על מערכת השמים כמו מי שרובב על הסוס ומנהיגו אל אשר יחפוץ כי יש בזה"ע שמשתחווים לשמש וסוברים שהוא המגין והמשיפע להם ויש שמשתחווים למאור הירח וסוברים שהוא מגין ומשיפע להם לפי שגלגל הירח קרוב יותר לארץ כמו שבי' התוכנים ועי' רש"י בחומש בפסוק ויהי המעור על סדום וכשעושה נסים ציוס אלו רואים ששולט הקב"ה על מערכת השמים ששולטת ציוס לכן אנו אומרים שירה לפניך ציוס

הם גדולים שניהם שוים אלא בממשלתם את המאור הגדול לממשלה היום שנראה גדול בזמן ממשלתו ואת המאור הקטן שנראה קטן לפי הזמן ממשלתו זלילה וכהמשל של המדרש אף שבעצמם שוים הם רק במקום ממשלתם יש שינוי שזה שולט בעיר וזה שולט במדינה ולפי שקיבל עליו לעשות רצון המלך לשמש בעיר שהיא קטנה לפי כבודו ע"כ גם המלך הרבה בכבודו :

סי' יב **א"ר** לוי ג' דברים קולן הולך מסוף העולם ועד סופו והבריות בנתיים ואינם מרגישים כו'. עיין יומא דף כ' ע"ב וריש דף כ"א :

סי' יג **א"ר** יוחנן נראה דברי ריב"א דהוא אמר מאחורי הכיפה ולמעלה צימות החמה שכל העולם כולו רוחה ומעיינות לוונים ומלהון דרבנן דאמרין מאחורי הכיפה ולמטה צימות הגשמים שכל העולם כולו לוין ומעיינות פושרין. ובפסחים דף לז ע"ב וזה דעת חכמי אור"ע ואמר רבי נחמיה דבריהם שציוס מעיינות לוונים וזלילה רותחין. ולפי דעת חז"ל פוסקים היינו עצמא דאמרין שם דף מ"ב ע"א אשה לא תלוש אלא במים שלגו. וביולר של שבת אלו אומרים ופתח חלוני רקיע מוליח חמה ממקומה וזה כדעת ר"י ב"ר אלעזר עיי"ש דף ז' ע"ב בגליון הש"ס להגרעק"א :

פרשה ח

סי' א **א"ר** יוחנן אס זכה (*) אדם אוכל ב' עולמות. עי' ברכות דף ה' ע"ב תוד"ה ה"ג לא כל אדם זוכה לב' שולמות ולא גרסינן אין אדם זוכה שהרי כמה לדיקים זוכין בו ודו"ק וע"ש בס' באר אברהם :

סי' ה **נעשו** מה"ש כתיב כתיב וחבורות חבורות כו' ה"ד חסד וחמדת נפגשו לדק ושלוש נשקו. מלשון נשק וכלי זיין למלחמה ועיי' בפרשת דרכים דרך לדקה דרוש ב' :

סי' ו **ר"י** כו' בנפשותן של לדיקים נמלך. כ"ל הכוונה שיקבלו עליהם לכפר על דורס ע"ד לדיקים נתפסין בעון הדור שבת דף ל"ב ע"ב וכל העולם ניזון בשביל חגיגה בני וחגיגה בני די לו בקב חרובין ברכות דף י"ז ע"ב והיינו דלכן ניזון כל העולם בשבילו משום שהוא די לו בקב חרובין. ועי' להלן פ' ל"ג סי' ג' כמה שכתבתי שם מזה :

סי' ח **קדושים** המה אה"כ אלא קדושים הוא. וכן אשר הלכו אלהים

סי' יד **יה"ד** וידם השמש וירח עמד עד יקם גוי חויביו הלא היא כחוצה על ספר הישר. ולהכי כתיב ולא הי' כיום ההוא לפניו וגו' אע"פ שגם משה העמיד השמש כמבואר בגמרא ובמדרש אלא דכאן הי' המלחמה בעד הגבעונים וזהו עד יקם גוי חויביו. מספר צינה לעתים. ולי אפשר לומר כמה שאומר אשר שמע ה' בקול איש דלכאורה קשה כיון דהמשה מלכים האלו הי' כחם גדול למה לא הלכו להלחם עם יהושע וישראל אלא

(*) ור' יוחנן נראה דלשיטתו' אפילו דס"ל בשבת דף קנ"ו ע"א דאין מזל לישראל וע"ש בחוס' ודו"ק ועי' בקידושין דף פ"ב ע"ב ובתו"ט שם :

אלהים לפדות להם לעם אכ"כ חלל לו לעם.
ור' שמעון הכהן לא השיב חלל מה ששאלו
וצריך כלל חומר תחילה בכ"מ שאתה מולא פ"פ
למינין אתה מולא תשובתן בלדן ועי' לעיל פ"א
ס' י' מה שכתבתי שם ועי' סנהדרין דף ל"ח :

ס' יג **תמן** תנין בחולה נשאת כו' למה
שכתוב בהן ברכה והלא חין כתיב
ברכה חלל בחמישי ובששי . עי' כתובות דף
ה' ע"א ור' ז' ע"א תוס' בד"ה ליום הרביעי. וד"ה
ותנשא בלחך בשבת :

ס' יד **א** צ"ר יוסי צ"ו וכצוה וכצוה
כתיב האיש מלווה על פריה
ורבי' חבל לא האשה ריב"ז אומר אחד האיש
וא' האשה על שניהם הוא אומר ויצרך אותם
אלהים וגו' וכצוה וכצוה כתיב . נראה שהוא
כמו אומר מר וקאי על דברי ר' יוסי צ"ו וסוף
המאמר הלכה כר' יוסי וכן הלכה בגמרא דידן
יצמות דף ס"ה ע"ב ומסיק דגם ר' אבהו ס"ל כן
דחין הלכה כר' ז' ברוקה ור' אבהו הכה

במדרש חזיל לשיטתי ביצמות והמפרשים גרסי
כאן הלכה כר' יוחנן וחזיל בשיטת הירושלמי ול"ג
דטוב להעמיד דברי המדרש כהלכה למעשה
וכמו שכתבתי דקצטו הלכה לאחר שמפרש דברי
ריב"ז וכך פסק שם ר' חייא לדעתו ושחטה
סמא דעקרתא לכך אמר לרב שם דף ס"ג ע"א
דיינו שמגדלות חת בנינו ומגילות אותנו מן
החטא ולא אמר שמגילות לנו בנין לפי שזה
הי' לאחר שחטה סמא דעקרתא ומה שלא אמר
שעושה מלאכה כדחתן כתובות דף כ"ט ע"א ואלו
מלאכות שהאשה עושה לבעלה דאמר שם בגמרא
מתני' דלא כר' חייא דתני ר"ח חין אשה חלל
ליופי ולבנים וע"ש בתוס' ד"ה תני ולכן קאמר
ביצמות שמגדלות בנינו ומגילות אותנו מן החטא
והיינו בניס ויופי ותכשיטין ולכן נקראת ביי"ת
ר"ח בניס יופי ותכשיטין . ובמגילה דף י"ג ע"א
ותהי לו לבת חל תקרא לבת חלל לבית והא'
דכתיב לבת לפי שחסר יופי דאסתר ירקרקית
היתה ויכול להיות דגם ר' מאיר ס"ל כן ע"ש
והבן . ועי' מש"כ החו"ט * ברכות פ"ה מ"ד

ד"ה

(*) גם מש"כ החו"ט שם דחין למדין הלכה ממדרשות רבות ע"ש מה שמביא מירושלמי
ועי' צ"ב דף ק"ל ע"ב ומינינו להתוס' בכתובות דף ג' ע"ב בד"ה ולדרוש שכתבו להוכיח דעל ידי ז'את
עכו"ם נאסרת אשה לבעלה מאגדה דמגילה דף ט"ו ע"ב כאשר אבדתי מבית אבא אבדתי ממך . ובחולין
דף ז' ז' כתבו התוס' להוכיח דבשעת לרה שרי לגדור ממדרש בראשית רבה . ובשבת דף י"ב ע"א
כתבו התוס' בד"ה סמא יהורג צ"ח ר"ח רחיה ממדרש קהלת רבה ע"ש וצ"ב דף ע"ד ע"א כתבו
התוס' להוכיח דמתים חייבים בלילית ממדרש . ובבבבבות דף כ"ו ע"א כתבו התוס' להוכיח דהלכה
כשמואל דנהרא מכיפיה מתבריך ממדרש בראשית רבה והר"ש כתב צ"ח דכתובות להוכיח ממדרש
דשבת הוי כמו פנים חדשות . והרשב"ח בתשובותיו ס' תקפ"ח כתב דלחך שנתן בית לבהכ"ס
ראוי שיכתבו שמו עליו ומביא ראיה ממדרש רות ודו"ק ברא"ש פ"ג דתענית . ועיין במל"מ פ"ו
מהל' שבעות מה שהוכיח ממדרש . ועי' מה שכ' התוס' בברכות דף מ"ח ע"א בד"ה ולית הלכתא
וח"ל ומיהו תימא דצ"ר קאמר עלה כו' והי' אומר ר"ח דחין הלכה כן לפי שחולק על הגמ' שלנו
כו' עכ"ל . ובשו"ע יו"ד ס' רל"ו ס"י כתוב לאמר . שנים שנשבעו לעשות דבר אחד ועבר אחד
מהם על השבועה השני פטור וא"ל התרה ומקורו הערה הט"ז מאגדה דטוטה דף י"ג ע"א בחרונו
של יוסף חס אתה מראה ענין מוטב ואם לאו חנו ממוקים משבעתך ועי"ש בנה"כ . ועי' מש"כ
הרשב"ח במגילה דף ט"ו ע"ב ומש"כ ע"ז בנז"י מה"ת חו"ד ס' קס"א . וח"ל הרשב"ח ואין מתיישבין
בדברי אגדה . ועי' מה שהאריכו התוס' לפלפל בדברי אגדה בסוטה דף ל"ו ע"ב בד"ה אחשיל בהא'
דאמר יוסף לפרעה אחשיל גמי אדירך . והר"ש פ"ד דגיטין ס' מ"ו הוכיח דאשה כשרה לעשות
לילית

בציר אביעזר

ו

בחורה וצמלות שלא לשמה וכו' ועי' במזר דף כ"ג
ע"כ אצל עיקר הטעם נראה כמש"כ הרמב"ם בהל'
תשובה פ"ה שספך האל להיות האדם רשותו בידו
עיי"ש מה שביאר בזה בזה שיש בו די וא"כ
יבטל הבחירה כיון שיהי' האדם מוכרח במעשיו
וכן מוכרחים אנו לומר דכוונת המדרש נמלאת
עס' שלא לשמה שיהי' הכרחי ולא רצוני :

סי' ו' **ולחפרע** מן הרשעים שלא היו הנדיקים
רצוניים לטעום טעם מיתה
ובשבילן קבלו עליהן מיתה לפיכך ומשנה שברון
שברם . הוא כעין חגיגה דף ט"ו ע"א כל אחד
ואחד יש לו שני חלקים ח' בניהגס וח' בנ"ע
כו' וזה שאמר ריב"ז ולא עוד אלא שיש ב'
דרכים לפני כו' ולכאורה היינו הא' לעיל דאמר
ואם אוסרני כו' ע"ש ברכות דף כ"ח ע"ב אלא דר"ל
דאם נאמר דכאשר יתחייב יוליכוהו לגיהנם אפשר
לא הייתי מתיירא אצל כיון שיש ב' דרכים לפני
מוכנים ומזומנים וזריך חזי למע"ט רבים לזכות
להגלל מניהגס לזה יש לבכות ולפחד :

סי' יב **למלך** שעשה סעודה וזימן את
האורחים והכנים לפניהם
תמחו מלך כל עובד אחר כל מי שהוא אוכל
ומצרך את המלך יאכל ויערב לו וכל מי שהוא
אוכל ואינו מצרך את המלך יוחז' ראשו בסייף
כך כל מי שהוא מסגל מזנות ומע"ט הרי מלאך

חיים

ליית מדברי אגדה דב"ב דף ע"ד ע"ב דדביטאו דרשב"ד עתידה למשדי תכילתא לנדיקיא לעתיד לבא
ועי' בשבת דף ל"ט ע"א הא מעשה דאגשי טבריא דחולדות תמה הוא ואסרי להו רבנן א"ל
הוא חולדות חור הוא דחלפי אפתחא דגיהנם . ועיין מש"כ בראשון לציון ע"ד התו"ט הללו .
ועיין במדרכי פא"ט שכתב בשם ר"ח להכשיר אס נמלא חולעת בקרום של מוח והמוח
קיים וה"ר מפרק הגזקין גבי טיטוס שנכנס יתוש בחוטמו ואעפ"כ חי שש שנה . ועי' בהג"א
שם ומש"כ הדרישה ביו"ד סי' ל"א ע"ש . ובתוס' פסחים דף ק"ה ע"א למדו ממדרש . ובמגילה
דף כ"ג ע"א ה"ר ממדרש ועי' בהגר"ח לגדרים דף מ' ע"א ובספר צנין ליון סי' קע"ג . וגם
הרשב"א למד ממדרש כ"ד . ועי' ב"י באו"ח סי' רפ"ח שכ' מלאחי כתוב בשם הרשב"א דהא דא"ל
שיהא התענית ציוס ח' במי שמתיב תענית לתעניתו הוא דווקא במי שחש כחו עכ"ל . והוא צו"ת
הרשב"א ח"ג סי' רכ"ב והוא ע"פ מדרש משלי ע"ש . ועי' בתוס' פסחים מ' ב' ובבבבבב
י"ה ח' שבכמה דברים מניחים גמרא שלנו ועושין ע"פ ספרים חלונים :

ישראל דושוואויצקי ממאהליב .

ד"ה ואם הבטחתו ומעלה לך דברי הפר"ח
באו"ח סי' קכ"ח סי"ט עי' בבבבבבבב
ס"ק ל"ד :

פרשה ט

סי' ב **בורא** עולמות ומחריבן עד שברא את
אלו . להורות שלא יהא אדם
מתעקש לעמוד בדעתו הראשונה אלא כשטעה
יחזור בו אפילו כמה פעמים ויודה על האמת
וכן אמרי' בגיטין דף מ"ג ע"א חין אדם עומד על
ד"ה אלא ח"כ נכשל בה ובה מובן מה דאמר
להלן מלאתה שעה לא יפלא ממך כל דבר :

סי' ו' א"כ יגזור מיתה על הרשעים ואל יגזור
מיתה על הנדיקים אלא שלא יהו
הרשעים עושים תשובה של רמיות ושלא יהו
הרשעים חומרים כלום הנדיקים חיים אלא שהן
מסגלין מזות ומעש"ט חף אנו נסגל מזות
ומעש"ט נמלאת עשייה שלא לשמה . כעין
דאמרין בפסחים דף ח' ע"א מפני מה חין פירות
גיטוס בירושלים כו' וגמלו עלי' שלא לשמה
אצל לא דמי כלל דהתם עולים הם בלחו הכי
וטוב שיהי' לשמה אצל כאן מדבר ברשעים
שבחו הכי חין עושין הלך עובד ה' שיעשו שלא
לשמה דאמרין שם דף ג' ע"ב לעולם יעסוק אדם

בציר אביעזר

סי' יח **אמר** תמה אני על מן דקטל הדין חיות
אמר ההוא גברא אגא קטלית
יחי' תלה אפוי וחמא לההוא עשצא עבדא
כלילא לראשי' אמר מן קושטא את קטלית יחיה
ח"ל אין כו'. עי' מ"כ הפי' בשם רש"י וכוונתו
נ"ל דלא אמר אלא בדין הרגת אותו וכוונתו
מאחר שיש עמך אותו עשצא וההוא לא הביין
כוונתו. ולא קשה מה שהקשה המה"כ ולפי'
אפשר דלא גרים ח"ל אין. ועוד יש לפרש דח"ל
כמו שאינו מאמינו מן קושטא כו' וח"ל אין ח"ל
יכול את מרים כו' פי' בזה יחברר את האמר
אמת וכן נראה הפשט הפשוט :

שם וקרא עליו ואתן אדם תחתיו. וכן הוא
בברכות דף ס"ב ע"ב ומסיים שם אל
תקרי אדם אלא אדום דלא תקשה הא אמרינן
בב"מ דף קי"ד ע"א אתם קרויים אדם ואין אזה"ע
קרויים אדם ועי' בב"ק דף ל"ח ע"א הוס' ד"ה אלא :

סי' ט **ויבר** אלהים ביום השביעי ח"ר חנינא
משכני ר' ישמעאל ב"ר יוסי אלל
פונדק אחד וח"ל כאן התפלל אבא של שבת
בע"ש. עי' בברכות דף כ"ז :

סי' יג **א"ר** אבא ב"ו בשעה שהוא עושה
אסטאטיצה אינו נותן דוגטיצה
ובשעה שהוא נותן דוגטיצה אינו עושה אסטאטיצה
אבל הקב"ה עשה אסטאטיצה ונתן דוגטיצה
וישבות ויברך. פי' מלך לאחר שגלה במלחמה
נותן מחנות לכל אנשי החיל (מעגדליה) וכש"כ
לשרי הצבאות ונותן להם מנוחה אח"כ ועל מנוחה
אין שייך להעניק להם אבל הקב"ה עשה מנוחה
ועל המנוחה נתן מחנה שגאמר וישבות ביום
השביעי היינו אסטאטיצה פי' מנוחה ויברך
את יום השביעי היינו דוגטיצה פי' מחנה
כדאמרינן בברכו בזמן וכן כל מונותיו של אדם
קצובין לו כו' חוץ מהולאת שבת כדאיתא
בבב"א דף ט"ז ע"א ותבטל של שבת ריחו נודף
ועי' להלן פרשה י"א :

ברכת

חיים וכל מי שאינו מסוגל מלכות ומע"ט הרי
מ"ה. על כן גם מי שאינו מכיר טובת המלך
בע"כ יברכהו והמלך שהוא חפץ להטיב יטיב
לו עוד יותר וכן אמרו מחוך שלא לשמה בא
לשמה וכן להלן מחוך שמעניש מדה כנגד מדה
מכיר חטאו ושכ ורפא לו :

פרשה י

סי' א **חויז** מד"א שאין לו סיקוסים ואיזו זו
החורה שנה' ארוכה מארץ מדה
ורחבה מני ים. דכל הנבראים יש להן מדות הן
לטוב שכולל ללמוד מהם כדאמרינן עירובין דף
ק' ע"ב גזל מגמלה עריות מיונה דרך ארץ מתרגמול
וכן מדות הרעות שללמוד להתרחק מהם והחורה
יש בה הן מה שזוהי צבור מרע והן בעשה
טוב כלול בה כל המידות. והנה כל מה שיש
ביצירה יש בים חוץ מן החולדה וכחי' האויז
כל יושבי חלד ע"כ נקרא האורך הארץ והים
נקרא הרוחב וצחורה כלול יותר מאשר ללמוד
מצריות הארץ ומצריות הים לכך כתיב ארוכה
מארץ מדה ורחבה מני ים. דבר זה למדתי
מהגאון ר' אברהם שמואל ז"ל הגאבד"ק
איישישאק :

סי' ד **ר"פ** תני צנות שוח בשנה שני' של
שמיטה נוהג קדושת שביעית שלהן
לפי שעושות פירות לג' שנים ואותו היום עשו
פירות בן יומן אבל לע"ל הקב"ה מרפא אותה
מכה שנה' ומחץ מכחו ירפא כו'. ובשבת דף
ל' ע"ב עתידין חיליות שבה"י שיולאו בכל יום
לגלג עליו ואותו תלמיד והכחי' אין כל חדש
תחת השמש ולפי דברי המדרש כבר הי'
לפעולמים אלא שגם זה לא יקבל עיי"ש בפרש"י
ולכך אחי לי' אלף שיטתו בעולם גם עתה ומה
שלא הקפיד עליו כר' יוחנן בבב"א דף ע"ה ע"א
משום דכחן הקשה לפי דעתו מן הפסוק ומה
שלא הטיב לו ר"י בשעה שלגלג אלף דלגלג שלא
בפניו דח"ל הי' תיכף מקפיד עליו שמלגלג על
דברי חכמים :

כולה דהדבר נעשה ממילא בטבע ואין דעת
נוחה בזה אלא האמת כ"ל דאין זה מיוחס
למלאכה אל הבורא יחברך דאלו רק בריאה
ויצירה דמעשה בראשית מיוחסת למלאכה כעין
דאמרינן עירובין דף ק ע"ב היינו למדים גזל מגמלה
אף דהגמלה גזלת מבצל השדה אינה מחייבת
אללה לגזל ור"ע לטורוסרופוס דחה בקש :

סי' ח אבד יעקב שכחצו בו שמירת שבת
שנ' ויחן את פני העיר נכנס עם
דמדומי חמה וקבע תחומין מצעו"י ירש את
העולם שלא במדה שנא' והי' זרעך כעפר
הארץ ופרטת כו'. דבחר וקראת לשבת עונג
כתיב אז תחננוג על ה' והרכבתיך על צמתי
ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך וגו' עי' שבת
דף ק"ח ע"א ושם כתיב וכדחתו מעשות דרכיך
ואמרינן שם דף ק"ג ע"א שלא יהא הילוכך של שבת
כהלכך של חול ע"ש ואפשר דהוא דריש ל' על
תחומין. והע"ג דאמרינן בעירובין דף לו ע"א
קסבר ר' יוסי תחומין דרבנן וסחם ר"י הוא ר"י בן
חלפתא והכא בעל המאמר הוא ר' יוחנן בשם
ר' יוסי בן חלפתא וכן בשבת דף ק"א ע"א קאמר
ר' יוחנן בשם ר' יוסי סחם ס"ל דגם דרבנן
[ולפ"י יפלו דברי הגאון בעל תפארת ישראל (בפ"א)
דקידושין] מש"כ שם דלכן אמר יעקב "שמה קברו
את יצחק ואת רבקה אשתו ושמה קברתי את
לאה". ולפי המבואר ביו"ד סי' ר"מ ס"ב חסור
לקרוא לאביו בשמו לא בחייו ולא במוותו. ותיקן
משום די"ל דכבוד אב לאחר מיתה דרבנן ע"ש.
ועי' צ"ס הכתב והקבלה להגרי"ך מעקלענבורג
ובס' פרחי חייב פ' ויחי. ועי' היטב צ"מ
דף כב ע"ב ח"ל רב אחא ברי' דרבא לרב אשי וכי
מאחר דאחוזב רבא ודו"ק. י. ד. מ.]
קיים יעקב והא דלא בעי בשבת דף ק"ג ע"א
לאוקמי האי מעשות דרכיך תחומין אפשר דבעי
לפרש גם חליצת דר' עקיבא דס"ל תחומין
דאורייתא ושם בפסוק לא חשיב מידי דאורייתא
ע"ש. אבל ר' יוסי דס"ל תחומין דרבנן שפיר יש
לפרש חליצת תחומין. אבל קשה דר' יוחנן קאמר
הכא דאברהם לא קיים תחומין כ"א יעקב ולקמן
פ'

"פרשה יא"

סי' א ברכת ה' היא תעשיר זו השבת.
עי' בשבת דף ק"ט ע"א עשירים
שבחוץ לארץ כמה הם זוכין בשכר שמכבדים את
השבת וכן להלן סי' ג :

סי' ב מפני מה מצרכין על האור במו"ש
כו' אף מולאי יוהכ"פ מצרכין
עליו מפני ששבת האור כל אותו היום. ודווקא
על אור ששבת אבל אור היולא מן העלים ואבנים
אין מצרכין עליו פסחים דף נד ע"א ועי' בשו"ע
או"ח סי' תרכ"ד :

סי' ד מהיכן זכית לכל הכבוד הזה ח"ל טבח
הייתי וכל בהמה יפה שהייתי
רוחה כל ימות השבת הייתי מפרישה לשבת
ואמרתיו לו לא על מגן זכית. עי' שבת דף
ק"ט ע"א ובמג"א סי' ר"ג ש' מזה משמע שיש
לעשות כשנאמר ביה דף טז ע"א ולפענ"ד כיון
שקצב ה' ושוחט בהמות לכל בני העיר אין
שייך לומר ע"ז ברוך ה' יום יום והלל עשה כן
לעלמנו ומשום שכל מעשיו היו לשם שמים ה'י
גם חלילת חול לו למלוא כמו שכחצו שם סי'
רל"א וסיים שם ומוי שנהג בן עובד את בוראו
תמיד. וכן במדרש הלל כשה' הולך לאכול אמר
כדי לגמול חוב לעלובא אכסנאוי דבגו ביהאי
כמש"כ גומל נפשו איש חסד וזהו מה שג"ל ועי'
במג"א מה שמביא שם בשם חו"י :

סי' ו חזר אלל ר"ע ח"ל אם כדבריק אל ישיב
בה רוחות [בשבת] אל ירד בה
בשמים אל יאמיה בה עשכ כו' אמרול לך משל
לשנים שהיו דרין בחצר אחת אם אינן זה נותן
עירוב זה נוחן עירוב שמא מותרין לטלטל
בחצר. אבל אם ה' אחד דר בחצר הרי הוא מותר
בכל החצר כולה אף כאלו הקצ"ה לפי שאין
רשות אחרת עמו וכל העולם כולו שלו מותר.
לא ידעתי איך יתורץ הקושיא אל ירד בה
בשמים אל יאמיה בה עשכ דזה חסור אף בחצר
של יחיד. ויש מתירין בזה דאמרינן שבת דף יח
ע"א פותחין מים לגינה ומתמלאת והולכת כל השבת

בציר אביעזר

כ' עושה שלום בין העליונים לתחתונים שלא יהי' קנאה ביניהם כדלעיל :

ס' ט **העוה"ז** נברא זה"א כו' והעוה"ב נברא ביו"ד . ונראה דהוא משום דיו"ד משפיע וה"א מקבלת ולכן חיש ואשה שכינה ביניהם בחיש היו"ד ובאשה ה"א כדליתא במס' סוטה דף י"ז ע"א ובפרש"י וכן עוה"ב ועוה"ז וצ"פ פנחס מבואר שם יותר :

ס' יא **מה** הגשם חט"פ שירידתו מן השמים חין ברייתו חלל מן הארץ . עיין להלן פ' י"ג ס' י' וס"ל כדעת ר' אליעזר וריש לקיש דשם :

פרשה יג

ס"ב **וכר** תפלתן של בריות חונה חלל על הארץ כו' כל תפלתן של ישראל חונה חלל על צהמ"ק מרי יחבני בית מקדשא . וציהמ"ק נקרא חרץ כדכתיב ומחיק הארץ :

ס"ג **ומהיבן** הארץ שותה ר"ח לומר ממניי חוקיינוס דכתיב ואז יעלה מן הארץ כו' ר"י לומר מן העליונים כו' והעגנים מתגברים מן הארץ ועד הרקיע ומקבלין אותן כמפי העוד . בזה תירץ דלח חקשה מפסוק דילף ר"ח ואז יעלה מן הארץ והכי ליתא בתענית דף ט ע"ב ומה חני מקיים ואז יעלה מן הארץ ויהורץ גם צמה שכחוב לעיל סוף ס' ז' וחזר בו הקב"ה שלא חתא הארץ שותה חלל מלמעלה :

ס' י"א **אד** שהוא שובר אידן של בעלי שטרים . כדכתיב כי קרוב יום אידם עי' ע"ז דף ב' :

ס' טו **יערוף** כמטר לקחי שברו בריות את ערפן מיד מטר יורד . הוא כדאמרין תענית דף ז' ב' חין הגשמים נעלים חלל בשביל עזי פנים שצדור וכן כתיב ויהי צימי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ ואמר"י צ"ב דף טו ע"ב דור ששופט את שופטיו :

ס' יז **יתברך** יתרומוס יתגדל שמך על כל טפה וטפה שאתה מוריד לנו

פ' ס"ד ס' ד' קאמר ר"י בשם ר' יוחנן דחפ"י ע"ה ה' אברהם יודע וכ' שם הגאון ר' זלמן זל"ל עיחבי תחומין ודריש מעקב אשר שמע אברהם בקולי ע"ש . מיהו כחן לא קאמר דלח קיים חלל שאין כתיב בו שמירת שבת ודומה לזה מלינו ברשות דף כח ע"א חמר ר"י למדנו ברכת התורה לאחר' מן צהמ"ז מקו"ח ומה מזון שאין טעון לפניו פרש"י כלומר שלא מלינו לו מקרא מפורש לברך לפניו ע"ש :

פרשה יב

ס"א **אחרי** מלך צ"ו ח' חתה יכול לעמוד אחרי ממנ"ה הקב"ה חתה יכול לעמוד . ע"ד דאמרין שבת דף יא ע"א חלמלי הוי כל הימים דיו ואגמים כו' חין יכולים לכתוב הללה של רשות שגא' ולב מלכים חין חקר :

ס' ה **ורבנן** אמרי צמ"ש טיטל זיוו ממנו וטרדו מג"ע הה"ד ויגרש חת האדם וכתיב משנה פניו ותשלחו . לכאורה יש להבין מאי רח"י מכלל צמנו"ש נטרד מג"ע . ונראה דהוא ע"ד דאמרין ביה דף טז ע"א שבת וינפש כיון ששבת וי אברהם נפש הגשמה יתרה שהיתה לו בשבת ולעיל פ"א ס' ב' ויצרך חללים חת יום השביעי ברכו באור פניו של אדם חינו דומה אור פניו של אדם כל ימות השבת כמו שהוא דומה בשבת וזה דדרש כחן משנה פניו דהיינו צמנו"ש אז ותשלחו מג"ע :

ס' ו **מטר** יש לו חולדות שגא' היש למטר חב . פ"י משמע חב חין לו חבל חולדות יש לו :

ס"ס ז **המישר** ופחד עמו עושה שלום במדומיו המשל זה גבריאל ופחד זה מיכאל . גבריאל של חש ומיכאל של מים ואין המים מכבין האש ואדרבא הם שלמים זה בזה כדכתיב בדיחל והנה אחד מן השמים בא לעזרי והוא מיכאל שצא לעזור להאיש לבוש הבדים שהוא גבריאל . ומדכתיב עושה שלום משמע שכלל זה ה' ביניהם קנאה וכמו

(שנא') וגשמתו אליו יאסוף בגופו כבר יגוע כל האדם. ג'ל דליל "אלולא וגשמתו אליו":

סי' יב ויהי האדם לנפש חי' ר' יהודה אומר מלמד שעשה לו עוקץ כחי' וחזר

ולקחו ממנו מפני כבודו. וזה כמ"ד זנב וחזר

ולקחו ממנו וברא את חוש עי' עירובין דף יח א'

וג"ל דזכו דאמר' במגילה דף יב ב' ותמאן המלכה

ושתי במתניתא תנא בא גבריאל ועשה לה זנב

ולבאורה הדבר זר אל השכל לקבל חלל דהפי'

הנכון הוא. דיניעל ממנה החן שניתן על חוש

וגעשה כמו הנזכ שחול אבר הצוי שבחיות

שלבך לקחו ממנו משה כבודו והיא הרגישה

בעצמה בזה ולכן ותמאן המלכה לבוא. ובברכות

דף סא א' ח' איתא למ"ד זנב מאי זכר ונקבה בראש

כדר' אבוי דר"א רמי כתיב זכר ונקבה בראש

וכתיב בללם אלהים עשה את האדם הא כיצד

בתחלה עלה במחשבה לבראת שנים ולבסוף לא

נברא אלא אחד. ויש להבין איך מתרץ בזה הא

דכתיב זכר ונקבה בראש כיון דלא הי' בפועל

אלא במחשבה. וגרסה דפפשמא יש לפרש דכלל

בריאח מין האדם הי' זכר ונקבה וסדר הבריאה

בללם אלהים עשה את האדם ואח"כ ברא ממנו

חוש וכך פי' הרשב"ע. ואפשר דכן כוונת ר'

אביו. אלא דהסביר הענין בעומק חכמתו דניחוי

אין דאדם הבונה בנין ומניח קורה ראשונה

וגשאל לו מה מעשיך ישיב אני עושה בנין דכן

דרך בונה בנין. אבל אם זה בא בקורתו ומניחה

במקום המזדמן לו ואח"כ ממלך ומניח אלה

קורה שני' ושלישית ועושה בנין אז לא נוכל

לומר בשעה שהניח קורה הראשונה שעשה בנין

כיון שלא היתה כוונתו לעשות בנין. וז"ל כוונת

ר' אביו דאם נאמר בשעה שעשה אדם לא

היתה כוונתו אלא שיהי' יחידי ואח"כ ממלך

ואמר לא טוב היות האדם לבדו ועשה ממנו

חוש אז לא שייך לומר בתחילה ז"ל בראש דלא

ברא אלא הזכר והיינו דאמר הא כיצד בתחלה

עלה במחשבה לברוא שנים דשעשה שעשה את

האדם הי' בדעתו שיהיו שנים אלא דסדר הבריאה

הי' כך:

פרשה

לנו שממנו אתה זן אלו מאלו. דברכה זו נחקקה
למאן דלית לי' ארעא דמאן דלית לי' ארעא
מזכר הטוב והמטיב כדאמר' ברכות דף נט
ב' אלא שממנו אתה זן אלו מאלו ולא חקקה השתא
מהא דתנינן:

במת"ב סי' ט"ז בדר"ה שברו כו' ודריש יערוף
לשון עורף עכ"ל גרסה

דהוא כמו ישר כדכתיב וכל תבואתו חרש

(איוב ל"ח) וכן דבש והדבש ב"ק דף לו ע"ב ועי'

שבת דף נג ב' תוס' ד"ה שקושרין:

סי' יט אר"א ב"ס אין הארץ שותה אלא לפי
חסומה. ובתענית דף כה ע"ב

תניא רשב"א אומר אין לך טפה מלמעלה שאין

תהום יולא לקרואו ג' טפחים ואמר שמואל

נהרא מביפי' מתברך ע"ש ועי' נדרים דף

מ' ע"א:

פרשה יד

סי' ה' שבן אומר איוב הלא כחלב תתיכני
התכתיני אכ"כ אלא תתיכני כו'.

ובב"ב דף עז ע"א כלה ענן וילך כן ירד שאול לא

יעלה אמר רבא מבאן שכפר איוב בתח"מ

וכאן דרש כל המאמר של איוב על תחיית המתים

ופסוק כלה ענן וגומר י"ל ע"ד דרש זה שאין

זה כפירה בתח"מ דענן שכלה חינו רק פירוד

דביקותו אבל מאלא בעולם וכבר ביאר יפה

בזה החכם החוכן בס' חכמת הנפש:

סי' ח' ומה אם זה שעשוי בנפיתו של ב"ו
יש לו תקנה בנפיתו של הקב"ה

עאכ"כ. עי' בפרשת דרכים סוף דרך

ארוכה:

סי' יא' ה' שמות נקראו לה נפש רוח נשמה
יחידה חו'. עי' הפירוש ע"ז בס'

נפש החיים שער א':

שם ריב"נ אמר אם ישים אלהים לבו על

האדם הזה רוחו כבר הי' בידו

פרשה זו

סי' ב ה"ה"ד אהן במדבר ארז שיטה כו' עד אלמוגים אלוס . עי' ז"צ דף פ' סוף ע"ב : סי' ח ר"ג אמר המוציא לחם מן הארץ . עי' היעבז ברכות דף לח ח' ודו"ק :

פרשה זו

סי' ד ה"ה"א הכולך קדמת אשור ועדיין לא עמד אשור אלא מגיד מראשית אחרית .

עי' כתובות דף י' ב' ובתוס' שם :

סי' ה ר"ב אמר פרת ארזינגטין של נהרות . עי' בנדרים דף מ' ע"א וע"ב ברין ד"ה ולענין הלכה ועי' בבבבבות דף נה ב' למה נקרא שמו פרת שמימיו פרין ורבין ודו"ק דלא תקשה מכאן דרב אדרב . ועי' בבבבבות דף נה ב' ע"ש : שם **הדבב** לשחון וישחון לך . עי' פרש"י ריש דברים :

שם **שמואל** אמר עד מקום שהנהר מהלך שם היא ח"י ואי זו זו תרבקה . עי' בקידושין דף עא ב' לעיל בפרת עד היכא רב אמר עד אקרא דחולבקה ע"ש :

סי' ו פרת שמימיו פרין ורבין פרת שמפרה והולך עד שכלה במגריפה . עי' מה שכתבתי בסי' ה' . ונראה דזו דאמרינן בסוכה דף נה ב' והא חזין דכרינן פורתא וקא נבעי מיא אמר רב משרשיא הכוא מסולמא דפרת ע"ש בפרש"י וזהו שמפרה והולך עד שכלה בגריפה היינו דמכרינן במגריפה אחת ואחו מיא שפרת מפרה והולך למעלה עד שיש מקומות שבמגריפה אחת שטורין מטין עד למים דפרת ועי' מ"ב :

שם **אומרים** לאילני מאלל למה אין קולכם הולך ח"ל אלו צריכים פירותיו מעידין עלינו . אומרים לאילני סרק למה קולכם הולך ח"ל הלאי נשמע קולנו ונראה . וזהו פירוש הפסוק בקול הסירים תחת הסיר כן שחוק הכסיל דיותר האדם מן הבכמה אין

זהו הכמה כדכתיב והכמה מאין תמצא אצל הכסיל שאין בו חמה יחרונו מן הבכמה הוא השחוק שהבכמה אינה יכולה לשחוק לכן הכסיל שחוק תמיד להראות שגם לו יש יחרון מן הבכמה . וכן העצים ראויים להוציא פירות וגם עומדים להיסק אצל הקוצים שאין ראויים להוציא פירות לכך כשמדליקין אותן משמישים קולם להראות לכל שגם הם מן העצים וכך מלאתי בכתבי הגר"א זל"ל :

במ' **אבל** תאכל כו' רמז לו על אבר מן החי . פ"י רמז לו שעתיד שיצאו על אבר מן החי עי' מחנות כהונה :

פרשה יז

סי' א תנינן בעשרה מאמרות נצרה העולם ואלו הן בראשית ורוח אלהים מרחפת כו' . ע"ד דאמרי' לעיל סוף פ"א סי' כ"א אליבא דכ"ה והארץ הייתה כזר הייתה ופירשנו שם דלפ"ז קאי בראשית צרה גם על חבו וצרו וחשך ורוח וגו' והמדרש הזה תפיס סוף הדבר וזה אשר הפילוסופים קורין אותו כח ההיולי עי' לעיל סי' י"ב וסי' ז' ומש"כ שם . וכן זה נצרה במאמר בראשית שאמר הקב"ה דהיינו בשביל התורה ובשביל ישראל שנקראו ראשית וזהו התנאי שהתנה הקב"ה במעשה בראשית שאם לא יקבלו ישראל את התורה יבעל המאמר שנצרה ממנו וכיון שנפל היסוד יפול הבנין . ובמגילה דף כא ב' אמרי' בראשית נמי מאמר הוא שגא' בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל נבאם ולבאורה הי' צריך לכחצו במאמר ה' אלא משום שיש בזה דבור קשה והנאי יש בדבר ובוזה נצרה כל נבאם שנכללו בכח ההיולי . ובאבות פ' בעשרה מאמרות אמר והלא במאמר אחד יכול להצרות אלא להפרע מן הרשעים . ומקשים ובי קך הדין והלא אין הקב"ה צא בערוניא עם צריותיו וי"ל דזה עובד היא גם לרשעים דדרך לעשות חלון מששה או שמונה חתיכות דאם ישצר לא ישצר אלא חתיכה אחת דאם יעשו מחתיכה אחת אז אם ישצר

לכם והלדיקים היושבין במתיבתא דרקיע לומדים את התורה ע"פ פשטי אנושי וגם לפי הקבלה משפט חלקית אשר למעלה משכל אנושי בעממי המלות וזאת קוראים הקב"ה אומר בזה וחכמה של מעלה כי ה' יתן חכמה. והבן הדברים :

ס"ם יב **הלכה** זאת ונשאת לרשע אחד ועשתה אותו לדיק. ומה שאמרו בע"ז דף לט א' נשאת לחבר כו' נשאת למוכס כו' ההם צביטניות :

פרשה יח

ס"ה ה **בן** נח שבא על אשתו שלא כדרכה חייב מיתה. וחט"ג דלישראל מותר לב"ג הוא דאסור שהוא בכלל גילוי ערויות ועי' לקמן פס"ג ס"ו ר"ל אמר זה מתיר לווי של זה וזה מתיר לווי של זה ועי' שם במת"כ ועי' נדרים דף כ' ב' והשל"ס בשם גדולי ישראל המומיר בזה למאד אפי' לישראל :

פרשה יט

ס"א א **ע"י** שאדם מרבה עליו חכמה הוא מרבה עליו כעס. וכן ברכות דף לא ב' זרע אנשים זרע המובלע בין אנשים לא חכים כו' ע"ש בפרש"י :

שם **אמר** שלמה כו' וע"י שהוספתי עלי דעת הוספתי עלי מכאוב. וכן דרשו חז"ל אדם ובהמה תושיע ה' אלו בני אדם שערומים בדעת ומשימים עצמם בבהמה. חולין דף ה' ב' : ס"ג ג **והיבן** ה' אדם באתה שעה כו' נחטק בדרך ארץ וישן לו. קל"ה קשה מנגילה דף י"ג ב' בנתן ותרש אמרו מיום שבאת זו לא ראינו שינה צביטניות ע"ש בפרש"י וזאת במת"כ וגרסה שהי' ישן הרבה ביום :

ס"ה ח **רבנן** אמרי התחילה מיללת עליו בקולה. עי' לקמן פ"ב ס"ו יט :

ס"ה יג **עמר** משה ואהרונה מלמעלה למטה. וזהו פ' הכתוב ויקרא שם המקום ההוא

ישבר יח' ההפסד רב מאד וכן אם ה' במאמר אחד בורא חותן ג"כ יח' כזה. ושם לב לדברים האלה :

ס"ה ה **ואני** מה שמי ח"ל כך נאה להקראות אדני שאתה אדון לכל בריותיך. עיי' ברכות דף ז' ב' עד שבא אברהם וקראו אדון ועי' בס' ארצות החיים בחר"י ס"ק ב' שמתרן לזה בטוב טעם :

במת"כ לס"ג ג' ומבשרך זו אשתו כד"א והיו לבשר אחד עכ"ל. ועי' ביו"ד רס"י רמ"ז דמביאין ראי' מכאן שמלוא לזון אשתו המגורשת שכן עשה ריה"ג שפירנס אשתו המגורשת. ויש להשיב דהכא בת אחותה היתה ומבשרך כד"א חך עצמי ובשרי אחת והי' בן אחותו ואי משום דזן גם את בעלה עמה הוא בודאי מקרי בשר אחד באשר הוא אשתו אבל מגורשת אין ראי' שנקרחת בשרך ומחמת שהיא בת אחותו גם הוא מקרי קרוב דפסול לו לעדות כמבואר בחו"מ ס"ו ל"ג ס"ג ובסמ"ע שם סק"ח אבל משום קורבה זו אין ראי' שנקרחת בשרך. וקל"ה יש סמך דמגורשת מיקריא עדיין בשרך מהא דאם מתה אשתו מותר באחותה ואחות גרושה אסורה דבר תורה כמבואר בזה"ע ס"ו ט"ו סכ"ו. אמנם י"ל דהמדרש מיייתי לה להך בכמה דוכתי ושם אינו מזכיר שהיתה בת אחותו ש"מ דס"ל דלא משום קורבה זן אותה אלא משום דמלוא לזון גרושתו ואפי' שפיר בראיה של הפוסקים והדין דין חמת ועי' להלן פל"ג ס"ג :

ס"ה ז **נובלת** חכמה של מעלה תורה. בב"מ דף פו א' ספק הקב"ה אומר טהור וכולו מתיבתא דרקיע אמרי עמא פרש"י עמא לפי מה שכתוב בחזרה וענין פלוגתא עם הקב"ה בדיון הוא קשה מאד להתקבל אל הדעת ושם דף נט ב' נלחוני בני ע"ש בחוס' שכ' דהב"ק לא יאז אלא לכבודו. והנה כאן פסק הרמב"ם להלכה שהוא טמא וע"ש בכס"מ. ונ"ל לפי מה שידוע מספרים שאברהם ידע את התורה לפי סדרי המרכבה ועולם העליון ותיקונים הגריכים

בית

בציר אביעזר

ועושין אותן לצורין לצורין עד אשר יוליכו אותם מחוץ לעיר והנה עובד גדולה להולכים בעינים פקודות בחולות יבואו לביתם נקיים שלא יטנפו מדרך קף רגלם אבל אותם ההולכים בחשך ולא יביטו על דרכם ילכו אחרות עקלקלות יטבעו בצוק רגליהם בציצורי הרפש יטנפו בצדיהם יתבעו שלמותיהם עד לאריהם וכשירחלו יזכו וירבו להם צורית גם אז לא ינקו מכתניהם ולהם טוב ה' בתחלה. וקל להבין הגמלה :

פרשה ב

ס"ג ארא קפץ עליו ופסק לו את דינו. עי' סנהדרין דף כ"ט ח' בתוס' ד"ה דברי הרב :

ס"ה חוין מב' שמשמטין אחר אחר כנגד אחר גמל וכלב ובצמורות דף ח' ח' תנא גמל אחר כנגד אחר וכלב לא חשיב וקשה מאד לחלוק בדבר המליאות ונראה דכלב מלמד אלדודי :

ס"ו מגיד שידון [הגמל] בסנהדרין שלימה [של ע"ה]. וחט"ג דסגי בכ"ג דדינו ה' משום שבחת תקלה על ידו כמו ואת הבהמה תהרגו דדינה בכ"ג כדל' ברי' סנהדרין ועי' בתוס' שם דף כ"ט ח'. מ"מ כאן כיון שה' לו לטעון ואפשר דה' שלא מן הדין עונשו דלא דמי לואת הבהמה תהרגו כיון שלא עשה מעשה וידון כדליתא שם דף מ"ו ח' ב"ד מכין ועושין שלא מה"ת כדי לעשות סייג לתורה לכן החמיר דינו ודנו בע"ה ול"ע :

שם ר' הושעיא כו' אררו בלרעת. דבא על לשון הרע כמו מרים על שדברה באחי' וכן משה שנאמר בו השב ידך אל חיקך וכמו שדרשו חז"ל :

ס"ז מעוררם לא נזקק הקב"ה להשיח עם אשה כו' כמה כרובורין כרבר כשביל להשיח עמה ויאמר לא כי לחקת. והא' דלא ניתא כפשוטו שאברהם אמר לא כי לחקת לפי שלא נזכר תחלה מאמר אברהם ואע"פ שאברהם אמר לה תחלה מאמר ה' משפט לה"ק

הוא ה' יראה אשר יאמר היום בזה ה' יראה. הגר"א. וזהו שאמרו חז"ל בריש תגיגה כדרך שבא לראות כך בא ליראות כך שמעתי. אבל בסנהדרין דף ד' ב' איתא דדרש זה הוא משום מקרא ומסורת אם לא שנאמר דהרשות נתונה לפרש דברי התנא דלא כפי' הגמרא כמש"כ התו"ט בזמיר פ"ה מ"ה ד"ה וב"ה ועי' בצרכות פ"ז מ"ג בביאור הגר"א :

ס"י י"ה והמה כאלם עברו ברית המה כאלה"ר מה אדה"ר הכנסתיו להוד ג"ע וליתיו ועבר על לווי ודנתי אותו בשילוחין ובירושין וקוננתי עליו איכה כו' שנאמר ויקרא ה' אליהם לאדם ויאמר לו איכה כתיב אף בניו כו'. והענין הוא כי האדם בראו אלהים שיה' כולו טוב והרע אשר לעומתו ה' דבר שחזן ממנו לכך כשבא הילר ה' דבר שחזן ממנו כמו שאמרו בא סם ורכב על הגחש והגחש הטיל בה זוחמא ונתערב הרע בטוב כדכתיב כי ילך לב האדם וגו' פי' בתוך לבו לכך אמר לו איכה ח' הטוב שכן וכן ישראל שלא הורישו את יושבי הארץ ונתערבו בהם ולמדו ממעשיהם עד כי קאה אותם הארץ הטובה וגדונו בשלוחין ובגירושין וזהו והמה כאלם עברו ברית. וא"ת ולמה הניח הקב"ה לחבל מעשיו הטובים וי"ל דרנן ה' ה' בצריחת האדם שיה' בעל בחירה כמש"כ הרמב"ם בה' תשובה וברא הטוב לבד והרע לבד וכשימשל ברע שלא יה' ניסת לו ה' טוב מאד אבל אם לא ישמור את עצמו יטבע בהרע עד אשר יתעצבוהו שמלותיו. וכן אדם הראשון כיון שניסת אמרו מין ה' כופר בעיקר ה' כיון שהוטבע ברע שכלו רע. אבל מאחר שנתערב הרע בטוב והטוב נתערב ברע אז אם גם יחטא לא יה' נחשב כל כך ויהי' לו חקנה בתשובה קלה להחכים מרעה לבו. אבל אדה"ר אף שלאח"כ חסיד גדול ה' וישב בתענית ק"ל שנה לא ה' יכול לחקן את אשר עיית עי' עירובין דף י"ה ב' ובמד"ר לקמן ס"י כ"ב ח'. ונשאתי משל על זה ככלות ימות הגשמים גורפים הרפש וטיט חולות בכרכים

ס' ה' ויאמר למך לגשו כו'. עי' היטב
 בדברי המדרש ונ"ל ביאור
 הענין ע"ד הפשט כי התורה בזה להורות לנו
 שדע דרך כלל ענין חטא של דור המצול
 והתנהגותם בהשתתח הנדודות וראש לכולם הגאולה
 שהיא אצ הטומאה להולדות המדות הרעות כי
 אותן שליינס התורה הם היו מליינים שדור
 ופרנסיו והדור לפי הפרנס. והשלשה דברים
 שבהם יוכל אדם להתהלל שע"ז הזהיר הנביא
 אל יתהלל החכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור
 בגבורתו ואל יתהלל עשיר בעשרו ושלשה אלה
 נמאלו בבית למך שהי' פרנס הדור בני יבל הי'
 אבי יושב אהל ומקנה שמעשרות את בעליהן
 כדפירש"י בפ' עקב. יוצל הוא הי' אבי כל חופש
 כנור ועוגב וזה חכמת המוזיקא שבה יתענג
 האדם יותר מכל החכמות. ותוכל קין הוא הי'
 אבי כל לוטש חורש נחושת וברזל זה גבורה וע"כ
 למך נחשאה בעשרו חכמתו וגבורתו ויעוז בזהו
 להתהלל בגאולה ובזו ויאמר למך לגשו עדה וללה
 שמען קולי ראוים אתן לשמוע בקולי רק בעבור
 שאתן נשי למך לכך האזנה אמרתי ותדעו למה
 יש לירא ממני כל כך כי איש הוא אדם גדול
 הרגתי פי' יכול אני להרוג צלע אחת דהיא
 מכת חרב המולאה דם וילד אני הורג לחבורתי
 אף שלא אכה אלא כדי לעשות חבורה דהיינו
 נלרר הדם אע"פ שלא ילא ואם תאמרו בזה זה
 תפאר בכחי וגבורתי שאוכל להרוג הלא יש
 לירא מהקב"ה שינקום ע"ז לזה אמר כי שבעתים
 יוקם קין ולמך שהוא עריך יותר מקין וכו' :

פרשה בר

ס' ב' ומניין אף בחללו של עולם ת"ל
 ותשת עלי כפך. פי' דחללו
 של עולם עד לשמים וכתיב ושמים בזרת
 חכן עי' עירובין דף כ"א ח'. ע"ד השמים כסאי
 והארץ הדוס רגלי ולכך כתיב מי מדד בשעלו
 מים. והבן :
 שם עד שדה"ר מוטל גולם כו' הראה לו
 דור דור ודורשו כו'. ע"ד דליתא
 בנדה

לה"ק הוא היכא דכתיב ויאמר סתם הוא אותו
 שמזכר אמירתו תחילה כן כ"ל וכאן לא אפשר
 לומר ויאמר ה' הוא מלאך כמו להלן ועי' לקמן
 פנ"א ס"ג וה' המטיר זה גבריאל דהכא אלא
 אברהם לא קראו אפי' מלאכים אלא אנשים
 ועי' להלן פ' נ' ס' ג' :

שם עי' שם בן נח. עי' במת"כ. ונראה שלא
 הי' לפניו הגירסא בפנים המדרש בן
 נח כמו להלן פמ"ה ס"ס י"ד :

ספ"ו נוח לו לאדם לגדל לגיון ח' משל זיתים
 בגליל. עי' שבת דף מ"ז ח'. חוד"ה
 בגלילא שנו :

סב"ב א"ר חמי קשה היא הפרנסה כפלים
 כלירה. עי' שבת דף נ"ג ב' :

סב"ו עד שובך אל האדמה כו' ח"ל קומץ
 עפר של אדמה שנבראת ממנה לא
 גזולה צידך. שבראחיד ממנה ע"ד שחשומר
 מלוחי. ואם לאו גזולה היא :

פרשה כב

ס' כ"ב לב' אחליטין שהיו עומדין כו'
 ולא ראה המלך לפרשן
 נחמזק ח' על חצירו והרגו כו' כך קול דמי אחיד
 כו'. וכן חנן בלכות הכל לפיו והרשות נתונה.
 וכאן יש השארת הנפש :

סב"ו ויאמר לו ה' לכן כל הורג קין כו'
 אמר להן לכן אני לומר כל
 הורג קין יהרג. דרש כמו לכם :
 ס' כ"ו וישם ה' לקין אות כו' קרן הצמיח
 לו. י"ל ע"ד קרן אור פניו
 ומשו"ה ויראו מגשת כו' :

ס' כ"ח ב"ה הוא כחה של השוזה. ואני לא
 הייתי יודע מיד עמד אדה"ר
 ואמר מזמור שיר ליום השבת. דקשה הא מלך
 שמחל על כבודו אין כבודו מחול קידושין דף ל"ב ב'.
 ועיין לעיל פ"ח ס"ו חזר אלא ר"ע כו' ומשום
 דכל העולם שלו נחייש הקושיא דשבת וזה
 הבין מכתה של השוזה. ודו"ק היטב.
 ועי' מה"כ :

ומתחילה היתה נקראת שלם קראה חברה יראה
ואח"כ נקראת ירושלים ועי' פ' נ"ז :

ס"ז ררוב על פני האדמה שהיו שופכים את
זרעם על העצים ועל האבנים .
ודייק מדכתיב על האדמה . רש"י והביאו המת"כ
והא דנקט על העצים ועל האבנים ע"ש
הנחמנים באלים ותחת כל עץ רענן שוחטו הילדים
בחגוי הסלע אל תקרי שוחטו חלא שוחטו
מדה דף י"ד ב' :

ס"ז ר"ש צ"ר חמי ילדה אשתו נקבה כו' עי'
היטב בדברי המדרש . ועי' צ"ב
דף ט"ז ב' ושם איתא כהאי עובדא דהכא ושם
ר"ש בר רבי וכן נראה דיש לגרוס כאן . ושם
איתא דרבי ח"ל רבי' בזה לעולם ח"ל ב"ק
תחומין של הכל נחמד חבין ועי' בשמות
חליהו מ"כ ע"ז . ועי' יצמות דף ס"ב ב' בני
צנים הרי הם כצנים סבר חבין למימר ברתא
לברא לא ח"ל לשבת יצרה כתיב והא ח"כא .
ומיושב שפיר בדברי הגר"א הג"ל ועי' בכחוצות
דף ק"ח ב' מאי בשביל שאני זכר הפסדתי אמר
חבין כו' ח"ל רבא כו' ע"ש וחבין ודו"ק היטב :

ס"ח כל פרעה שאינה מן הגדולים אינה פרעה .
וכן כתיב ויד השרים והסגנים היתה
במעל הזה ראשונה עזרא ט' ב' :
ס"י כל אותו הלילה ה' לוט מבקש רחמים
על הסדומיים והיו מקבלין מידו כיון
שא"ל הו"אם חלינו ונדעה חוהם לתשמיש ח"ל
כו' מכאן וחילך חין לך ללמד עליהם סניגוריא .
כ"ל דהוא ע"ד דאמרין גיטין דף מ"ז ח' והא
קחזין דאכיל נבילות חומר להיחבון הוא דאכיל
ח"ל והא זמנין דאיכא היתרא ואיסורא קמי'
ושבין החירא ואכיל איסורא כו' וגבי משכב
זכור כתיב תועבה ואי' בנדרים דף נ"א ח'
הועה חתה בזה פרש"י שמינה אשתו של היתר
וחפס זו של איסור ח"ל הוה כמו להכעיס ואין
עוד ללמוד זכות כהך דגיטין דהשיב לו רב
הנא זיל לא שבקי לי דלישרי לך :

ס"י אי י"ב איך לך שהוא מתחייב בחדש הזה
אלא אדם כיוצא בו . וכן יהא
שהב

בזה דף ל' ב' כשהחיות במעי אמו נר דנוק
על ראשו ומציט מסוף העולם עד סופו ובזכרת
חלקי נשמה כו' חתה ברתא חתה יצרת ואח"כ
חתה נפחה ב' ע"ש צל"ח לברכות דף ס' ב' :
ס"ד כי רוח מלפני יעטוף כו' כו' לעולם חין
מלך המשיח בזה עד שיבראו כל
הנשמות שעלו במחשבה להבראות . נראה דדריש
כי רוח מלפני זה רוחו של משיח כמו רוח אפינו
משיח ה' . יעטוף כמו והעטופים ללבוש . פי' יאחר
בשביל נשמות שאני עשיתי ולעיל פ"ב ס"ה ורוח
אלהים מרחפת על פני המים זה רוח של
משיח היאך מד"א ונחה עלינו רוח ה' ועי' ע"ז
דף ה' ח' רש"י ד"ה כי :

פרשה כה

ס"א ויתהלך חנוך את האלהים כו'
חיו נכתב בחוך טימוסן
של נדיקים חלא בחוך טימוסן של רשעים כו' .
עי' חולין דף ס' ח' חוס' ד"ה שר העולם אמרו
דחנוך זה מטטרון וביוולד לש"ת תקיף מטטרון
שנחפך לחש מבשר וכ"ה בם' הישר לר"ת
והמה מדרשים חלוקים :

ס"ב לשם קרבנו נקרא שגא' וירח ה' את
ריח הניחוח . וזהו נח על שם
הניחוח שהוא נחת רוח לפני הקב"ה כפרש"י
בפרשה ויקרא ועי' מה"כ והוא ביאור הענין
ולא המלה :

פרשה כו

ס"ג א"ר חנינא חין מיתה לע"ל חלא
בעכו"ס צלצד . עי' סנהדרין
דף ז"א ב' :

ס"ד וישנבנה ב"ה בחמומו [של שם] .
שנאמר ומלכי לך מלך
שלם והוא שם ושלם הוא ירושלים ועי' מה"כ
וכמו שכתבתי דוישכן בזהלי שם מידרש על
שלמה שעתיד ללאת מזרעו של שם והיינו הק

בציר אביעזר

יא

שהנה בית אחאז נעשה כיון שגם הוא לא הלך
בדרכי ה' כדכתיב ופקדתי דמי בית אחאז על
בית יהוא :
ס"ם יח **זח** חנני שם שנאמר להלן מחלוקת
אף חנני השם שנאמר כאן
מחלוקת דמחלוקת שאינה מאנשי השם אינה
מחלוקת כי העולם לא יחשו עליהן ועל
דבריהם וצמחיה יתקע חבל מחלוקת שהיא
מאנשי השם רבים משגיחים עליהם ומקבלים
דבריהם ואם היא עד אחרון תאכל :

פרשה כז

פרשה כח

ס"א **א"ב** למה נמלט חלל בצור כפך. פי'
שהי' נזכר מן הגזל ומן החמס
שע"ז נעשו דור המבול ועי' מת"כ :

סדר נח פרשה ל

ס"א **כתיב** בית רשעים ישמד ואהל ישרים
יפריח. רשעים חושבים כי עיקר
קיומם זה העולם הזה לכך כתיב בהם בית
כדלמנרי' פסחים דף פ"ח א' חלל כיצקב שקראו
בית שזה בית השלישי שיבנה ב"ב ולדיקים
חושבים זה העולם לאוהל חרעי לכך כתיב
ואוהל ישרים :

ס"י ג' **כ"מ** שנא' אלה פסל את הראשונים .
ובריש פ' וישב אלה תולדות
יעקב יוסף מידרש וז' בית עשו לקש וביה יעקב
אש וביה יוסף להבה נילוף יולא ששורף ומכלה
את הכל רש"י שם ופסל את הראשונים אלופי
עשו ובשבת דף י"ג ב' כ' החוס' ועל המדרש
קשה לר"י דאלה דברי הצריה קאי אמאי
שכתוב למעלה עכ"ל. וי"ל דלא קאמר הכא
חלל היכא דקאי על לבאז וכתוב ואלה הוא
מוסיף על הראשונים חבל שם לא קאי רק
חמה שכתוב למעלה ולא שייך להוסיף וליכא
למיטעי רק דשם קאמר הגמ' ואלו תנן הני
דלמחר

ח"ו **א"ר** ברכי' משל למלך שבנה פלטין ע"י
אדרכל ראה אזהרה ולא ערבה לו
על מיי יש לו להחכם לא על אדרכל כך ויתעלז
אל לבו. דריש אל לבו כמו על לבו כדלעיל פכ"ב
סכ"ב דוריש לוועקים אלי כמו עלי. ועי' לעיל
פ"ח ס"ג במוי' נמלך בלבו נמלך ונ"ל דלבו של
הקב"ה הוא התורה כדכתיב כונן שמים
בצבונה והלב מצין והתורה אומרת כי הביט
וצרר את עולמו וצרר את אדם שיהי' בעל
בחינה כדי שיהי' ראוי לינתן התורה על ידו
כמוס"כ הרמב"ם בהל' תשובה ולפי שהוא בעל
בחינה לכך חטא וזהו ויתעלז אל לבו :

פרשה כח

ס"ג **מהיבן** הקב"ה מליץ את האדם לע"ל
כו'. עי' במ' חסד לאברהם
שהאריך :

ס"ה **אותן** לא נשתייר מהם פליטה וחלו
נשתייר מהם חלל בזכות הדדיקים
כו' ח"ר ברכי' נעשה בשבט יהודה ובנימין מה
שלא נעשה בסדומיים כו'. עי' במ' פרשת
דרכים דרך דרכה דרוש ב' :

שם **ובאיהו** זכות הן עומדין בזכות גוי
אחד. שנא' ומי כעמך
ישראל גוי אחד בארץ. שאי אפשר בלא לדיק
אחד וזהו שמסיים המדרש בזכות לדיק אחד

בציר אביעזר

ונראה לי דעיקר טעמו כדאמר' בסנהדרין דף י"ט ב' שה' סובר דמלוה ופרוטא דעמו אמלוה אלא דאעפ"כ הי' חושש לסברת דוד דהא אמר' וה' עמו שהלכה כמותו בכל מקום וא"ל דואג דרשע הוא ואין לחוש לסברתו דסוד ה' ליראיו : וזה תוכן כוונת המדרש אלא דדיבר בדרך המליצה :

סי' ב **והקב"ה** אהב את בן אומותו שג' כי לדיק ה' לדיק אתהב כו'. זה אברהם כדכתיב למען אשר ילכו וגו' לעשות לדיק ומשפט וכתיב זרע אברהם אהבי כן כ"ל וכן להלן דורש ה' לדיק יצחק על אברהם וריב"ח דדורש להלן לדיק יצחק כ"ל דנה לדיק גמור ה' עיין לעיל פ"ל סי' :

סי' ג' **כך** הקב"ה מנסה את האדוקים שנא' ה' לדיק יצחק זה נח. הנסיון הי' שהטריח אותו בצנין התיבה והלא הרבה ימים והלאה לפניו. ויש במדרש טעם אחר אבל זה דעת חכם זה :

סי' ה' **מצינו** שעיקר הקב"ה שמים ושלש תיבות. כאן הוא שלש תיבות אשר לא היא ולהלן ב' תיבות אשר איננה :

סי' ו' **א"ל** אין מן עוריא רמיא הוא הא כתיב ויכסו כל ההרים הגבוהים. עי' לקמן פל"ג סי' ט ובמח"כ שם מה שמצינו בשם הרמב"ן :

שם **כפלה** הרמון רקתך מוצעד למחנה אפילו הריקין שבכס לוף תשובות כרמון. ובשלהי מס' חגיגה דריש מלאים מלאים כרמון וקשה דהבא קאמר דהריקין מלאים מלאות כרמון ושם דף י"ג ח' ירבה הגער בזקן אלו בנ"ח שמנוערין מן המלאות ירבהו בני שמנוול מלאות כרמון ומלאותי שהק' כן בטורי חבן. וי"ל דהבא קאמר כפלה הרמון היינו חלי רמון כמו פולח וזוקע בחרץ וכן יפלה כליותי ושם ממולא מלאות כרמון היינו רמון שלם. ושמעתי שיש ברמון תרי"ג גרעינים נגד תרי"ג מלאות דכל המקיים כל מלאות השייכים לו כאלו קיים כל התרי"ג מלאות וכן עם לבן גרתי ותרי"ג מלאות שגרתי כפרש"י

דאמרן ע"ז שייך להקשות מאלה דברי הבתים דקאי אמה שכתוב למעלה ולא כתיב ואלה ומה שהקשו על המדרש ולא הק' אהגמרא משום דבגמ' יש גורסין להפוך רק רש"י ור"ת גרסי כן מהמדרש דהבא וגם ע"ז י"ל דהתם אי קאי אלמעלה שייך ואלה משום דיש עוד י"ו דברים ור"ל וגם אלה הן מאותן הלכות ועוד דשם איכא למטעי לכך לא קתני אלה כמו שכתבתי (וחזיון כזה נראה בתוס' ברכות דף ב' ב' ד"ה א"כ ובחולין דף ה' ח' תוס' ד"ה עורבים. וכעין זה בתוס' יצמות דף קי"ח ח' ובב"ק דף ל"ה ב' תוס' ד"ה ממנוי ובתוס' ב"מ דף פ"ח ב' ד"ה עד שיפקסו וז"ל וי"ל דהתם ליכא למטעי. וכעין זה בתוס' ב"מ דף קי"ב ח' ע"ש) :

י. ד. מ.
סי' נה כשילא מן התיבה הכישו ארי ושברו בו ק"ו אף כי רשע וחוטא זה דור המבול. כי גם דור המבול לקו ע"י אריות שהיו רואים לשבור את התיבה והקיפוה אריות והרגו בהם כדליתא במדרש להלן פל"ב סי' ד ובס' הישר עה"ח :

פרשה לא

סי' ב' **צהר** תעשה לחבתי כו' ר"ח ב"כ אמר הלון ר' לוי אמר מרגלית. זה תליא בפלוגתא דר"י ור"נ לעיל פ"ל סי' דמ"ד הלון ס"ל כר"נ שהי' לדיק גמור ורשות לו לראות במפלתן של רשעים כמו אברהם וישקף על פני סדום ומ"ד מרגלית ס"ל כר"י דרק בדורותיו הי' לדיק ולא הי' לו רשות לראות במפלתן כדכתיב בלוט אל חביט אחריו. כן שמעתי בשם הגאון ר' יוסף ז"ל מסלוק :

פרשה לב

סי' א' **א"ל** דואג לשאול וכי יש אישות לדוד הלא מורד במלכות הי' וחשוב כמה. ר"ל דרשעים בחייהם קרויים מתיס. אבל קשה מאד שפ"ז יסמוך שאול להחיר אשת איש.

לגרושתו. ואע"ג דלעיל פ"ז ס"ג חיתא דריה"ג
פרנס גרושתו התם פרנסה ע"י אחרים :

שם בר חותן י"ג שנה שה' חושש ר' חת
שיניו לא הפילה עוברת בל"ו וכו'.
ובצ"מ דף פ"ה ח' חיתא לא אלטריך עלמא
למיטרא וכי הוה עקרא פוגלא ממיטרא הוה
קיימא בירא מלאה מיא וזה שנה' אכן חלייט
הוא נשא ובחבורתו ירפא לנו כי לדיק אחד
שקול כנגד כמה אלפים מיטראל וכן הכיח
שאמר הכני בדבר ה' והנה אותו ופלוט וטיפת
דס שיאל ממנו כיפר צעד כמה אלפים מיטראל
שה' להם ליפול ברמות גלעד וזהו כל העולם
ניזון בשביל חנינא בני [ובמה] בשביל וחנינא
בני די לו בקב חרובין מע"ס לע"ס והגאולה
שנחסר ממנו מחפרינסה כל העולם ע"י ס'
עין אליהו ברכות ספ"ב :

ס"ה יופתח נח הדא מסייע לההיא דח"ר
חבא ב"כ חלון. מיהו לא
חתותיב מזה מ"ד מרגליות דהוא ס"ל דהי'
חלון חלא שהיתה טעומה :

ס"ז עד יבשת המים מעל הארץ עתיד לדיק
ח' לעמוד וליבש חת העולם ואני
מלריכו להם ה"ד והעורבים מביאים לו לחם
ובשר כו'. יבשת אלויות תשבי. קן שמעתי
מהר"ר אברהם ממינסק הנקרא קאיידינאוור רבם :

ס"ח ובגוים ההם לא תרגיע ולא יהי' מנות
וגו' הא אלו מלאו מנות לא
היו חוזרים. וכן כתיב ואמרה אלכה ואשובה
אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה :

ס"ט א"ל לנח מוטב מר מזה ולא מתוק מתחת
ידיך. וכן בעירובין דף י"ח ב' יהיו
מזומתי מזורין כזית ומסורין בידך ולא יהיו
מתוקים כדבש ומסורים בידי ב"ו. והש"ך ביו"ד
ס' ל"ו סק"כ הביא ראיו' מזה דזיתים הוו
חריפים כמו לנח. ולכאורה אין זה ראיו' דמה
שאמרה מזורין כזית לאו אפירות קאמרה אלא
על חילין של זית קאמרה דהיינו העלין דזה
טרפה צפי' אלא דר"ל כיון דעלה מרורה כל כך
מסתמא

כפרש"י בחומש ואע"ג דאי אפשר שיעקב קיים
כל החר"ג מלות צבית לבן דהא הרבה מלות
חלויות בארץ שאינן נהוגות בחו"ל ומלות המלך
ומלות כהנים. ובחגיגה קראן פושעי ישראל לפי
שלין רולים לקיים כל מלות השייכים להם. ובשע"ת
לרבינו יונה קרו לי' מומר ואעפ"כ מלאים
בהרבה מלות :

שם הה"ד כל כלי יולר עליך לא יללח. יש
להבין מג"ל דקאי על ההדיוטים
והפשוטים י"ל ע"ד שכתוב באיכה בני ליון
היקרים המסולאים צפו איכה נחשבו לגבלי
חרש פי' דאמר' בסנהדרין דף נ"ב ב' למה ח"ח
דומה צפני עם הארץ בתחלה דומה לקיתון של זהב
כו' נהנה ממנו דומה לקיתון של חרש ואמר'
בסנהדרין דף כ"ג ח' נקיי הדעת שצירושלים לא
היו מסובין בסעודה אלא"כ יודעין מי מסב עמהן
שלא היו נהנים מסעודת ע"ה וזה שחמה המקונן
בני ליון היקרים המסולאים צפו איכה נחשבו
לגבלי חרש מעשי ידי יולר כיון שלא נהנו מן
ע"ה ובאין הפסוק קאי על עמי הארץ שהן
דומין למעשי ידי יולר ואומר כל כלי יולר עליך
לא יללח אף על כלי יולר שלך :

פרשה לג

ס"א כך מעשיהן של לדיקים עושים פירות הה"ד
אמרו לדיק כי טוב. ובקידושין דף
מ' ח' טוב לשמים ולבריות זהו לדיק טוב ואותו
פדי מעלליו יאכל וכן אזי לרשע רע היינו רשע
לשמים ורע לבריות אותו גמול ידיו ישולם לו גם
צעקה"ז ועי' מה שכתבתי בדיש פ' עקב :

שם ריב"ל סליק לרומי. וכן להלן פט"ח
סס"ח ריב"ל הוה סליק לרומי
ואני כתבתי שם דל"ל לוי ע"ס חבל משמע קלת
דהוא ניהו הך דהבא וקשה לשבש בשני המקומות
חבל הרעיון שכתבתי שם הוא ענין ישר :

ס"ג מה אכן יחבין הכא ועצירתא הכא כו'
ראינו אדם פלוגי מוסן מעות

בציר אביעזר

מסתמא גם הפירות שינקו מהאילן חריפים הם :

פרשה לר

ס"ג בפשע שפחים מוקש רשע וילא מלרא לדיק ממרד שמרדו דור המבול בהקב"ה באת להם תקלה וילא מלרא לדיק זה נח שנא' לא מן הציבה . לכאורה יש לדרוש בן על מלרים בשביל שאמר פרעה מי ה' . מוקש רשע כמו שאמרו עד מתי יהי' זה לנו למוקש וילא מלרא לדיק זה משה שאמר לו לא אחא וגו' . אמנם האמת כי הם תלו בקלקול המזל וכן אמרו החרטומים אלצע חלקים היא שמורה באלצע למזל ועי' בפ' הרמב"ן מה שמציא בשם מהרש"ש מחפני על פסוק התפאר עלי . ועבדי פרעה אמרו כי משה מוקש הוא למזל רעה שיבוא עליהם כל זאת ובאמת לא הי' מלד המזל כי היו המזלות כסדרן רק מאת הי' ע"ד נס חבל במבול נחלקלו המזלות כמבואר לעיל בס"פ ל"ג והם היו למוקש שאמרו לאל סור ממנו ומה שדי כי נעבדנו . ונכון דרש זה :

ס"ד החכמה תעוז לחכם זה נח . יתכן ע"ד שפרש"י עה"פ מכל הבהמה הטהורה מלמד שלמד נח תורה ועי' לעיל ר"פ כ"ט ובפסחים דף ג' א' ח' חריב"ל לעולם אל יוליא אדם דבר מגונה מתוך פיו שהרי עיקס הכתוב שמונה אותיות ולא הוליא דבר מגונה שנא' ומן הבהמה אשר איננה טהורה . והקשה החזקוני אמאי חינו מציא מפסוק הקודם ומן הבהמה אשר לא טהורה היא ושם ג"כ ח' אותיות יתרים ועי' בחדא"ג למהרש"א שחידך דאלטריך חד קרא להא דדרש' ב"ב דף קכ"ג א' השתא בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב כו' ואיני מצינ דגם שם מציא מאשר איננה טהורה . גם לכאורה נראה דהיינו הך דפסחים דמשו"ה לא דיבר בגנות בהמה טמאה כדי שלא להוליא דמ"ג מפיו . וכ"ל לתרץ דבחולין דף ס"ג א' תניא ר' אומר גלוי וידוע לפני מ"ש והי' העולם שבהמות טמאות

מרוצות על הטהורות לפיכך פרט לך בטהורה וא"כ ידעינן טמאות מדלח פרט להן בטהורות וא"כ ה"ק לי' הקב"ה לנח מכל הבהמה הטהורה ידוע לך מן הטהורה שהיא טהורה כפרש"י לעיל . ומן הבהמה אשר לא טהורה פי' אשר לא נאמרה בטהורה שהיא טהורה דמזה ידוע שהיא טמאה וא"כ חין ללמוד מזה דכן הולך לכתוב . משא"כ חח"כ שסיפר שבאו אל נח וממין זה וממין זה הי' יכול לכתוב הטמאה בקיטור אלא שעקס ח' אותיות כו' ועי' לעיל פל"ב ס"ה דילוף להך דריב"ל מאשר לא טהורה היא אפשר דס"ל כמדדש דלעיל ר"פ כ"ט דנח לא הי' כדאי לינצל ח"כ לית לי' שלמד נח תורה ח"כ שפיר יש להוכיח מקרא הקודם . וידוע כי בעלי התלמוד דקדקו יותר . ודבר זה שיבחוהו חכמים ומעין זה מלאתי בפנ"י . ורצנן דאמרי לעיל פכ"ט ס"ג עד שנתנו לו בתו דהיא הטהורה שעל ידה הי' יודע להבחין כו' י"ל דס"ל שלמד נח תורה :

ס"ו אם רחית חוסר בא לעולם וכפן בא לעולם גלמוד . הי' רואה את אשהק כאלו גלמודה . בהעניית דף י"א ח' כתבו התוס' לא הוה חיסור אלא למי שרואה לנהוג עלמו בחדסידות דהא יוכבד מולדת בין החומות ואפשר ליישב ולומר דללוי עדיין לא הי' לו בת ולא קיים עדיין מלות פו"ר לכך הי' מותר לו לשמש אפי' בשנת רעבון . וליוסף אפשר דהי' לו בת ולא הו"ל לשמש כיון שגולד לו בן הראשון . עוד י"ל לפ"מ שכ' הפר"ד בשם מהר"ש יפה דליוסף הוה ס"ל דקודם מ"ת יש להם דין ב"ג וב"ג חינו מלווה על פו"ר כדאיתא בסנהדרין ד' ל"ח ב' והשבעים היו סוברים דיש להם דין ישראל . אמנם התוס' ס"ל בחגיגה דף ב' ב' דפו"ר נאמר לב"ג ועי' בטורי חבן סוף חגיגה :

ס"ז יב אר חייה רבה עלובה היא העסה שמהומה מעיד עלי' שהיא רעה כו' אבא יוסי הורתי אומר עלוב הוא השאור שמי שברח אותו מעיד כו' רצנן אמרי עלובה הנטיעה כו' שאל אנטונינוס את רבינו מאימתי יל"ר נחון בחדס כו' ח"ל עד שלא ילא ממעי לחו

יחד גלגל חמה ונתקטנו הצריות וכן הרבה שנים אחר המצול היו הצריות גדולים הרבה משל עכשיו כמו שמלינו צמתי מדבר צ"ב דף ע"ד ח'. חף כי יש שם פתרון לחידה נשגבה מ"מ גם הפשט הוא אמת שהיו גדולים מאוד וגם האקלימיים נשתנו לפי ישוב המדינות כמו שידענו ג"כ לפי ההתחלפות מעט אשר בזמננו :

פרשה לה

ס' א ר"י חמר לפי שעבר על הזווי לפיכך נחבזה ור"נ חמר הוסיף על הזווי ונהג בקדושה לפיכך זכה הוא ובניו לדיבור ויחמר חלקים אל נח ואל בניו. עיין מת"כ מש"כ בשם רש"י ולכאורה היא פלוגתא רחוקה מאוד וי"ל דמ"ד נחבזה סבר דלא זכה לדיבור אלא ע"י לירוף בניו עמו כעין שכתב הרב האלשיך גבי מנוח שלא זכה לראות את המלאך אלא ע"י אשתו ומ"ד לפיכך זכה הוא ובניו דגם זכה הוא ובניו דגם בניו זכו עמו :

ס' ב ר"ת הוא כדאי כו' עי' במת"כ וז"ל צפ' המדיר חיתא שריב"ל חמר כן בעלמנו לרשב"י שלא להחזיק טובה לעלמו והאמת שלא ה' נראה הקשת צימיו. נראה דהם לאותו לדיק להוילא דבר שקר מפיו כפרש"י פסחים דף ד' ח'. אלא שיש קשת פשוט שנראה לעולם בטבע ועל אותו חמר הן שנראה שמתראה על אות ברית המצול ואותו לא נראה צימי ריב"ל ולריק הבחנה להבין. וזהו ויחמר ללמד את בניו קשת ששאלו ה' לדיק גמור ולא נראה הקשת צימיו ומעין זה נמלא צם' יערות הדבש :

ס' ד ואת ובניך תחיו בנוחר עד שיחיו המתיס. ע"ד שאמרו חזענית דף צ' צ'. גשמים היינו פרנסה ואלישע נטל מפתח של פרנסה ובשעה שהח' בן השונמית נטל מפתח של תחיית המתים והולך להחזיר מפתח של פרנסה כמו שאמרו בחליהו ועי' להלן פ' ויחי פל"ז ס"ג ופרנסה ע"י הקב"ה והס דברי ר'

אמו כו'. רבי ס"ל כדאיתא ציומא דף פ"ב צ' ה"א עוברא דארחא אתו לקמי' דרבי כו' קרי עלי' זרו רשעים מרחם וזע"ג דהודה כאן לאנטוניוס היינו שאלו אל הפועל ובמעט אמו הילך בו צכח. וזה דעת רבנן דחמרי עלובה הנטיעה כו' ואבא יוסי דחמר עלוב השאור ע"ד שאמרו ברכות דף י"ז ח' ומי מעבד שאור שבטיסה היינו יר המחתוך העיסה ור"ח רבה חמר על כל העיסה ודרים מן רע מנעוריו כר' יודן משעה שנער ללחם שאלו אין לו יל"ט ודרוש למפרע כמבואר בפנים. ולכך בשאלה צ' השיב לו דנשמה ניהנה בו משיאל ממעי אמו היינו ממה שנראה בפועל כמו שדעתו בשאלה ראשונה דבדאי לא פליג על ר' שמלאי דכדה דף ל' צ' דבמעט אמו נר דלוק על ראשו ומביט מסוף העולם עד סופו כו' ומלמדים אותו כל התורה כולה אלא שה' סבור שזה הוא צכח וזה דעת אפלטון שכלי השכל והמחשבה נברא צכח ההיולי מנקובץ מכל החכמות שבעולם ואח"כ הודה לאנטוניוס שגם נראה בפועל ממה שאינו נסרה ועי' בסנהדרין דף ל"א צ' ובפרש"י. ואני כתבתי צי"ב ד' המדרש והבן :

ס' יג זרע וקרי יולדיו וקוצרין. ע"ד זה אמרו החכמים לראבר"ש תזרע ולא תחלד מו"ק דף ט"ז צ' :

שם דא"ר יחזק אחת למ' שנה היו זורעים. מכאן תשובה להשאלים על חדוש העולם ממה שנמלאים חילנות שיש להם יותר מששת אלפים שלחיים וידוע כי כל שנה נחוסף שלחיי אחד ולא קשה. כי קודם המצול ה' גדל בשנה מה שעתה גדל בצרבעים שנה ויש מקומות שלא נעקרו החילנות ממי המצול עי' לעיל פל"ג ס"ט במת"כ מה שמביא בשם הרמב"ן. וכללו הכי היא קשיא מן המזהילים כי אפשר דחותן חילנות משונות שגדלות כמה שלחיים בשנה אחת ולא תהא חורה שלמה שללו כו' ומה שנמלאים צריות גדולות משונות בארץ באותן אקלימין שאין דרכם לימלא שם בחייהן ג"כ לא קשה מידי כי לאחר המצול

בציר אביעזר

דף כ"ח ע"ח) אחמי סמכיתו אבורגנין :

ס"ו ויטע כרס בשעה שהי' הולך ליטע כרס
אפגע צו שידא שמדון ח"ל שותפי
עמד אלא אזדריר כך דלא תיעול לחלקי. דאמרי'
בגיטין דף ס"ו ב'. מי שאחזו קורדייקוס ופרש"י
שם שידא שולטת כששוחה הרבה יין מגיתו
ע"ש בגמרא :

ס"ו שבר פרכת היין כתיב צה ויין י"ד
פעמים. ובסנהדרין דף ע' ח'
איתא י"ג ויין נאמרו ביין וכו' רש"י לא חשיב וידע
דנגמר לו עונשו של יין והתוס' כתבו לא חשיב
ויפת לפי שהוא שם. ולי נראה דלא חשיב אלא
מה שנקרא בפסח לשון וי כמש"כ רש"י שם
דלא ויין יש יותר ופניהם וערות ויפת הו'
הוא בקמץ. והענין כ"ל לפי גירסת הגמרא
דהקצ"ה ה' חפץ ליתן התורה לנה כדאיתא
בפיוט של חג השבועות אלא שהתורה לא ראתה
צו על ששחה מן היין וישכר והתורה לא ניתנה
אלא במילה וטבילה כדאיתא ביצמות דף מ"ו ח'.
ומילה גם ר"ח מודה דלריך וא"כ ה' לריך
מלות מילה להנחן לנה וגדולה מילה שנקרתו
עלי' י"ג בריחות כדאי' בנדרים דף ל"ח ב'.
ובזה איבד שלא זכה לידבק בקונו צ"ג בריחות
שהיו מוכנים לו וזהו וי י"ג פעמים כמו וי
תתפרדה החבילה :

ס"ו יב ר' זעירא ור' חננאל בשם ר' אפי' אדם
רגיל בתורה כעזרא לא יהא קורא
מפיו וכוונתו. ובמגילה ד' י"ח ב' רב חסדא אשכחיה
לרב חננאל דהוה כתב ספרים שלא מן הכתב
ואפשר לבתר הכי שמע בשם רבי ועל ר"מ משני
שם שעת הדחק שאני :

פרשה לו

ס"ו מן מה דכתיב ונימוה היתה עיר גדולה.
ודרש היתה שהיתה מכבד כמו
שדרשו לעיל פ"ח סכ"ח והארץ היתה ככר
היתה :

אמרו

ר' אלעזר וכן בתענית שם במערכא אמרי
והוא ר' אלעזר כמבואר בסנהדרין דף י"ז ב'.
ומה שאמר ותבא ותגד לאיש אלהים. אלא
ויעמוד השמן שהוקר השמן וזאת לשאל. אם
תמכור אם לא תמכור. פי' שמא יוקרו עוד
שהשער הי' הולך וגדול עד שעמד בשער
היוקר עיין צ"מ דף ע"ב ע"ב אפי' כוורמס.
והוא אמר לבי ומכרי את השמן כדאמרי'
בפסחים דף ק"ג ע"ב אדחלא אכרעך זבינך זבין.
זבין ותחרט ע"ש בפירוש צ"ס. ואין להמתין שמה
יוקירו עוד כי כן עלת החכמים אם יש לך ריוח
מכור ול"ל דמה שהוקר השמן אינו גם חדש
אלא השמן שבא לכאן בצרכה לא הי' נמלא יש
מאין אלא שנמשך השמן מן האורות ומן הזיתים
שבעלי זית ואבותינו סיפרו כי היו מן העושים
תחבולות להוליא יין מן הכותל ומן חילן ואם הי'
כן אינו אלא גניבה וגזל מן בעלי היין הסמוכים
רק שהנציא עשה כן ברוח קדשו מפי ה' שהכל
שלו לכך הוקר השמן לפי שנחסרו שם מה
שבא לכאן :

פרשה לו

ס"ו א ורוא יסקיט ומי ירשיע דרש ר' מאיר
והוא יסקיט מעולמו יסתיר פנים
לעולמו ע"כ. ומה שלא אמר יסתיר פניו מעולמו
הוא על דרך שאמר ר' יהושע בן חנניא להבוא מינא
(חגיגה דף ד' ע"ב) דאחוי לי' עמא דהדרינהו
מר' לאפי' מני' והסיב לו ועוד נטוי' עלינו
פי' דמי שהפך פניו אינו רואה את חבירו ואין
חבירו רואה אותו בפניו אבל אם הסתיר פניו
שנתן ידו על פניו חבירו אינו רואה אותו בפניו
אבל הוא מביט ורואה אותו שמליץ מן החרקים.
כן הקצ"ה חעפ"י שהסתיר פניו ממנו היינו
שאינן אנו רואים פני השגחתו עלינו אבל הוא
משגיח עלינו ומליץ מן החרקים. בשם הגאון ר'
ליב זל"ל אבד"ק קאוונא והוא שאומר כאן יסתיר
פנים לעולמו ולא מן עולמו :
ס"ו ו איש האדמה צורגר לשם צורגרות.
הוא על שם צורגנין (עירובין

פרשה לח

פרשה לח

ס"א **אמרו** אחד לאלף ותרנ"ו שנה הרקיע מתמוטט אלא בואו ונעשה סמוכות. פי' ואז יוכלו לעשות מה שלבס חפץ ולא חבוא עליהם הפורעניות ואף שנשבע שלא יבוא מבול לעולם לא האמינו בזה :

ס"ב **אם** תכתוש את האויל במכתש בתוך הריפות בעלי לא תסור מעליו חולתו אר"ח ב"כ כזה שהוא כותש את השעורים במלנן סבור שהוא מביאן לידי מוטב ועד הוא סליק ועד הוא נמית לא תסור מעליו חולתו. פי' בפעם אחת ובשנים לא תסור חולתו כי אם בפעמים רבות :

ס"ג **אר"ח** משיב רעה תחת טובה שאמרה תורה כי תראה חמור שוגאך רוצץ תחת משאו וחדלת מעוזב לו עוזב תעוזב עמו. עיין בפסחים דף ק"ג ב' וחדלת מעוזב לו פי' שהי"ל ישיאך שתחדול מעוזב לו ואני חומר לך שלא תחדול אלא עוזב תעוזב עמו וכן ב"מ דף ל"ב ב' מואה בשוגא כדי לכוף את ילדו ואף דלענין הלכה יש פי' אחר על וחדלת שם דף ל' א' זקן ואינה לפי כבודו לך נאמר וחדלת מ"מ אין מקרא יולא מידי פשוטו שבת ד' ס"ג א' ומשיב רעה תחת טובה לפי דעת בעלי המוסר הפי' הוא תחת שהי' לו להשיב לו טובה עבור הרעה שעשה לו וכן יש לפרש דעת ר' אלכסנדר עי' מת"כ :

ס"ד **בשעה** שעמד א"ח לבקש רחמים על הסדומיים כו' א"ל הקב"ה אברהם אהבת לך ושגאל רשע. פי' אהבת ללך את צדיותי ושגאל מלחיים ועיי' בס' אהל יעקב. ועי' להלן פמ"ט סי' כ' :

ס"ה טו **לפי** שהי' אברהם מתפחד ואומר תאמר שיש בידי עון שהייתי עובד ע"ז כל השנים הללו. זהו לדעת ר"י ור"ח להלן פס"ד ס"ד בן מ"ח שנה הכיר אברהם את צוראו :

שם **א"ל** הקב"ה לך טל ילדותך כו' מה טל הזה סימן ברכה לעולם אף אתה סימן ברכה לעולם. כדאמרי' תענית דף ד' א' חגי אהי' לך דבר המתבקש לעולם שגאל אהיה כטל לישראל ואף דאיכא טל דלאו דברכה כדאמרי' שם דף ג' ב' היינו דאין מלמיה שום זמנא

ס"א **אמרו** אחד לאלף ותרנ"ו שנה הרקיע מתמוטט אלא בואו ונעשה סמוכות. פי' ואז יוכלו לעשות מה שלבס חפץ ולא חבוא עליהם הפורעניות ואף שנשבע שלא יבוא מבול לעולם לא האמינו בזה :

ס"ב **אם** תכתוש את האויל במכתש בתוך הריפות בעלי לא תסור מעליו חולתו אר"ח ב"כ כזה שהוא כותש את השעורים במלנן סבור שהוא מביאן לידי מוטב ועד הוא סליק ועד הוא נמית לא תסור מעליו חולתו. פי' בפעם אחת ובשנים לא תסור חולתו כי אם בפעמים רבות :

ס"ג **אר"ח** משיב רעה תחת טובה שאמרה תורה כי תראה חמור שוגאך רוצץ תחת משאו וחדלת מעוזב לו עוזב תעוזב עמו. עיין בפסחים דף ק"ג ב' וחדלת מעוזב לו פי' שהי"ל ישיאך שתחדול מעוזב לו ואני חומר לך שלא תחדול אלא עוזב תעוזב עמו וכן ב"מ דף ל"ב ב' מואה בשוגא כדי לכוף את ילדו ואף דלענין הלכה יש פי' אחר על וחדלת שם דף ל' א' זקן ואינה לפי כבודו לך נאמר וחדלת מ"מ אין מקרא יולא מידי פשוטו שבת ד' ס"ג א' ומשיב רעה תחת טובה לפי דעת בעלי המוסר הפי' הוא תחת שהי' לו להשיב לו טובה עבור הרעה שעשה לו וכן יש לפרש דעת ר' אלכסנדר עי' מת"כ :

ס"ד **בשעה** שעמד א"ח לבקש רחמים על הסדומיים כו' א"ל הקב"ה אברהם אהבת לך ושגאל רשע. פי' אהבת ללך את צדיותי ושגאל מלחיים ועיי' בס' אהל יעקב. ועי' להלן פמ"ט סי' כ' :

ס"ה טו **לפי** שהי' אברהם מתפחד ואומר תאמר שיש בידי עון שהייתי עובד ע"ז כל השנים הללו. זהו לדעת ר"י ור"ח להלן פס"ד ס"ד בן מ"ח שנה הכיר אברהם את צוראו :

שם **א"ל** הקב"ה לך טל ילדותך כו' מה טל הזה סימן ברכה לעולם אף אתה סימן ברכה לעולם. כדאמרי' תענית דף ד' א' חגי אהי' לך דבר המתבקש לעולם שגאל אהיה כטל לישראל ואף דאיכא טל דלאו דברכה כדאמרי' שם דף ג' ב' היינו דאין מלמיה שום זמנא

בציר אביעזר

אפשר דדריש מדרכתיב להלן י"ג' עד המקום אשר ה' שם אהלה בתחלה ומדרכתיב אשר ה' ח"כ בתחלה יתר הוא :

סי' בד **א"ר** אלעזר ב' מוזכחות בנה אחד לבשרת ח"י ואחד לקנינה וכו' .

היינו מה שאמר לו קום התהלך בארץ לארצה ולרחצה כי נד אחננה ויליף מכאן ר' אלעזר אליבא דר' אלעזר דקנה בהילוך ב"ב דף ק' א'. ואם היינו גורסים כאן ר' אלעזר כדמוכח דמייני בתר הכי ר"א בן שמוע שהוא תנא הוא אהי שפיר דאזיל לטעמי' דב"ב שם - ומהר"ש יפה ר' דאחיא נמי לרבנן דמודו בשביל של כרמים דקנה בהילוך והכא חייבי בשביל של כרמים ודוחק. דלפ"ו לא ה' לריך לומר שם ורבנן התם כדי שתהא נוחה ליכבש לפני בניו. ועוד קשה דבשביל של כרמים לא קנה אלא השביל והכא קנה בזה כל הארץ וכן מוכח ב"ב ד' ט"ו ב' דקנה בזה שאמר לו קום התהלך בארץ. ובוה נחא דקודם לזה אמר והכנעני והפרזי אז ישב בארץ פרש"י עדיין לא זכה אברהם. ובפ' חיי שרה אמר גר ותושב אנכי עמכם פרש"י ואטלנה מכס מן הדין דהתם לאחר שקנה בהילוך. וליישב דעת מהר"ש יפה ג"ל דאברהם קנה בהבטה כדאמר' ב"מ דף קי"ח א' דכ"ע הבטת בהפקר קנה רק דלריך לזה מעשה כל דהו כמנ"כ החוס' בריש ב"מ בד"ה והא זה זה קחני. ומה שהלך היינו מעשה כל דהו ודווקא בשביל ש"כ מיתשב מעשה כמו מבי דייש אמילרי ב"ק דף ט' א' לפי' החוס' שם בד"ה משהחזיק ועי' פירש"י ב"ב ויחי על פסוק ברכות אביך גברו. לאברהם נאמר שח נח עיניך ורחא כי כל הארץ אשר אתה רואה וגו' וזהו כמו כל קנין הפקר שאין לו בעלים אלא של הקב"ה. וזה שמחזק הגמרא ששהא נוחה לפני בניו כמנ"כ רש"י בריש בראשית הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה בו' ובהילוך זה הקנה לאברהם כל הארץ כמו דייש אמילרי דקנה כל השדה. ודווקא אמילרי דהוה להילוך סביב השדה לאורך השדה מה שאין כן בשביל ש"כ דהוה רק להילוך

למה אכל טוב לעולם שאלמלא כן אין העולם מהקיים כפרש"י שם ע"א בד"ה לפי שאין נעשים. והא דאמר' בתפלת טל לברכה ולא לקללה היינו הא דאין מנמיח. ואפשר דיש של קללה אכל אינו מלי' כ"א לעתים רחוקות והא דלא מייבו להזכיר טל משום טל דברכה כדאי' שם רוח שאינה מלי' חזיא לבי דרי פרש"י ומהייבו להזכיר. י"ל כיון דבמליאות יש אלא שלריך היקון שיהא לברכה לזה אין לריך להזכיר בתפילה של רבים אלא בתפילת יחידי הדור שמתפללים על דורם. וזה שאמר הנביא כטל מאלת ה' כרביצים עלי עשב אשר לא יקוה לאיש קחי על טל שלריך לקוות לאיש לדיק שיהפיל עליו ולא ייחל לבני אדם קחי על מטר שלריך לתפילתן של רבים. ובין בדברים וחוסף לקח : סי' יב **ומבית** אביך זו בית אביך. פי' בית אביך שעדיין לא מת תרח אביו ואע"ג דכתיב וימת תרח בחרן היינו דסיים סיפור תולדתו כדנתיב אלה תולדות תרח וכן בישמעאל בסוף פ' חיי שרה ורש"י פירש כאן טעם אחר והוא מדרש וטעמם בזה לאחר שלא מלינו עוד בקרב שחי' לו לאברהם עסק עמו והאמת כמו שכתבתי וכן מלינו באברהם וכן בילחק :

סי' יז **אפילו** ספיקות שהיו מפרשות בים הגדול היו נילוות בזכותו של אברהם. ומש"ה אמרו כשמת אני לעולם שאבד מהניגו ואוי לספינה שאברהם קברניטה ב"ב דף ל"א ב' :

סי' יח **א"ר** ברכי' כבר כתבו ואברכך ומה ת"ל והי' ברכה. וע"ד הפשט י"ל כדאמר' ב"מ דף ט' ע"ב משוך בהמה זו לקנות כלים שעליה מהו לקנות מי אמר ל' קני אלא משוך בהמה זו וקני כלים שעלי' וכן כאן שאמר לו ואעשך לגוי גדול וזה אינו עדיין ברכה אלא הבטחה לכך אמר והי' ברכה פי' תהא מצורך וזהו ברכה ודאי :

סב"ג **ויט** אהלו אהלה כתיב מלמד שנטה אהל שרה תחלה ואח"כ נטה אהלו.

כ"ג ע"ב ואח"כ מלאחי סברה זו בס' עמק יושע ובחידושי לספר פרשת דרכים הארנתי עוד בזה. וגרסה לי דהא דאמר ורבנן החס כדי שתהא נוחה לכבוש לפני זמיו הוא ג"כ מדברי ר"א ואולי לטעמי דס"ל שיעבודא דאורייתא כדלעיל. ומאן דאמר של"ד סבר דפליגי בסברה בעלמא דר' אליעזר סבר דהילוך הוא חזקה כמו נעל וגדר ופרץ כ"ש דהוא חזקה מסברה בעלמא אע"ג דליכא קרא ורבנן פליגי אהך סברה :

ובריש ספר פרשת דרכים הביא ראי' מנאן דאברהם יצא מכלל בן נח דהרי פסק הרמב"ם דאין הגוי קונה בחזקה וראיתי כתיבת יד קדשו של הגאון רבינו ע"א בגליון הפ"ד שהקשה דקום התהלך הוא קודם שנימול ואז בודאי ה' לו דין ב"ג והוא ז"ל הקשה כן על הפ"ד. וקשה לי איך שיהי' תקשה על הרמב"ם הא אברהם ה' לו אז דין ב"ג ואפילו הכי קנה בחזקה. וי"ל דהא דאין עכו"ם קונה בחזקה אינו אלא מדרבנן דשמא מוחזק אמונתו הוא מחזיק כמו שכחב המגיד משנה בפ"ז מהלכות זכי' ומתנהג הלכה י"ו. ועוד דכל הארץ של הקב"ה והוא הקנה לו ולא שייך חללו חלמות ועוד י"ל דדינא דהרמב"ם הוא מדברי רב בצ"ב דף ל"ה ע"ב ע"ש בז"מ ורב לטעמי' דפסק שם דף ק' ע"א דהילוך לא קנה דלא כר' אליעזר. ולפי מה שכתבתי דאף לרבנן קנה בתורת שיעבוד נמי י"ל דרב לטעמי' דס"ל של"ד בצ"ב קע"ה ע"ב ובקידושין דף י"ג ע"ב ולאו מטעם חזקה קנה אברהם ור"א ורבנן דפליגי בהילוך בסברה בעלמא פליגי :

ואם נאמר שמה שכחב הרמב"ן כי מעט שנגנס א"ח בצרית ה' לו דין ישראל היינו צריח בין הצהרים לא קשה קושיית הגאון רבינו ע"א על הפ"ד דקום התהלך ה' אחר צרית זה"ב כדאיתא בסדר עולם ועיין ברכות דף ז' ע"ב תוס' בד"ה לא ובשבת דף י' ע"ב תוס' ד"ה ושל :

ועוד י"ל דהא חזקה הוא חזקה של כיבוש מלחמה דבזה גס צ"ג קונה כדאמרין עמון

להילוך לטייל לא קנה כ"א בשביל. ועוד דהכא עיקר הקנין ה' הראי' לפיכך קנה הכל כמו דייש אמרי לפי דהי' שם קנין אחר דהיינו כסף כמו שכחבו החוס' בצ"ק שם. כל זה נ"ל לפי דעת הרב מהר"ש יפה זל"ל דלדל לן חספא ואשכחנא מרגימתא תוהי'. ור' אלעזר לטעמיה אמר בע"ז דף נ"ג ע"ב דאמר רב יהודה אמר רב ישראל שוקף לבינה להשתחוה לה ובא עכו"ם והשתחוה לה אסרה אמר ר' אלעזר מ"ט מכדי ירשה להם מאבותיהם כו' והיינו כדאמר כאן ואחר לקניינה. ואע"ג דר"א מפרש החס דברי רב יהודה ואיכו לא ס"ל דא"י מוחזקת היא בצ"ב דף קי"ט ע"א. לא קשיא דר"א אמר רב קאמר לה מסברה משום דגלי דעת'. ור' אלעזר מפרש ומציא ראי' להאי דינא דקאמר רב אליב"י דנפשי'. ועוד בצ"ב רב יהודה משמי' דשמואל קאמר ובע"ז קאמר לה משמי' דרב ורב מלי סבר דארץ ישראל מוחזקת היא מאברהם. ולדעתי נראה דהא דאמר בצ"ב החס כדי שתהא נוחה לכבוש לפני זמיו ר"ל אף דלא קנה קנין גמור בהילוך קנה בתורת שיעבוד ור' אלעזר לטעמי' דס"ל שיעבודא דאורייתא בצ"ק דף י"א ע"ב אמר עולא אמר ר' אלעזר הלכתא גובין מן העבדים עיין שם בתוס' דף י"ב ע"א בד"ה חנא מתינתא ידענא וצ"ב דף פ"ח ע"ב כחצו החוס' בד"ה הכי אמר דר' יוחנן ס"ל דא"י מוחזקת היא. ולכאורה קשה מנא להי' דלמא ס"ל כשמואל דצ"ב קי"ט א' אלא משום דר' יוחנן ס"ל בצ"ב דף קע"ה ע"ב דשיעבודא דאורייתא. ושמואל דלא ס"ל א"י מוחזקת היא לטעמי' דס"ל שם שיעבודא לאו דאורייתא. ורב אע"ג דס"ל של"ד ור"א מפרש אליב"י בע"ז דא"י מוחזקת היא. יש לומר כמו שכתבתי דר"א אליב"י דנפשי' קאמר להאי טעמא ועיין בטורי אבן ר"ה דף י"ג ע"א בסוף ד"ה קטירכס. אבל קשה דרבה ס"ל בצ"ב שם דשיעבודא ל"ד ואיכו ס"ל שם קי"ט ע"ב דארץ שראל מוחזקת היא. וי"ל מוחזקת היא מיעקב ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו הוא מניע מלשות בנכסי הגר דקנה כדאמר' שם דף

פירוש שאברהם קדם לכל אשר אתו וסבר בזה שיחפז עמהם במכס כדי שלא יחפזו אחריו ועיין לעיל סי' ו'. ועוד כתיב וינגע ה' את פרעה נגעים וגו' ובישראל כתיב עוד נגע אחד אביא על פרעה והמדרש לא חשיב לזה דלא חשיב אלא מה שנעשה לאברהם וזהו מעשי אבות שמור לבנים עיין בפירוש הרמב"ן :

פרשה מא

סי' ב א"ר לוי כל אותו הלילה הי' המלך עומד ומגלגל בידו היה אמר לה אין את חמרת ממי מחינא. אין את חמרת לשבוק שבקינא. וכל כך למה לפי שהיתה חמרת לו אשת איש אני ולא הי' פורש ע"כ. ולכך לא חמר לאברהם מה רח"ת כי עשית הדבר הזה כמו שאמר לו אבימלך אלא חמר ועשה הגה אשהך קח ולך שידע בעלמו אשמתו ולא שאמרה שאברהם הוא אישה שח"ו לא עברה על דבריו הלא חמר לה והרגו אותי והיא קרקע עולם כדאמר' גבי אסתר אלא שאמרה שיש לה בעל בארץ כנען ומחמת הרעב נסעה משם. אלא שאברהם ירא ה' שהם יבינו הדבר ואמרו אשתו זאת ויעלילו עליו לאמר כי פיתה אותה מאישה ובעליה זו ירגנו אותה. ואף שלפי זה גם לה דין מיחה אעפ"כ ואותך יחיו ויסבירו כי לאחר שימיתוהו תגיד להם האמת שזה הגהרג ה' בעלה וכל זה ישפטו במשפטם ואמר אמרי נא אחותי את ואין עליי חשד מה שנסעתי עמו. ותוקח האשה בית פרעה לא לאשת כ"ל למשמשת וכאשר התאווה תאווה ראה לקחת להיות לו לאשה ומה שאומרת שהיא אשה איש ישחק הדבר. חמס בושח הי' לו כי בא איש שאינו עשיר מארץ כנען ולו אחות שהמלך ישא אותה באשר שהיא יפה. ע"כ לאברהם היטיב בעבורה ולא חמר היטב פרעה שלא היחה ידוע לעולם שרכוש הגדול הזה משל פרעה אלא הוצא לאברהם באכסנאי שלו על שמו שיסבירו העולם שזה קניינו ורכושו. ולכך נתן לו לאן ובקר ולא כסף וזהב הרבה שהיה יכול לקנות בהם כל זה. כדי שיחפרסו הדבר

עמו ומוחז טהרו בסיוון עיין בגיטין דף ל"ז ע"א ושם בתוס' בשם ר"ח וזה קנין מלה ה' כי הוא איש מלחמה וכן כאן ה' אמר לו קום התהלך ומ"מ לרדך להחזיק בדין חזקה דיליף מזה דהילוך הוה חזקה אבל חזקה זו מהני נמי לבן נח וא"כ אודא לה ראיית הפרשת דרכים וזהו ורבין החס כדי שיהא נוחה לבזבז לפני בניו. כיון שה' חזר לו קום התהלך א"כ הוא קנין מאתו ית"ש וכל הארץ שלו ע"כ לא יוכלו לומר לבניו לסטים אחס כמו שפירש' צריש חומש אמר ר' יצחק כו' :

פרשה מ

סי' ד בר השנים הללו הוא עמה ועכשיו הוא חומר לה הגה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את. ובב"ב דף ט"ז ע"א אברהם אפי' צדיק' לא אסתכלי שגא' הגה נא ידעתי מכלל דעד השתא לא ידע לה. אבל קשה הא קיים ח"א כל התורה כולה יומא דף כ"ח ב' ושלחי קידושין ואמר' בקידושין ר"פ האיש מקדש חסור לאדם לקדש עד שיראה. ומלאתי שהקשה בן המהרש"א בב"ב שם ובדברי המדרש יחא כדמסיים אלא שפי' הדרך אדם מתבזה וזו עמדה ביפיה :

סי' ה ויאמר אלי' ברק אם תלכי עמי והלכתי ואם לא תלכי עמי לא חלק ר' יהודה ור' נחמני' ר"י חומר אם תלכי עמי לקדש חלק עמך לחזור ואם לא תלכי עמי לקדש. פירוש לאסוף את העם לילך למלחמה כי לא יאמינו לי ולא יסמכו עלי. ר' נחמני' חומר אם תלכי עמי לטירה חלק עמך למלחמה. פירוש שברק הי' סבור שאינו ראוי לגם כזה אם לא בזכותה ששהא שם ותאמר שירה עמו. דאם לא כן קשה והלא המסרב על דברי הגבית חייב מיחה ועיין בפירוש המגלגל :

סי' ח אמר הקב"ה לאברהם לא וכבש הדרך לפני בניך. באברהם כתיב ויהי כאשר הקריב. בישראל כתיב ופרעה הקריב.

להפשוט מעשיך סותרים דברך שאתה אומר
אני עובד לאלוה שאין כיואל בו וכי לא יוכל
לפרנסך במקומך ולמה אתה לריך להיות מודד ללחם
היו וכן שאלו לאברהם שהי' דורש בכל מקום
שהולך כי אלהי עולם ה' מנהיג ומשגיח זן ומפרנס
לכל . ושאלו לו כדבר האמגושי ולא הי' לו מה
להשיבם וגשאר תשובתו באמנה והקפא . וכשחזר
ממלרים ברב טוב פרע להם אלו ההקפות כי גם
זה הי' מאת ה' להנחתו ולטובתו כי כל מה
דעבד רחמנא לטב עבד ברכות סוף דף ס' :

סי' ו **וירי** ריב בין רועי מקנה אברים וצין
רועי מקנה לוט . בהמתן של ח"א
היו יולאות זמזמות [שלא ירעו בשדות אחרים]
ובהמתן של לוט לא היו יולאין זמזמים ח"ל רועי
אברים הותר הגזל בחמי' . ע"ד הפשט נראה לפרש
לפי שהיו רכושם רב ולא יכלו לשבת יחדיו והי'
ריב בין הרועים ע"ד מרעה ואמר הפסוק והכנעני
והפריזי אז יושב בארץ וכי יראו שמריבים ע"ד
המרעה כאלו הם שלהם ויגרשו מן הארץ . לכך
ויאמר אברים אל לוט וגו' וכן פי' הראב"ע . אבל
המדרש לא יחא לו בהכי דהא מדמושל מקשיב
ע"ד שקר כל משרתיו רשעים מושל מקשיב ע"ד
אמת כל משרתיו לדיקים חולין דף ק' ע"ב וא"כ
ריב כזו הי' לריך להתחיל מרועי מקנה לוט
והכתוב אומר ויהי ריב בין רועי מקנה אברים
משמע שהם התחילו לריב אלא שהי' ריבם ע"ד
הגזל שלא ירעו בשדות אחרים והי' הריב לשם
שמים לכך התחילו רועי מקנה אברים שהוכיחם
על הגזל :

סי' ט **וישא** לוט את עיניו וירא את כל
כבר הירדן ח"ר יוסי ב"ר
מניח כל הפסוק הזה לשון ערוה הוא וישא היאך
מד"א ותשא אשת אדוניו וגו' את עיניו המד"א
כי היא ישרה בעיני . וירא . וירא אותה שכם .
את כל כבר המד"א כי בעד אשה זונה עד כבר
לחם . כי כולה משקה המד"א והשקה את האשה
כ"ל בילקוט גרם עוד ד"א אלהי אחר מאהבי
טוחן לחמי ומימי שמי ושיקויי . מ"כ . וכן הוא
במזיר דף כג ע"א וקשה למה לי קרא דכי היא
ישרה

הדבר שהוא עתיר נכסין וא"כ נאה למלך
להתחתן בו וליקח את אחותו היפה היא מאד
ולכך לאחר שהוכרח לשלחו לא הי' לו ליקח
ממנו כל זאת לפי שהעולם אמרו שהוא של אברים
שהביא מארץ כנען ומלך במשפט יעמיד ארץ
ומלכה לא חיקרה מזיק וגזלן (פסחים דף ק"י
ע"א) ולאבימלך לא אמרה כי היא אשת איש
אשר בארץ מרחק כי יאמרו אם כן למה נסעת
ומרדת באישך והלא לא הי' אז שנת רעבון וסרה
בזה תלונה הרמב"ן שאומר שאברים חטא בזה
חטא גדול וגם אומר שגם גדול הי' מה שלא לקח
ממנו כל הרכוש שנתן לו בטעות ולא מלינו לחז"ל
בעלי הגמרא ובעלי המדרש שיאמרו כן אדרבה
באבות דר"ג חשיב בעשרה נסיונות שנתנסה ח"א וגם
לא חשבו לנס מה שלא לקח ממנו . ולפי מה
שכתבו אחי שפיר הכל בעז"י בטוב טעם
ודעה . ומדוקדקים הכתובים בזה.מה זאת עשית לי
למה לא הגדת לי כי אשחק היא למה אמרת
אחותי היא ואקח אותה לי לאשה הן לדעת כי יראת
מן המלרים שהם שטופי זימה אבל מלך לא
יעשה עול ואם גם בי לא האמנת למה אמרת
אחותי היא הלא בשביל שאתה נכבד ע"כ ואקח
אחותה לי לאשה . והדברים מובנים :

סי' ג **וירך** למסעיו במסעות שהלך בהן חזר
ח"ר אלעזר ב"ר מנחם הלך
לפרוט הקפותיו ע"כ . הענין קשה מאד
דמי יתן באמנה והקפה לאורה העובר ממרחק
רב אשר אינו יודעו ומכירו מתחיל שלשום .
ואולי נהנו לו בתורה לדיקה וחסד ואעפ"כ שילם
להם אעפ"י שלא הי' מחוייב מן הדין כי עני
הי' באותה שעה שילם ממידת חסידות כדאמרי'
בחולין דף ק"ל ע"ב . וכן דוד לאחר שכבש את
העמלקים סוף שמואל ח' . ולעיל פרשה מ' סי'
ו' כיון דמסא למיכסא אמרין לי' הב מכסא
אמר אלא יהיב מכסא כו' ח"ל דהב את טעין כו'
מרגנאין את טעין ח"ל אלא יהיב משמע שהי' לו
צמה להפרינס ומה שהי' יורד למלרים הי' משום
כי לא הי' מרעה ללאן . וע"ד הדרוש נראה לומר
על דרך שכתוב בחובת הלכות דא"ל אמגושי

פרשה מב

סי' ד' ד"א ויהי צמי אמרפל כ"מ שנאמר
ויהי צמי לרה ח"ר שמואל
בר נחמני וחמשה הן. צמילה דף י"א ע"א ויהי
צמי לחשורוש חמר רב וי ויהי וכן דריש המדרש
על ויהי צמי אמרפל. וטעמא דלכאורה קשה ביון
דמספר שאירע בו מה שייך לומר שהי' הדבר
צמי' דלין שייך חלא חס הי' מספר מעשה בלחור
ואומר שהי' צמי זה המפורסם. לכך דריש שיש
בזה כוונה שני' וי ויהי צמי אמרפל וכולהו
חמשה ויהי צמי הוא כן ויהי צמי שפוט
השופטים דלמר חבץ זה בועז ובספר רות
מספר עיקר המעשה עם בועז והוא הי' מן
השופטים כנזכר בספר שופטים ומה ל"ל שהי'
צמי' חלא דלומר וי הי' צמי השופטים ולא
דדריש מדיקדוק הלשון חלא מדיקדוק הענין. ור'
שמואל בר נחמן שאמר וחמשה הן בל להסביר
לנו הא דלמר ויהי צמי לרה לחו לשון ויהי
צמי מורה שהוא כן חלא משום דלא חשכחן
לשון זה חלא בחמשה מקומות וכולן ההכרח
הוא לומר כן להכי כלל להאי כלל. כן שמעתי
מה"ר נפתלי בהגהון משכיל לחיות ואפרין נמטי':
שם. אמרו חזי לו לדור ששפטו את שופטיהם
הה"ד ויהי צמי שפוט השופטים ויהי רעב בלחור
כדלמר' צמניה דף ז' ע"ב חין הגשמים נעלמים
חלא בשביל עזי פנים שבדור שנאמר וימגעו
רביצים ומלקוש לא הי' לך ומלח חשה זונה הי' לך:
שם אחא רשב"ג וכו' בכל מקום שנאמר ויהי
משמש לרה והי' שמחה. דיה משמש להבא
והי"ו עושהו עבר כמו כן לרה טוב כשעברה.
הי' משמש לשעבר והי"ו מהפכו להבא שרואין
שהוא להבא כמו והי' שמך חברה והי' כי
יאמרו חליך וגו' שמעתי בשם הגהון מה"ר דוד
טעביל מד"א דק"ק מיינסק:
סי' ז' איסריין על שם חלסר. מטבע שנקראה
איסריין על חלסר שהוא תיקן
חיתה מטבע. מ"כ. ואל בלשון ישמעאל הוא
נוסף כמו חלמנה על שם מנה כחובות דף י"ב
כמו חלפס חל ברלגוי:

פרשה

ישרה צעיני חלא די בקרה דוחשא חשת חדוני
וי"ל דניהא להביא פסוק דכתיב גבי עיני זכר
כמה דלפטר:

שם **בגן** הי' לחילנות בלחור מלרים לזרעים.
סתם גן הוא לחילנות כדכתי' ויטע
הי' חלסים גן בעדן ונטיעה שייך בחילנות כדכתי'
ונטעתם כל עד מאלל וצירקות וכתוב בפירוש
בגן הירק בלחור מלרים חינו טוב כל כך לחילנות
כ"א לזרעים כדלמר' צמניה דף ג' ע"ב
מיטרא יחא לפירי מיטרא ריזא לחילני. ובמלרים
לא הי' מטר רק גילום עולה ומשקה ולזה בל
המים בנחת. וז"ל הא כתיב ונהר יולא מעדן
להשקות את הגן ולחילנות לריך מיטרא ריזא
הבא בכת. וי"ל משום דהיו שם זרעים ג"כ כדלמר'
ברכות דף מ' ע"א עד שחלל חדם הרשון
מיטה היתה:

סי' יב **ומה** עפר מכלה את כלי מתכת והוא
קיים לעולם כך ישראל. חוץ מן
הזהב כדלמר' צ"מ דף ל' ע"א דזהב לא
משחכי פי' חינו מעלה חלודה מן הקרקע וזהו
שחומרים בחלכי גלור כו' ונפשי כעפר לכל חתי'
עיין בחכמת שלמה למחרש"ל ברכות דף י"ז ע"א
מה עפר הכל דשין עלי' ולבסוף היא עולה
על כולם:

סי' יג **קום** התהלך בלחור ולחצה כו'
שהי' ר"א חומר הילוך קנה וחכמים
חומרים עד שיהלך בלחצה ולחצה ח"ר יעקב
בר זבידא טעמי' דר"א קום התהלך בלחור.
עיין צ"ב דף ק' ע"א דלרבנן הילוך לא הוא
חוקה בשום ענין. ולדברי המדרש אפשר לומר
דבא פליגי ר"א סבר קום התהלך בלחור בלחצה
ולחצה כמו לו לחצה ולחכמים הוא כמשמעה
דחרווייהו צעיני. וגרסה דהמדרש קילר בדברי ר'
יעקב בר זבדי שפירש טעמי' דר"א וכן טעמא
דרבנן ומשמעות דורשין איכא צינייהו דחכמים
דרשי כר' יאשי' צ"מ ל"ד ע"ב ור' אליעזר ס"ל
כר' יוחנן שם ועיין לעיל סוף פרשה ל"ט ובמה
שכתבתי שם:

פרשה מג

סי' א משמועה רעה לא ירא זה אברהם שנאמר עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה. דמי שהיא ירא מאלהים אינו מתירא ממשו ברי' כדליתא בחזות הלצות מעשה בחסיד אחד שה' מהפלא ביער אל' חבירו איך לא יראת מן הדוב אל' בושתי שאני מתפלל לפני אדון העולם ואיך אחירא מאחד מזביותיו. על כן אברהם שנאמר בו ירא אלהים משמועה רעה לא ירא ופירוש ירא אלהים כמו ותיא לחרדת אלהים וכמו איש האלהים שעולה למעלה מגדר חנושי ודרשו חז"ל מחליו ולמטה איש מחליו ולמעלה אלהים כמו כן ירא אלהים שיראתו למעלה מגדר האנושיות:

סי' ו יציא מלך סדום לקראתו וגו' אל עמק שוה הוא עמק המלך עיין במדרש. ע"ד הפשט שהכתוב מספר עזוזו וגאולתו של מלך סדום שלא ירא נראה שמכבד לאברהם שילא לקראתו לכך ירא אל עמק שוה הוא עמק המלך שהמלך הולך שם לשאוף רוח לח לטייל וזין כך פגע באברהם. ומלכי דק מלך שלם הוליא לחם ויין והוא כהן לאל עליון ויצרכו וגו'. לכאורה הי' לרד קרא לומר ומלכי דק מלך שלם והוא כהן לאל עליון מה עשה הוליא לחם ויין ויצרכו אלא דה"ק מלך שלם שהי' עשיר לכך הוליא לחם ויין ולפי שהוא כהן לאל עליון ע"כ ויצרכו:

סי' י"ג אם מחוט. ואעפ"י שנטל מפרעה ומאבימלך מחנות. לא ראה ליטול ממלך סדום כדקאמר טעמא ולא חאמר אני העשרתי את אברהם כי הי' מלך סדום הסיפק מאברהם שהי' מכניס אורחים ויחמר מלך סדום שזהו משלו רק כי הוא אינו רואה שידרכו בארצו דממהדורי מילי ויספרו טוב הארץ ויתגרו בהם המלכים כמו כדלעומר וחבריו:

פרשה מד

סי' א האל תמים דרכו מנן הוא לכל החוסים בו. אם דרכיו תמימים הוא על אכ"כ. רב אמר לא יחטו המלוא אלא לנרף

גימל

בהן את הבריות וכי מה איכפית לו להקב"ה למי ששוחט מן האור למי ששוחט מן העורף הוי לא נתנו המלות כו'. וקשה הא' יש בזה גם איסור גזל כדאמר' בחולין דף קיג ע"א דמכבד את השער וגזל את הבריות. ובס' אמר על השובר מפרקתה של בהמה לאחר שחטת הסימנים וכל שכן קודם שחטת. ויש לתרץ דלדבריהם אם לא הי' מלות שחטת לא הי' בזה חונאה וגזל דהכל יודעין דכן דרך המוכרין בשבט ועל מנת כן לוקחין משא"כ עתה שדרך לשחוט ומוציאין הדם והשובר מפרקתה מכבד את השבט ולא יודעין הלקוחות וקל להבין. ומה שאמר וכי מה איכפית לו להקב"ה קשה הלא מקרא מלא הוא אם תלדק מה תפעל לו ואם תרשע מה תעשה לו. אלא כוונת רב לנכד לא הודיע טעמי המלות שלא יוכל אדם לחשוב בהן ואעפ"כ עושה אותן בתמימות כאשר ליומו ה' אלהינו. ובזה הוא מהדבק בהקב"ה שתמים דרכו וזהו שנאמר דרכי' דרכי' טועם דהיינו לחזות בנעם ה' וכדאמר רב בצרכות דף יז ע"א עוה"ב אין בו לא אכילה כו' פי' תעטוגי עוה"ב אינם מזה הסוג אלא לדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהיין מזיו השכינים דהיינו שמתדבקים ומשיגים אלהותו יתברך כפירוש הרמב"ם בהלכות תשובה. והדרך לעלות ולזכות לזה הוא לעשות המלות בתמימות ובזה פירש רב הפסוק האל תמים דרכו וגו' ואזיל לטעמו כדלעיל ואיך הדרך לזה. אלהים הבין דרכה. ועיין בס' מסילת ישרים פ"א ועיין בחו"מ סי' רכ"ח סמ"ע ס"ק ט"ז:

סי' ב"ז ראב"י אמר מייבאל ירד והלילו מכבשן האש ורבין אמרי הקב"ה הלילו שנאמר אני ה' אשר הולאתיך מאור כשדים ואימתי ירד מייבאל בחגגי' מישאל ועזרי'. ובפסחים דף קי"ח ע"א הוא הליל לחמו"ע והוא שהכה את מחנה סנחריב והוא שר של אש וכת"ו וחתת כבודו יקד יקוד כיקוד אש ונ"ל הכירו שהי' במחנה סנחריב כדכת' וריו' די רביעאה דמי' לצר אלהין עיין פי' רש"י בדניאל וכן בשמות רבה פ' י"א סי' ה' וגביאל הליל במלות הקב"ה חגגי' וחבריו אלא דשם איחא וכין

בציר אביעזר

לאחיו שיאמרו לפרעה רעי לאן עבדיך אף דאין תפארת לו דהא תועבת מלכים כל רועי לאן עשה כן בחכמה כדי שיתחיקו אותם וזה למען תשבו בארץ גושן. אבל לאחר שמת יוסף וכל אחיו וגו' ותמלא הארץ אותם ואיתא במדרש שמלאו בתי טרטרות וא"כ לא הכירו וידעו עלת יוסף הדדיק לכך ויקס מלך חדש על מלכים אשר לא ידע ולא הכיר טובת יוסף שעשה לבית המלכות אשר במלכים בכסף ובקנין וזה הי' עלת ה' כמבואר. וז"ה כוונת ר' יודן כלן גירות בארץ לא להם עבדות ועימי לאספטיא שלהם עיין מ"ב ודיוקן מדלח כתי' כי גר יהי זרעך ועבדו ועיניו אותם בארץ לא להם. ואחרי הדברים והאמת האלה דרוש מספר אגודת אוזב דרוש ראשון לשבת הגדול ומבואר אללי יותר במדרש פ' שמות :

סי' ב' בה ההוא כרת ה' את אברהם ברית לאמר ר' יודן וריב"ז ור' עקיבא חד אמר העו"ל גילה ועו"ל לא גילה. בודאי גילה לו ימות המשיח דכתי' קיני קניזי וקדמוני וזה הר שער עמון ומואל ב"ב דף נו ע"א וזה יהי לימות המשיח דלא ניתן לישאל אלא ז' גוים צימי יושע. אלא דפליגי צפונתא דר' חייא ב"א ושמואל בשבח דף ס"ג ע"א דרשב"א אמר כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא עין לא ראתה והיינו עו"ל גילה לו. ולשמואל דאמר דכל הנביאים לא נתנבאו אלא לעולם הבא דאין צין עו"ל לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד לדידי' גם עו"ל גילה לו. והרמב"ם בהלכות תשובה כתב כרשב"א וכשמואל וא"כ הוא מוכה שטרא לבי תרי וכבר עמד בזה הכסף משנה והניח ב"ע. ומבואר בספרי ישוב נכון לדבריו ועיין מתנות כהונה ומה שכתבתי ל"ל ולקמן סי' כ"ז משמע קלף כדברי המ"כ דמה שקודם לימות המשיח קרי ל' עו"ל :

סי' ב' ביום ההוא כרת ה' את אברהם ברית לאמר ר' יודן וריב"ז ור' עקיבא

חד אמר העו"ל גילה ועו"ל לא גילה. בודאי גילה לו ימות המשיח דכתי' קיני קניזי וקדמוני וזה הר שער עמון ומואל ב"ב דף נו ע"א וזה יהי לימות המשיח דלא ניתן לישאל אלא ז' גוים צימי יושע. אלא דפליגי צפונתא דר' חייא ב"א ושמואל בשבח דף ס"ג ע"א דרשב"א אמר כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא עין לא ראתה והיינו עו"ל גילה לו. ולשמואל דאמר דכל הנביאים לא נתנבאו אלא לעולם הבא דאין צין עו"ל לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד לדידי' גם עו"ל גילה לו. והרמב"ם בהלכות תשובה כתב כרשב"א וכשמואל וא"כ הוא מוכה שטרא לבי תרי וכבר עמד בזה הכסף משנה והניח ב"ע. ומבואר בספרי ישוב נכון לדבריו ועיין מתנות כהונה ומה שכתבתי ל"ל ולקמן סי' כ"ז משמע קלף כדברי המ"כ דמה שקודם לימות המשיח קרי ל' עו"ל :

סי' ב' ביום ההוא כרת ה' את אברהם ברית לאמר ר' יודן וריב"ז ור' עקיבא חד אמר העו"ל גילה ועו"ל לא גילה. בודאי גילה לו ימות המשיח דכתי' קיני קניזי וקדמוני וזה הר שער עמון ומואל ב"ב דף נו ע"א וזה יהי לימות המשיח דלא ניתן לישאל אלא ז' גוים צימי יושע. אלא דפליגי צפונתא דר' חייא ב"א ושמואל בשבח דף ס"ג ע"א דרשב"א אמר כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא עין לא ראתה והיינו עו"ל גילה לו. ולשמואל דאמר דכל הנביאים לא נתנבאו אלא לעולם הבא דאין צין עו"ל לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד לדידי' גם עו"ל גילה לו. והרמב"ם בהלכות תשובה כתב כרשב"א וכשמואל וא"כ הוא מוכה שטרא לבי תרי וכבר עמד בזה הכסף משנה והניח ב"ע. ומבואר בספרי ישוב נכון לדבריו ועיין מתנות כהונה ומה שכתבתי ל"ל ולקמן סי' כ"ז משמע קלף כדברי המ"כ דמה שקודם לימות המשיח קרי ל' עו"ל :

וכיון שבה סגחריז מיכאל יאל והכה בהם ואולי בשני המעשים בסגחריז ובכבשן האש היו שניהם מיכאל וגבריאל כמו המלאכים אשר היו בסודם אלא שכל אחד עשה שליחותו הראוי לו ואם מדרשים חלוקים הם אלו ואלו דא"כ כ"ל והבן :

סי' יח בל מי שהא מעמיד פנים בגל הגל שוטפו וכל מי שאינו מעמיד פנים בגל אין הגל שוטפו. כדאמר' יצמות דף קכא ע"א וכל גל וגל שעברה עלי נענעתי לו בראשי :

סוף סי' יח נובלות חורה של מעלה גלגל חמה. היא

החמה עצמה כדלעיל ריש סי' ו' לא חיברה להאיר אלא בגל חמה לבד. ולימנאם זיו מאורה של מאורה של מעלה הרבה יותר מכדי מידחה כמו כל דבר רוחני שמתאמלם במעט גשמי כמו הריח בהבוסם וזה שאומרים בצרכת יולר של שבת מלאים זיו ומפיקים נוגה וכן והריחו ביראה ה'. ובמקום אחר מבואר יותר :

סי' כ גרולה זו מדי דכתי' אחר הדברים האלה גידל המלך אתחשורוש.

עיין להלן פ' גט סי' ב'. ואע"ג דאחשורוש מלך פרס הי' והמן מורע עמלק דהוא מאדום. השרים שלו היו ממדי כדאמרין מגילה דף יב ע"א חיל פרס ומדי הפרתמים אחווי אחנו בהדדי אי מינן מלכי מנייכו אפרכי וא"כ המן הי' נחשב מאופרכי מדי וזהו חיל פרס הפשוטים מפרס. ומדי הפרתמים :

סי' בא ב' כי גר יהי זרעך בארץ לא להם משיראה לך זרע א"ר יודן גירות בארץ לא

להם עבדות ועימי לאספטיא שלהם. יש לפרש ע"ד דאיתא במדרש זכו כי גר יהי זרעך לא זכו ועבדו ועימי אותם פי' שאם יחזיקו א"ע לגרים בארץ לא להם ולא יתחבדו לעשות כמעשי עם הארץ אז יהי די להם בגירות. ואם ירלו להשוות לעם הארץ אשר הם בתוכם אז אדרבה כדי שיהיו שפלים בעיניהם שהם לא ירלו להתחמק בהם ועבדו וגו' וז"ה בכוונת הש"ס שלא יתערב זרע יעקב בזרע הגוים ההם וזה הי' בכוונת יוסף שאמר

כגלוי נראה נדקת וחנינה נדקת כו' ולא שאמרו לשרה אמריה שזו רכילות ולה"ר. ועוד דלתו לנחומה ליעזרה קח מלערה לה אלא ששרה היתה לייחסיית ושמהה בעלמה וזוה נחל הלשון ורצון אמרי :

סי' יא אמר ר' יצחק ג' הן שנקראו בשמם לפני הקב"ה עד שלא מלרו ואלו הן יצחק ושלמה ויאשיהו וי"א חף ישמעאל באומות. וקשה אמאי לא חשבי כורש בישעי' מ"ה א' כה אמר ה' למשיחו לכורש ועיין במגילה דף י"ב ע"א. וי"ל דבר"ה דף יג ע"ב תנא הוא כורש הוא דריוש הוא ארחסססתא כורש שמלך כשר ה' ומה שמו דריוש שמו ולא חשיב כאן אלא אותן שנקראו בעיקר השם ומשום הכי לא חשיב משה דאמרי' בחולין דף קלט ע"ב משה מן התורה מניין בשגס הוא דשר [ומרדכי ואסתר והמן אפשר דלא הוזכרו אלא על מלורע שלהם] ושמו של משיח כדכתיב לפני שמש יונן שמו וכדאמרי' בפסחים דף נד ע"א ויש מדרש דחשיב להו ואעפ"כ לא חשיב כורש ויש לחלק :

סי' יג ער פני כל אחיו ישכון והם כתיב נפל כו' עד שלא פשט ידו צביהמ"ק ישכון. וכשמת אברהם נפל. שלשה תיבות אלו חיון מובנים. ונ"ל דל"ל ואחר כך נפל וזה"ל כחב צר"ת וא"כ וטעה המדפיס וכחב ונ"ל והאחרון טעה וסבר שהוא ר"ת וכשמת אברהם :

סי' טו אתה אל ראי כי אמרה הגם הלום ראיתי אחרי רואי. אמרה לא דיי שנוקתי לדיבור אלא למלכות המד"א כי הביאותני עד הלום. וכן ראיית בשמות רבה ב"ק שם משה מלכות אל אל הקרב הלום. ונ"ל משום דאמרי' בע"ז דף מ"ד ע"א ויהנו עליו את הנור ואת העדות זו עדות לבית דוד שכל הראוי למלכות הכתר הולמחו :

אמרי' במו"ק דף כ"ה ע"א ראי ה' רבינו שתשרה עליו שכינה כמשה רבינו אלא שבבל גרמה לו פירש"י שאין השכינה שורה בח"ל ופריך ה' ה' דבר ה' וגו' בארץ כשדים ומשני מאי ה' שהי' כבר בארץ ישראל לכך ה' ראי

כדכתיב קום התהלך בארץ וגו' כי כך חתונה כי קנה צהילוך לר"א או צר"א' כדכתי' כי כל הארץ אשר אחת רוחה לך חתונה ועיין לעיל סוף פרשה ט"ל ובמה שבי' שם ובסוף פרשה מ"א ובמה שבי' שם. וכן ליעקב אמר הארץ אשר אחת שוכב עלי' לך חתונה וקנה בחוקה דהמליט מלכות כמו שביארת לעיל וזה שנתירא לפי שאין הבטחה ללדיק בעוה"ז עיין להלן פרשה ע"ו סי' ב' וביארת עוד בארוכה בהקדמה הנקראת לית חן :

סי' כז ואיזה הם הג' שלא ניתן להם כו' עיין צ"ב דף נו ע"א ולעיל סי' כ"ה במה שבי' שם :

פרשה מה

סי' ג בא נא אל שפחתי אולי חנה מומנה חין בוגין אלא ההרוס. לפי שאין חנה מתקנאת אלא בידך חזרתה מגילה דף יג ע"א ואותה קנאה מעוררת כלי ההריון כן כחב הציר הרופאים הסיפורי ז"ל :

סי' ו ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך ר' ברבי' בשם ראב"כ אמר צעי דינא גבך משל לב' צ"א שהיו חבוסים צבית האסורים כו' כך אפיק ולי לא אפיק כו' עוד משל לשני צ"א שהלכו ללות זרע מן המלך כו' חילו אמרת תשיל לנו זרע כמה דיהיב לך כן הוה יהיב לי. לפי המשל הראשון שהיו חבוסים תחת המזל כדכתי' ויולא אותו החולה כפירש"י בחומש וכדאמרי' בשבת דף קנה ע"א לא מאליטגינות שלך מאי דעהך דקאי לדיק במערב אהדריניהו למזרח. ובמשל השני סבר שלא היו חסרון כלום אלא שהקב"ה יתן להם זרע וכן סובר המדרש דלעיל סי' ג' :

שם ורבנן אמרי' ד' מידות נאמרו בנשים בגרניות וכו'. לייחסיית ושרה שומעת. יש להבין מה שייך דבריהם לנאן דושרה שומעת כתי' בפרשה וירא. ונראה דמפרשי' כיון שהיה לייחסיית היתה שומעת מה שאמרה הגר להמטרונית דלעיל סי' ה' שרי גבירתי חין סתרה

משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו
שלא תבטל ממידת חנוניות שלו ובלא התפשטות
הגשמייות שלו. ולעיל דמפרש מאמר הנביא
לישראל נשא משל מן החמינה מה החמינה הזו חין
לה פסולת חלא העוקץ דבשאר פירות יש גרעינין
שאין ראויין לאכילה משא"כ בתחינה והבן :

סי' ה' ויפור אחרם על פניו וידבר אחו
אלהים לאמר. ר' פנחס בשם
ר' לוי שני פעמים כתיב באברהם נפילה על
פניו כנגדן נטלה מילה מצניו ב' פעמים אחת
במלכים ואחת במדבר במלכים בא משה ומלן.
פי' מכלל דבתחילה לא מלו. במדבר בא יאשע
ומלן פי' מכלל דבתחילה לא מלו. משמע דויפול
אברהם על פניו נחשב לו זה לחטא שעל כן
נפלה מלות המילה מצניו באיו מן הדור. ולריך
להבין דבתחילה כתיב וירא ה' אל אברהם
ויאמר אליו ולאחר שנפל על פניו כתי' וידבר
אחיו אלהים לאמר וידוע דאמר' היא רכה
ודיבור הוא קשה. גם הוי' ב"ה הוא רחמים
ואלהים הוא דין. ועוד ממה שיש לדקדק בהך
פרשה וגם ממה שנהבאר בסי' ג' במשל ונתכרכמו
פניו. וגראה לי כי לאברהם הי' קשה מאד ענין
המילה שהעולם יחשבו אותו לשוטה כי לא
יתקבל לדעתם ויהי' למוזר בעיניהם וא"ל חבדו
עשותותיו שטרה ועמל ויגע עד הנה שיקבלו
בני דורו את דבריו להאמין כי אלהי השמים
הוא אלהים חיים ומלך עולם צורא ומונהיג
ומשגיח על כל העולם כולו בכלל ובפרט כדאמר
ר' יוחנן משום רשב"י מיום שברא הקב"ה את
עולמו לא הי' אדם שקרא להקב"ה אדון עד
שבא אברהם וקראו אדון. [וזהו דאמר רב שם
אף דמיאל לא נענה חלא בשביל אברהם שגאמר
כו' למענך אדני למען אברהם שקראך אדון פי'
שאתה משגיח גם על פרטי אישיים ורשב"י
חזיל לטעמו דאמר במדרש חיות וסביאו תחום'
בע"ז סוף דף י"ז הדא דתימא אפילו ליפירא
קלילא מבלעדי שמיא לא מתלדי ע"כ. והיינו דגם
על שארי צרואים בע"ה הוא ית"ש משגיח
על פרטי האישיים מן המין. לא בלבד על כלל
המין

ראוי שחשרה עליו שכינה גם בח"ל. והגר היחה
אז בח"ל לזה אמרה הגם הלום ראיתי אחרי
רואי בארץ ישראל. ומפרש הפסוק הנה בין קדש
ובין צדד ותרוממו רקס וחגר וחנן צריש גיטין
המביא גט ממדינת הים ל"ל בפני נכתב ובפני
נחתם ורשב"ג אומר אף המביא מן הרקס ומן
החגר הם ח"ל וא"כ הוא ודאי ח"ל חלא ע"י
שראתה כבר בארץ ישראל. זה שמעתי בשם הגאון
ר' אליעזר יצחק זצ"ל רב דוואליץ. ועיין בגיטין
שם תוס' בד"ה ואשקלון שכתבו דתרי רקס וחגר
הוא וגם משמע דאחיו הבאר הי' בא"י דכתיב
וישכ יצחק עם באר לחי רואי והי' עולה חמימה
ואין ח"ל כדאי לו כדפירש"י בפרשה חולדות :

פרישה מו

סי' ב וא"ת הי' לו לימול בן פ"ה שנה בשעה
שנדבר עמו בין הבתרים ולפי
השבון הסדר עולם הי' צביהב"ת שצעים שנה
עיין ברכות דף ז' ע"ב תוס' ד"ה לא ושבת דף
י' ע"ב ד"ה ושל :

סי' ג א"ר לוי למטרונא שאמר המלך עברי
לפני ועברה לפניו ונתכרכמו פני'
אמרה תאמר שמואל בי מוס ח"ל המלך חין
בך פסולת חלא ליפורן כו' כך ח"ל הקב"ה
לאברהם חין בך פסולת חלא הערלה. מפרש
בזה מה דכתיב ויפול אברהם על פניו שנתכרכמו
פניו על שאמר לו התהלך לפני והי' תמים
דמשמע דמשום שהוא חסר ואינו תמים וע"כ
אמר לו התהלך לפני כלומר לך מלפני והי' תמים
ואז אקבלך להיות לי. ועיין מה שכ' להלן סי'
ה' ולעיל סי' ח' ח"ר יודן משל אחר כצורה
בתחינה בראשית' מה התחינה הזו חין לה פסולת
חלא עוקא בלבד העבר אותה ובעל המוס כך
ח"ל הקב"ה לאברהם כו'. חלא דכאן מפרש
חמיית הקב"ה לאברהם שגילה שפי' הערלה
הוא חיט תמים ואינו ראוי לגילוי שכינה
באיספקלרים המאירה כמו שכתוב לאחר שנימול
וירא ה' אל אברהם בלגני ממרחא והוא יושב פתח
האהל כמוס היום כעין שפי' הרמב"ם ודבר ה' אל

המון שיתקיים. אשר לא כן דעת הפילוסופים וגם מחכמי ישראל. וזה השיג בליאחו מן המערה שבה להשגה גדולה כדליתא בשבת דף ל"ג ע"ב] ולכך נפל על פניו חולי יעחר לו לבטל הגזירה כדכתיב בעדת קרח הכדלו מחוך העדה הזאת ואכלה אותם כרגע ויפלו משה ואהרן על פניהם ובטלו הגזירה ולא עלתה אלא לקרח דתן ואזירים. לכך מתחילה נגלה אליו ה' במידת הרחמים ויאמר אליו באמירה רכה אני אל שדי כלומר שדי יכולת בידי הההלך לפני והי' תמים כמו ויעקב איש תם כפירש"י שם וכמו תמים תהי' עם ה' אלהיך ודרשו מזה שאין שואלים בכלדיים פסחים דף ק"ג ע"ב. ולא תירא הלא מילה ממטע תאות המשגל [וקשה להולדה] כמו שכ' הרמב"ם לכך אמר וארצה אותך במאד מאד. ולאחר שנפל על פניו וידבר אהו אלהים לאמר דבר אהו קשור במידת הדין לאמר אני הנה בריתי אהך בע"כ והיית לאב המון גוים ולא יחשבוך לשוטה כי אדרבה תהי' להם לאב ולפטרן. המון גוים כמו שדרשו בתחילה אב לארס ועכשיו לכל העולם כולו כמו וישימני לאב לפרעה ולא יקרא עוד את שמך אברם זה יהי' לאות ולמופת כי לא יקראו עוד העולם שמך אברם כ"א והי' שמך אברם מעלמם יקראו אותך אברם וזה יהי' לך האות כי אב המון גוים נחתיך :

סי' ו' ורא' יקרא עוד שמך אברם והי' שמך אברם בר קפרא אמר כל מי שקורא לאברם אברם עובר בל"ה כו'. וכן הוא בצרכות דף י"ג ע"א ע"ש. והרמב"ם וכל הפוסקים לא הביאו רק המג"א בסו' קנ"ו ונריך טעם ועיין מה שכתבתי בהקדמה על משנה דמזכירין יל"מ בלילות. וכן ירדתי החריף ובקי עילוי נפלא ר' ישראל דושאווינקי נ"י ממאהליב תריך זה בטוב טעם :

פרשה מז

סי' א' אמר ר' יהושע בן קרח יו"ד שנטל הקב"ה משרי מחלק חליו

סדר וירא פרשה מח

סי' א' וירא חליו ה' באלני ממרחא והוא יושב פתח האהל. עיין במה שכתבתי לעיל פ' מ"ו סי' ג' לא כמו שהי' קודם המילה שנפל על פניו מאומת השכינה וגילה במקום אחד להודיע כי הערלה גרס לו כדכתיב בצלעם נופל וגלוי עינים כפירש"י בחומש. ועכשיו

בציר אביעזר

זה כוונה עמוקה בדרך הדגש כן הוא נכון
בדרך הפשט הפשוט :

סי' ט' אמר ר' לוי אחד נדמה לו בדמות סדקי
פירש"י מוכר פת ואחד בדמות
נווטי פי' מנהיג הספינה בלשון ישמעאל ואחד
בדמות ערבי. הענין חמדה ננין לו זה ואם
בקבלה למה נמסר קבלה זו. וגרסה לי שהם
דברי חכמה נפלאה. דאמרי' בפסחים דף ל"ד
ע"א דששת אלפים פרסה הוה עלמא ואמרי'
שם ע"ב העולם שלם יישוב שלם ים שלם מדבר
ואמרי' בחולין דף ל"א ע"ב דמלאך אחד בשליש
העולם עומד וכן נמלא במדרש כמה פעמים.
וכשירו שלם שלם מלאכים מלאו כל העולם אחד
הי' מלאך של יישוב ונדמה לו כסדקי מוכר פת
ואחד הי' מלאך של ים ונדמה לו בדמות נווטי
מנהיג הספינה ואחד הי' מלאך של מדבר
וגדמה לו בדמות ערבי כערבי במדבר וכדכתיב
לא יהל שם ערבי שדרן ליש במדבר וכדכתיב
בהגר ותשב במדבר פארן :

סי' ט"ו ויקח חמאה וחלב. ופת היכן הי'
פירסה נדה וגטמאה העיסה.
והא דכתי' חל להיות לשרה אורח כנשים חף
שפירסה נדה מ"מ וסת זמן נדות לז' הי' לה.
ואפשר משום הכי אמר לשנה אחרת (עיין פירש"י
בחומש) דלריך לקביעת וסת ג' חדשים דהיינו
ד' ראיות (עיין ב"ק דף ל"ז ע"ב) ותשעה
חדשים להריון כמ"ד לקמן פרשה נ"ב סי' י'
ועיין להלן סי' כ' :

סי' י"ז אי' שרה אשה אל"ף יו"ד וי"ו נקוד
למ"ד אינו נקוד אמר רשב"א
בכ"מ שאתה מולא כתב רבה על הנקודה אתה
דורש את הכתב. נקודה רבה על הכתב אתה
דורש את הנקודה. כאן שהנקודה רבה על הכתב
אתה דורש את הנקודה היו אברהם. א"ר עזרי'
כשם שאמרו חי' שרה כך אמרו לשרה היו
אברהם. עי' ב"מ דף פ"ו ח' למה נקוד על היו
שבאליו יודעין היו מלה"ש כו' פרש"י שהנקודות
באין למעט כו' והק' החוס' א"כ הו"ל לנקוד
על חי' שרה. ונ"ל דתיתי ש"מ דחי כד' המדרש
הי'

ועכשיו שנימול וירא ה' אל אברהם והוא יושב
פתח האהל כחום היום שלא נחבטלו חושיו ובלא
התפשטות הגשמיות :

סי' ג' רב איסי פתח אס חמאס משפט עבדי
ואמתי בריבס עמדי ומה חששה כי
יקום אל וכי יפקוד מה אשיבנו (איוב לא) יש
לפרש דבמשפט העבד כתי' וכי יכה איש את
עיני עבדו את שינו לחפשי ישלחנו תחת עינו או
תחת שינו. ולכאורה יאמר כמה דברים אמורים
בזמן שרבו כעס עליו על שנתעלל במלכותו
וכדומה. אבל אס העבד התחיל לריב עמו עד
שהכעיסו מאד והוכרח להכותו והפיל את שינו
או סימא את עינו אז העבד חייב בדבר ואין
לקנוס את רבו על זה שיוציאו חפשי. לזה אמר
אס חמאס משפט עבדי ואמתי חפילו בריבס
עמדי דמה חששה כי יקום אל וכי יפקוד דאמרי'
בברכות דף ה' ע"א אשרי הגבר אשר תיסרטו
יה ומהורחק תלמדנו קו"ח משן ועין מה שן
ועין שהן אחד מואבריו של אדם עבד יוצא בהן
לחירות יסורים שהן ממרקיין כל גופו של אדם
על אחת כמה וכמה. והלא הוא הכעיס לבוראו עד
שהוכרח להביא עליו יסורים מה אשיבנו הלא לא
יהי' להשיב לו הקו"ח משן ועין [זה פי' נחמד
מאד שמשתי מהרב הג' ר' חיים שמחה נדא
ז"ל ממינסק בשם בעל אפיקי יהודה] ועיין
להלן פרשה ל"ב סי' ח' :

סי' ח' בחום. א"ר ינאי ניקב נקב מוגיהנס
והרתיח כל העולם כולו על
יושביו לשעה קלה. ורש"י כתב בחומש הוציא
הקב"ה חמה מנרתיקה כדי שלא להטריחו
באורחים. וקשה לימא שיתרפא אברהם כדאמרי'
בגדרים דף ה' ע"ב לעוה"ב הקב"ה מוויאל חמה
מנרתיקה לדיקים מהרפאים בה. וי"ל דאמרי'
בב"ב דף ט"ז ע"ב מרגלית טובה היתה הלוי'
בזארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותה
מיד נתרפא וכשמת א"א תלה הקב"ה בגלגל
חמה. א"כ כל זמן שהי' אברהם חי היתה סגולה
הרפואה הלוי' בזארו ולא בגלגל חמה הלא ע"כ
שלא להטריחו באורחים. חשפ"י שיש במאמר

בציר אביעזר

ב

אחת ציקס המלך לעשות דבר חוץ מדעתן נטל את הראשון וטרדו והולילו חוץ לפלטין שני חבשו צביה"א ונתן ספרגוס [פי' חתימתו] עליו שלישי שה' חביצ עליו יותר מדלי אמר ליני עושה דבר חוץ מדעתו. כך אזה"ר ויגרש את האדם נח ויסגור ה' בעדו וכו' ויש להבין הלא אדם הראשון בחטאו נגרש ומה זה שציקס לעשות דבר חוץ מדעתו. ונראה דבאמת אדם הראשון עשה תשובה גמורה כדאיתא בעירובין דף ח"י ע"ב ורזון ה' ה' שחתישב עולם העשי' הזה שכל גופי חורה תליון בזה מה שלא היו שייכים חס היו בג"ע ואם ה' בג"ע ה' צוקע רקיעים בחשבותו ובתפלתו לכך קדם וגרשו. וכן נח כשה' ראה לער ואבדון של בני דורו בימי המבול ה' צועק לפני הקב"ה ומתפלל עליהם לכך ויסגור ה' בעדו שלא יראה מה נעשה בהם. ובכדי שלא יזקק גם הוא נתן ספרגוס שלו עליו וכן בהמשל הגין עליו משומרי ציה"א שלא יתגררו בו. אבל אברהם שטי' אזהבו יותר מדלי אעפ"י שידע שיתפלל עליהם לא נמנע מלהודיעו. ופירוש הפסוק המכסה אני מאברהם וגו' בתמי' כי ידעתיו פי' אלא ידעתיו כמו אודעתיו. ואם נאבדו הכרכים הללו ולא ה' מודיע לאברהם לא היו יודעים דורות הבאים על מה ולמה ובאשר הודיע לאברהם יראו ויקחו מוסר למען אשר יאור את בניו ואת ציתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות לזקה ומשפט דעל זה נאבדו סדום ועמורה שלא עשו לזקה ומשפט. ואעפ"י שמיראת העונש היא עבודה קלה. על זה אמר למען הביא ה' על אברהם [שהוא עובד מאהבה] את אשר דיבר עליו :

סי' י' ואם לא אודעה אודיע בכן מדה הדין צעולם. כמו וידע בהם אנשי סוכות האמור בגדעון וכן וגבוה ממרחק יידע כדרש חז"ל סוטה דף ה' ע"א פי' שידין אותם ביסורים קשים ומורים וילמדו העולם מוסר מהם קן למדתי מהר"ץ מעקלענבורג :

סי' י"ב ויפנו משם האנשים. הדא אמרת אין עורף למלאכים. נראה לי

ה' לו לנקוד ה' שצאלו. ויהי הכתב רצה על הנקודה ואחה דורש את הכתב וכן הק' הש"ח צמוס. לכך נקוד על חיו כדי למעט חיצת ח' כדרש הגמרא ואי כדרש הגמ' ה' לו לנקוד על ח' שיה לכך נקוד על ח' שצאלו לדרוש דרש המדרש שלשה שאלו חיו אברהם וא"ש :

סי' ב"א לא דיבר הכתוב כמו שאמרה ואדני זקן אלא ואני זקנתי. זה לפי הדרש דלעיל סי' כ' שלא הייתה תמיהה אלא ואדוני זקן. דאי כפשטא חין כחן דברים בדויים ושמייס כיון שהיתה תמיהה גם על עצמה :

סי' ב"ג מעולם לא נזקק הקב"ה להשיח עם אשה כו' כמה כרכורים כרכר בצביל להשיח עמה ויאמר לא כי נחקה. פשטא דקרא קאי על אברהם שהוא אמר לה לא כי נחקה. ובאמת החכמים היו בקיחין בלשון המקרא דהיכא דכתיב ויאמר אחר ויאמר הוא אותו דכתיב תחלה ולא הזכיר אמיירה דאברהם אלא ויאמר ה' אל אברהם לזה דרש ויאמר לא כי נחקה דזה המאמר של הקב"ה הוא והכחשתה לא ה' שקר דבאמת לא אמרה ואני זקנתי והשיב ה' לא כי נחקה איך שיהי' :

פרשה מט

סי' ב בזכות המילה שנא' סוד ה' ליראיו ח"ל הקב"ה לאברהם דיו לעבד שיהא כרבו כו'. וזה מסוד ה' ליראיו וחתם בלוח ברית קודש וסוד שיפור קומה וסוד נעשה אדם בללמנו כדמוהו. ואין חתמו יודע עד מה. מג"א סי' קנ"ו :

סי' ג אברהם זה ישר מן הישרים שנאמר משרים אהבון. וכתיב זרע אברהם אזהבי :

סי' ה' אר"י צ"ר סימון למלך שהי' לו ג' אזהבים ולא ה' עושה חוץ מדעתן פשט

בציר אביעזר

אחא ידעת את דבר המשפט יתור ממני אני
אומר שכן הוא המשפט דלוי לרשע אוי לשכנו
ובהדי הולא לקי כרצא ב"ק דף ז"ב ע"א. ו')
ויאמר ה' אם אמלא בסדום חמשים לדיקים בחור
העיר וגשתי לכל המקום בעבורם. וכיון שאמר
בסדום למה לו לומר בחור העיר. ז') מה
שומר בחור העיר ולא אמר בעיר כאשר
דקדקנו בתחילה :

ובברי ליישב כל זה נקדים הגמרא דמס'
הענין דף כ"א ע"ב בסורא הוה

דברתא בשיבצותי דרב לא הוה סבורה משום
זכותי אחוה להו בחלונא זכותי דרב דנפיש
טובי והא מלתא זותרתא לגבי דרב חלא משום
ההוא גברא דשחיל מרע וזבילא לקבורה ע"כ
ומשמע דלי לאו הוהא גברא הוה דברתא גם
בשיבצותי דרב. ויש להבין למה לא יגין רב משום
דנפיש זכותי וכי מוגרע גרע. וכתב באהל
יעקב משום דהא דהלדק מוגין על הרשע הוא
משום דכיון דניתן רשות למשחית חינו מנבחין
בין לדיק לרשע וימית גם הלדק ע"כ אין
מונחין למשחית רשות לבוא בגבולו וזה שייך
דווקא בלדיק קטן אבל לדיק גדול כרב גם
המשחית מנבחין בו ועוד דבו ראו להתקיים
יפול מלך אלף ורצבה מימיניך אלף לא יגש :

ועוד נראה דלוינותי שייך לומר דהלדיקים
יגינו וילילו את הרשעים משום הך

טעמא דכיון דניתן רשות חינו מנבחין כדלעיל
היינו כהלדיקים מעורבים בחור אנשי העיר.
אבל אם העיר כולם רשעים ורק בקצה העיר
יש בתים שרים בו לדיקים אז יוכל לנטות קו
למשחית ולומר לו עד פה תבא ואין מוכרח
באופן זה שילוו את הרשעים. ולדיק בסדום
אם אומר. בודלי אין רואה לומר שהוא לדיק
בכוונת הש"ת להפוך את סדום הוא כדי שיוסרו
בהם רשעים כדלמרי' ב"מ דף מ"ח מי שרע
מאנשי סדום ועמורה כו'. וידוע כי דרך רשעים
באפלה ומהם כי העושה כמעשהם והולכים
בדרכיהם

לי דדייק מדכתיב ויפנו משמע שמיד החזירו
פניהם והלכו להם והלא השכינה היתה עם
אברהם כדכתיב ואברהם עודנו עומד לפני
ה' והי' להם לילך לאחריהם או ללך כתלמיד
הנפטר מרבו כדלמרי' ביומא דף ג"ג ע"א חלא
שאין עורף למלאכים ועיין מ"כ. ול"ג כמו שכתבתי.
ועיין ביו"ד סי' רמ"ב סעיף י"ו וכשנפטר מלפניו
לא יחזור לאחריו חלא נרתע לאחריו ופניו
כנגד רבו. וכשחזר ערפו כנגד רבו אין זה כבודו
אבל במלאכים לא שייך זה שאין להם עורף :

שם ואברהם עודנו עומד לפני ה' ח"ו
סימון תיקון סופרים הוא זה

שהשכינה היתה מומחנת לאחרים. עיין לעיל
פרשה מ"ח סי' ח' וסי' ו' שהי' יושב והשכינה
עומדת וזה נהקיים מה שאמר אל נא תעבור
מעל עבדך שאמר להקב"ה שלא יסתלק ממנו
השגה חלקות [כדכתיב וירא אליו ה'] בזה
שטרה באורחים ואינו מתבודד : סי' י"ג ויגש
אברהם ויאמר. ר"א פשט לה אם למלחמה
אני בא. פ' אם יעורר לב מלכים לבוא עליהם
ולשחיתם אני בא ונלחם בהם :

מפירושי עלהתורה. ויגש אברהם וגו'. חולי
יש חמשים לדיקים בחור העיר.

ח') דיקדק בחור העיר ולא אמר בעיר. ב')
ולא תשא למקום אלמא שמצקש שיגינו הלדיקים
שישא לכל המקום בעבורם כמו שהשיב ה' ית"ש
ותיכף אמר חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית
כלדיק עם רשע משמע שזה ניחא ל' ומורה שראוי
להמית הרשע. ורש"י ז"ל בא לתרץ את זה שכתב
וח"ו לא יללו לדיקים את הרשעים למה תמית
את הלדיקים עכ"ל. חינו מביין הלא מדרך החכמה
כאשר ישיג תשובה על דבריו שזה אי אפשר אז
יבקש על פחות ולא מיד לחזור בו ולבקש על
פחות ואולי יקובל בקשתו הראשונה. ג') והי'
כלדיק כרשע לדיק ציחור דטוב לומר והי' כרשע
כלדיק כמו כעס ככה. ד') דלכאורה יתר הוא
עיין רמב"ן. ה') חלילה לך השופט כל הארץ
לא יעשה משפט הוא המורה מאד איך העיז לדבר
כן לפני הקב"ה וכי אתה תבחר ולא אני וכי

רשות למשחית חינו מבחין בין לדיק לרשע . ולא עוד אלא שמחיל מן הדיקים תחילה שגא' והכרחי ממך לדיק ורשע . בכה רב יוסף כולי האי נמי לאין דומין . פרש"י להביל חסודים הדיקים שקודמין לרשעים עכ"ל . והי' שונה לאין בפתח תחת הא' וחיריק תחת הו"ו וק"ק חיד חשב כן רב יוסף דהדיקים לאין והביל דומין . ושמעתי לאין דומין בלירי תחת הא' ופירוש דה"ק לא דיין לשווים אלא דגם חין דומין וגרועים מהם ואפילו חין דומין . מה"ר נפתלי משכיל לאיתן ממונים :

סי' ב' **אהבת** לדיק ותשגא רשע אהבת ללדק את בריותי ותשגא מלחייבן על כן משחק אלהים אלהיך שמן שזון מחזיר . דאם מעשי סדום הם כרואי א"כ במעשיך יש לשום ולשמות . ועיין באהל יעקב פרשה לך לך שמשכיר הענין בטוב טעם ודעת ובמשל נאה ונעים :

סי' כב **לא** אחרים בדיו לך חני מחריש ולבדים היואלים ממך . דכל הטענות ותפילות שטען אברהם והתפלל על סדום אעפ"י שלא הועיל כלום בתפילתו לאנשי סדום . אבל הועיל לבדיו היואלים ממנו כשיסיו בניו חוטאים יעמוד תפילתו שהתפלל בעד סדום . ועיין בזה"ק באריכות על כל סכום וסכום . חמשים . וארבעים וחמשה . וארבעים . ושלשים . ועשרים . ועשרה . וזה שכתב בישע"י ח' לולי ה' לבאות הותר לנו שריד כמעט כסדום היינו . י"ל דהיינו בזכות תפלת אברהם שאמר אם לית את מוותר לבחר והיינו כמעט . ועיין לעיל סי' כ' . ועוד י"ל שריד כמעט ע"ד דאמר"י סנהדרין דף ע"ב ע"א כל שאינו משייר פחיתין על שולחנו חינו רואה סי' ברכה שגאמר חין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו וכמעט היינו שממעט ממאכלו כדי להמליא לפני וכפירוש הגר"א במשלי על פסוק טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לל . שפרשם בזה הגמרא דברכות דף כ' ע"ב חיד לא אשא פנים לישראל אני כתבתי בתורה ואכלת ושבעת וברכת והן מדקדקין

בדרכיהם יפה הוא עושה ודרכיהם דרכי טעם ואדרבא הם אומרים על הדיקים כי מעשיהם לא טובים ודרכיהם דרך מעוקל וכן במשלי ח' לכה אחנו נאדבה לדם נלפנה לנקי חנם והפירוש שחנם הוא נקי שמראה עלמנו לנקי שמראה לנקי ובאמת חינו נקי וכמו שאמרה הגר על שרה אמו נרחית לדיקה ואין חוכה כברה . ואם היו בסדום חמשים לדיקים שהם באמת לדיקים כשיחבר סדום חזו יאמרו רשעי עולם ההולכים בשטות אנשי סדום ואומרים לרשעים לדיקים אחם ומה שגחב הוא בשביל לדיקי אחת שקוראים נקי חנם ובעצורם נעגשו גם אותן החכמים בעיניהם וזהו והי' כלדיק כרשע פי' שיראו הרשעים ולא יקחו מוסר שיאמרו בשביל הדיק נעגש הרשע שגראה בעיניהם ההיפוך . על כן חלילה השופט כל הארץ שאתה רואה בזה לשפט כל הארץ לא יעשה משפט כי מה יועיל ובהשפטו ילא רשע . וזהו בתוך העיר שהמה מעורבים וכיון שניתן רשות למשחית בו' מה שאין כן אם היו הדיקים בקלה העיר כאמור . והשיב לו ה' אם אמלא בסדום חמשים לדיקים דהיינו שאינם אלא לפי העיר סדום שאינם לדיקים גדולים דנפשי זכותיהו כנ"ל (ועיין סי' י"ח) והם מעורבים בתוך העיר אז ונשאתי לכל המקום בעצורם : בס' י"ד . האף תספה בו' ח"ר יהושע בר נחמני' אף שאתה מביא בעולם אחת מכלה זו את הדיקים עם הרשעים ולא דיין שאין אחת תולה הרשעים בשביל הדיקים אלא שאתה מכלה את הדיקים עם הרשעים . בא' לתרץ בזה הקושיא הב' שהקשינו למעלה דמתחילה קאמר ולא תשא למקום וגו' דמשמע שרואה שימחול גם לרשעים בשביל הדיקים ואח"כ חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית לדיק עם רשע משמע דימחל לי' שימית את הרשע רק חלילה לך להמית לדיק עם רשע . ור' יהושע ב"ר מיישבו דה"ק האף תספה ולא תשא למקום דהי' לך לשאת למקום ולא דיין שאין אחת עושה כן אלא להמית לדיק עם רשע אחתמה . ובצ"ק דף ס' ע"א ואחם לא תאלו איש משתח ביתו עד בקר כיון שניתן

בציר אביעזר

בלעם ואם מאן ימאן אבי' לחתה לו :

סו' סי' ט' **מיבן** וחילך חין לך רשות ללמד
סניגוריא עליהם. עיין לעיל
פרשה כ"ו סוף סי' י' ומה שכתבתי שם :
סי' יב **ואת** האגשים אשר פתח הבית הכו
בסמורים וילאו למלא הפתח
אלאון כמד"א והי' כי גראה כי גללה מואב .
שמעתי כי סמורים הוא כמביט דרך זכויות
המלוטשת מראה הקורקעם שראה הרבה פתחים
על פתח אחד ע"כ וילאו למלא הפתח :

סי' יז **עושר** שמור לבעליו לרעתו ריב"ל אמר
זה לוט . פי' ששצילו נתחבר
לסדום כי כולו משקה . רשכ"נ אמר זה קרח .
פי' ששצילו נתגאה ונתקנא בזהרן . רבנן אמרין
זה חיוב דהוה עתיר ונתמסכן וחזר למה דהוה .
פי' הדוקשה להם לפי בעלי המאמרים הקודמים
היה לו לכתוב עושר שמור לבעליו לאכדו חלל
זה חיוב ששכל יסורים וחזר למה דהוה
ועל זה שייך לומר לרעתו העושר שמור לסופו :

סי' יח **ויתזיקן** האגשים בידו וגו' מי הי'
זה רפאל . פי' המליל זה
רפאל וכן פירש"י בחומש ורפאל שריפא את אברהם
הלך משם להליל את לוט דרפואה והללה חדא
מילתא היא. ונ"ל דרפאל הגין עליו שלא תדבקנו
הרעה של סדום ואשתו של לוט שהביטה מאחוריו
ואז הי' המלאך פושט אורה ולא הגין עלי' כי לא
היתה יכולה להביט בו ככתחילה שהי' לובש
אורה ולכך דבקה הרעה של סדום בה שפירית
ומלח שריפה כל חרלה וטהי גס היא נליב מלח
והבן הדברים ועיין צפי' המלצ"ס ריש הסדרה :

פרשה נא

סי' ג' **וה'** המטיר על סדום. מלח ה' מן
השמים. בנביאים ויאמר המלך להם
קחו עמכם את עבדי אדניכם את עבדי חין
כתוב כאן חלל את עבדי אדניכם והנ"כ י"ש
הג'

מדקדקין בעלמן עד כזית ועד כצילה. ובמדרש
איכה לא הניחו אחי בני לפשוט ידו בעולמי
כילד היתה לאשה ככר שחלכל היא וצנה ובעלה
כיון שמת צנה של חברתה נטלתה והאכילתה
ומעלה עליהם הכתוב כאלו בשלו ילדיהם למות
הה"ד ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהם מאי
פעם היו לזרות למו שעשו סעודת הבראה
ומדה זו היפך ממידת סדום גאון שבעת לחם
הי' לה יוד עני וחציון לא החזיקה :

סי' בה **ויאמר** אל נא יחר לה' אולי ימלאון
שם עשרה ר' יהודה ב"ר
סימון ור' חנן בשם ר' יוחנן כאן עשרה וצירושלים
אפילו אחד הה"ד שוטטו בחולות ירושלים וגו'
וטעמא שביה המקדש שם ומגין עליהם אפי' ח'
הי' מליל . מהר"ם יפה. וזה שנאמר בישע' ל"ג
לכך יהגה חימה חיו שוקל חיו סופר שהיו
שוקלין קלין וחמורין שבתורה ושהיו סופרים כל
אותיות שבתורה חגיגה דף ט"ז ע"ב. ואז את עם
נופע לא הירא אלו עזי פנים שביניהם לא הי'
מביט עליהם. וח"ת בעינין לא פחות עשרה כדי
כניסי' משיב על זה הנביא דהלא היינו
אומרים חזה ליון קרית מועדינו ירושלים נזה
שאין דביהמ"ק שצירושלים מגין דאפילו אחד הי'
מליל . פ"ד :

פרשה נ

סי' ו **בשעה** שהי' אומר להם דברים שאין
ערבין להם היו אומרים לו
האחד בא לגור וישפט שפוט . פי' הן אמת
שמנינו אותך להיות שופט עלינו אבל לשפוט
כמשפטינו אבל וישפט שפוט משפטים חדשים
על זה לא קבלנו אומך לשפוט . הג' ר' משה
צבי ז"ל :

סי' ז **ויאמר** לא כי ברחוב כלין ממאנין בקטן
ואין ממאנין בגדול . ובפסחים
דף פ"ו ע"ב מסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול
וזה הלשון מדקדק טפי דעל לשון מיאון לא מהני
הפירה כמו וימאן דיוסף וימאון דיבוס וימאן

דף ע"ו ע"א תוס' ד"ה שלא ראה קרי מימיו
והמהרש"א הירץ שכבש מעיינו. ולי נראה דמלאה
לא קשיא ד"ל דיעקב עבד כדשמואל כדאיתא
בחגיגה דף ע"ו שהי' בקי בהטי". ואע"ג דאמר
החס דשמואל לא שכיח היינו כדאמר' בנדה
דף ס"ד ע"ב שאני שמואל דרב גוברי'. וכן
בדלי י"ל דיעקב אבינו רב גוברי' והי' מחכיון
שיהי' לו בן ראשית אוננו ולא יוליד זרעו לבטלה.
אבל יהודה חס גס הוא הי' רב גוברי' מ"מ לא
הי' לו שום כוונה בזה דהא לא ידע כי כלתו
היא ולא הי' רועה שחתעבר ממנו דהא חשבה
לזונה ובלא כוונה הי' אפשר לעשות כן בהטי'
שחתעבר מזה כמו שכתבו התוס' בחגיגה דף
י"ד ע"ב וכן בכחצות דף ו' ע"ב. ופריך רבא
שפיר מחמר. ואין ל"ל דלאה מיעבה באלצעה
כמו שכתבו התוס' שם דבשלמא תמר מיעבה
שרתה להחעבר מזרע יעקב אבל לאה למה הי'
לה לעשות כן והלא היא אשתו ומה איכפית לה
חס תחעבר מציאה שני'. ולדברי התוס' י"ל
לפי שרימה לבן את יעקב פחדה לאה שלא יגרשנה
ע"כ מיעבה באלצעה כדי שחתעבר שלא יגרשנה
ועיין להלן פרשה ע"א סימן ב' :

פרשה גב

סי' ו **ויאמר** אברהם אל שרי אשתו אחותי
היא שלא בצדקה. נ"ל דזה הי'
כבישה הדרך למה ששבו הפלסטים הארץ בימי עלי
הכהן והוסיפו אותו באשם ובאין הי' משמות
ידים כפירש"י בחומש וכן בארון השיבו אותו
אלל דגון אלהיהם וכשהוסיבה לשרה נתן לאברהם
מתנות ויקח אבימלך לאן ובקר ויתן לאברהם וכן
אמר הנגה נתתי אלף כסף לאחיד. עיין לעיל
פרשה מ' סי' ח' :

סי' יד **כל** כך למה שהיתה אומרת לו אשת
איש אני ולא הי' פורש. וקשה
ח"כ מה הי' ענינתו של אבימלך שנלמד כ"כ
ופרעה הבין מיד אשמתו שאמר ועתה הנגה
אשתך קח וגו'. ויש לומר דבמגלים היתה
מתחילה אומרת שהיא אשת איש כי יש לה ציל
בארץ

הגי' שלפנינו בדוחק אבל אינו שייך לכוונת
בעל המאמר :

סי' י' **ותאמר** הבכירה אל הצעירה. לא
שולדה ראשונה כמו בכור
בכל מקום אלא גדולה מאחותה דהא כתיב אל
חתני לוקחי בנותיו שהיו לו ב' בנות נשואות
כדלעיל פרשה נ' סי' י"ד ובזה תבין דברי
הראב"ע :

סי' יא **ותהרין** שתי בנות לוט מאביהן.
ח"ר אלעזר לעולם אין
האשה מתעברת מציאה ראשונה אחיזין והא'
כתיב ותהרין שתי בנות לוט מאביהן ח"ר תחומא
שנטו בעלמן והולידו ערותן ונתעברו כמציאה
שני'. וביבמות דף ל"ד ע"ב פריך כן מתמר
והמהרש"א דלא קשי' לי' מתמר חזיל לטעמי' דלקמן
פרשה פ"ה סוף סי' ו'. וידע אונן הי' דש
מזפנים וזורה מבחוך ולפי זה תמר היה
פתחה פתוח עיין שם ביבמות בפרש"י בד"ה
אלא כמעשה ער ואונן. והגמרא חלה לטעמה
דס"ל דשימשו שלא כדרך כדאיתא החס וא"כ
היתה פתחה סתום. והמהרש"א הקשה שם מנ"ל
דלמא דש מפנים וזורה מבחוך כו' וג"ל דקבלה
היתה צידם מהא דבית ר' וגרלה דגם רבא היה
יודע מדבית ר' אלא שהי' סבר דלכך קורין
אונן תמר ע"ש שמתעברות מציאה ראשונה
ורב נחמן השיב לו עי"ש שמיעבו באלצעותיהן
לכך סיים ולמה נקרא שמן תמר ע"ש תמר
שמיעבה פי' דלא כמו שהי' סבר רבא. ומה
שחירץ רש"א שהי' להם סגוד מן הפסוק למימר
הכי ע"כ ל"ל דסגוד והכרח טוב איכא הכא
דבלא"ה אין לעשות קושא מסמך בעלמא אבל
חס תאמר כן תיקשה על המדרש מאותו הכרח.
ורבא דלא' הקשה כן מבימות לוט משום דמאן
לימא לן דכשירות היו ואע"ג דלוט אמר לאנשי
סדום הנגה נא לי שתי בנות אשר לא ידעו איש
מאן חתים על זה דלמא שיקר בהם רק מתמר
קשיא שהיתה נדקת. מיהו קשיא אמאי לא הקשה
מלאה שנתעברה מציאה ראשונה עיין בימות

בציר אביעזר

ומזרעה זרע. זו שנכנסה לביתו של פרעה ולביתו של אבימלך וילדה טהורה חייו דין שתפקד. ואפילו לר' עקיבא דאמר ברכות דף ל"ח ע"ב אם היתה יולדת בצער יולדת בריוח היינו משום דא"כ ילכו כל עקרות ויסתרו וזה דווקא בצוטה שייך לומר כן אבל שרה אמנו שנקלחה בעל כרחיה לא שייך זה:

סי' יד ויגדל הילד ויגמל ר' הושיעיה רבה אמר גמל מילה"ל. מכאן ראוי שמאורע לעשות סעודה לבד מילה. ומהרש"ל ב"ש"ס צ"ק דף פ"ו ע"א מביא ראוי מהא דרב יוסף שאמר מאן דאמר לי דלין הלכה כר' יהודה דסומא פטור מן המלות עבדינא יומא טבא לרבנן דכי מפקדינא ועבדינא חיה לי אגרא טפי. ומכאן ראוי יותר. ובשבת דף ק"ל ע"א הביאו התוס' ראיה שעושין סעודה לבית מילה מויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל. חת יצחק בן מל ה"ג מל והוא מדרש אחר:

שם מרד יריחו אחד מה ת"ל אחד אלא הוא ואנטקוסר שלו. ולפי הפשט נ"ל לומר דלא תימא דהגס הי' מה שבישב ל"א מלכים אבל מלך יריחו לבד וכן כל אינך לא הי' בהנהגה נסיית אלא כל אחד ואחד הי' נס צפ"ע. ועי' חוכיה דעל ידי שמעל עכן בחרס וקילקל ההנהגה נסיית הי' לריק לסייע בהנהגה טבעיית לעשות מארב גדול ומארב קטן ולהטעוהם ושרפו את העיר ורפו ידיהם אז כבשם יושע. ומה מכל לידע כחם וגבורתם אף כי היו בסך הכל י"ב אלף כדכתיב קרא בן נראה דרך הפשט. אלא שהמדרש חומר האמת מסודר ל' ליראיו וזה הודאה ושבח על גודל הגם ולכן נכתב בשירה ועיין במגילה דף ט"ז צ"ב חוץ משירה זו דבני הכן ומלכי כנען:

סי' טו שבשעה שולד יצחק היו הכל שמחים אמר להם שוטים אחס. אני בכור ואטול פי שנים. פי' שהיו שמחים לא מאהבת יצחק אלא משנאת ישמעאל כמו שאומר לעיל שהי' מכבש גנות כו' לכך אמר להם

בארץ כנען ומחמת רעבון נסעה עם אחי'. אבל כאן שלא הי' שנת רעבון לא היתה יכולה לומר כן רק כשבא לבועלה אמרה האמת ואז היה קשה לו לפרוש אם לא שפירשה המלאך. וז"ה שאמר לו המלאך ואחשוך גם אנכי אותך מחטוא לי שציקס לחטוא משום שלא הי' יכול לעמוד ביצרו אלא שהמלאך חשכו מחטוא ועיין לעיל פרשה מ"א סי' צ' ובמה שכתתי שם:

פרשה נג

סי' ב ומה אלישע חומר לשנומית למועד הזה בעת חי' את חובקת בן אמרה לו אל אדוני איש האלהים אל תכזב בשפחתך אותן המלאכים שבישרו את שרה כך א"ל למועד אשוב אליך בעת חי' ולשרה בן א"ל אותן המלאכים היו יודעים שהם חיים וקיימים כו' פירוש דהי' קשה לה למה לא אמר הוא למועד אשוב אלא שמוספק הוא אם יחי' כן ויהי' מהירא ליראות כי יחשבוהו לנביא שקר דכתיב אם לא יחי' הדבר ולא יבוא וגו'. ואם אינו יודע אם יחי' כיון שאינו יודע מה יחי' בו איך יודע מה שיהי' באחר. והשיב לה אני שאני בוד"ק קיים היום. מת למחר. כדאמר' בשבת דף ל' ע"א גזירה היא מלפני שאין מודיעים קיו של אדם ולאחרים הודיעו לו בין חי בין מת למועד הזה את חובקת בן:

סי' ו ור' פקד את שרה. אשר שמרת לעצדך דוד אבי את אשר דברת לו אשר שמרת לעצדך זה אברהם את אשר דברת לו למועד אשוב. ולפי זה דוד אבי הכתוב כאן הוא מאמר המוסגר כלומר זכות דוד אבי יעזרי בתפילתי. וכמוהו לעיל פרשה א' סי' כ"א והארץ היתה כבר היתה ע"ש במה שכתבתי וכן שאל ישאלו באבלה וכן התמו פי' וכן התמו יואב ואנשיו להפיל החומה גם שם בזה פירושים אחרים כן נראה פשט הכון:

סי' ט ור' פקד את שרה. א"ר יצחק ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא ונקחה

פרישה נד

להם ישמעאל מה אהם שמחים על מפלתי
כי מה זה אהדתי אני בכור ואטול פי
שמים :

פי' א ברצות ה' דרכי איש גם אויביו
ישלים אהו ריב"ל אהמר זה

יאה"ר ואהמר שלמה אס רעב שוגאך האכילהו
לחם מלחמה של תורה ואס אמה השקהו מים
ממים של תורה. ובצרכות דף ה' ע"א לעולם
ירגזו אדם יא"ט על יאה"ר. פי' ירגזו הוא
בהתבוננות המוסריי ותיקון המידות נלחו מוטב
דלו ילמוד תורה בטרהרה לשמה ואס לאו שלא
נלחו בזה ועדין יארו מתחלה בו יעסוק בתורה
אפילו שלא לשמה עס שהיאה"ר בחובו. וכן בפי'
הגר"א על משלי מפרש מה שאמר חז"ל אס
פגע בך מנוול זה משכחו לביהמ"ד היינו שילמוד
עס היאה"ר דהיינו שלא לשמה וכמו שאמרנו
בניזר דף כ"ג ע"ב לעולם יעסוק אדם בתורה
ובמלות אפילו שלא לשמה שמחוך שלא לשמה בא
לשמה. נלחו מוטב שאס ינלחו ע"י התורה יבוא
לעבוד אה ה' ית"ש מאהבה שימאל לו רגשות
אהבה בהתפללות הנפש מחממה לוויי ואזהרות'
כמבואר בס' מסילת ישרים. ואס לאו יקרא ק"ש
זה קבלת עול מלכות שמים בהתבוננות עיני
אחדות הפשוט כמבואר ברמב"ם בס' המדע
ובס' נפש החיים שער א' ויבוא מזה לעבוד אה
ה' ית"ש מיראת הרוממות כמוכן. ואס לאו יזכיר
לו יום המיתה דהיינו יראת העונש מחיבוט
הקבר וכף הקלע וגיהנם שאחר המות.
כמבואר בספר ראשית חכמה ובציאור הגר"א
על משלי. ולפי ענ"ד יהורץ במאמר זה כל מה
שמקשים בזה. והוא פשוט ככל פשוטי הסוגיות.
וזהו שאמר שלמה אס רעב שוגאך האכילהו לחם
מלחמה של תורה הוא הלכות. ואס אמה שהוא
קשה מרעב. השקהו מים זה אגדות שמושכין
לבו של אדם כמים ובהם טועם טעם יראת חטא
וכמו שאמרנו חז"ל באבות דר"ג כל מי שלא טעם
טעם אגדה לא טעם טעם יראת חטא. וכן אמרו אס
אכן הוא נימוח שנאמר אבנים שחקו [אותן]
מים. וסיפא דקרא דאס רעב שוגאך וגו'
וה' יסלימו לך ובה מפרש המדרש גם אויביו
ישלים אהו :

ויאמר

שם שבתשובת שרה אמנו לאברהם
אהה למד כי לא יירש
עס בני עס יחאק עס בני אפילו שאינו
יחאק ועס יחאק אעפ"י שאינו בני. פי'
אלא מאשה אחרת וה' כשר כמו עכשיו לא ה'
ראוי שירש עמו מ"כ. ולא משום דיחאק ת"ח
דאמר' בהתבוננות דף ק"ח ע"ב דעסיק בתורה
ירית אבא דלא עסיק בתורה לא ירית בתמי'
ובצ"ב דף קל"ג ע"ב לא אהוי מעבורא אהסגתא
אפילו מברא בישא לברא טבא. אלא משום
דולד שפחה אינו מחיהם אחר אביו כדכתיב
האשה וילדי' תהיה לאדוניה ועיין בקידושין דף
ס"ה ע"ב. ומשום הכי כתיב ביחאק ואלה הולדות
יחאק בן אברהם אברהם הוליד את יחאק
שמת"חם אחרי אברהם. ובישמעאל כתיב ואלה
הולדות ישמעאל בן אברהם אשר ילדה הגר
המצרית שפחה שרה לאברהם כלומר דלא
מיקרי בן אברהם אלא משום שילדה הגר
המצרית שפחה שרה לאברהם וכן כתיב כי
ביחאק יקרא לך זרע:

פי' יא אמר להם עכשיו מה הוא לדיק או
רעב אמרו לו לדיק ח"ל אינו
דן אה האדם אלא בשעתו. וקשה דבן סו"מ
נידון ע"ש סופו. וי"ל דהתם גם עתה התחיל
בעצירה שגב משל אביו ומשל אמו ואכל
תרטימר בשר ושמה חזי לוג יין וכן בדור
הפלגה עדיין לא עשו חטאם אשר זממו לעשות
אלא שהתחילו. ונידונו ע"ש סופם. וזה שאמר
הנה עס אחד ושפה אחת לכולם פי' ולכאורה
אינו להעמיש כ"כ עתה דאין בידם חטא אשר
יענשו בעונש זה. דהלא עס אחד ושפה אחת
לכולם דיש אחדות ביניהם. אבל כיון דזה החיל
לעשות מש"ה ועתה לא יבצר מהם כל אשר
זמנו לעשות פי' גם מה שמחשבים לעשות.
ספר בינה לעמים :

בציר אביעזר

כו' על מי נותן העול כו'. השלשה משלים שהביאו השלמים האלו בודאי לכל אחד הי' מטרה לרעיון נשגב ששלח משלו אליו וכן המדרש שהביאן ואלו ואלו דא"ח. דברי ר' יונתן הוא שהמתנסה נתעלה ונשתבח בנסיונו כמו הפסחן שהיא משתבחת והולכת ומשמנית כשהוא מכה עלי' ביותר.

ודברי ר' יצחק שהקב"ה משהבח לפני מלאכיו ומידת הדין בצריותיו בעולמו שעומדים בנסיונם בעולמו כמו היוצר הזה חף שידע בעצמו אי זו הן הצורות והחוקים ומבין הוא איזו הן המרועעס מראה לפני הקונים הצבורים והחוקים ומקיש עליהם להראות להם שחוקים יש בהם שמקיש עליהם כ"פ ואינן נשברים. ודברי ר' אלעזר שהקב"ה נותן משא העולם על הנדיק שיוכל לסובלו ולא יתרה אחריו וזוהו מקל על הדור כולו כמו חכן חליו הוא משא ובחבורתי' ירפא לנו. וכמו כל העולם ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מע"ש לע"ש ומבואר חללינו עוד במקום אחר. ואם כי יש בזה דברים בדרך הדרוש. ע"ד הפסח די לנו בזה צביאור המדרש :

סו' סי' ו' ואין הלום אלא מלכות. והיינו כדאמר' בע"ז דף מ"ד ע"א ויחנו עליו את הנזר ואת העדות זהו עדות לבית דוד כל שכולמתו הוא הגון למלכות :

פרשה נו

סי' ד' ויקח אברהם את עמי העולה וכו' וקשה הלא הי' משתמש בקדשים. וסירך מו"ר הגאון ר' גרשון תנחום ז"ל בשם רבו הגאון ר' חני' ז"ל אבד"ק קאליש דעבדי לוי' כהלל כדאמר' בפסחים דף ס"ו ע"ב דמצינא לעזרה וסומך עלי' ומקדישה ושוחטה מיד. כן כאן לא הקדישו עד שזא סמוך למזבח קודם שהעלוהו לכך וישם עמי העולה על יצחק וכן כששאל לו ואי' הטה. לא השיב אתה העולה דא"כ הי' מקדישו בזה :

סוף סי' יח נסיון עשירי הוא ואתה אומר כי יען אשר עשית את הדבר אלא

סי' ב' ויאמר אבימלך ופירוש. ר' נחמיה אומר פה שכל לבבותיו נושקים לו על פיו. כמו ועל פך יסק כל עמי או י"ל נושקים מזדיינים בכלי הנשק כאמור ביהוא ועמכם כלי הנשק :

סי' ה' ויאמר אבימלך לא ידעתי מי עשה הדבר הזה וגם אתה לא הגדת לי ע"י מלאך. על דרך הפשט שמעתי בשם הגר"י ז"ל מוואלזין שאבימלך אמר לא ידעתי מי עשה הדבר הזה והפך פניו לפיכך ואמר וגם אתה לא הגדת לי והשיב פירוש ואמר וגם חנני לא שמעתי בלתי היום :

סו' סי' ח' ר"נ אמר אש"ל פונדק משהיו אוכלין ושותין אומר צריכו. ורש"י כתב בכתובות דף ח' ע"ב דר"ה צבריתו של ח"א שגמל חסדים דכתי' ויטע אשל ר"ת אכילה שתי' נוי' ולשון ויטע כמו ויטע אהלו אפדנו סוטה דף י' ע"א עיי"ש בפירש"י ד"ה פונדק. וענין לוי' משמע דהוא ענין סגולתי' דהמחלוקה לא יוזק בדרך. ומצינו באברהם שקיים מלות לוי' דכתיב ואברהם הולך עמם לשלחם. ותמי' גדולה בעיני מה שהטור והס"ע לא הביאו מלות לוי'. ואפשר דס"ל בפירש"י שם ד' מ"ה ע"ב לא ראינוהו והנחנוהו יחידי בלא חבורה משמע דווקא היבא דהדרכים בחוקת סכנה הוא דלריך לוי' עיי"ש בח"א מהרש"א. מיהו כתב שם המהרש"א דודאי גם אפי' בעיר צריך לוי' בד' אמות וודאי דענין סגולתי' הוא כמבואר עיין בדבריו וכן נראה האמת :

פרשה נה

סי' ב' ה' לדיק יבחן ורשע ואורב חמום שנאה נפשו. ח"ר יונתן הפשטני הזה כשפשהנו לוקה אינו מקיש עליו ביותר מפני שהיא פוקעת וכשפכתנו יפה הוא מקיש עלי' ביותר למה שהיא משתבחת והולכת. כך הקב"ה כו'. ח"ר יצחק היוצר הזה כשהוא בודק את הכבשן שלו אינו בודק את הרעויות כו' ח"ר אלעזר לבעה"ב שהיו לו שתי פרות אחת כחה יפה

ור' חמא אמר שה' יושב בסעודה וצא כלב אחד ומדווג לו אמר חנו לו ככר אחד שיתגרה בו. השני משלים נראה דר' חנינא דאמר חנו לו תיש אחד שיתגרה בו. אפשר שהוצא לא נלחו לתיש. וכן חיוז זכה לעולם הבא. ור' חמא דאמר חנו לו ככר סבר כמ"ד צ"ב דף ט"ו חסיד ה' בזה"ע ולא צא לעולם אלא לקבל שכרו הביא הקב"ה עליו יסורים התחיל מחרף ומגדף כפל לו הקב"ה שכרו בעוה"ז כדי לטורדו מן העולם הבא. וזה המשל לכלב וככר דבדלוי כלה הככר שאכלו הכלב וכן חיוז נלחו השטן וטורדו:

פרשה נח סדר חיי שרה

סי' ב **אָר"י** כהדא עגלתא המימחה. כמו אמר מר:

סי' ז **גַר** ותושב אנכי עמכם אם רליחס גר ואם לאו מארי ציחא. פי' אם רליחס ליתן לי אחוזת קבר עמכם עדן חגי גר כי הקב"ה אמר כי לא שלם עון האמורי עד הגה. ואם לאו הרי זה עון פלילי ושלם עון האמורי והרי חגי מארי ציחא. ה"ר בערוש פלאס ז"ל:

סי' ט **נְבִהָרַי** להון איש רע עין ולא ידע כי חסר יבואנו שחסרתו התורה וא"ו. פי' שחסר ממונו ממנו וירדו לטמיון ע"י ממונו של לדיק שנטל ממונו הרבה יותר משויו וזה רמזה התורה כמה שחסרה ממונו משמע שנענש בחיסרון. ועל דרך חכמי האמת לפי דליתא להלן במדרש סי' י"א כל המזכיר חלקו של לדיק כאלו קיים עשרת הדברות וכן עפרון זכה לוא"ו של שם הוי"ו צ"ה אי לא הוי' עושה רמזי אבל עושה רמזי דובר שקרים לא יכון לנגד עיניו וזה בעולם הנלחי. ועיין בזהל יעקב:

סי' י **וַיִּקָּם** שדה עפרון דהוי דבר אינש זעיר ואיחעבד לבר אינש רב. דקשה הא כתיב בחר הכי ויקם השדה והמערה אשר בו לאחוזת קבר מאת בני חת. ויש לדקדק בדפסס ראשון כתי' למקנה ובשני כתיב לאחוזת קבר. וגם מה שמפסיק בלמאעז ואחרי כן קבר וגו'.

אלא נסיון האחרון שהוא שקול כנגד הכל שאלו לא קיבלו עליו אצד את הכל. נראה כיון שניסחו עשר פעמים שוב אין לנסותו אם יעמוד בניסיון וזה חזקה גמורה שיעמוד בדלוי בניסיונו ולכך אמר דדור המדבר וינסו אותו זה עשר פעמים ואעפ"כ ולא שמעו בקולי:

פרשה נז

סי' א **תָּמָן** הניקן על גשמים ועל שמועות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב. מה ראו לסמוך בשורות טובות לירידה גשמים. אע"ג שכפי הדין הם שוים בצרכתם ומה לי בסמיכתן. ראו החכמים להסמיק אותם במקרא אחד כאשר מלאו קרא. וכעין זה שמעתי בשם הגר"א מוילנא ז"ל על פסוק קרבו רודפי זימה מתורתך רחקו. דאמר' בחגיגה דף י"א ר"ש בן מנסיא אומר חזירו מעוות לא יוכל לתקן זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר רש"א זה ת"ח הפורש מן התורה וזה שאמר הכתוב קרבו כלומר שקרובים הם רודפי זימה ושמתורתך רחקו קרובים להיות שוין דללו ואלו דברי אלהים חיים:

סי' ג **ד"א** נתיירא מן היסורים. לפי שכל אלו הגסיונות היו דברים שחזן לגופו והי' מתיירא שמה ינסנו ביסורים כמו שאמר השטן עור בעד עור וגו' ואעפ"י שכבר נשבע לו שלא ינסנו עוד לעיל פרשה נ"ו סי' י"ח היינו בדבר שהם בכעין הגסיונות שנתנסה עד עתה. והיסורים מוכרחים לבוא לעולם. והשיב דיש מי שיקבלם כדכתי' בפרשת נלצים ונחן ה' אלהיך את האלות האלה על אויבך ועל שונאך אשר רדפוך וכן אמר הנביא ישעי' סי' ס"ו וזעם את אויביו:

שם **אֵיּוֹב** חיתתי ה' כו' את מולא עיקר שניו של חיוז ר"י שנים ועשו ישראל במזרים ר"י שנים וצא שטן לקטרג וגירה אותו בחיוז. ר' חנינא ברי' דר"א אמר לרועה שהוא עומד ומביט באלו צללו צללו צא וצא כו' אמר חנו לו תיש אחד שיתגרה בו.

צימים שלא הי' חסר לו דבר וה' ברכ את
אברהם בכל :

סי' ג אור ימים צימיה לעתיד לבוא .
כדאמר' בקידושין דף מ' ע"ב
למען יאריכון ימיו לעולם שכולו ארוך וכן הוא
בשילתי מו' חולין :

סי' ה ר' שמואל ב"ר יצחק פתח רודף
לדקה וחסד ימלא חיים
לדקה וכבוד . פי' דאדם המונע ח"ע להיות גובה
לדקה יאמר שלשה הדקאות לדמות . אחד שיחלוש
גופו במעלות ומורדות . שנית שאינם נותנים לדקה
כ"א מעט מזער אשר אינו מספיק די מחסורו
אשר יחסר לו להעני . שלישית כי יחסר כבודו
שיצורו . ע"ז אומר הכתוב שאין זה טענות אלא
למתעלל בזה אבל רודף לדקה וחסד ימלא חיים
שהקב"ה יתן לו חיים ובריות טובים . לדקה
שימלאו לו . וגם יהי' לו כבוד כי סוף הכבוד לבוא .
כן שמעתי בשם הגאון מהר"ד טעמיו ז"ל ממנוסא .
וכן כוננת המדרש ברב שמואל ב"ר יצחק חפ"י
שנכאורה הי' נראה כי הוא מצוה כבוד התורה
דהוה מרקד חתלה שיבשין לפני הכלל לסוף
ראו משכשה דמור מה גדול כבודו עיין כתובות
דף י"ז ע"א :

סי' ו בא צימים אמר ר' יצחק בא בחותן
הימים שכתוב בהן עד אשר לא
יבאו ימי הרעה . דאמר' בשבת דף קנ"ב ע"א
עד אשר לא יבאו ימי הרעה אלו ימי הזקנה ועיין
שם עיור . שמים נעשו שלש . שזריך למשענת .
עד דלא אצידנא בחישנא . שהולך שחוח . ודריש
מדכתי' צימים בפתח הב' דהוה כמו צהימים
כדפירש' בריש פרשה בשלח לנחותם כמו להנחותם
וכלומר גם צימים הידועים שאין יכולים עוד ללכת
ולבוא הוא הי' בא בהם ועיין מ"ב :

סי' י וה' ברכ את אברהם בכל ר' יודן אמר
שנתן לו נקבה . ובב"ב דף ק"מ
ע"א שהיתה לו בת וכלל שמה . וא"ל ומה שייך
הוא למה שאמר לעבדו להשיא אשה ליצחק בנו .
ונראה ע"ד דאמר' בקידושין דף כ"ט ע"ב הוא
ללמוד ובנו ללמוד הוא קודם לבנו ואם הי' בנו
זריז וממלא בנו קודמו וכן הדין הוא לישא ובנו
לישא

וגם מה שזכרנו ראובן מאריך ויקם שדה
עפרון אשר במכפלה אשר לפני נומרח השדה
והמערה אשר בו וכל העץ אשר בשדה אשר בכל
גבולו סביב ודרשין מכאן למארים מן התורה
בב"ב דף ס"ג ע"ב . אמנם הלוקח אחוזה לריד
לכתוב שטר מכירה כפי נימוסי המדינה ואמר'
לקבורה מוזנין בלא אכרזתא גיטין דף נ"ב ע"ב
ובכ"ד וטעמא משום בזיון המת וע"כ לא פנאי
לכתוב שט"מ כפי הנימוס ואם יקבור המת
בהחילה אח"כ כשיבקש ממנו שט"מ ישמיט ח"ע
וימלא חיזו עליה הלא הביא עליו שאינו עומד
בדיבורו . והנה אמר' בכתובות דף נה ע"א קנו
מיני' לא לריד לאינלוכי בי' וכן בחו"מ סי' ל"ט
דעדים שראו קנין חין לריבין לשחול עוד את
המוכר וכוהבים חף שלא בפני המוכר . והו' ויקם
שדה עפרון וגו' לאברהם למקנה לעיני ב"ח
פירש"י קבר כולם ובמעמד כולם הקנהו לו וכל
מה שזריך לכתוב בשטר המכירה פי' בפני עדי
הקנין . ואח"כ קבר אברהם את שרה אשתו וגו'
ואח"כ ויקם השדה וגו' לחיות קבר מאת בני
חת דהיינו מאת העדים ולא אמר מאת עפרון
לפי שלא הי' לריד לו עוד . וכן יעקב אבינו לאחר
שליין חיון הוא נערת המכפלה בפרשה ויחי
אמר מקנה השדה והמערה אשר בו מאת בני
חת דהיינו שהראה להם השט"מ שהי' לו מאת
בני חת . והו' דח"ר אלעזר בס' י"א עשרה
פעמים כת' בני חת בני חת ללמדך שכל מי
שמזכר חלקו של לדיק כאלו מקיים עשרת
הדברות שבני חת ביררו וקיימו חלקו של לדיק :

פרשה נט

סי' א מבי אחת למד מאברהם לפי שכתוב בו
ושמרו דרך ה' לעשות לדקה
ומשפט זכה לזקנה ואברהם זקן . דיש שקפלה
עליו זקנה כדאמרין בתענית דף ה' ע"ב ועיין
להלן סי' ט' וזה באה על הרוז מן הדאגות
וטרודת המוח מאשר יחסר לו האטרותו וסיפוקו
ועיין בפירוש המשניות להרמב"ם סוף פ"א
דברכות . ע"כ כתוב ואברהם זקן לפי שבה

פרשה ס

סי' ב' **הכל** לריכין לחסד חפילו חברהם
שהחסד מחגלגל בעולם בשבילו.

כדכתיב תתן אמת ליעקב חסד לאברהם:

סי' ג' ד' ה' ה' שחצו שלח כהוגן חליעזר חמר
וה' העברה אשר חומר חלי' חטי נח

כדך ואשתה חל חילו ילחם חמה חמת והשקחו.

עיין תענית דף ד' ע"א ושם יכול חפילו חגירת
חפילו חומא חירש"י ולא יבין בה חליעזר ויקחנה
ומה דלח חמר בגמרא חפילו ממונה חפי' שפחה
לפי שה' קודם מ"ח ואם מורע כנען חחרור לח
ה' מזוי שם וכוונת המדרש חל חילו ילחם
חמה ח"ל שפחה חחרך כנען ולא חשיב שם כלב
ע"ש בחומס ד"ה שלשה:

שם **ולא** ה' שם פנחס שיתיר לו נדרו. ובחמת

לח ה' לריך חחרה כדחמרי ר' יוחנן

ור"ל לעיל מינה חלח לפסוק לו שלח חל חגדר

כדחנן חמר על בזהמה חמחה ועל בעלת חום

חרי חלו עולה לח חמר כלום חלח יפתח שלח ה'

יודע דין זה מ"מ ה' יכול לחחר חל חגדר:

שם **ושניהם** נענשו יפתח מות כנשילת חברים

כו' ח"ד ויקצר בערי גלעד.

ע"ד הפפט ויקצר בעיר מערי גלעד וכן ויקח

מחבני המקום כמו חבן מחבני המקום וכן פי'

חראצ"ע. והדרש נכון מדיקדוק הלשון ומחמיתת

הענין:

סי' ד' **והאיש** משחלה לה ר' יוחנן דליפורן

חמר מומלחן ומביט חלליח.

ויש לרקדק ח' דמחחילה קראו עבד וירך העבד

לקראתה וחח"כ קראו חיש. (ב) יש להבין מה

דמשיקרא מספקא ל' וכאשר כלו פשיטא ל' ויקח

חחיש חום וזה בקע מחקלו וגו'. (ג) מה מקום

ה' לו לספוק כיון שעשה כל מה שחמר

בחפילו. (ד) כלן חמר הגמילי נח וכשחמר

דבריו חמר השקיני נח. ונראה דכל זה ה' על

דרך החמינה והניסיון דחם ה' בח לפני' בחחר

נכבד ויחמר השקיני נח חז לח ה' חידוש

שחשקו לכך וירך בחחר עבד ויחמר הגמילי

שזה

לישא חח קודם לבנו חחם חח קיים ח"ר וכו'
ל"ק בנו קודמו. וכלן ה' לריך חחרהם לישא חשה
וחח קודם לבנו חחל כיון שהיתה לו בת ח"כ
קיים חרי' ורבי' כח"ה ביבמות דף ס"א ע"כ לכך
חמר לעבדו שיקח חשה ליחחק. ור' נחמי' דחמר
שלח היתה לו בת ס"ל כח"ד בן נח מוחר
בחחוחו וחחחי לח השיחה ליחחק כמו שחצו
חחום' שם כח"ב:

סוף סי' י"ד **מגמלי** חדוניו גמלים של ח"א

היו ניכרים בכל מקום

שהיו יולחים זמומים. לשון חש"י גמלים של ח"א

היו ניכרים מחחר גמלים שהיו יולחים זמומים

כו' ועיין להלן פרשה ס' סי' י':

סי' טו **וכל** טוב חדוניו בידו ר' חלבו חמר

זו דייחיקי. חח חולח חריב מרע

כפירש"י כח"מ דף י"ט ע"א ולכך השביע חח

העבד שה' מחחרל שחא בין כך ימות:

שם **הוא** דעתי' דר' יחחק וחחל חיום חל העין

חיום ילחח והיום בחח. פי' חיום שחחוב

כדייחיקי דלח חקשה להו כשיחחו כדייחיקי

זמן חיום לח יחמינו לדבריו לכך חקדים חמר

חיום ילחח והיום בחח ונמה ה' לריך לגס זה.

דיחיו חוששין שחא חח"כ כחב דייחיקי לחחר

וחחרי' דייחיקי מבעלת דייחיקי. חחל בחחוח חום

לח חייש' כעין דחמרי' כח"מ דף י"ז ע"א לפריעה

בת חומח לח חייסין. ועוד דחפילו חם יחן לחחר

בחחוח חום חחוי שודא דייחיקי כחחחח כחחחח

דף ח"ט ע"כ גבי חמי' כח"מ ורבי עוקבא כח"ח

וחין לך שודא גדול מזה דלח שביק לברי' ויחב

לחחריחא ועיין כחמה חוגיות בענין זה וחמו

ביחוסלים יחבין דחחבין שעות וע"כ דעת

חחצ"ס כח"ב דחקנין מחחיל מחחילת חום

חחחרת:

סי' טז **לעת** ערב לעת חלח השחחוח חר"ה

כשעה שחחם חולך לישא חשה

ושחח קל כלביא דחבין חח מלית מה חיון

חחרי'. ע"ד דחמרי' ביבמות דף ח"ז ע"כ דלחי

דדלו דוולי ליפול ככו חחר פחר עיי"ש פירש"י

מחום דחחוח השחחחים מים חם היו רגילים חמר

חידות בענין ייחום משפחות:

דלית

דעת רש"י ז"ל נקדים מה שכתב הרמב"ם סוף הלכות מלכים פ"י הלכה א' אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר מומנהו של עולם או יחי' שם שום חידוש ממשע' בראשית אלא עולם כמנהגו נוהג וזה שנאמר בישע' וגר זאב עם כבש וגמר עם גדי ירבך אינו אלא משל וחידה ענין הדבר כו' עד כאן. וכתב הראב"ד אמר אברהם והלא כתוב בתורה והשבתי חי' רעה מן הארץ עד כאן. וכתב המגדל עוז במה שהקשה הראב"ד ז"ל יש לומר דחי' רעה משל על אומה רעה וכמו שדרשו חז"ל חי' רעה אכלתהו על אשת אדניו. וכבר הקדים הר"מ ז"ל שכל מה שכתוב בגמ' הכל רמזו בתורה והוא מה שאמרו ז"ל במגילה מי איכא מידי בגמ' וכחצי דלא רמיזא בדאורייתא עכ"ל. וכחצתי שם בלדו הוא בתענית דף ט' ע"א. ולכן נראה דזה כוונת הראב"ד שכתב והלא כתוב בתורה. והתורה שניתנה ע"י משה רבינו ע"ה היא במראה ולא בחידות. והקשה על הרמב"ם שכתב זה שנאמר בישע' אינה אלא משל וחידה. אבל קשה על הראב"ד מה מקשה על הרמב"ם הלא דבריו הם מדברי שמואל שאמר אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שיצוד מלכות בלבד כמו שכתב בהלכה ב'. ואם כדבריו תקשה מקרא אדברי שמואל. ונראה דלדעתו אין זה חידוש ממשע' בראשית. דבמשיח לדקינו נאמר והריו ביראת ה' דהיינו ביראת ה' שיהי' בו יחמלא כל העולם כמו הריח שאף שהבוסם הוא מעט הריח שבו ריח למרחוק כי כן הוא מדרך דבר רוחני להיות מלומד' בגשם מעט וכבר האריך בזה הס' בינה לעתים ונקלט הריח אפילו בדומם מכש"כ בלומה ובחי' דהנכנס להמותו של בוסם ריח טוב קולט אפילו מצדו מריחין ריח טוב וכן השמש והירה אמרי' בתפילה של שבת טובים מאורות כו' מלאים זיו ומפיקים נוהג וכן נאמר במשיח כאלו כשמש נגדי וא"כ גם החיות יקלטו ריח של יראת ה' ויושר. וא"כ וגר זאב עם כבש יחי' כפשוטו וכן פי' הב"ע. והוכיח במישור היינו בהיושר שיהי' בו וכמבואר. וכן רפכ"י ה' בו יראת ה' עד שנקלט ריחו גם בתמור

שזה לשון סביאה כמו הלעיטני לזולל והיא אמרה לו שהה אדני ותמרד כדה על ידה והשקרו לפי שגדמה לה לאיש פשוט ומגושם חששה כי יתטוף לשחות מכדה כאשר הוא על כחפה שאין זה מדרך ארץ ע"כ מיהרה וחורירהו על ידה והשקרו ובעת ששהה לא דיברה עמו אלא ותכל להשקותו. אז ותאמר גם לגמליך אשאב עד אם כלו לשחות. ועל זה עמד בתואר איש משתאה כי מדרך הלדיקים לומר מעט ולעשות הרבה כמו אברהם שאמר ואקחה פת לחם ואח"כ ואל הבקר רץ אברהם. ואם לא תקיים כאשר אמרה אינה מהרואיות לתת לה צביתו של אברהם אצונו. ובאמת הי' קשה הדבר מאוד שילדה רכה וענוגה מבנות חורי הארץ תשאב לעשרה גמלים עד אם כלו לשחות דאכלי כורא. ועל כן הי' מחריש לדעת ההלכות ה' דרכו אם לא. וכאשר כלו הגמלים לשחות ואין זה אלא מדרך נס ופלא שהיתה צרכה צעין זה. אז יקח האיש נס זהב וגומר :

י"י האיש הביטה ופתח את הגמלים התיר זמומיהם. לא היו גמליו של א"ל דומים לחמורו של ר' פנחס בן יאיר. ומקשים אמאי לא הקשה המדרש קושיא זו לעיל פרשה נ"ט סי' י' דאמר שם מגמלי אדוניו ניכרין היו משאר גמלים שהיו יולדים זמומים שלא ירעו בשדות אחרים כמו שהיה שם מפירש"י בחומש. ויש לומר דלעיל לא קשה דה"ק ניכרים היו משאר גמלים ששאר גמלים היו יולדים זמומים שלא ירעו בשדות אחרים אבל להם לא היו לריכים לזממם כי היו מזהרים בעצמם כחמורו של רפכ"י. אבל כאן מקשה שפיר שאומר ופתח את הגמלים התיר זמומיהם ועיין בהקדמה ספר בנין שלמה להגאון מהרש"ך מ"ץ דק"ק ויילגא כ"י. והנה הרמב"ן כתב שזה קושיא מקיימות ובה לסתור דברי מי שאמר ופתח התיר זמומיהם אלא ופתח קשרי האוהב כפירוש הראב"ד ע. אבל רש"י בחומש פי' ופתח התיר זמומיהם א"כ עליו קשיא קושיית המדרש וכי לא היו גמליו של א"ל כחמורו של רפכ"י. ולישב

בחמורו שה' משתמש בו ובהלה נפשה בדברים
חסורים ולא ידעה מה. כדאמרי' בצבורות בני
שמאכלי פועליו שמונותיהם עליו נבילות וטריפות
דלא ילא בזה ידי חובת מומוותיהם וכן הוא
במס' תרומות. אבל לא ר' . ועל על אחרים
שהם רחוקים ממנו. וכן גמלים של ח"ל לא הי'
משתמש בהם רק שהם קיינו וכשהי' לריד לילך
כתיב ויחבש את חמורו ולכך חזן דומים
לחמורו של רפ"י. ובמשיה לדקינו נאמר ה' חמר
אלי בני אהה וגו' ומה שלא הי' בן במשה רבינו
שהי' גדול מעט כמו שכתב הרמב"ם בסוף הלכות
תשובה יש לי בזה הסדר נכון ואין ראוי
להאריך. גם המדרש שלא חירץ בזה יש בזה
דברים ודי עתה ובראות ה' נבחר במקום
אחר. ועוד נראה כי ר' פנהם בן יאיר לפי
שהי' עוסק בפדיון שבויים חולין דף ז' ח' ע"כ
הי' לו הארה מניאוך רוחו של מלך המשיח.
ויש מעשה בשבחי של האר"י ז"ל בהרב בעל
מדרש שמואל ע"ס. ואברהם אבינו שמסר נפשו
להליל את לוט משום שהיו צביותו מעוטף
כה רוחו של משיח כדכתי' שתי צותחן
הגמלאות וכתי' מלאתי דוד עבדי ככתוב
בכתי' האר"י ושם הי' באחכס"י והבן:

סי' יא ויתן חבן ומספוא לגמלים. ח"ר אחא
יפה שיחתן של עבד חבות מתורתן
של בניס כו'. וזה שאמרו דרך ארץ קדמה לתורה
דהרבה ענייני דרך ארץ למדנו מפרשתו של
אליעזר ועיין לעיל סי' ז' ומה שכתבתי שם. וכן
ממה שכל ושהם דבריו דכפעם ראשון חמר
הגמלאי ובפעם השני חמר השקני וכן אלי לא
תאבה האשה אלי כתיב יש בזה חכמה מענייני
ד"א ועיין באהל יעקב ועיין שבת דף פ"ב ע"א
הוא עוסק בחיי דברייתא:

סי' יב וקליות היו חביבין מן הכל. אלא
ללמד ששם יולא אדם לדרך
ואין חילתרכיה עמו מסהגף הוא. ובפסחים דף
ק"ג ע"א סלקת לאיגד שירותך בהדך:

שם יא יולא אדם לדרך ואין כסותו עמו
מסהגף הוא. וביוקרא רבה פרשת
מלורע ט"ז יהא רעוא דחישתאז מן לנתא ח"ל
דא ללוחא חומר דאחכסא ולנתא חלוא:

שם תשב הנערה אחת ימים אלו ז' ימי
אבלו או עשור אלו י"ב חודש
שנותנים לצתולה לפרנס את עצמה. פי' רש"י
או לרבות עוד ב' חדשים והיינו י"ב. עד כאן.
ובז' ימי אבל חזן עת לפרנס ח"ע בתכשיטין
לכך לריד י"ב חודש חוץ מהם. ומיושב בזה דלא
תקשה לדעת המדרש מה דפריך בכתובות דף
כ"ז ע"ב מאי ימים חילתא תרי יומא אמרי ל'י
תרי

(שם) חמרת'י דרפ"י יהיבין לה שערין
ולא טעמחון חמר להון
תקנתה פי' מן המוץ כדאיתא בחולין דף ז'
ע"ב. הצטיינה לא חבלה נקרינהו לא חבלה.
והמ"כ פירש התקנהם חותם בתרומות ומעשר.
ומה שכתב בתרומות טעות הוא דהא הי'
דמאי ואין לריד להפריש תרומה לפי ששלה יוחנן
כ"ג בכל גבול ישראל וראה שאין מפרשין אלא
תרומה גדולה בלבד. ומעשר עדין לא הפרישו
דא חמר תקנתם דמאי. חמרון לי' ולא כן
חלפון הלוקח לזרע לבהמה פטור מן הדמאי
ח"ל מה נעביר לה והיא מחמרת. וכן הוא
בחולין. ושיי הא חמור עלה לא שני אלא מלקחין
לבהמה אבל לקחן לאדם וממלך עליהן לבהמה
חייב דמאי. והחוס' הביאו תירוצ' המדרש
בשם הירושלמי. ויש כאן קושיא הא דמאי רוב עם

בציר אביעזר

מי של' בו גויעה מת בחולי מעים . משמע דר' יהודה הוא חכם אחר ובש"ס מוכח בכמה מקומות דסתם ר' יהודה הוא ר' יהודה ב"ר אלעאי ועיין שבת דף ל"ג ע"ב ובשילהי ברכות :

סי' ג' **כר** דמך ר' אבוא אהזו לי' י"ג נהרי אפרסמון ח"ל חלין למאן ח"ל דידך אמר חלין דאבוא ואני אמרתי לריק יגעתי לתוהו והביל כחי כליתי אכן משפטי אתה ה' . נראה משום שהי' מלוי חמיר בבית קיסר כבכתובות דף י"ז ע"א והי' מתוכחה עם המיזין כע"ז דף ה' ע"א והי' מלטר חמיר על זה שמבטל בזה מלימודו לכך אמר אכן משפטי אתה ה' שהוא רחמים ומי שעוסק בלרכי ליבור כעוסק בחורה דמו ועיין בספר שפת הנחל להגאון ר' יהושע חייזק אבד"ק סלאנים זללה"ה שמדבר בזה נפלאות :

סי' ד' **זברי** בן לוי וריב"ל ור' יוסי בן פרטא תלתייהו אמרין חלין קריי' כד דמיכי חד מנהון אמר על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מלוא דאמרי' בברכות דף ח' ע"א לעת מלוא זו מיתה שנאמר למוות חולאות . כי בו ישמח לבנו וגו' כדאמרי' בברכות דף י"ז ע"א עוה"ב חין בו לא חילא בו' אלא לדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה ופירש הרמב"ם בהלכות תשובה שמשגיגין את בוראן וזהו ועטרותיהן בראשיהם ולא אמר ועטרותיהן על ראשיהם וזה התענוג שאין למעלה הימנו . ואחרנא אמר תערוך לפני שולחן נגד לוררי . וישמחו כל חוסי' בך . נראה דהוא ר' יהושע בן לוי שהוא מלא הגן עדן ערוך לפני בלא לער מיתה כדאמרי' בכתובות דף ע"ז ע"ב נגד לוררי היינו דמלאך המות נקטי' בשיפולי גלימיו' ובעי דאהדרי' ואמר בשבועה דלא אחימא אמר הקב"ה אי אחישיל אשבועתא ניהדרי' ואי לא לא . ולריך להבין הענין מה זה הלוי בלי אחישל אשבועתא אי משום דאי אחישל השתא נמי ליחשל ונחיר לו השבועה הלא הרת הנדר לריך חרטה ואיהו לא מיתחרט על השבועה . ואי משום דאי אחישל אשבועתא ח"כ אינו לדיק

בגמור

תרי יומא ח"ל לא . אמרי לי' עשרה יומא . אלא מלי ימים שנה כדכתי' ימים תהי' גאולתו :

סי' יג' **ותלכנה** אחרי האיש שבעור לאיש . וכו' להיות מהלך אחר אשה .

שהוא הי' לריך לשומרה והיתה לריכה להלך לפניו כדי שיש עיניו עלי' אלא משום שבעור לאיש ועיין עירובין דף י"ח ע"ב :

סי' יד' **ויספר** העבד ליחזק ח"ר אלעזר כללי' של תורה מרובין

מפרטי' שאלו בל' לכתוב שנים וגו' דפיה הי' כותב . וכן גיטין דף ס' ע"ב ח"ר אלעזר תורה רוב בכתב פירש"י רוב התורה תלוי' במדרש שהתורה למידין בכלל כו' ובחולין דף כ"ח ע"א וזבחת כאשר לוייתך מלמד שנלמדה משה על הושע ועל הקנה ועל רוב אחד בעוף ועל רוב שנים בבהמה וכן הלכות שחיטה כדפירש"י בחומש דהיינו שהי' דרסה חלדה הגרמה ושיקור ועיין :

פרישה סא

סי' ג' **בבקר** זרע זרעך ר' יהושע אומר אם בל' עני חללך בשהרית תן

לו כו' זרע זרעך כמו זרע לדקות :

שם **ר'** ישמעאל אומר אם למדת תורה בנערותך למוד תורה בזקנותך . וכן במשלי ממשיך לימוד התורה לזרע שדה כמו על שדה איש עלל עברתי וגו' :

שם **ר'** עקיבא אומר אם היו לך תלמידים בנערותך עשה לך תלמידים בזקנותך דתלמידים המה כבנים כדפירש"י בפרשה במדבר כפ' ואלה תולדות אהרן ומשה :

פרישה סב

סי' ב' **בשיבה** טובה זקן ושבע ויגוע ח"ר יהודה ב"ר אלעאי החסידים

הראשונים היו מהישרין בחולי מעים ב' ובכ' יום לאמר שהחולי ממרק ר' יהודה אומר כל

בציר אביעזר

בו

גמור ואינו ראוי להיות בחייו בג'ע אדרבה הא
אומרי' כל הנודר כאלו בנה במה והמקיימו
כאלו הקריב עליו קרבן נדרים דף כ' ע"א ח"כ
מורה ה' לשאול ולהתיר. ונ"ל משום דתנן ב"ס
אומרים בכל נודרים חבל לא בשבועה וב"ה
אומרי' חף בשבועה ומפרש רב חשי נדרים דף
כ"ח ע"א ח"כ ח"א ח"א ח"א ח"א ח"א ח"א
שאלה בשבועה. וידוע מחכמי הקבלה כי בעולם
העליון ולעוה"ב פוסקים ככ"ס ולכן אי איתחיל
אשבעתא וכאן פוסקין דאין שאלה בשבועה
ח"כ אי אפשר לו להיות בחייו בכלן דמיקרי
עובר על השבועה וזהו דר' ולא יאה עובר על
השבועה בזה. דה"ל בשבעתא דלא איתחיל מעלמו.
והמהרש"א בח"א כתב לא הוה קאמר דליעבר
נמי השתא למיעבר חיסורא חלל למיתשל
עכ"ל. ולי נראה כמו שכתבתי כיון דבאמת אין
מתחרט ואין פותחין בכבוד המקום ודו"ק. וזה
שאמר כאן במדרש תערוך לפני שולחן וכן אמר
שם בגמרא אחוה לי דוכתי ופי' ומהרש"א
שהוא לא זיקק רק מנקומו המיוחד לו וחליהו
הכריז פנו מקום לבר לואי פנו מקום לבר לואי
גם חלק חבירו הלא זה. שהזכיר טעם חלקו וחלק
חבירו בג'ע כדאמרי' בחגיגה דף ט"ו ע"א. וזהו
שאמר נגד לוררי. וכן דעת רבנן דאמרי' כאן מה
רב טובך אשר לפנת ליראך כוונתם ג"כ מה
דכתיב להלן פעלת לחוסים כך נגד בני אדם
היינו מה שמוכן לבני אדם אחרים. וכמו שאמר
השני וישמחו כל חוסי כך. והשלישי שאמר כי טוב
יום בחגריך מאלף כוונתו מה דכתיב להלן הסתופף
בבית אלוהי היינו בג'ע:

סי' ה' ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם
ר' חננאל בר עוקבא ורבנן ה
יתבי ומתקשין מה ראה הכתוב לייחס תולדותיו
של רשע כאן ח"ר לוי בשם ר"ח להודיע בן
כמה שנין נחבדך זקנך זה למדנו משמותיו של
ישמעאל במגילה דף י"ז ע"א למה נמנו שמותיו
של ישמעאל כדי לייחס בהן שמותיו של יעקב
ע"ש החשבון ובפירש"י סוף פ' תולדות חלל דזה
למדנו ג"כ ממה שמת ישמעאל בשעה שנתבדך
יעקב והשיא נביות אח אחורו לעשו כדכתיב ויקח
אח מחלת בה ישמעאל אחיות נביות. ע"כ
מזכיר כאן תולדותיו והבכור נביות. ומה שאמר
מה ראה לייחס שניו של רשע כאן. על ידי
שבה מקדקדו של מדבר לגמול חסד לאביו.
הוא דבר אחר דהא כבר מתורץ בתירוטו של
ר' לוי כמו שהבאתי ממגילה כדלעיל ונראה
דזה המדרש לא ס"ל דישמעאל עשה
תשובה בחיי אביו מדקרי' לוי רשע וכן נראה
מדברי המדרש דלעיל סי' ו' ויקברו אותו יחזק
וישמעאל בניו כאן בן האמה חלק כבוד לבן
הגבירה. ובב"ב דף י"ז ע"ב למדו מכאן
שישמעאל עשה תשובה בחיי אביו מדאדברי'
ליחזק מקמי'. ומדברי המדרש משמע שעשה כן
ממדות דרך ארץ לפי שהוא בן האמה הקדים
לבן הגבירה משא"כ עשו לא הקדים ליעקב לפי
שגם הוא בן הגבירה. וכן רש"י במגילה שם למה
נמנו

שם **בן** עזאי אומר יקר צעני ה' המוהה
לחסידי' אימתי הקב"ה מראה להם
שכרן שהוא מתוקן להם סמוך למיתתן הה"ד
המוהה לחסידיו לפיכך ותשחק ליום אחרון. פי'
שכן עזאי אמר פסוק זה כד דמך כהנך תלחא
רבנן דלעיל. ובחגיגה דף י"ד ע"ב ד' נכנסו
לפרדס בן עזאי ה'צין [ללד השכינה] ומת עליו
הכתוב אומר יקר צעני ה' המוהה לחסידיו
פירש"י הוקשה לפניו מיתתו לפי שמת בחור

בציר אביעזר

נמנו שנותיו של ישמעאל פי' מה לנו למנות לשנות הרשעים עכ"ל משמע דמאן דרריש הא לא ס"ל דישמעאל עשה תשובה. והטעם אכן הקשה שם על רש"י הא ישמעאל עשה תשובה ולפיכך נראה כמו שכתבתי דהמה מדרשים חלוקים. ורש"י בחומש הביא תחילה הא דלמה נמנו שנותיו של ישמעאל כו' ותיכף אח"כ כ' ויגוע לא נאמר גויעה אלא בלדיקים וא"כ הוא מזהה שטרי לבי הרי. ובינו עלומי הייתי אומר בכוונה רש"י במגילה מה לנו למנות לשנות הרשעים ראה לומר לאותן השנים שהי' רשע בהם מה לנו למנותם דס"ל שלא עשה תשובה מאהבה שזדונות נעשו לו כזכיות כדאמר' ביזמא דף פ"ו ע"ב וכמדומה שאלתי אח"כ שדפס כן בספר עליות אליהו ולשון המדרש שלפנינו אינו מראה כן. אמנם נוכל ליישב דעת רש"י שבגמ' ע"פ הגמ' דבב"ב סוף פ"א ודברי המדרש ע"פ דברי המדרש לנפיל כמבואר. אמנם דברי רש"י בחומש לא ידעתי לייבואם עשה תשובה מיראה שזדונות נעשו כשגגות ואין למנות שנותיו שהי' רשע בהם איך נקראנו בשם לדיק. וגם שראיתי בספר פרשת דרכים שדרכו של רש"י להביא מדרשים חלוקים זה במקומות מפוזרים אבל זה תשובתו בלדו. ונראה ליישב דמאה דלדברי' ליתחק למדנו שפיר שעשה תשובה אבל י"ל שעשה תשובה אבל אינו אלא מיראה ואין לכנותו בשם לדיק ולמה לנו למנות לשנות הרשעים כדלפיל אלא כדי לייחס בהן שנותיו של יעקב. אבל מדכתיב בו גויעה דלא נאמר אלא בלדיקים למדנו שעשה תשובה מאהבה וייחסו של יעקב ממילא נשמע ונלמוד משנותיו של ישמעאל כן נכון ליישב דברי רבינו רש"י י"ל בעזה"י: ויש לדקדוק עוד בלשון המדרש מה ראה לייחס תולדות של רשע כאן וכן מה ראה הכתוב לייחס שניו של רשע כאן תיבות כאן בבאן אין לו מובן דמשמע אם הי' מייחסו במקום אחר הוה ניחא ל"י. ולפיל ס' ו' ויקברו אותו יתחק וישמעאל כאן בן האמה חלק כבוד לבן הגבירה שם ניהא דבב"ב סוף פ"ק י"ף מהכא שישמעאל עשה תשובה בחיי אביו ופריך ודילמא דרך חכמתן חשיב להו אלא מעשה

ויקברו אותו עשו ויעקב בניו ליחסב להו דרך חכמתן אלא ש"מ דלדברי' אדברי' ומדלדברי' ש"מ תשובה עבד. והמדרש לא ס"ל דעבד תשובה אלא ממידה דרך ארץ עבד כן כדפירשנו. רק דלא תיקשה מג"ל דשביק ליתחק למיזל מקמי' דלמא קרא חשיב להו דרך חכמתן זה מדרך דחיבה כאן כלומר כאן בן האמה חולק כבוד לבן הגבירה אבל במקום אחר מלינו דחשיב להו קרא דרך הליכתן דהיינו עשו ויעקב וטעמא משום דגם עשו הי' בן הגבירה וכאן שהי' בן האמה לכך חלק כבוד לבן הגבירה. ומה שאמר מה ראה לייחס שניו כאן היינו סמוך למיתת אברהם והמתוך עלמנו אומר כן כמו שמשב' לפי שבא מקדקדו של מדבר לגמול חסד לאביו לכך מייחסו סמוך לזה. אבל בתחילה שאמר מה ראה לייחס תולדותיו של רשע כאן חכמים אחרים היו מתקשין בזה ור' לוי הוא דתריך. לא שייך לומר כן. וי"ל דאם ראה לייחס תולדותיו של רשע הי' לו לייחסם סוף פ' וישלח אלא תולדותיו של עשו דכמו כן חשיב שם תולדות שיעיר החורי אע"ג דלא שייך לאבות חשיב להו אבב בני עשו. ומה שחשיב תולדות בני עשו נראה לי הטעם לפי שמהם כתב התורה וכתב לא תהעב אדומי כי אחיך הוא דור שלישי יבא להם בקהל ה' אבל דור ראשון ושני לא יבאו בקהל ה' וכשכבש עשו ובניו את שיעיר החורי ונתישבו שם ונקראת המלוכה על שם אדום אבל היו שם הרבה מבני שיעיר החורי ושני הארץ ובדור אחר לא ידעו מי מבני שיעיר ומי מבני אדום שהיו הרבה משפחות מאלה ומאלה. וראשי המשפחות היו האלופים לכך כתב כולן לידע איזו מהם מבני שיעיר ואפילו דור ראשון מותר לבא בקהל ואיזו מבני אדום ואותן דווקא דור שלישי ונפקא מינא לדינא זה למדתי מפירוש הראב"ע :

סדר תולדות פרשה כג

ס' ה' ויעתר לו ה' פירש"י לו ולא לה אינו דומה תפלה לדיק בן לדיק

מזלפין לי' יין יסן אמר מפונק כולי האי עייפיהו
ושדרינהו ניהלי' ח' מלכות זוז דלפילו חס נוחנין
לו חלק זוז צבת אחת ה"ז יטול ומיושב בזה
מה שהקשה המהרש"א בח"א. ולעיל שם רלנך
שתגלגל עמי בעדשים ומת אמר חוי לזה שהרגו
נחמי' וכו' דלא חיבעי לפנוקי נפשי' כולי האי. והוא
עני' דאחא לקמי' דרבא ח"ל במה אחא סועד
ח"ל תרגולת פטומא ויין יסן ח"ל ולא חיישת
לדוחקא לדיבורא ח"ל חסו מדידהו מדרחמנא
קאכילנא כו' אחאי אחתי' דרבא ואייתי' לי'
תרגולת פטומא ויין יסן אמר אמר מאי דקמא
נענתי לך קום אכול. ולכאורה הגוה תרי מעשיות
דסחרי אהרדי. והאמת דהשני הי' לו חמונה
ובטחון שלימה צה' כדאמר מדרחמנא קאכילנא
כו' לכך הזמין לו הקב"ה. והראשון לא הי' בעל
בטחון שלם דכאמר לו רלנך שתגלגל עמי
בעדשים גלגל עמו בעדשים דהי' מהירא שחס
ימתין עוד גם עדשים לא יח'. ע"כ אמר לא
חיבעי לפנוקי נפשי' כולי האי ועיין בח"א ולא
מלאתי עדין מי שהקדימני בזה. ולפי ע"ד המה
דברים פשוטים. ומכל זה נ' דחס חין לומר על עני
דלא חיבעי לפנוקי נפשי' כולי האי דלמא הוא
בעל בטחון שלם. אלא שהוא עני דבא לפני ר'
נחמי' דמחשבתו' ניכר מתוך מעשיו הי'.
הארכתי קלת בזה וילאתי מדרתי בחיבורי זה
מפני שהוא עיקר גדול בענייני דקקא והדברים
חמישים בעזה"י :

ה' ז ויתרוצצו הבנים בקרבה ר' יוחנן
ור"ל ר"י אמר זה רץ
להרוג את זה זה רץ להרוג את זה וריש לקיש
אמר זה מתיר לווי של זה זה מתיר לווי ש"ז.
הרמב"ם פסק בהלכות גזילה פ"א אסור לגזול
כ"ש דבר תורה וכתב הרב המגיד דפסק כר"י
דאמר ביומא דף ע"ד ע"א דחאי שיעור אסור
מה"ט וא"כ ר"ל דס"ל דח"ש מותר מן החורה
לדידי' לישראל פחות מפרומה מותר לגזול וב"כ
נהרג על פחות מש"פ. ובחולין דף ל"ג ע"א ש"מ
מדריש לקיש מוזמין ישראל על בני מעים ואין
מוזמין נכרי אבני מעים דבישראל בשמיהא תלי'
מילתא

לדיק לתפלת דקקא בה רשע. וקשה דלמא הוא
הי' לדיק יותר ממנה. וי"ל דאמר' בכתובות
דף ס"ז ע"ב צמר עוקבא ודביטתו דעיילי לנו
אחונא דהוא גריפא מורא הוה מקל'י' כרעי'
דמר עוקבא אמרה שקילי כרעך אחיב אכרעי'
חלש דעתי'. ח"ל אלא שכיחא צגוה דביטי ומקרבן
אהניתי'. וקשה ומאי נחמא הי' על כל זאת
זכותה גדולה ממנו. וי"ל דלעולם זכותו צגוה"ב
גדול מזכותה דהכל לפי רוב המעשה ולדקוהו
היו הרבה מאד ממנה כדמוכח שם. אלא במידה
זו שהיו לדקוהו' מקרבא אהניתי' ע"כ שברה
קצובה לקבלו גם צגוה"ז. וכן בהעניית דף כ"ג
ע"ב צבא חלקי' ודביטתו דהתפללו על הגשמים
וסליק ענגא מזוית שהתפללה הי' ואמר דהי'א
שכיחא צגוה דביטא ומקרבא הגייתי'. והדקדוק
דבכתובות אמרה ומקרבא אהניתי' משום דאמרה
על עצמה כלומר ומקרבא אהניתי' צגוה"ז
ובהעניית שהתפללו על אחרים על כל העולם
אמר ומקרבא הגייתי' כלומר הגאחו של העני
קרובה ממנו לכך נתקבלה תפילתה בקרוב
ומיושב דקדוקו של הגר"ב. וכן כאן חף שהוא
לדיק במעשיו יותר ממנה מ"מ הי' לריך להתקבל
תפלתה בקרוב יותר דהיא שכיחא צגוה דביטא
ומקרבא הגייתה לכך לריך רש"י לפרש לפי
שאינו דומה תפלת לדיק בן לדיק כו' ובכתובות
שם מר עוקבא הוה עניא בשיבצותי' דהוה
רגיל לשידורי לי' ד' מאה זוזי כל מעלי יומא
דכיפורא. נ"ל משום דהי' עני חשוב ביותר
ולעני שאינו חשוב חולקין מן התמחויו בכל יום
תמיד ולעני חשוב חולקין לו מן הקופה פ"א
בשבוע כדאמר' מי שיש לו מזון י"ד סעודות
לא יטול מן הקופה והעני הזה שהי' חשוב
ביותר הי' נותן לו פ"א בשנה והי' נותן מעלי
יומא דכיפורא כדי שתגין האדקה עליו ביום הדין
וגם העני יחא יכול לכיין לבו בתפלתו על גלות
השכינה ועל בנין ביהמ"ק שיבנה צ"ב ולא יחא
לבז טרוד לבקש על מזמנות כדאיתא בזה"ק
לזווחין ככלבא הב לן חיי הב לן מזמנא. יומא
חד שדרינהו נהלי' ביד ברי' אחא ח"ל לא לריך
פי' ולא יחב לו כיון דחזא דלא לריך אמר

בציר אביעזר

כזית בכדי ח"פ לוקין ואם לאו חזן לוקין כיון
ללא יהיב טעמא. אבל היכא דיהיב טעמא לקי
משום טעם כעיקר חף אכזית :

ודעת הרמב"ם שהביא הב"י ציו"ד סי' ז"ח
נראה כפי שביארתי בדברי הר"ר
אליהו וזוה יש ליישב מה שהקשה הש"ך שם
ס"ק ב' דלחך עכו"ם נאמן במסיה לפי תומו
בדאורי"י והא קיי"ל דחינו נאמן אלא בעדות
אשה. י"ל דחלי שיעור דאסור מה"ת הוא הלכה
למ"מ. ולפי דברי הרמב"ם בריש הלכות אישות
מיקרי דברי סופרים כיון דחינו מפורש בתורה
כמו שכתב הכ"מ ולא דמי לשאר חיבורי תורה
דדמו לעדות אשה וזה דעת רבותיו של רש"י
בכתובות דף ג' ע"א ובגיטין דף ל"ג ע"א. ויש
כה ביד חכמים לסמוך על עכו"ם במסל"ת. והא
דילפי' מגיטילי עכו"ם לטכ"ע ולא חסרי' לי'
משום ח"ש דאסור מה"ת הלמ"מ. היינו משום
דלא נימא דבטל ברוב וזהו כמאן דליתא וח"ש
דאסור היינו כשהוא בטל. והשתא דילפינן
מגט"כ דלא בטל היכא דיהיב טעמא ואיכא
כזית בכח"פ לקי ואי לא לקי. ולמאן דל"ל טעם
ומכירו לקי ובדליכא כזית בכח"פ ומכירו לא לקי
רק דאסור מה"ת לר' יוחנן משום חלי שיעור
ולריש לקיש מותר הוא כן ל"ל. והך שמעתתא
דטכ"ע מרפסין חגרא והאריכו בזה כל גדולי
עולם וליינתי מה שגראה בעיני ועיין אגודת חז"ב
ובס' דברי דוד להגאון ר' דוד טעביל זללה"ה
מד"א דק"ק מינסק :

סי' ה' **ויאמר** ה' לה. ר"י בר"ם ור"י בשם
ראב"ד ש"ס מעולם לא נזקק
הקב"ה להשיח עם אשה אלא עם חס אוחה
הלדקת פי' המ"כ ר"ל עם שרה. ראב"ד אמר
כמה כרוכים כרכר בשביל להשיח עמה שג'
לא כי נחקה. וקאי על שרה וחוזר הדברים
הגאונים לעיל פרשה מ"ח סי' כ"ג. והכתי'
[בהגר] ותקרא שם ה' הדבר אלי' ר' לוי בשם
ר' חמא ז"ר חגיגה אמר ע"י מלאך [והכתי'
ויאמר

מילתא ובעכו"ם במיתה חליא מילתא וכששחט
את הקנה ואת הושט דהבני מעים תלויים בהם
הוו כמאן דמנחי דריקולי ולנכרי הוה אבר מה"ה.
אלא דמסיק שם דליכא מידי דלישראל שרי
ולנכרי אסור. וכתבו שם התוס' בד"ה אחד
עכו"ם ולר"ל דאמר ח"ש מותר מה"ה לית לי'
להא כללא דליכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם
אסור כו' עכ"ל. וח"כ אזלי ר"י ור"ל לטעמייהו
דר"ל אמר דיעקב מתיר לוויי של עשו ועשו
מתיר לוויי של יעקב הוא כל חיבורין שבחורה
נבילה וטריפה ודם וחלב וכדומה ור' יוחנן
לטעמי' לא מלי למומר הכי ומפרש ויתרוללו
בטעמא אחרינא :

וראיתי להעתיק כאן מה שכתבתי בחידושי
למס' ט"א דף ס"ז אמר ר' חבבה
אמר ר' יוחנן כל שטעמו וממשו אסור ולוקין
עליו וזהו כזית בכדי אכילה פרס טעמו ולא
ממשו אסור ואין לוקין עליו. וכתבו התוס' שם
ע"ב ועוד אומר הר"ר אליהו דשפיר מיתוקמי
הכא בזמן ששאינו מינו והכי פירשו טעמו ולא
ממשו כגון שאין כזית אסור בתוך כדי אכילה
פרס דהיתר אין לוקין עליו וטעמו וממשו דלוקין
עליו מיירי כגון דאיכא כזית דאסור בכדי
אכילה פרס דהיתר ואז לוקין עליו עכ"ל. וגראה
לומר לפי' זה דר' יוחנן לטעמו דאמר ציומא
דף ע"ד ע"א דחלי שיעור אסור מן התורה
לכך כי איכא כזית בכדי ח"פ לוקין אבל כי
ליכא כזית בכדי ח"פ ח"כ כי אכיל ח"פ אין בו
עדין כזית וביותר מכדי ח"פ לא מלטרף ח"כ
אכיל פחות מכזית על כן אסור מן התורה ואין
לוקין עליו. ור"ל דס"ל חלי שיעור מותר מן התורה
טעמו ולא ממשו חינו אסור מן התורה דאיה
לי' בזבחים דף ע"ה ע"א דטעם כעיקר לאו
דאורייתא. ולפירוש ר"ת קשה מאי איכא צין יש
בו כזית בכדי ח"פ לחין בו. דבזמן ששאינו
מינו כל שיש בו טעם לוקין עליו ובזמן ציומא
בטל ברובו מדאורייתא. וכזית בכח"פ הוא
הלמ"מ כמו שהביא רש"י ז"ל. וגראה לומר דהחילוק
הוא בנחערב יבש ביבש ובמכירו. דאם יש

שמוקנים דעתן מתוספת דעתן מתווספת
ונתוספת האהבה :

סי' ט"ז **ויקד** יעקב נזיד ח"ל מה טיבו של נזיד
זה ח"ל שמת אותו זקן [עיין
להלן סי' י"ט] אמר בזהו זקן פגעה מדת הדין
ח"ל הן אמר ח"כ לא מתן שכר ולא תחז"מ .
טענתו הי' תרח אביו שהי' עובד ע"ז חי'
מאחיס ועשר שנים וזה הזקן שהי' עובד ה' פגע
בו מדת הדין לקע"ה שנים [עיין פירש"י על
פסוק ויהי כי זקן ילחק] וסבור הי' שיעקר
חיות האדם הוא זה העולם כמו ברשעים הוא
חומר אכול שמה כי מחר נמות [עיין פי'
הראב"ע בריש סדר זה] לכך אמר הנה חנני
הולך למות כמו שדורש להלן סי' י"ח ולאמר כמו
שאין שכר בעוה"ז כמו כן אין שכר בעולם
הנשמות ולא תחיות המתים שאל עובד"ז ועיין
להלן סי' כ' :

שם **זר** היא שיבה טובה והוא רואה לבן
זמו עובד ע"ז . אולי דרש ויבא
עשו מן השדה וכתיב ומזבחתם כגלים על
תלמי שדה :

סי' י"ח **ד"א** הנה חנני הולך למות שהי'
נמרוד מבקש להמית אותו
בשביל אותו הבגר שהי' לאדה"ר . ולהלן פרשה
ס"ה סי' י"ב שחמד נמרודו והרגו ונטלו ממנו .
ואפשר שהם מדרשים חלוקים או דל"ל שהי' בן
נמרוד מבקש להורגו בשביל אותו הבגר ועל
שהרג את אביו לא הקפיד לפי שירש ממנו
המלכות . ובעין זה בריש שמואל ב' ב' והנה
איש בא מן המדבר כתב רש"י יש בפיסקתא
שזה דואג ואינו מיושב על לבי עכ"ל . וכחצתי
בלדו במדרש תגומא איתא שהי' בן דואג .
ונראה כי סמך על פסוק י"ו ולאמר אליו דוד
דמך על ראשך וכתי' דמך יתיר י"ד לשון רבים
דהיינו גם דמים דנוב עיר הכהנים והוא משום
פוקד עון אבות על בנים בזמן שאחזים מעשי
אבותיהם בדיהם וזהו מדה כנגד מדה . וק"ל .
ויש לי אריכת דברים בענין המכירה ע"פ
הדין ומבואר חללי צפי' התורה :

סי'

ויאמר ה' לה' ר' חלעזר אמר ע"י שם בן נח
כן נראה הגירסא והפירוש ואף אם לא תראה
לשמות הגירסא יש להעמיד הפירוש הזה שהוא
אמת לפי הגי' שלפנינו ועיין לעיל פ' מ"ח
סי' כ"ג :

סי' י"ג **הגמון** אחד שאל אחד מן חז"ן דבית
סלוני מי תופס המלכות
באחרונה הביא נייר חלק ונטל קולמס וכתב
עליו ואחרי כן יאל אחיו וידו אותה בעקב אמרו
ראו דברים ישנים מפי זקן חדש להודיעך כמה
לער ללעזר אותו לדיק . דברי המדרש סתום .
ונראה דקשה דהי' לריך לומר ואחרי יאל אחיו
וגם דאין דרך לקרות שם קודם שיאל השני
לכך הביא נייר חלק לסודות שזה ענין צפ"ע
שהראשון יתחזק במלכותו ובשמו עד שיסבירו
שישלוט ויתקיים עד סוף העולם וכמעט יתיישבו
מן הגאולה ומשיח בא בהסיו הדעת כמחז"ל
ואחרי הוא מופלג כמו שר"י צפ"ר ראה וידו
פי' רשותו [עיין צ"מ דף י' ע"ב] והללחתי
תאחזו בעקב פי' בסוף ואתו לדיק כשהי' צבטן
אמו ראה כל זה כדאמרי' בנדה דף ל' ע"ב
נר דלוק על ראשו ומצינו בו מסוף העולם עד
סופו ובירמ' בתי' בטרם אלך צבטן ידעתיך
וכמה ללעזר אותו לדיק יעקב אביו כשראה
כל זה . ועם שיש בזה חכמה נפלאה ע"ד
הפילוסופיא כחצתי מה שגראה לפיענ"ד :

סי' ט"ו **ויאהב** יחקק את עשו כי ליד צפיו
קופרס טבא לפומי' כסא
טבא לפומי' . דהוא לי' למיכתב יחקק אהב את
עשו חלא ויאהב הוא אהבה התלוי' בדבר
כדאפרש קרא כי ליד צפיו . ורבה אהבת את
יעקב וה"ל למיכתב ורבה אהבה חלא אהבת
הוא אהבה המידית שאינה תלוי' בדבר כל שהיתה
שומעת קולו היתה מוספת לו אהבה על אהבתו .
ובעין זה פי' בספר גלי' מסכת . נפלאה אהבתך
לי מאהבת נשים דאהבה זו תלוי' בדבר
ובשמוקנים נחלשה דהיא תכחש יפי' והוא
נחלש תאוותו . משא"כ אהבת החכמה כל זמן

פרשה סד

ממסכה אליו. כמו כן בחלישע כתיב ויעמוד השמן ודרשו חז"ל שהוקיר השמן ופירשנו שהשמן שנחרכה בצרכה להאשה נחשר מאשר סביבותיו לכך הוקיר השמן והארכתו לעיל בענין זה. ואח"כ הודה אבימלך ליחזק ואמר ראה ראית כי ה' ה' עמך ולא מעמנו עממת. הלא אחת עתה פי' גם שאיך אלניו צדוך ה' אחת:

סי' ח' ואבימלך הלך אליו מגרר מגורר מלמד שנכנסו לסמים לחוך ביתו והיו מקרקרין כל הלילה. לסמים ממש אין השכל מסכים שיכנסו בסיכל מלך וגרמה כי שדים היו מקרקרין. ובקידושין דף ל"א ע"א וקרקע להם כתרנגולים ובצרכות דף ו' ע"א ולמחר חזי ככרעא דתרנגולי' ועיין להלן פרשה ע"ד סי' י"ד:

שם מנדה בלו והלך לא יחזון מנדה זו מדידת הארץ בלו זו פרוצגירון והלך אנגרטינה. ובצ"צ דף ח' ע"א מנדה זו מנת המלך בלו זו כסף גולגלתא והלך זו ארטונא פי' מעשר בהמות למלך. ואולי גם כאן כן הוא הפירוש:

שם ויבאו עבדי יחזק וגו' אין לנו יודעין אם מלאו אם לא מלאו מן מה דכתיב וימלאו שם באר מים חיים הוי שמלאו מים חיים. דברי המדרש מרפסין איגרא הא כתוב הדור הוא ויבאו עבדי יחזק ויגידו לו על אודות הבאר אשר חפרו ויאמרו לו מלאנו מים. ומה זה דאמר אין לנו יודעין כו' והמתין מציא פסוק דכתיב הרבה קודם. וי"ל דלפי דיקדוק בפסוקים הנאמרי' בזה בודאי יחזק בעצמו לא חפר באר כי היו לו עבדים אלא כל שחפרו על פי צווי' לא רבו עלי' ובפעם הראשון וישב ויחפור לא רבו. ואח"כ ויחפרו עבדי יחזק בנחל לא כיוונו לבאר וימלאו באר מים חיים ויריבו רעי גרר. ויחפרו באר אחרת ויריבו שחפרו מדעת עמם ואח"כ ויחפרו באר אחרת ולא רבו עלי' וכאן כתיב ויכרו עבדי יחזק בלא דעמו וזה ויגידו לו על אודות הבאר אשר חפרו

סי' ד עקב אשר שמע אברהם בקולי ר' יוחנן ור"א תריוהן אמרין בן מ"ח שנה הכיר אברהם את בוראו. זה ה' בזמן דור הפלגה בעת בלל ה' את לשונם כדאיחא במדרש משל לאדם אחד שה' מהלך צדק וראה בירה דולקת בריש פ' לך לך ולפי החשבון שה' בסוף ימי פלג כדאמרי' נביא גדול ה' עבר שקרא לבנו פלג ה' אז אברהם בן מ"ח שנים וזה פשוט מאד. וראיתי לאחד ממפרשי המדרש שמפלפל בזה צדק רחוק:

שם ריש לקיש אמר בן שלש שנים הכיר אברהם את בוראו מנין עקב שמע אברהם בקולי וישמור משמתי מלתי חקותי ותורתי. ר' יוחנן משם ר' יוחנן אמר אפילו הלכות עירובי חצירות ה' אברהם יודע. הגאון ר' זלמן זללה"ה מוואלאזין אמר שז"ל ע"ה והוא ר"ת עירובי תחומין ודריש עקב המלה שחלוי בעקב מדרך רגליו. בספר תולדות אדם. ולפי זה אולי ר' יוחנן לטעמו דס"ל בן מ"ח שנה הכיר אברהם את בוראו ופליג אר"ל דבן ג' שנים ודריש מעקב מנין עקב ר' יוחנן לטעמו דריש עקב התחומין וריש לקיש לא מצי למימר כר' יוחנן לדרוש מעקב על תחומין דלדידי' אינו בכלל משמרת דס"ל כר' עקיבא דתחומין דאורייתא שבת דף ס"ע ע"א וכאן בא לומר שקיים אפילו מלה קלה שבעיפ. ולהלן פרשה ז"ה סי' ב' אפילו עירובי תבשילין ה' אברהם יודע וז"ל אפילו ע"ה והוא ר"ת עירובי תחומין וכאן נתחלק ת' בח' וכתב ע"ה וזה סבור הסופר שהוא ר"ת עירובי חצירות ועיין לעיל פרשה י"א סי' ח' ובמה שכתבתי שם:

סי' ו' ויאמר אבימלך אל יחזק לך מעמנו כי עממת ממנו מאד. ח"ל כל עממות שעממת לא ממנו היו לך. סבור ה' שהכרכה שה' צריך להיות להם

חפרו וה' לו לכתוב לאמר מלאנו מים כמו
בפסוק ב' לאמר לנו המים. אלא דשני עניינים
הם. אחד שהגידו לו שחפרו באר וגם שלא אמרו
אשר כרו כדכתיב ויכרו להורות דהאי באר הוא
כמו הבאר הכוא אשר חפרו שגאלו מים חיים
ויאמרו לו מלאנו מים היינו מים חיים. והאמירה
זאת ה' לסימן טוב אחר כריחת הברית עם
אבימלך כמו שאמר בפסוק כ"ב כי עתה הרחיב
ה' לנו ופרינו בארץ. ואחד שידע שגמול הכריתות
ברית ה' לענין טוב לכך ויקרא אותה שבעה
סי'י' זכר ע"ש הברית שנשבעו איש לאחיו
כפרש"י ועיין מ"כ. ובמה שכתבתי יתישב דברי
המדרש ומה דאמר אין אנו יודעין אם מלאו
אם לא מלאו פי' דכתיב סתם מים ולא מים חיים מן
מה דכתיב שם למעלה גבי ויחפרו וימלאו שם
באר מים חיים וכאן דכתיב ויכרו ולבסוף על
אודות הבאר אשר חפרו חפרו דהכא גמלי חיים
כמו בהם. ובפסוק הא' ויקרא שם הבאר עשק
וגו' שה' בטענה כי הלא לא חפרו רק מלאו
הקרקע שלהם במדינתם. ובפסוק הב' שחפרו
לבאר ולבאורה לא ה' להם טענה כל כך
אעפ"כ ויריבו גם עלי' לכך ויקרא שמה
שטנה שמתכוונים להרע בלא טענה ובלא עובדה
לכוונת עצמם דכבר שבו להם באר מים חיים :

חפרו וה' לו לכתוב לאמר מלאנו מים כמו
בפסוק ב' לאמר לנו המים. אלא דשני עניינים
הם. אחד שהגידו לו שחפרו באר וגם שלא אמרו
אשר כרו כדכתיב ויכרו להורות דהאי באר הוא
כמו הבאר הכוא אשר חפרו שגאלו מים חיים
ויאמרו לו מלאנו מים היינו מים חיים. והאמירה
זאת ה' לסימן טוב אחר כריחת הברית עם
אבימלך כמו שאמר בפסוק כ"ב כי עתה הרחיב
ה' לנו ופרינו בארץ. ואחד שידע שגמול הכריתות
ברית ה' לענין טוב לכך ויקרא אותה שבעה
סי'י' זכר ע"ש הברית שנשבעו איש לאחיו
כפרש"י ועיין מ"כ. ובמה שכתבתי יתישב דברי
המדרש ומה דאמר אין אנו יודעין אם מלאו
אם לא מלאו פי' דכתיב סתם מים ולא מים חיים מן
מה דכתיב שם למעלה גבי ויחפרו וימלאו שם
באר מים חיים וכאן דכתיב ויכרו ולבסוף על
אודות הבאר אשר חפרו חפרו דהכא גמלי חיים
כמו בהם. ובפסוק הא' ויקרא שם הבאר עשק
וגו' שה' בטענה כי הלא לא חפרו רק מלאו
הקרקע שלהם במדינתם. ובפסוק הב' שחפרו
לבאר ולבאורה לא ה' להם טענה כל כך
אעפ"כ ויריבו גם עלי' לכך ויקרא שמה
שטנה שמתכוונים להרע בלא טענה ובלא עובדה
לכוונת עצמם דכבר שבו להם באר מים חיים :

והרב הגאון ר' מרדכי סאלאמנאו נ"י ממניסכ
המתיק הדברים במה שכתבו
החוס' בב"ק דף פ"א ע"א בד"ה ומענין שכתבו
בסוף הדיבור ויש לחלק בין יולא מאליו לטרח
בו וחפרו ע"ש. ואפריון גמלי' לו. וגם הוא
אמר בזה חידוש נפלא כי הראו ליחזק אבינו
מה שיאמר לבניו. כי יש שגנאי ישראל המדברים
היה לאמר כי נטלים פרנסתם מהם ואם לא
היו ישראל עוסקים בעסק היו הם עוסקים בזה
ומרויחים. ויש שאין טוגע להם דבר אעפ"כ
הם חורשים רעה ומחשבים עמול ואין כמו
שטעקער וחבריו. וכן כאן בפסע ראשון היו
לריבין למים ואמרו לנו המים אף כי עבדי
יחזק חפרו ומלאו. ואם לא היו חופרים רועי
גבר לא היו חופרים ולא היו מולאים. אולם

פרישה סה

ה' ב **אמרו** לא הלך עורב אלל זרזיר אלל
שהוא מינו. ובב"ק דף ל"ב
ע"א לא לחנם הלך זרזיר אלל עורב אלל מפני
שהוא מינו וכן בחולין דף ס"ב ע"א ע"ש :
ה' ג **ר'** יחזק פתח ושוחד לא תקח ומה מי
שנטל שוחד ממני שחייב לו כרו
עיניו העוקח שוחד ממני שאינו חייב אעפ"כ .
אפשר דס"ל כמ"ד כיבוד משל בן קידושין
דף ל"ב ע"א. מיהו גם למ"ד משל אב וכן הלכה
יש ליישב. וע"ש בחוס' מה שהביאו מן הירושלמי
ועיין בראב"ע ריש תולדות ועוד דחייב לו להטריח
בעדו. ולבאורה למ"ד משל בן אין זה שוחד
כיון

בציר אביעזר

לדיק שיהיה חושש שלא יעמא את ידיו ליגע במקום המכוסה עיין באו"ח סי' ד' במג"א ס"ק כ"ג ולהלן סי' ט"ו. וכיון שאמר יצחק ליעקב גשה נא ואמושך בני נשפטו מים על זרכיו והי' לבו רפה כשעור לפי שהי' מתיירא אולי ימושקו במקום המכוסה ואח"כ יכול ידיו. ועוד שמא יריח ריח שטף העזים עיין סי' י"ח :

סי' י"ד יקום אבי גדא דע"ז דלח קאים. כן הי' דרכו של עובדי ע"ז לומר על דבר שבדלוי יחי' כן. וכן גד גדי וסיוק אל תהי שבת דף ס"ז ע"ב. פירש"י התמול מזלי ועיף אל תהי :

סי' ט"ז ד"א הקול קול יעקב ח"ר פנחס קולו של יעקב מכנים והידים ידי עשו מרמזין לי' והוא אתי. שנה' ויחננו ברפידים ודרשו חז"ל שרפו ידים מן התורה מיד ויבא עמלק עיין שם בפירש"י. ולא הכירו כי היו ידיו כידי עשו אחיו. פי' כיון שהקול קול יעקב למה זרכו. ונתן טעם ע"ז כי היו ידיו וגו' כי אינו דומה השערה של הקול להרגשה של הידים לכך ויזכרו. הגאון מהר"ק זיסול רפפורט הכהן ממניסק :

פרישה סו

סי' א ויתן לך האלהים מעל השמים. כתיב שרשי פתוח אלי מים ועל ילין בקצרי כו' אמר יעקב ע"י שהייתי עוסק בתורה שנמשלה למים זכיתי להתבדק בטל. נ"ל לגרום בתורה שנמשלה לטל כדכתיב כי על אורות טלך ודרשו חז"ל בכתובות דף קי"א ע"ב כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייו. וכתיב כי נר מנורה ותורה אור. ואפילו אם הגירסא נכונה כמים כדכתיב שרשו פתוח אלי מים העיין נכון כמו שכתבתי כי לפיכך זכה להתבדק בטל :

סי' ג ויתן לך יתן לך זכרות ויתן לך כבושית. פרש"י מקום להתקיים הזכרות. כדחנן סוף מס' עוקצין לא מנא הקב"ה

כעין שחייב לו. אמנם י"ל דנקרא שוחד לפי שהי' מתכוין להטעותו וק"ל :

סי' ד יעקב תבע את החולי. אמר לפניו רבון העולמים אדם מת בלא חולי אינו מיישב בין בניו מתוך שהיא חולה שנים או ג' ימים הוא מיישב בין בניו. ובמו"ק דף כ"ח ע"א חלה שני ימים ומת זו היא מיתה דחוי' ג' גערה ה' זו מיתה כל אדם. וי"ל דב' או ג' ימים קודם מותו הוא מביין שהוא חולה חולי של מיתה ואז הוא מיישב בין בניו. ובב"ב דף ט"ז ע"א מרגליות עובד היתה תלוי' באחרו של א"א שכל חולה הרואה אותו מיד מתרפא ע"ש בתוס'. ולפי מה שמפרשים הדרשנים לא קשה מידי ואנו אוחזין דרך הפשט :

סי' ה ותבהין עיניו מראות ד"א מראות מכה אותה ראי' שבשעה שעקד א"א את בנו על גבי המזבח בנו מלאכי השרת וגשרו דמעות עיניהם לתוך עיניו והיו רשומות. וכיון שהזקין כהו עיניו. לעמין בכיית המלאכים ואם יש דמע בעפעפיהם ושיכוונו ליפול לתוך עיניו של יצחק מבואר אצלי בחידושים על התורה :

סי' ט מכאן לכווין שאוכלין ואינן שבעין. וזה שאמרו בלתי אל המן עיניו אעפ"י שהיו עומעין בו כל מיני מטעמים מ"מ לא היו רואים בעיניהם אלא המן לכך כתיב ויפתח יוכף את כל אשר לו וישבור למארים עיין בס' מלאכת מחשבת על התורה :

סי' יב אמר אין כבודו של אבא להיות משמשו אלא בבגדי מלכות ה"ד אשר אתה צבית. וא"ת וכשנא עשו מלכו למה לא הלך אצל אמו לקחת את הבגדים לשמש לבגיו. וי"ל לפי ששהה הרבה כדאיחא להלן פרשה ס"ז סי' ב' שהי' צבאים ומלאך בא ומתירם כו' ובתוך כך יחי' יצחק רעב לכך בפעם הזאת בא בבגדי ידיו :

ואת עורות גדיי העזים הלבשים וגו'. מה שלא היתה חוששת שימושם אלא על ידיו ועל חלקת אחריו י"ל שהיתה יודעת באותו

דף כ"ח ע"ב דכל יתר בנטול דמי . כן אלהי משפט ה' . וכן הוא עובר על המשפט אם לא ישלם עונש על הרע כמו אם לא ישלם גמול על הטוב כן כתוב במסילת ישרים. ובזה המשל יוותרו מועהי נכון. ובצ"ק דף כ' ע"א איתא יוותרו חייו ולפי מה שכתבתי הגירסא שכתבן נכונה וכן איתא בירושלמי במס' שקלים :

ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים וגו' פי' עשו שמע כי הנביא אמר לאמו ורב יעבד לעיר והי' מלצר ע"י שהוא הרב ויעבוד ליעקב שהוא העיר . וכיון שאמר לו יעקב מכרה ביום את זבורתך לי אמר הכה אנכי הולך למות מחמת עברי שאני צבור ולמה זה לי צבורה . ועתה כאשר נחברך יעקב הוא גביר לאחרך אמר ויעקבני זה פעמים את צבורתי לקח וסבור הייתי כיון שהוא הרב והצבור יעבוד לי והנה עתה לקח צרכתי שגם אלמנך לעבוד לו. ואף שהנביא אמר ורב יעבוד לעיר אפשר שיחזק בצרכתו היפך הדבר כעתר עיין סוכה דף י"ד ע"א ועיין בספר אדרת אליהו בריס פי' בראשית ראוון הכה שמעון ל"ל ראוון הכה את שמעון ובלא את י"ל דשמעון הכה לראוון. וכן כאן י"ל שהעיר יעבוד להרב וזה הועיל הצרכה . וראשית הדבר שמעתי מש"כ הרב ר' ישראל חיים ג"י בן דודי הגאון הלדיק ר' מאנדל ממינסק ז"ל :

סי' ו' הה"ד כי אתה חביבו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירו ויחזק היכן הוא מיי שאומר לו גזור עליו שמדים את מחסיו לאבות . ובשבת דף פ"ט ע"ב דרש פסוק זה לשבח ליחזק כי אתה חביבו קאי על יחזק ע"ש. המדרש מפרש לקרא שישראל אומרים כן להקב"ה בשעת גזירת השמדות . והגמרא מפרש לקרא לעתיד כמפורש בשבת שם ואלו ואלו דברי אלהים חיים :

סי' י' וירא עשו כי רעות צות כענן צעיני יחזק חביו וילך עשו אל ישמעאל ויקה

הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום. ויש בזה אריכות דברים בחידושי :

סי' ד' מטל השמים זה המן שנאמר ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים . וכתיב שם וברדת הטל וגו' ירד המן עליו :

סי' ה' מטל השמים זה מקרא ומשמני הארץ זה משנה . זה בצחינת משפיע ומקבל . השמים משפיע והארץ מקבלת וכן יום ולילה יום משפיע ולילה מקבלת כי ביום משמם החמה ובלילה הלילה ואין לה אור מעצמה כ"א באמצעות המשפעת עליה . עיין לעיל פרשה ו' סי' א' אמר ר' יוחנן לא נברא להאיר אלא לגלג חמה בלבד ע"ש וא"כ הוה השמש משפיע והלבנה מקבלת וכן אב ואם דוגמת זכר ונקיבה. וכן תורה שכתב ותורה שבע"פ וזהו מעל השמים זו מקרא ומשמני הארץ זו משנה . וכן בפרקי דר"א כשהי' משה צרקע כשלמד אחרו מקרא ידע שהוא יום וכשלמד אחרו משנה ידע שהוא לילה . והדברים עתיקים :

ואברכהו גם ברוך יהי' . ע"ד דאמר ר' חנינא בן דוסא אם שגורה תפילתו צפי בידוע שהוא מקובל . כן הביין יחזק שהצרכות יאלו שגורות מפיו עיין ברכות דף ל"ד ע"ב :

פרשה סז

סי' ג' ואובר מכל ר' נחמיה' אומר מכל טוב שהוא מתוקן לעתיד לבוא . וכן בצ"ב דף י"ז ע"א שלשה הטעמים הקב"ה מעיין עוה"כ אברהם יחזק יעקב יחזק דכתיב ואוכל מכל :

סי' ד' בשמוע עשו את דברי חביו ח"ו חנינא כל מיי שאומר הקב"ה וותרן הוא יוותרון מועהי . פי' אעפ"י שבני מעים הם קיומו של הגוף אי אפשר לומר אם יש לו מועה יתר יתקיים יתר אדרבה יתר המועה עריפה ואינו יכול לחיות כדאיתא בחולין

בציר אביעזר

ויקח את מחלת בה ישמעאל אחות נביות על נשיו לו לאשה ריב"ל אמר נתן דעתו להחגייר. מחלת שמחל הקב"ה על כל עונותיו. וכן פירש"י בסוף פ' וישלח. ונראה דודאי עשו ה' זהיר בצבד אביו ואמו ובשחיו נשיו מורת רוח ליחזק ולרבה ה' מוחה בידם אלא שלא שמעו לו. ובפסחים דף ק"ג ע"א ח"ל רב לרב אסי לא תסוב תרתי ואי נסבת תרתי נסיב תלת ע"ש צפי' רש"ס. ומה שלא גירסא לפי שה' לו צנים מהם ולא ה' יכול לגרסא כמו שהשיב [פסחים דף פ"ו ע"ב] הושת בן צארי להקב"ה. זהו דעת ר' יהושע בן לוי. ורש"י שכתב כאן הוסיף רשעה על רשעתו הוא דעת ר' אלעזר. ובפרשה וישלח כתב בדעת ריב"ל. ועיין מה שכתבתי לעיל פ' ס"ב סי' ח' בשם הפד"ר ובאן נחמא דהענין אמת כריב"ל דיש ללמוד מכאן דלחזק ביום חופתו מוחלין לו עונותיו :

יושב ועושה סולמות משפיל לזה ומרים לזה מוריד לזה ומעלה לזה. פי' גם זה טעם למוזוג זיווגים דמשפיל לזה ומרים לזה ונמלאו שניהם שוין להתייבב יחד. וכן מוכח ממה שציבא אח"כ יש שהוא הולך אלל זיווגו ויש שזיווגו בא אללו וזה ביאור על מה שאמר למעלה בכושרות בני ושירות. ויש להבין מה זה שאמר קשה לפני הקב"ה ובאיו אופן דומה לקריעת ים סוף. דע כי ההנהגה שהיא נגד הטבע נקרא קשה. וקריעת ים סוף ה' מתנגד אל הטבע ביותר וכתוב וישב הים לאחמו לתנאו עיין פירש"י בהמש. ואעפ"כ ה' צריך לתפלת ישראל ולתפלת משה ורדיית הים כיזע. וכן עיין הזיווג על זאת תפלת כל חסיד אליך לעת מלאו זו אשה כדאמר' בצרכות אף דמ' יום קודם יצירה נגזר כדאמר' בזמ"ק. אבל הקב"ה מתאווה לתפלתן של צדיקים וגם שלא יחל נהמא דכיכופא וצריך להעלות הכעזון בהתגלות הלב. וזה ה' נראה בקי"ס בשעה שאמר דבר אל בני ויסעו ויבואר במקום אחר איה"ש :

ס' ויצא פרשה סח

סי' ג' פ' פנחס בשם ר' אבא אמר מצינו בתורה צנצאים ובכתובים שאין זיווגו של איש אלא מן הקב"ה. עיין מו"ק דף י"ח ע"ב :

שם בתורה מנין ויען לבן ובחולא ויאמרו מה' יאלה הדבר צנצאים ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא. בכתובים היינו דכתיב מה' אשה משכלת. דיקדק המדרש לומר בכתובים היינו דכתיב. דמן התורה אין כ"כ ראי' דאין אלא דברי לבן ובחולא אלא מדהביא הכתוב דבריהם. ומצאיהם אמרו רז"ל שמשון הלך אחר עיניו כוונה דף ט' ע"ב ע"ש ובדרך שאדם רוצה בה מוליכין אותו. רק מכתובים הוא ראי' מדברי שלמה לכך קאמר היינו דכתיב :

סי' ד' **ריב"ם** פתח אלהים מושיב יחידים ביחא. מפורסם שאלה את ר' יוסי ב"ח כו' ח"ל הקב"ה יושב ומוזוג זיווגים כו' ח"ר ברכי' בלשון הזה השיב ריב"ח הקב"ה

סי' ו' **אף** אני הריני הולך לבאר שבע אם ינתן לי רשות הרי אני יוצא כו' לפיכך צריך הכתוב לומר ויאל יעקב מבאר שבע. יש להבין והלא שם ה' מקומו דכתיב ויעל משם באר שבע. ומה שכתב המ"כ ונאמר להלן ויעל מבאר שבע אינו פסוק בשום מקום. ונראה לי כי מדיקדוק הכתובים נראה להמדרש דלחזק לא ה' דר בבאר שבע ממש אלא סמוך להעיר כדרך המקדים בעלי המקנה ובפיר' ה' ישיבה של תורה מיומנת אברהם שנאמר ויעט אלל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה'. וכשבא יעקב ללאת הלך אל העיר ונמלך עממהם אלל ללאת. וי"ל דהשאלה ה' כמו ששאל ר' אסי לר' יוחנן קידושין דף ל"א ע"ב מהו ללאת מא"י לח"ל ח"ל חסור. לקראת אמת מאי ח"ל איני יודע ולבסוף התייר לו ללאת משום כיבוד אס וכן כאן התייר לו משום כיבוד אביו ואמו ועיין שילהי לתובות : ויאל

סי' יז מה החבל הזה פחות מג' חין מפקיעין אותו. כדכתיב והחוט המשולש לא במהרה ינתק : שם **ומנין** שהמלאך שלישו של עולם שנאמר וגיותו כתרשים. בחולין דף ז"א ע"ב וגמירי דים תרשים תרי אלפי פרסא. והוא כדאמר' בפסחים דף ז"ד ע"א שיחא אלפי פרסא הוה עלמא ועיין לעיל פרשה מ"ח סי' ט' אמר ר' לוי כו' ובמה שכתבתי שם והמ"כ השיא לד"א :

שם עורים למעלה ורואים חיקונים שלו ויורדים למטה ומונחין אותו ישן. וכן בחולין פרק גי' ע"ג עולים ומוסתכלין וכו' בדיוקנו של מטה וקשה דלפי"ז משמע דחותן שעלו הם אותן שירדו והוא ל"י למוכתב יורדים ואח"כ עולים כמו שהק' רש"י בחומש. וגראה לומר דהמלאכים ראו מלמעלה דמות יעקב מלמטה אבל לא היו יודעים אם הוא בדמות שלמעלה מכיוון היעב שראוהו בעת עלייתו במדרגתו ועלו ממדרגתו למעלה להביט בדמות שלמעלה החקוק בכסא הכבוד ואח"כ ירדו והסתכלו בדיוקנו של מטה ביעקב. עיין בספר המדע להרמב"ם שמבאר עשר מדריגות במלאכים : ושם צנו לסבוגי פירש"י מחמת קנאה. וקשה הא אמרי' בחגיגה דף י"ד ע"א גמירי שאין למעלה לא קנאה ולא שנאה כו' גם דאמר ר' יוחנן אלמלא מקרא כתוב ח"א לאומרו כביכול כאדם שמניף על צו פירש"י להלילו מן השרב. ולפי הפשט יותר טוב ה' לו לפרש כאדם שמניף על צו לגרש ממנו זבובים ופרעושים הבאים לעוקא. והוא הנמשל דומה למשל דוהבה ה' ניצב עליו שלא להניח המלאכים הבאים להזיקו. וכך פ"י המהרש"א בח"א ועיין להלן פרשה ס"ט סי' ח' :

ונראה דכל זה קאי אליבי' דמ"ד כאן עולים ויורדים זו ביעקב דהיינו שכל אותן השנים שה' בבית שם ועבר ולא שכב לישן אלא שה' יושב ועוסק בתורה בקדושה וטהרה כהכל שאין זו חטא ה' עלי

סי' ז ייצא וכי לא יצא משם אלא הוא והלא כמה חמרים כמה גמלים יצאו ואת חמרת ויאל יעקב. פ"י בודאי לא הלך יעקב בדרך יחידי אלא בשיירה של חמרים וגמלים ואי משום דקרא לא צא לספר אלא ממנו ה' לו לכתוב וילך יעקב חרבה אם לא ה' רשום ביצירתו ועיין לעיל סי' צ' ולהלן פרשה פ"ט סי' ד' :

סי' ח מבאר שבע כו' ומנאלתי מאבד אותה שבעה שנאמר השבעה לי. דאי לאו השבעה ה' יכול לומר משטה אני כך אבל בשבעה חינו יכול לומר משטה אני כך. כמבאר בחו"מ סי' סע"ו והמודר או נשבע לחבירו חין מחירין לו אלא בפני חבירו כדאיתא במדעים ד' ע"ב לכך יאל מבארה של שבעה :

שם לאמבטי התחתונה שבשאל. עיין עירובין דף י"ט ע"א שבע שמות יש לו לגיהס : סי' י"א ח"ר יהושע ב"ל אבות הראשונים התקינו ג' תפילות. ובזכרות ד' כ"ז ע"ב ריב"ל אמר תפילות כנגד תמידים הקנוס כמו רבנן ור' תנחומא דכאן במדרש. מיהו לדברי שניהם י"ל דתפילת ערבית רשות כדפסק רבא שם דף כ"ז ע"ב רק דבחגס חין לבטלה עיין שם דף ט' ע"ב חוס' ד"ה למ"ד :

סי' יד אבר כל אותן י"ד שנה שה' עומן בבית עבר לא שכב. פירש"י בלילה שה' יושב ועוסק בתורה. ולא שלא ה' ישן דזה ח"א אפילו ג' ימים. אלא שלא שכב לישן : שם **לורי** ה' שה' לנו יאמר נא ישראל ישראל סבא. וכן לולי ה' שה' לנו בקום עלינו אדם. י"ל לפי המדרש בקום עלינו אדום כדאמר' בזכרות דף ס"ב ע"ב ואח"כ אדם תחתיו אל תקרא אדם אלא אדום ובע"ז דף ג' ע"א חוס' ד"ה כהנים כו' ח"ר ר"ל בקום עלינו אדם עכ"ל. ויש גורסין בדבריהם אדום אבל חין לריך דהבי קאמרי התוס' ח"ג ר"ל בקום עלינו שאנחנו נקראים אדם וק"ל :

בציר אביעזר

בהצטת הש"י אלא מכורסת הפרשה . הוא
בראשונה אם יח' וגו' והקצ"ה השיבו עליו
הנה אנכי עמך עיי"ש במ"כ . ויש ליישב דעת
הגמרא דלכא לא הקשה מאם יהיה אלהים
עמדי ד"ל דמכורסת הפרשה כדאמר המדרש
לכך הקשה מוירא יעקב מאד דב' וישלח
דליכא למימר שם הכי . וע"כ לריך לשנויי אמר
שמה גרם החטא . וממילא גם מאם יהי' אלהים
עמדי לא קשה דגם ע"ז נאמר שמה גרם החטא
כאידך מ"ד להלן במדרש . אלא כך אמר יעקב
אם יתקיימו לי התנאים שאמר לי להיות עמי
כו' ופי' המ"כ בשם רש"י שלא יגרם החטא :

אבר על המדרש דלהלן קשה מ"ד מסורס

זו הפרשה מה יענה על פסוק דוירא
יעקב מאד אלא ע"כ דל"ל כתיבון הגמרא
דשמה יגרם החטא ממילא גם מואם יהי'
אלהים עמדי לא קשה וכמ"ד אחרנית ולא הי'
ל"ל מסורס הפרשה שהוא ע"פ הדחק . ונ"ל לבאר
ע"פ מה שכתבתי בהקדמה הנקראת לזית חן
דכאן שאמר לו הקצ"ה והנה אנכי עמך כדאמר'
צ"מ דף ל"ב ע"א יכול שיאמר הואיל ועליך
מלוא אם לזנוך לפרוק פרוק ת"ל עמו . ח"כ
מעמו משמע דאם הוא עושה מה שביטלו רק
שאין בכחו אז מחוייב לעזור לו . וכלן הקצ"ה
אמר לו אנכי עמך שהי' מתיירא שלא יגמור

ממעשי לבן ע"ז הבטיחו להיות עמו ולשומרו
והיינו אם ישתדל הוא בזה שיש בכחו להשמר
וכמו שאמר כי לא אעזבך והיינו מלוא עזוב
חעזוב וכמו שהבאחי שם בשם הגר"א לפרש
הגמרא בקידושין דף ל' ע"ב יארו ש"א מחגבר
עליו בכל יום כו' ואולימלא הקצ"ה עוזרו אינו
יכול לו שגאמר ה' לא יעזבנו בידו . וזהו חירוף
הגמ' בצרכות אמר שמה גרם החטא לכך ויירא
יעקב מאד וגו' ה' האומר אלי שוב לארצך
ולמולדתך ואיטיבה עמך וכן שם ואתה אמרת
היטב איטיב עמך ואתה שפיר קשיית הגמרא
דצרכות ותירוול דריוקו מתיבת עמך . אבל המדרש
שהקשה להלן פ' ע' מאם יהי' אלהים עמדי .
ותיבת עמדי יש לו תואר אחר לא כהוראת

עמי

עלי' למלאכים כדאמר' צנסהדרין בזמן
שישראל עושין רצונו של מקום מוסיפין כח
בפמליה של מעלה ע"ד תנו עוז לאלהים .
אבל כאן וישבב במקום ההוא ונחשב אלו
לחטא ע"ד וסביבו נשערה מאד וכדאמר' צ"ק
דף נ' ע"א וכדמוכח כאן במדרש ויורדין למטה
ומואלין אותו ישן וזכו ויורדין ומסכתלין
בדיוקנו של מטה . ועיין מ"כ צד"ה ומואלין
אותו ישן פי' כיון שבך תלוי עליית המלאכים
ויירדתן לא הי' לך להסתכל בדבר אלא
להתחזק בכל כחך בתורת ה' ובעבודתו . והיינו
לסבובי' שרצו לעורר עליו מידת הדין ולהענישו
ע"ז . והוא כשר הנבא אשר צעת חזקה המלחמה
וכלי הנשק תחת ידו הלך לו לישן הלא יתחייב
ראשו למלך . מיד והנה ה' יניב עליו הוי' צ"ה
המורה על הרחמים ונושא ע"ז המשל כהדם
שמניף על צנו להאילו מן השרב כפירש"י
דהיינו שהעיר עליו מידת הרחמים לזנן את
מידת הדין שמכונה בשם חימה ושרב . וכן
תשלג בלמוון עיין ברכות דף ע"ו ע"ב . וזה
שפירש"י להאילו מן השרב . וזהו הבריה ממנו
המלאכים שלא יזקקו לעורר עליו מדה"ד
כדאיתא במדרש להלן ודברי רש"י והמדרש
מתאחדים ושניהם כאחד נלמדים ועיין לעיל
פרשה י"ב סי' ט"ו שמנוטיל מידת הדין לחמין
ומידת הרחמים לזון :

פרישה סמ

סי' ג **מה** עפר דייש לכל . וכן אמר' בסוף
תפילת ש"ע ברכות י"ז ע"א
ונפשי כעפר לכל תהי' כמו העפר שהכל דשין
עליו והוא עולה על כולם עיי"ש במהרש"ל :
והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך
בברכות דף ד' ע"א ובתיב ויירא יעקב מאד
ומשני אמר שמה גרם החטא . וקשה למה לא
מקשה מדכתיב כאן אם יהיה אלהים עמדי .
וכן מקשה המדרש להלן פ' ע' סי' ג' שכבר
הבטיחו שגאמר והנה אנכי עמך והוא אומר
אם יהי' אלהים עמדי אתמהא . ובי הי' מוספק

לה' נדר לאציר יעקב לאציר אצרהם ולאציר יחזק חין כתי' כאן אלא חלה את הנדר צמי שפתח צו חמילה. כתי' חמילה זכור ה' לדוד את כל עונותיו אשר נשבע לה' נדר לאציר יעקב פי' שהי' מעונה ולמד מיעקב לנדור בעת צרה ועינוי. אם אבוא בזהל ציתי אם אעלה על ערש ילועי וגו' עד אמלא מקום לה' משכנות וגו' ע"ד דלמרי' ב"ב דף ג' ע"ב רב חשי חזא תיוהא בכנישתא דמתא מחסיא ועיילא לפורי' להתם. ולפי אשר ביארתי לפי המדרש דאם יהי' הוא כמו כאשר. והוא זמניי. ואמר במדרש לאמר. לאמר לדורות שיהיו נודרים בעת צרה דבלא"ה הא כתיב טוב אשר לא תדור וגו' ועיין בריש חולין. ועוד יש בחינה שמואל לנדור ואין צוה תקלה כדלמרי' בפסחים דף ס"ו ע"ב אמרו עליו על הלל שמומיו לא מעל אדם בעולתו. כי"ד ה' מציאה חולין בעזרה ומקדישה וסומך עלי' ושוחטה. ויעקב אבינו כיוון לשני הבחינות אחת שהי' בעת צרה כמו שאמר ושמרני בדרך הזה שהוא בחזקת סכנה בגופו. ונפשו שלא ילמוד ממעשי לזן. והאבן הזאת אשר שמתי מנזה יהיה בית אלהים שיהי' מוכן ומחוקק לבית אלהים ולא יהי' שעות להקריבה אז וכל אשר חתן לי עשר אעשרנו לך ואקריבן מיד ולא יהי' חשש תקלה בדבר. מהרב הגאון ר' מרדכי סאלמאנאווי ג"י ממינסק :

סי' ז א"ל חף גדי נקרא שה. וכן לענין תשלומי ארבעה דכתיב וכי יגוב חיש שור אזו שה חף גדי נקרא שה כדלמרי' בכחוצות דף ל"ד ע"ב ה' גדי גוב לו וטבחיו בשבת חייב ע"ס :

שם הפריש לוי אחד מעשרה ולב' שבטים אחרים למה לא הפריש אל' והלא י"ד הן אפרים ומנשה לא מהן ד' בכורות לד' אמהות הבכור קדש ואין קדש מוילא מידי קדש. וקשה הלא גם מנשה ה' בכור מאסנת וכת' כי מנשה הבכור וא"כ לא מהן חמשה בכורות ונשארנו ט' ואין כאן מעשר. וי"ל דע"כ ה' ליוסף בת דל"כ לא קיים פ"ר וא"כ למה לא

עמי אלא כמו שיעמוד לי להשיעני. ע"ז מקשה המדרש שפיר. וע"ז חין לומר שמה גרם החטא כמו שביארנו על תיבת עמך. לכך חד אמר פרשה מסורסת היא שהוא צרחשונה אם יהי' אלהים עמדי והקב"ה השיבו ע"ז הגה אנכי וגו' כפי' הנ"כ. ומ"ד על הסדר נאמרה מה מקיים אם יהי' אלהים עמדי אלא כך אמר יעקב אם נתקיימו לי התנאים. פירוש אם כאשר כמו אם כסף חלוקה. אם יהי' הוי"ב. שפירוש כאשר כמו שפירש סס רש". ולא ח"ו שנסופק בדבר אלא כאשר יתקיימו התנאים שאמר לי כו' אז אני מקיים את נדרי וקאי אם על הזמן. והגמרה והמדרש לא סתרי אהרדי. ומדרשים כמין חומר בעוה"י : סי' ה **ויקץ** משנתו ר' יוחנן אמר ממשנתו. דקשה לו דבפרשה מקץ כתי' ויקץ

פרעה ולא כתי' משנתו אלא להכי כתי' משנתו למידרש ממשנתו. והענין הוא כמו שפי' הגר"א במשלי י"ט פסוק כ"ג שנתן הקב"ה לאדם שישן כדי שיעלה נשמתו לשיבה של מעלה וילמוד שם בשעה אחת מה שאי אפשר לאדם ללמוד בשבעים שנה עכ"ל. וכן ה' שינת יעקב אבינו ע"ה וכן נמלא בשבחי האר"י ז"ל. וכן נראה שהי' שינת רבינו הגאון מוהר"א דווילנא ז"ל ועיין בהקדמת ספרא דלניעותא לתלמידו הגר"ח ז"ל מוואליזין שמספר שבו דרבו :

שם אבן יס' ה' במקום. אכן השכינה שריו' במקום הזה ולא הייתי יודע. יעקב ברוב ענותותו לא הי' סבור שיהי' ראוי למרחות אלהים בנבואה. על כן אמר שהמקום הוא שגרם לו דיס' ה' במקום הזה והוא שאמר ואנכי לא ידעתי פי' לא הכינותי ולא זמנתי את עצמי לדבר זה. כמו ואת הנערים יודעתי אל מקום פלוגי אלמוני דהפירוש יודעתי זמנתי ועיין בספר שערי קדושה להרמ"ו בענין התבודדות לרוח הקודש :

פרשה ע

סי' א **וידר** יעקב נדר לאמר אם יהי' וגו' אמר ר' אבוב כתיב אשר נשבע **הא**

בציר אביעזר

לרמאות אוחו לאח"כ דיכול לומר לא אמרתי ליתן
אוחה לך אלא שטוב חתי אוחה לך מחתי
אוחה לאיש אחר ועכשיו אין אני רוצה לחתה
לא לך ולא לאיש אחר. הגר"ץ מוואלאזין ז"ל:

סי' יז **בצפרא** והנה היא אלה אמר לה
מאי רמייתא בך רמאה
לאו בליילא קרינא רחל ואת ענית לי א"ל לית
ספר דלית לי' הלמידים לא כך היה לוח לך
אבדך. עשו ואת ענית לי'. בדין השיבה לו
דהיו החנאים הגדולה לגדול והקטנה לקטן
כדלעיל סי' ט"ו ולפי שלקחת הבכורה מעשו
ע"כ שקרא לך אביך עשו ענית לי' לפי שהיה
בכור במקומו. כמו כן אני במקום רחל שהיה
מוזומת לך כשהיית הקטן עתה שלקחת הבכור'
ונעשית הגדול לך אני שאני הגדולה. ואין זה
העזה מאמנו לזה:

פרשה עא

סי' ב **הה"ד** וישתחו ישראל על ראש המטה
מי ה' ראש מטתו של יעקב
אבינו לא לזה. וקשה מה שידן זה למה שהשיב
את יוסף שיטאנו ממארים. וי"ל משום דלא
קבורה במערת המכפלה כדכתי' ושמה קברתי
את אלה וזהא חבר עמו לעולם הבא כמו
דאמר' ב"ב דף נ"ח ע"א יתיב בכנפי' דשרה
וקא מעייני לי' בראשי' וכן מצינו דיש שייכות
להנקבר' זה אלא זה בבכורות דף י"ח שמע שתי
רוחות מספרות זו את זו וכן מצינו דיש שייכות
להנקבר' זה אלא זה דאין קוברים רשע אלא
צדיק וכן אין קוברין רשע חמור אלא רשע קל
כסנהדרין דף מ"ז ע"ב ומהא' טעמא לא רצה
א"ל לקבור את שרה אלא בני חת כמו שאמר
לו במצח קבריו קבור את מתוך. לכך
כשנשבע יוסף ליעקב אביו שיטאנו לקבור בארץ
כנען דהיינו במערת המכפלה והוא מלך וסופק
בירו לעשות כפרש"י לכך וישתחו על שכינה על
שיזכה לקבור אלא לזה שהיה ראש מטתו כן
נ"ל ביאור דברי המדרש יפה אף נעים:
ראובן

לא שימש בשני רעבון כדאמר' בהענית דף
י"א ע"א. וא"כ נובל לומר שגולה החילה ואין
כאן קדושת בכור למנשה ומה שאמר ר' מנשה
הבכור פי' גדול מאפרים כמו וזהאמר הבכירה
אל העצירה ועיין שם בפירוש הראש"ע וכבר
ביארתיו בזה:

שם **והאבן** גדולה זה י"ה"ר. כדכתי'
והסידותי את לב האבן מצרבתם
ונחתי לכם לב בשר. עיין סוכה דף נ"ב ע"א
וביארתי בענין זה יפה בפירושי טל התורה
מפי סופרים וספרים על המשך הפסוקים ומתוך
מאד בעזה"י:

סי' יא **ויישב** יעקב לרחל שהיה קרובתו
שם מבוחר דיעקב הוא עמוד
התורה ורחל עמוד של גמילה חסד כמו שגמלה
חסד עם אחותה שלא תכלס ובעלי החסד המה
עשירים של ישראל. וראה ברוח קדשו כי לומדי
התורה יתקבצו לנשוק להם כדאמר' במדרש
חזית על פסוק דר' ירוד כל עת אלו חכמים
ותלמידיהם שנכנסים לבתי עשירים ומרוויים
אותם בדברי תורה. ובעלי החסד לא יתקבצו
לבעלי התורה כמובן מרחל ע"ז וישא את
קולו ויבך:

סי' יב **אם** לרמאות כי אחי אבי' הוא אם
ללדק וכי בן רבקה הוא. כיון
שאמר לה אחי אבי' ברמאות אפשר תהא
סבורה שזה עשו ששמו עליו שעומד על פרשת
דברים ומלכטס את הבריות ולזה היתה צוכה
שלא תפול בגורלו. לזה אמר וכי בן רבקה הוא
כדכתי' ורבקה אברהם את יעקב וק"ל:

סי' יג **הבי** אחי אלה ועבדתי חנם אפשר
כן. פי' שהבין בו שהוא אחיו
ברמאות כמו שאמר כי אחי אבי' הוא וא"כ
אפשר ועבדתי חנם בחמי'. מהרש"א:

סי' מז **אפילו** אלה נוחן את הרשע בחמור
של חרשים אין אתה מועיל
ממנו כלום. ויאמר לכן טוב חתי אוחה לך
מחתי אוחה לאיש אחר. גם זה ה' תשובה

חת ידך ר"ת פל"י הוא שם הוי"ו ושם אדני
בשילוב בגמטריא ל"א וסופי חיצות חתך הוא
המלאך הממונה על הפרנסה בן כתוב בספרי'.
ואע"ג דפרנסה הוא מידו של הקב"ה ולא ע"י
מלאך כדאמר הכא ובמס' תענית כמו כן
גשמים אף שהם מידו של הקב"ה אעפ"כ אמר
רבה לדידי חזי לי הא"י רידיא פירש"י מלאך
הממונה על הגשמים שם דף כ"ה ע"ב. אמנם
שם דף י' ע"א אמר' ארץ ישראל משקה אותה
הקב"ה בעלמו וכל העולם ע"י שליח שנאמר
הנוהן מטר ע"פ ארץ ושולח מים ע"פ חולות.
ח"י הקב"ה משקה אותה תמילה ואח"כ כל
העולם כולו. והשאל אחי שפיר דר' יוחנן בתענית
שם ובני מערבא שהיו חכמים של ארץ ישראל
הם שאמרו שהם מידו של הקב"ה ורבה שהי'
בחול"ל ראה המלאך השליח הממונה על הגשמים
וכן בהא"י פסוקא דפרנסה רמו שמו של הקב"ה
בראשי חיצות הוא נגד ארץ ישראל שמקבלת
פרנסה מידו של הקב"ה בתחילה ובסופי חיצות
רמו שם המלאך הממונה על הפרנסה בחוץ
לארץ שמקבלת לצסיף וזהו שם החתך חיים
לכל מי וכן בפיוט של ש"ע אף ברי אוחה שם
שר מטר. וחלח לא הקשה חס שם המלאך
משהנה דבמס' תענית קרי לי' רידיא. או שיש
שני מלאכים הממונים על הגשמים כמו שיש
שני מיני גשמים כדאמר' שם דף ג' ע"ב מיתר
רזח לחילני מיטרי ניחא לפירי. והענין
נחמד ונעים :

סי' ו' ויאמר לבן אס נח מלאחי חן בענין
וגו' ויאמר נקבה שררך עלי
ואתנה. לכאורה הך ויאמר מיותר וכי מי הפסיקו
וכל אלה דברי לבן הם. והענין הוא כי הפסיק
מולדבר לשמוע תשובתו וכיון שלא השיבו דיבר
עוד וכן בסוף פ' ויגש ויאמרו אל פרעה רעה
לאן עבדיך וגו' ויאמרו אל פרעה לגור בארץ
באלו וגו' ויש לי אריכות דברים בדברי הויכוח
שביניהם ומבואר בספרי על החזרה :
שם ויברך ה' אותך לרגלי כ"מ שהלדיקים
הולכים שם ברכה משתלחת.
בברכות

סי' ד' ראובן ראו בן צין הבנים. בברכות
דף ז' ע"ב ראו' מה בן בני
לבן חמי אע"ג דברקא כתי' כי אמרה כי ראה
ה' בעיניי היינו שלפולס אמרה כן חבל לה הי'
טעם אחר על שראת' ברוה"ק כמו שאמרו חז"ל
ודיוקס מדכתי' כאן שם ראובן קודם ואח"כ כי
אמרה ובכולן כתי' הטעם קודם השם כן ראיתי
בס' היחש :

סי' י' ויחר אף יעקב ברחל ויאמר התחת
אלהים אנכי. יש לפרש שזה
לשון כינוי כלפי מעלה כלומר הלמעלה מאלהים
אני אשר מנע ממך פרי בטן ואני אתן לך וכן
התחת אלהים אני דיוסף סוף פרשה ויחי :
שם ותאמר רחל נפתלי אלהים נפתלי.
ע"י פירש"י ולוונקלס חירגס לשון
תפילה כמי נפתלי אלהים נפתלי כנ"ל הך'
קודם לפ"א וכמו בבה כשז :

פרשה עב

סי' א' עד עקרה ילדה שבעה. ועד פי' הוסרה
עקרה שאינה עקרה אלא ילדה
שבעה וכן בראשית ד' פסוק י"ט פי' רש"י עדה
תרנום של סורה וכן עד ירח ולא יהיה :

סי' יג' ויאמר לאלה נתן אלהים שכרי וגו'
ותקרא שמו יששכר. מה
שקראת את שמו יששכר בשני שינין נ"ל משום
דראחא לקרותו ישכר ע"ש כי שכר שכרתיך אלא
שנתי הוא ע"כ אמרה טעם לקריאת השם נתן
אלהים שכרי על שנתי שפתיי לאשי וקראתה
שמו יששכר גם מטעם כי שכר שכרתיך :

פרשה עג

סי' ג' ג' מפתחות ביד הקב"ה כו' מפתח
של גשמים. וי"א אף
מפתח של פרנסה שנאמר פותח את ידך וגו'.
ובתענית דף ב' ע"ב אמרי במערבא אף מפתח
של פרנסה ואידך גשמים היינו פרנסה. פותח

פרשה ער

סי' ב וישראל יעקב ויקרא לרחל וללאה
[השדה אל לאה] במקום
רוח . ומה שאמר אל לאה פי' הקריאה היתה
שצריך להו לאה שלא יבין לבן שמעם ענה
עמה וזאת לא ידע לבן שזה הי' בעתה וסבור
שיעקב עשה כן שלא בטובתו לכך אמר ותגב
חם בנותי כשבנות חרב :

סי' ה מה בין נביאי ישראל לנביאי חוה"ע
ר' חנינא בר פפא אמר למלך
ואוהבו שהיו נחמדי' בערקלין כל שעה שהוא
רואה הוא מדבר עמו . נוסח אחר . וביניהם
וילין כ"ש שהוא רואה מקפל את היילון ומדבר
עם אוהבו . י"ל דחילוק שבין הנחמדות הוא
החילוק שבין נבואת משה רבינו לשאר נביאי
ישראל . דמי שהוא עם המלך בערקלין כ"ש
שהוא רואה הוא צא ועומד לפני המלך ושואל
אותו ומדבר עמו כך משה אמר עמדי ואשמע
מה יאמר ה' לכם וכפירש"י אשרי ילוד חשה שכל
כך מובטח לו כו' אבל מי שוילין בינו ובין
המלך לא יעיו האוהב לקפל את היילון אלא
המלך כ"ש שהוא רואה הוא מקפל את היילון
ומדבר עם אוהבו וכן אמרו הי' דבר ה' אלי
ועיין בפירוש המשנה להרמב"ם במשנה דריש
פ' חלק :

שם ר' סימון אומר למלך שה' לו חשה ופגש .
קט' רח' מזה לדעת הרמב"ם דפילגש
חסור להדיע כ"א למלך דאל"כ הי' לו לומר
לאדם שה' לו כו' ורש"י כתב צפ' בלק כאדם
העוין אלל פלגשו וכן דעת הרמב"ם צפ"ק
דכתובות :

סי' ו ויאמר לו השמר לך מדבר עם יעקב
מטוב עד רע אפילו שאת
אומרו לטובתו הוא חושבן לרעתו . וכן במזר
דף כ"ג ע"ב טובתו של רשעים רעה הוא אלל
לדיקים . וע"ד הפשט י"ל מטוב עד רע כי כן
דרך כל המוכלים שזופנים לנקי חנם שחילת
דבריהם יעיבו דבריהם באל' וקוץ בה וכאשר
ישיב לו חיה תשובה על דבריו אשר באמת
העלב מבין כי לא לטובתו הוא מתכוין . אז
ימלא

בברכות דף מ"ב ע"א שלש תכופות הן תיקף
לסמיכה שחיטה כו' אמר חז"י אף אנו נאמר
תיקף לה"ח ברכה שנא' ויצרך ה' אותך לרגלי .
ויש לשאול דשלשה תכופות הלכתא נינהו וזה
למאי הלכתא וראיתי בכתבי הגאון ר' שמואל
מאמור ר"ג ז"ל דכ"מ לעבר עברי בקידושין
דף י"ז ע"ב רש"א אומר נחצרך הבית בגללו
מעניקין לו לא נחצרך הבית בגללו
אין מעניקין לו וא"כ אם יש כאן ע"פ ות"ח
בבית ונחצרך הבית אם נחצרך תיקף לביאת
הת"ח הוא בשביל הת"ח ולא נחצרך הבית בגלל
הע"פ ואין מעניקין לו :

סי' ז אר הוגל דבית חורין מלה"ש היו
טוענים לאנו של לבן ובאים
ונותנין בחור לאנו של יעקב וה"ד שא נא עיניך
וראה וגו' . יעקב אבינו ראה כל זה בראיית
הנבואה וזה הי' ע"פ גם ואמר' בשבת דף ל"ב
ע"א אם עושין לו נס מנכין לו מזכיותיו ע"כ
עשה יעקב אבינו המקלות שיהא ע"פ הטבע
וא"כ אין בזה רמאות כי גם בלאו המקלות הי'
כן ע"פ גם ובאל"ה לא הי' עושה כן דאמר'
בברכות דף ה' ע"ב בחר גבבא גנוב וטעמא
טעים . ואע"ג דאמר אחיו אני ברמאות . היינו
להשמר ולהגלל מרמאות שלו וכן נראה האמה
ובזה ניחא במדרש חזית ז' סי' י"א מלך זה
מלך מה"מ הקב"ה אסור ברהטים שאסר עצמו
בשבוטה שהוא משרה שכינתו בחור ישראל
ברהטים של אבינו יעקב . בזכות מי חד אמר
בזכות יעקב אבינו שכתוב וי"א את המקלות
וגו' וכן אנו אומרי' בהושענא למוטן חלק מפלל
מקלות בשקטות המים . שזה הלימוד חקק יעקב
אבינו בתפלתו ובמעשיו דדבר הצריך להעשות
בנס יאל לאור ע"פ דרכי הטבע וכן הנהגת
השכינה שעזרת לנו בגלות בנסים נסתרים
בדרכי הטבע כעין מעשה דאסתר והיינו דאמר'
בחולין דף קל"ט ע"ב אסתר מן התורה מנין
ואנכי אסתר אסתר וגו' היינו שאין ראויין
להנהגה נסיית בגלוי וכן ציומא דף כ"ט ע"א
מה שחר סוף הלילה אף אסתר סוף כל הניסים
דניתנו לכתוב וזהו אסתר אסתר דמה דלהלן
יהי יוחר בהסתר והבן :

מיגיעו מזכות של הגהה מ"ש דהיינו שמוסק
בחורה תמיד וצירחת ה' כל היום ונהגה מזה
שמשפיקים אותו עבור חורו ועבודתו גדול ממנו
הנהגה בזה מידת דרך ארץ שם ל"ה ע"ב וכו'
ישמעאל ואמר חביי הרבה עשו כה' ישמעאל
ועלתה בידן ועיין ענין זה בס' נפש החיים :

סי' יב ואם תקח נשים על צותי לאחר
מיתתן . כדכתי' בניך וצמותיך
נתונים לעם אחר זו חשת האב צרכות
דף ג"ב ע"א :

סי' יד וייך ויש לבן למקומו . לסורו מלמד
שנכנסו לסטים בחור ציתו והיו
מקרקרין בו כל הלילה . עיין לעיל פ' ס"ד סי'
ח' צמה שכתבתי שם :

ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה .
פ' הוא לבדו ראם ואחרים לא ראם
לכך אמר מחנה אלהים זה הגאון ר' יוסף
חבד"ק סלוצק ז"ל :

סדר וישלח פרשה עה

סי' א התנערי מעפר קומי שבי ירושלים
ח"ר כהדא חרנגולתא
דמנענה גרמה מן קיטמא . כדאמר' בצרכות
דף ז' ע"א יפה מרדות אחת בלבו של אדם
[לשון רדוי והכנעה שאדם שם בלבו מאליו
רש"י] יותר מכמה מלקות . ור"ל אמר יותר ממאה
מלקות . ומליצת המדרש נאה על זה דאם בעל
החרנגולת ינערה מן עפרה יעשה בה חבורות
ופלגים וגם לא יחי' הנקיון בטוב כמו שהיה
מנערת גרמה מן קיטמא דאז מחנערת בטוב
וחבל לא חית בה :

ויצו אותם לאחר כה תאמרן לאדוני לעשו .
מקשים למה ה' לו לקרוא אותו אדני
כשמדבר עם מלאכיו עיין ראב"ע . ויש לפרש
דרך כשבאים לפני שר מוחים לו ברכה כמו
לפרא דמרא טב ומזכיר שמו בצבורו כן ליום
יעקב לסיים בצרכה לאדוני לעשו :
ויהי

ימלא עליה להתגולל ולהתגפל עליו כי העין
כנגדו וזה שאמר מדבר עם יעקב משוב עד
רע שתחיל בשוב עד שהסיים ברע וכן ה'
מחשבתו של לבן לומר ואשלחך בשיר' בחוף
ובכיור ולא נטשתי לנשק לבני ולצמותי וכאשר
ישיב לו יעקב כי יראתי פן הגזול את צמותיך
מעמי אז יחמלא רובו וחימה לומר תחשבי
לאויב לך ולגזלן :

שם יצו לאל ידי לעשות עמכם רע ואלהי
חביכם חמש אמר אלי' לאחר אמר
לית הוא מיני' . פ' שלא אמר אצלו הלא אב
אחד לכולם אלא שאצלו לית הוא מיני' דתרח
עובד ע"ז ה' . ומה שאמר לעשות עמכם רע
ולא אמר עמך הלא הוא אמר ותנהג את צמותי
כשביות חרב ולא נטשתי לנשק אלא שה' עבור
כשאמר דברי חיבה לצמותיו ירולו אליו לאחר
אצלו אחת רועינו וזננו והם עמדו מרחוק וראה
כי הלא נכריות נחשבו לו ע"כ אמר כאילו אינו
אציהם . לעשות עמכם רע ואלהי חביכם . ועוד
נראה דקשה למה ה' לו לבן לומר כן ליעקב
שיגים דעתו בזה . י"ל שמפרש לאל ידי היינו
ע"ז כמו לאחר הביא אלוה בידו וזה גופא הביא
לרא' שיש בידו לעשות עמכם רע מה מזהירך
אלהי חביכם להזהיר אותי ואם האמר מה לי
לפחד ממך כיון שהזהירך לזה אמר לית הוא
מיני' כי אל ידו אינו מיני' ואין משגיה על
אמירתו ועיין בפה תואר :

שם את חמדה לילך לבית אביך למה גנבת
אלהי . פ' הלא אביך עובד לאלהי
השמים ומואס באלהים אחרים ולמה לך לאלהי .
כעין זה שמעתי בשם הגאון ר' יצחק מוואליין
כי דרך נשים לי . דתנן בשבת דף פ"ב ע"א
מנין לע"ז שמטמאה במשא כדה ור"ל דרך
נשים הם לי אליו ולא הוליהא שקר מפיה
ח"ו . שלה :

סי' י את עניי ואת יגיע כפי ר' ירמיה' אמר
הציבה המלאכה מזכות אבות .
כעין דאמר' בצרכות דף ח' ע"א גדול הגהה
מיגיעו יותר מ"ש ופ' גדול הזכות של הגהה

בציר אביעזר

פ' ס"ט ס' ד' ובמה "שכתבתי ובהקדמה הנקראת ליות חן :

ס' ב רב הוגא בשם ר' אחא אמר הנה אנכי עומד חס יי' אלהים עמדי אלא מוכחן שאין הבטחה ללדיקים בעוה"ו. בודלי ההבטחה היא חמת וליכ אלא דהיא ע"מ סיה' כמו שהוא עתה ולא יגרע והיינו גרס החטא כדאמרי' בצרכות דף ד' ע"א ועיין לעיל פ' ס"ט ס' ג' ובמה שכתבתי שם וז"ל דס"ל כמ"ד שם על הסדר נאמרה ע"ס :

שם ויהי את העם לימך הורה דרך ארץ שלא יהא אדם נוהג כל ממונו בזוית אחד ממני אחת למד מיעקב. עיין בפסחים דף פ"ז ע"ב ח"ר אושעיה מאי דכתיב לרקת פרונו בישראל כו' ובב"מ דף מ"ב ע"א לעולם ישליש אדם מעותיו שליש בקרקע שליש בפרגמטיא כו' :

ס' ד א"ר לוי אחר הוא תמן מלווה ירדן בחמי טבירא בבהלה נכנס יעקב אבינו תמן ונעל בפניו עשו וחסר לו הקצ"ה החירה במק"א וילא הה"ד כי חטביר במים אחר חגי ובנהרות לא ישטפיד. ודרש להלן כי תלך במי אש לא תכוה והיינו חמי טבירא :

ס' ה ואלו קרן אחרי זעירה סליקת מביניהן זה בן נצר. מלכות של לקטים

היתה כדאיתא בכחוצות דף נ"א ע"ב :

שם ד"א פן יבא והכני חס על בניס ואחיה אמרת ושור חו שח חוה וחתו וחתו בני לא תשחטו ביום אחד. ונוהג בנקיבות ואינו נוהג בזכרים חולין דף ע"ח ע"ב :

ס' ו' גמלים מניקות וזניהם ובגמליהם שלשים. רש"י פ"י בחומש

ע"ד הפשט וזניהם עמהם וז"ל דהמדרש הוקשה לו דאמרי' בב"ב דף ע"ח ע"ב המוכר את החמור מוכר את הסייח. מוכר פרה לא מוכר בנה. ומוקי לה בגמרא דח"ל חמורה מניקה ופרה מניקה חגי מוכר לך בשלמא פרה לחלבה קאמר לו אלא חמור מאי קאמר לו אלא לבנה הסייח

ס' ז ויהי לי שור וחמור לאן ועבד ושפחה. רבנן אמרי שור זה משוח מלחמה חמור זה מלך המשיח לאן אלו ישראל עבד ושפחה הנה כעניי עבדים וגו'. בזה ניחא דלא הזכיר גמל לפי שאין עליו דרשה. ולהלן ויחז את העם וגו' והגמלים. דבזה התקין עלמו למלחמה וגמלים הוגים למלחמה כדאיתא בשמואל א' ל' ולא נמלט מהם כי חס חרבע ממות אשר רכבו על הגמלים ויטו. ועוד מש"ה לא הזכיר גמלים כאן שלא יכעיס אותו כי יאמר שהחקים למלחמה וכן בדורן שלה לו גמלים מניקות שאין עומדה למלחמה אלא לגדל ולדות ולסחורה כן כ"ל :

ס' ט אל תחת ה' מאויי רשע זממו אל תפק וגו' אמר לפניו רבש"ע עשה לו זמם. עיין מגילה דף ו' ע"ב :

ס' יג באותה שעה נשא יעקב את עיניו וראה את עשו שהוא בא מרחוק ובכה כו' ושמע תפילתו והבטיחו שהוא מושיעו מכל לרעותו בזכותו של יעקב עיין מ"ב שמפרש שקאי על תפילת דוד. ולי נראה דהאי שהוא בא מרחוק הוא כמו וחדבר אל בית עבדך למרחוק פ"י לדורות הבאים. ומעשה אבות שמור לבנים וזהו והבטיחו שהוא מושיעו מכל לרעותו בזכותו של יעקב פ"י לבניו בדורות הבאים ושיעם בזכותו של יעקב. וכמו כן לעיל שאמר חס יבא רשע ויאבד את בני ואת אמוס כאלהת ס"ת שאתה עתיד ליתן על הר סיני מי יקרא בזה. ולא אמר אל מי תתנה אלא שה' מתפלל על דורות הבאים :

פרשה עו

ס' א הבחור שבאבות ח"ל הקצ"ה והנה אנכי עומד ולבסוף נתיירא הבחור שבגמליהם זה משה ח"ל הקצ"ה כי אהי עומד ולבסוף נתיירא. ע"ד דאמרי' בב"מ דף ל"ב ע"א הלך וישב לו ואמר הואיל ועליך מלוא חס ראוך לפרוק פרוק ח"ל עמו ועיין לעיל

פרשה עז

סי' א' ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו.
בחולין ז"א ע"ל אמר ריב"ל מלמד
שהעלו אבק מרגלותם תחת כסא הכבוד כתיב הכא
בהאבקו עמו וכת' וענן אבק רגליו. והענין
חמור מואד :

ונראה דקשה הא מעלת יעקב אבינו מגעת
עד כסא הכבוד כדאמרי' שם ע"כ
עולים ומסתכלין בדיוקנו של מעלה פירש"י
פרטוף שבחיות בדמות יעקב ומי יכול לדון עם
שחקיף ממונו ואיך ה' המלאך יכול להחאבק
עם יעקב להשפילו ממדרגתו. לזה אמר ריב"ל
שהעלו אבק עד כה"כ דאת זה לעומת זה
עשה אלהים דכח המלאך ג"כ הגיע עד כה"כ
וכן מלינו במלחמה עמלק שפגם בכסא הכבוד
כדכתיב כי יד על כס יה שאין השם שלם ואין
הכסא שלם. וזה וירא כי לא יכול לו ליעקב ויגע
בקף ירכו אלו יולאי יריכו שבהם פגם עד
ויזרח לו השמש והוא זולע על ירכו עד ביאת
מלך המשיח דכתי' כסאו כשמש נגדי וכת' לפני
שמש ינון שמו ואז יתפאלו בדכתיב וזרחה לכם
יראי שמי שמש נדקה ומרפא בכנפי' ואז יהי'
ה' שלם והכסא שלם ויעביר רוח העומאה מן
הארץ שימחה שמו של עמלק והוא הס"א והוא
סמאל שר של עשו ויבולע המות לנצח :

שם ר' ברכי' בשם ר"י ב"ר סימון אמר אין כאל
ישורון ומי כאל ישורון ישראל סבא מה
הקב"ה כחוב צו וגשגב ה' לבדו. אף יעקב
ויותר יעקב לבדו. הענין חמור וי"ל דנגד
שהזמין יעקב עצמו למלחמה ויחץ את העם
אשר אהו וגו' הראו לו מן השמים שא"ל לסיוע
לא בחיל ולא בכח אלא כמו וגשגב ה' לבדו
שאינו לריך לעוזר כן כחן כשנשאר לבדו פגע בו
המלחמה החזקה כל חזקו של עשו דהוא
מלאכו ויוכל לו :

סי' ג' **שאם** יבאוו אומות להזדווג לישראל
יאמר להם הקב"ה שרכס לא
הי' יכול לעמוד בו ואחם מבקשים להזדווג
לבניו

הסייח וכן דכתיב גמלים מניקות למאי לאו
לבניהם ולמה לו לכחוב ובניהם אלא ע"כ
בגיהנם היינו הזכרים. והב' ר' ליב פינס נ"י
מברעזין אמר לי כי נמאל כן בס' מודע ביהודה
מ"ה. גם מלאחי כן בידי משה אלא שנשחשש
אמנם קלח יש לפקפק בזה מהא דאמרי'
בבכורות דף ו' ע"כ דרבנן אמרי' גמל גמל
שני פעמים חד לאסור חלבו ור"ש נפקי לי'
מאה הגמל מהא משמע דחלבו של גמל ראוי
הוא מודאטרדיך לכחוב חיסור חלב של בהמה
טמאה אלא גמל ש"מ דגמלה עומדה לחלב יותר
משאר בהמות טמאות וכן קודם מ"ה הי' :

שם ר' ברכי' בשם רשב"ג אמר לפי שהוא
לנוע בשמישו לא פרסמו הכחוב. כהב
המ"ב מפרש בגמרא ששמישו אחור כנגד
אחור עכ"ל כן הוא בבכורות דף ה' ע"א אבל
דזה מיקרי לניעות לא נמאל. וגרסה דליעושה'
דמקפיד שלא יראוהו ברי' בשעת חשיש משום
הכי הוא מזיק באתה שעה כדאיתא בב"ב דף
ז"ג ע"א עיי"ש ברשב"ס ד"ה גמל האוחר
ובחוס' שם ד"ה האוחר ומה שכתבתי כ"ל :

שם **ורמה** הוא נותן את הגמלים בלחמט
אלא ח"ל הוה רואה ח"ע כאלו
אהה יושב על בימה ודן ואני ידון לפניך ואח
מחמלא עלי רחמים. כדאמרי' בבכורות דף כ"ו
ע"כ הרואה גמל בחלוס מיתה נקנסה עליו מן
השמים והלילוהו ממנה שנאמר ואנכי אעלך גם
גם עלה פירש"י קרוב למוטריקון של גמל ע"כ
וכש"כ הנקבה שנקראת גמלה. ופשוט לפי
שרואה ראשו גבוה מכולן כמו הבימה
שהיא בגובה :

סי' ח' **ויתן** ציד עבדיו עדר עדר לבדו.
למה לא הכניסן לו בערבותא
כדי לחמה על דורן שלו עיין מ"כ ועיין בבכורות
דף מ"ז ע"כ חשעה נראין כעשרה מאטרסין
ח"ל דמיכנפי נראין יותר ואמרי' לה דמיצדון
ע"ש ברש"י ועוד י"ל שיראה שהן בדרך ברכה
הזכרים לפי ערך הנקיבות :

וכן למוצה אולי יגרום החטא וכן חמר להלן
ועלת מלאכיו ישלים שנגלה הקצ"ה על יעקב
אזינו כדי לקיים גזירתו של אותו מלאך עיין
להלן פרשה פ"ב סי' ג' ועיין בפרשה פ"א סי'
א' וביארתי בחידושי ובהקדמה הנקראת
ליות חן :

סי' ד' **וישאל** יעקב ויאמר הגידה נא שמך
וגו' אלא מלמד שיש שם
שינוי לא כשם הנקרא עכשיו כך הוא נקרא
לאחר זמן. וה"ל מ"מ יאמר לו שם של עכשיו
ויו"ל כדאמרי' בפסחים דף ק"א ע"ב דבי פרחא
רוחי דבי זרתא שידא למאי ב"מ לקמיט וכן
שמות המלאכים ב"מ לידע אותם לשוכלו להם
בהשבעות וכמו שפירש"י במגילת חייכה. וכיון
שא"ל תחילה כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל
לזה ח"ל למה זה השאל לשמי הרי כבר נלחמתי
ואם כי יהי' ב"מ לבני אחריו כמו שכתוב
ויגע בקץ ירכו כמו שכתוב לעיל סוף פ' ע"ז
על דורו של שמד. לזה מסיים המדרש לא כשם
שאני נקרא עכשיו כך הוא נקרא לאחר זמן :

סי' ה' **ריב"ל** הוה סליק לרומי וכיון דאתא
לעבו נפק ר' חנינא לקדמוהי'
אשכחי' מטלטע על ירכו ח"ל את דמית לסבך
והוא זולע על ירכו. ויש להבין מה בא
להשמיענו בזה והלא יאל לקראתו לכבדו. ונראה
דלא אשכחן בש"ס שריב"ל הוה רגיל עם ר'
חנינא עיין יומא דף מ"ט ע"א דמסיק דר' חנינא
קשיש מריב"ל והוה כמו רבו דקרי לוי' ר' חנינא
ע"ש ואיך יאל לקראתו וגם לא אשכחן דריב"ל
הוה מטלטע. אלא נראה דגרסין לוי' והוא הי'
חבירו של ר"ח כדאשכחן בכתובות דף ק"ג ע"ב
יחיב ר' חנינא אבראי ואתא לוי ויחיב גבי' תרתי
שנין ופגלג ודרך החכמים כשיארע דבר לחבירו
מודיעים לו כדאמרי' בצרכות דף ה' ע"א חס
רואה אדם שיסורין באין עליו יפספס במעשיו
ושם ע"ב רב הונא כי חקיפו לו ד' מאה דני
דחמרא על לגבי' רב יהודה אחוה דרב סלג
חסידיא ורבין כו' ח"ל לעיין מר במילי' דהיינו
באותה

לבניו. ע"ד מעשה אבות שמור לבנים ועיין
לעיל פרשה ע"ג סי' ז' וצמה שכתבתי שם :

פרשה עה

סי' א' **כתיב** חדשים לבקרים רבה אמונתך
ח"ר שמעון בר אבא על
שאתה מחדשניו בכל בקר ובקר אנו יודעים
שאמונתך רבה להחיות לנו את המתים ח"ר
אלכסנדריו כו'. וכן איתא בחייכה רבתא ג' סי'
כ"ח אלא רש"א לר' אלכסנדריו מהופך שם. ופי'
מחדשניו בכל בקר. דשינה אחד מששים במיתה
ובכל בקר ובקר הוא זה. כן יש לנו להאמין
שיחי' מתים פעם אחת. ח"ר אלכסנדריו ממה
שאתה מחדשניו בצוקרן של מלכיות אנו יודעים
שאמונתך רבה לגאלינו. פי' המ"כ מן מה
שהלחנו והולאתנו משלש גליות הראשונים נדע
נאמנה שאף מגלות הד' הוה עתיד אהה לגאלינו
עכ"ד. ע"ד זה יש לפרש להגיד בצקר דהיינו
בגאולות הראשונות אנו מוגידים חסדך שעשית
עמנו כדאמרי' מגילה דף י"ד ע"א קרייתא זו
הגילא. וזהו בצקר של מלכיות שהארת לנו
והאל הגלחנו. ע"כ ואמונתך שאנו מאמינים
בגליות עתה שאנו עוד בגלות יש לנו
להאמין שתגאלנו :

סי' ב' **ר"מ** ור' יהודה ור"ש. רמ"א מי גדול
השומר או הגשומר כו'. וכן כולן
באו להגיד שבחן של ישראל שהן גדולים ממלאכי
השרת ומייתי לה לסיוע לר' חלבו שאמר בסי'
א' לעולם אין כח שלמעלה מקלסת ושונה
וישראל מקלסין שנים ושלש פעמים ביום :

סי' ג' **הה"ד** בית אל ימלאנו ושם ידבר עמנו
עמך אין כתי' כאן אלא עמנו.
פי' שלא יאל עדין אל המלאך בדיבור. אלא
המלאך הי' יודע זה בבחינת ויודע דעת עליון
ולכך נקרא מסתורין של הקצ"ה וכן חמר אני
לא נשתלחתי לכך וכן המלאכים שאמרו ללוע כי
משחיתים אמתנו לא הי' להם רשות להגיד עד
שגרסה להם לעשות הדבר כי אולי ישובו בתשובה

יעקב סבר כי שאל על הדורן. והמדרש דיקדק
לשון המחנה לא שייך על הדורן אלא כמו ויפגשו
בו מחנה אלהים :

שם א"ר אלעזר חין קיום הגט אלא בחותמיו .
הוא ר"א בן פדת דר' אלעזר בן
שמוע ס"ל עידי מסירה כרתי ואין העדים
חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם גיטין
דף פ"ו ע"א. ור' אלעזר ב"פ שהוא אמורא אזיל
לטעמי' דשם ע"ב וכן כי אחא רבין ח"ר אלעזר
אמר רב הלכה כר"א בגיטין ומשמע אבל
בשטרות לא כדאמרי' שם לעיל ודאמר הכא חין
קיום הגט אלא בחותמיו כל שטר קרוי גט
כדאיחא בגיטין :

סי' י"ז ויאמר אליו אדוני יודע כי הילדים
רכים זה משה ואהרן .
דמשה נקרא ילד כדכתיב ותפחה ותרחלו אח
הילד ואהרן שוה לו כדכתיב הוא אהרן ומשה
עיין ברש"י שם :

שם רבים . זה דוד ושלמה . דוד קרי עלמו
רך שאמר ואנכי היום רך
ומשוח מלך ושלמה אמר בן הייתי לאבי רך
ויחיד לפני אחי עיין מ"כ ומה שכתבתי
נראה בצעה"י :

שם והצאן אלו ישראל שנאמר ואחזן לאני
לאן מרעיתי אדם אחס . י"ל
דדרים ואחזן לאני לאן מרעיתי שאני אדם כמו
שכתב רש"י בחולין דף ל"א ע"ב בד"ה בדיוקנו
של מעלה. פיראף אדם שצארבע חיות דמוה יעקב
וכן בפסחים דף ק"ט ע"א וירי אדם פרושות
מתחת כנפיהם זה ידו של הקב"ה שפרושה
תחת כנפי החיות לקבל תשובה מפני מידת
הדין . וזהו והלאן והבקר עלות עלי שאני אדם
עיין מגילה דף י"ח ע"א . ועלות כפירש"י בחותם
מלשון עולל ויונק ואיחא בזה"ק שנשמחו של
יעקב שט בעולם ומלמד לחינוקות של בית רבן
תורה . וכעין שכתבו החס' בע"ז דף ג' ע"א
בד"ה כהנים ח"ג ר"ל בקום עלינו אדם וכוונתם
בקום עלינו שאנו נקראים אדם :
אפשר

באותה מידה שאירע העונש ולוי אשכחן בכמה
דוכחא דאטלט בתענית דף כ"ה ע"א לעולם אל
יטיח אדם דברים כלפי מעלה שהרי אדם גדול
הטיח דברים כלפי מעלה ואיטלט ומנו לוי
שאמר עליה למרום ואין אחת משגיח על בניך
ואיטלט וזה בענין השגחה . וכן יעקב הטיח
דברים כלפי מעלה בענין השגחה שאמר נסתרה
דרכי מאת ה' וגו' כדאיחא במדרש בכמה
דוכתין וכן בפיוט של ר"ה על שאמר דרכי
נסתרה נסתם ממנו בן פורת בסתירה . זה שאמר
לו ר"ח ללוי כדחזי דקא מטלט על ירכו ח"ל את
דמיה לסבך והוא לולע על ירכו דזה גרס לו
שהטיח דברים כ"מ [ולעיל פ' ל"ג ס' ח' איחא
ג"כ ריב"ל סליק לרומי חמה תמן עמודים מכוסין
בטפיסין ועיין ידי משה] וידידי הגאון ר' מרדכי
סלמאנאוו נ"י אמר דזו היא מידה כנגד מדה כי
ההשגחה על לעדי גבר כדכתי' מה' מלעדי
גבר כונו וכן גדול העלה ורב העילוי אשר
עיניך פקוחות על כל דרכי וגו' ועיין בע"ז דף י"ח
ע"א בבחו של רחב"ת מיד דיקדקה בפסיעותי'
לכך כשהטיח דברים כלפי השגחה איטלט :

סי' ט' מ"ד הדעת מכרעת שהוא של ימין
ויגע בכף ירכו . ומ"ד הדעת
מכרעת שהוא של שמאל שנאמר כי נגע בכף
ירך יעקב . הענין אינו מובן איך משמע ונ"ל
לגרום בהיפך . של ימין שנאמר כי נגע בכף
ירך יעקב וכתי' לעיל מינה על כן לא יאכלו
ב"י את גיד הנשה אשר על כף הירך ודרשין
מינה ב' גיד הנשה הירך המיומנת שבירך .
ומ"ד של שמאל דכתיב ויגע בכף ירכו דמשמע
השמאל דמסהמא נגע המלאך בימין דהיא
לשמאל של יעקב דכן הוא הדרך כששנים
מתאבקין יחדיו ימינו של זה בלד שמאלו של זה
כדכתיב ב' ויחי את מנשה בשמאלו מימין ישראל :

סי' י"ד ויאמר מי לך כל המחנה הזה אשר
פגשתי . כל אותה הלילה
נעשו מלה"ש כתות כו' והן אומרים הכו הכו
כו' ח"ל מיכתה אגא גביהון ויאמר למנא חן .

בציר אביעזר

שנאמר והאר אח פניך על מקדשך השמש למען
אדני למען אברהם שקראך אדון פי' דניאל הי'
מחפלו בצולה יחידי צעלייתו קבל ירושלים.
והקצ"ה מקבל יותר תפילתן של רבים שנא'
הן אל כביר לא ימאס צרכות דף הי' ע"א לכך
אמר למען אברהם שקראך אדון הלא הוא
הודיענו שאתה משגיח גם על איש פרטי על כן
תשמע גם תפלת יחיד :

סי' ז' **ד"א** ויחן אח פני העיר נכנס צע"ש
עס דמדומי חמה כו' הד"א
ששימר יעקב את השבת. כהן שואלים למד'
דקודם מ"ת הי' לאבות דין צ"כ הא גוי ששבת וכו'
וי"ל דדוקא בשבת תחילה היום ואח"כ הלילה
כדכתיב ויום ולילה לא ישבתו אבל שמר כדת
התורה תחילה הלילה ואח"כ היום וכדאמר כאן
שנכנס עס דמדומי חמה וקבע תחומין מבעוד
יום פטור ועוד נראה דגוי ששבת חייב מיתה היינו
לאחר שיתגה תורה לישראל אע"ג דהאי קרא
דיום ולילה לא ישבתו נאמר קודם מ"ת חין ראי'
דהא אמרי' כל מלוא שנאמרה לצ"כ ולא נישנית
צסיני לישראל נאמרה ולא לבני נח ועיין בריש
ספר פרשה דרכים ושם הארכתי בעצה"י :

סי' י' **אפילו** חזן הכנסת אינו שררה לעצמו.
כדאמרי' בצרכות דף ל"ד ע"א
פעם ראשון מסרבה שני' מהבהב שלישי
פושט ויורד :

פרשה פ

סי' ג' **ר'** חגיגה בשם ר' אבא הכהן צ"ר
אלעזר פתח למס מרעבו חסד כו'
לא בקשת להשיאך דרך היתר הכי נשאת דרך
איסור ותלא דינא וגו' עד כאן ואח"כ מתחיל
סי' ד' ר' ר' תנחומא פתח. כן ז"ל :

סי' ד' **וירא** אותה שם בן חמור רש"י אמר
שגלה צה דרועה. ובצרכות דף
ה' ע"ב ר"א חלש על לגבי' ר' יוחנן הוא דגנא
בבית חופל גליא לדרעי' ונפל נהורא. לפי
שמוקם הגלוי שזופה קלת מן השמש. והדקדוק
מן

סי' יח **אפשר** יעקב אחימי הוה. כדכתיב
תחן אחתה ליעקב :

פרשה עט

סי' א' **ופקדת** נוך ולא תחטא יעקב אבינו
בן פ"ד שנה הי' ולא ראה
קרי מימיו. וכחצו תוס' ציצמות דף ע"ו ע"א
ולא נחטברה מציאה ראשונה שמיטתה באצבעה
כדאמר' בתמר צפ' ד' אחין עכ"ל ולי נראה
דבעל כדשמואל כדאמרי' בדה דף ס"ד ע"ב
שאני שמואל דרב גוברי' ויעקב הי' רואה שיהא
הצבור ראשית חונו. ולא תהא ביאחו לצטלה.
משא"כ ביהודה אע"ג דאפשר דהי' רב גוברי'
אבל אי אפשר לומר דבעל כדשמואל דהא חשבה
לזונה ולא הי' רואה שחתער ממנו מש"ה
הולך לומר שמיטתה באצבעה וזה מתורץ
קושיית מהרש"א צפ' ד' אחין ל"ד ב' דאמרי' שם
מועכות של בית ר' תמר שמן. ואמאי לא אמרי'
לאה שמן ועיין בצרכות דף ו' ע"ב תוס' ד"ה
רוב צקילין הן :

סי' ו' **אמר** [רש"י] לפור מבלעדי שמיא
לא מתלדי עאכו"כ נפש דבר
נש. עיין ע"ז דף י"ו ע"ב תוס' ד"ה דימוס
בצרכות דף ז' ע"ב אמר ר' יוחנן משום רש"י
מיום שברא הקב"ה את עולמו לא הי' אדם
שקראו להקצ"ה אדון עד שברא אברהם וקראו
אדון. כ"ל דהראשונים היו סבורין דאין הקב"ה
משגיח אלא על מין האנושי ולא על פרטי
האישים עד שברא אברהם וקראו אדון שמשגיח
על איש פרטי כמו אדון על עבדיו דהא שניה
הנוזל בשבילו כדאמרי' בשבת דף קנ"ה ע"א
מאי דעתך דקאי לך במערב אהדרינהו למזרח
אבל על שאר צדושים עדין לא הי' רש"י יודע
אם הקב"ה משגיח על פרטי אישי הבע"ח או
על כלל המין שיחייבים בעולם [וכן הוא דעת
גדולי חכמי ישראל לבד חכמי האמת] ומהך
צ"ק ידע רש"י שם על שאר בע"ה משגיח על
פרטי האישים. וזה דאמרי' שם בצרכות אמר
רב אף דניאל לא נענה אלא בשביל אברהם

ואזכיר בזה מה ששאל הרב המנוח . הגדול
בחורה וב"ח הגביר מהר"ז וואלף
זעלדאוויץ ז"ל מה ה' סברתו של דוד שלא הרג לשמעיה
בן גרי הלא מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול
כדאמרי' בקידושין דף ל"ב ע"ב הלא משה
דאמר במדרש כל חותן ששה חדשים שה' דוד
בורח מפני אבשלום ה' מתכפר בשעירה
כהדינא וא"כ לא ה' לו אז דין מלך וכמו
שהאריך בזה בס' פרשת דרכים וא"כ לא ה'
מחוייב מיתה מדין מורד במלכות וא"כ קשה איך היה
לשלמה שיהרגו ועוד האריך בחכמה בענין
שעבר שמעי על לוי שלמה אצל חיי זכרם .
והשכתי לו דהנה פסק הרמב"ם גוי שהכה את
ישראל חייב מיתה בידי שמים . ומקשים עליו
הא' אמרי' בסנהדרין כ"ח ע"ב אמר רבי חיינא
גוי שהכה את ישראל חייב מיתה שאל' ויפן כה
וכה וירא כי אין איש ויד את המלרי אלמא
שחייב מיתה בידי אדם דהא למד ממושה . והתירין
הגבון דהנה דרשין וירא כי אין איש שאין איש
עמיד ללאת ממנו להתגיר ומקשה המזרחי כיון
שמחוייב מיתה מן הדין מה לו לרלות ברו"ק
אי נפקי מני' זרעא מעליא וכי מי שמחוייב
מיתה בסנהדרין אם יהיו בעלי רוח"ק ויראו
שעתיד ללאת ממנו זרעא מעליא פטרוהו ממיתה
הלא כחורה יעשו ובהדי כבשי דרממנא למה לך :

ומזה יאל להרמב"ם דינו דאינו מחוייב מיתה
אלא בידי שמים ומיהו גם בידי אדם
ה' מולא להורגו הלא דאין יכולים להורגו דלמא
נפקי מני' זרעא מעליא רק בידי שמים כאשר
יאל ממנו זרעא דמעליא אז ימות לכך
כשראה דלא נפקי מני' זרעא מעליא לכך ויד
את המלרי והאריך בזה בס' פרשת דרכים . ודוד
ה' משה ה' ע"י שמואל וזאת לא נפסק ממנו
ולכך אמר על נבל מורד במלכות הוא ולא לריך
למדייני' אצל אביגיל השיבה לו עדין מלכות
שאל קיים יאל ולא טבעך בעולם א"כ אף שאתה
משיח ה' אצל לחייב מיתה בידי אדם אינו כ"ז
שלא יאל טבעך אצל לה' חטא נבל ונחתיב
מיתה בידי שמים כי נגע במשיחו וכדכתיב קרא
ויהי

מן וירא חותה שכם בן חמור והלא הכל ראו
אותה והוא לי' למיכתב ויקח אותה שכם בן
חמור הלא שגלה בה דרועה . ובמגילה דף י"ד
ע"ב שגלתה את שוקה והלך לאורה שלש פרסאות
וכתבו התוס' קשה איך אותה לדקת גלתה שוקה
לפני דוד ועוד קשה דמחזי כגוזמא לומר שהלך
לאור שוקה ג' פרסאות וי"ל דנמלא בספרים מדויקים
שנקוד בהם לאורה (במפיק ה"א) כלומר לאור שלה
פירוש נתאורה לה דוד והלך לאור חמימות ג'
פרסאות עכ"ל וקשה לי מה חירצו קשיא ראשונה
וי"ל דהא לכאורה אין זה קשיא ד"ל שגלתה
שלא בזוונה מחמת עיקון וכדומה או דנגרס
שנחגלה שוקה אצל קשה מה דאמרי' והלך
לאורה שלש פרסאות דהיינו שה' שוקה גלוי'
להאיר עד שהלך ג' פרסאות ע"ז הקשו שפיר
א"כ גלתה בזוונה דאם נחגלה היה מוכסח
מיד מדרך הלגיונות אצל לפי מה שחירצו באור
חמימות אחי שפיר ד"ל שגלתה שלא בזוונה
כדלעיל . ועוד קשה שאמר דוד השמעני לי
איך ה' סבור לבעול אשת איש ועוד דאמרי'
ולא תהי' זאת לפוקה זאת מכלל דאיכא אחרייתא
ומאי יהיו מעשה דבת שבע הא אמרי' בשבת
דף נ"ו א' כל האומר דוד הטא [באשת איש
רש"י] אינו אלא טועה והבא היה א"א גמורה .
ועוד די' להבין מה שאמרה "ולמכשול לב"
וגראה לחרץ דדוד ראה לרגו לנבל כמו שאמר
מורד במלכות הוא ואף שהשיבתו דברי טעם
פדין שאלו קיים ולא יאל טבעך בעולם . משה
שנחלחלה לה הטעתו לבו שלא להודות לה ואם
יהרגו לנבל ישאנה בזהיר אצל ההא פגה קודם
הזמן כדאמרי' בבת שבע . ואמרי' בגיטין דף
מ"ג ע"א והמכשלה הזאת תחת ירך אין אדם
עומד על ד"ת אלא"כ נכשל בהם וזהו ולמכשול
לב שתהא נשאר בהמכשול שהיית סבור שהוא
מורד במלכות ובאמת אין זה מורד
במלכות ולשפוך דם חם . וע"ז השיב לה
דוד ברוכה טעמך שהורה לדברי' שאמרה
לו דברים של טעם . עדין שאלו קיים
ולא יאל טבעך בעולם ובאמת הם דברים
של טעם מאד :

בציר אביעזר

וקשה לר"ח ח"כ אכתי ח"כ הירשור כיון שהולכין ללמוד חוץ למקומן עכ"ל. ולפי מה שכתבו ליישב פי' הקונטרס בדף כ"ב ע"א כמו כן יש ליישב כאן ורש"י ור"ת אולי לשיטתיהו וקל להבין ועיין בכתובות דף ד' ע"א לא שנו [דהוא ישן בין אנשים והיא ישינה בין הנשים] אלא שלא בעל אצל בעל אשתו ישינה עמו גם כזה יש ליישב קושיית ר"ת בקידושין דף כ"ט. ולפי שיטת רש"י לרקק אביגיל מאד בדבריה. בכלן הארבע ויאלתי חוץ מדרך פירושי אשר אני עוסק על המדרש רבה. כדי להזכיר ד"ת מאת אולי המנוח הגביר הנדיב מפורסם להחילה ולתפארת בישראל ר' וואלף זלללה"ה זעלדאוויץ מברעזין אשר קירבני בימין לדקו ויחדיו התחננו סוד בתורה ויראת שמים תהא נשמתו לרורה בלרור החיים :

סי' ז ויענו בני יעקב את שכם וגו' מה את סבור רמזות דברים יש כאן רוח"ק אומרת אשר טמא את דינה אחותה. פי' מה את סבור רמזות דברים כדי שימולו ויחלשו ויבזו את רכושם אלא קנאו רק אשר טימאו אחותם. וע"ד הפשט יש לפרש ויענו בעניינת קול רם להוכיחם על אשר טימאו את דינה אחותם ולכן כתיב אח"כ שכם ואת חמור אביו ששכם הוא עיקר החוטא אם ראונו ה' שישא אותה לא ה' לו לטמאה מקודם ובפרט בהיותו ערל עדין ומוזה נפלו בדעתם כי ידעו כי אשום אשם כזה. אח"כ ויאמרו אליהם דדברי חכמים בנחת נשמעים וזה שהוכיחו בקול רם ה' במרמה כדי שיקבלו אח"כ דבריהם דאין לזעקין על שעבר דמה שעבר אין :

סי' י ויאמר יעקב אל שמעון ואל לוי עכרתם אחי. ויאמרו הכוזבה. אמרו מה הם נוהגין בנו כבני אדם של הפקר. לכאורה מה זו תשובה על שאמר עכרתם אחי וגו' ונ"ל דלשיטתם היה להם תשובה דכתיב ויבאו אל העיר צמח בטומאים היו על כחו של זקן כדלעיל סי' ט' אצל יעקב לא ה' זה תשובה כי הוא אמר קטנתי מכל החסידים וגו' ולא

ויהי כעשרת הימים ויגוף ה' את נבל. וכן שמעי צ"ג ה' חייב מיתה בידי שמים אף כי כל ישראל מרדו בו אבל גם אז ה' משיח ה' וזה ה' סברת חבישי שאמר לדוד התחת זאת לא יומת שמעי כי קילל את משיח ה' כי ה' סבר כסברת דוד שאמר על נבל מורד במלכות הוא. ודוד השיב לו היום יומת איש הלא ידעתי כי היום אני מלך על ישראל ולא קודם דהא הודה לאביגיל דאמר ברובה טעמך ושמעי עתיד ה' ללאת ממנו זרעא דמעליא דהיינו מרדכי ואסתר ולכן לא ה' לו לאורגו בידי אדם. ואיתא במדרש שדוד לוח לשלמה שיהרגו לשמעני לכשיפסוק מלהוליד. דנפקי מני' הזרעא דמעליא דאז מלוא הוא כמו שנתבאר ויתפרש שפיר ולא ה' זאת לך לפוקה מכלל דאיכא אחרייתא מעשה דב"ש דעל אוחו מעשה נחכפר על שירד ממלכותו ונטשה מלך מחדש נחכפרו עונותיו כמבואר בפרשת דרכים וא"כ תהא אז זאת לפוקה כיון דאין לך דין מלך למה הרגת לנבל. ומייתי קרא והיתה נפש אדוני לרורה בלרור החיים ונ"ל וגו' ואין עליו שום דרשה. ונראה דגם זה היתה מנבואתה שרמזה לרור החיים הנלחמים ללדיקים וכף הקלע לרשעים שלא הזכירו הקודמים לה ועיין שבת דף קנ"ב ע"ב :

והיטיב ה' לאדוני וזכרת את אמתך פירש"י עד שהיא מדברת עמו על בעלה הזכירה לו את עצמה שאם ימות ישאנה עכ"ל ולכאורה קשה על אותה הלדקה איך אמרה כזאת שהוא פריצות וחליפות. וכן הקשה הפ"ד. ונ"ל לתרץ דכיוונה בזה לפיים את יצרו כמו שכתבו החוס' בקידושין דף כ"ב ע"א בד"ה שלא ילחנה במלחמה פי' בקונטרס לבוא עלי' וכתבו ותימא היאך נחפיים יצרו בכך ופי' ר"ת כו' ויש מיישבים פי' הקונטרס דבעל ממנו יאה"ר כיון שיש לו פת בסלו שסופה להיות מותרת לו לאחר כל המעשים עכ"ל ושם דף כ"ט ע"ב תוס' בד"ה הא לן והא להו פי' הקונטרס בני בבל היו הולכין וגורסין משניות התנאים בא"י משא אשה דה"ל בלא הירשור ואח"כ לומד תורה

מפקד לחילין דבי נשיאה דיהון זבנין מן חילין דאודינהון דקיקין מפני שאלו סוסה ואביו חמור .
 ובפסחים דף מ"ט ע"ב מי יתן לי ת"ח ואנשכנו
 כחמור דנושך ושובר עלם . ודכ"ע ס"ל דחוששין
 לזרע האם ואם חוששין לזרע האב איכא פלוגתא
 חכמים וחמניא . חולין דף ע"ט ע"ב . אלמא דזרע
 האם יש בודלי טפי מזרע האב לכך אם אמו
 סוסיא ואביו חמור אינו מזיק . לא מיבעי למ"ד
 דאין חוששין לזרע האב ח"כ הוא כולו סוס אלא אפילו
 למ"ד דחוששין לזרע האב מ"מ טפי יש בו מזרע
 האם ממה שיש בו מזרע האב וסוס לא מלינו
 שנושך ומזיק כמו חמור לכך הוציר להם שיקחו
 מאותן שאמס סוס שאין מזיקים . וענה הציא
 חמורה נקיבה וזיווג לה פוס זכר ילאח ממנו
 פרדה דבר המזיק ומאותן הרחיק ר' פנחס בן
 יאיר בחולין דף ז' ע"ב דאמר מלאך המות
 צביחו של זה ואני חסעד אללו . ואף דחמור
 בעלמו אינו מזיק היינו לפי שהוא מונח דחמורא אפי'
 בתקופת חמוו קריא לי שבת דף כ"ג ע"א
 אבל אם זרע סוס יש בו יש בו ג"כ חמימות כסוס
 שוטף ע"כ הוא מזיק טפי . ומה דכתב והרכבס
 אוחו על הפירדה אשר לי היינו שאמה סוסיא .
 ובתוספתא דכלאים והציאה החוס' בחגיגה דף
 ב' ע"ב צד"ה לישא שפחה אינו יכול כו' תיבא
 ר' איסי צר"י חומר אסור לרכוב על הפרדה
 מק"ו . ומשום כלאים . נראה דס"ל דחוששין
 לזרע האב דלי אין חוששין אין כן כלאים ופליג
 דאבוב דס"ל אין חוששין בחולין דף ע"ט ע"א .
 ולמסקנא דהתם דר' יהודה ספקי מספקא לי'
 ניחא טפי לומר דלר' יהודה מספקא לי' ולר'
 איסי צר"י פשיטא לי' . ושם בחולין אמר רבי
 מוצניגא להו אמר [רפב"] לפני עור לא תתן
 מכשול כתב רש"י והא ליכא למימר מוצניגא
 להו לנכרים דחנן אין מוכרין בהמה גסה לנכרים :

זזה רבות בשנים שהקשה לי הגאון ר' חיים
 ליב כ"י . שאסניער עליו אשר עשה הוא

אבד"ק סמארגאן דאמר בירושלמי טעמא משום
 סימפון שמא ימלא הנכרי צה מוס ויבטל
 המקדש וממלא עשה מלאכה צבהמת ישראל וא"כ

קשה

ולא השיבו לו רק עיקר הטעם דלמה עשו כן :

פרשה פא

סי' ג' ר' ישמעאל צר"י סליק לללוי בירושלים כו' .
 פי' שמע קולם שאמרו ונפזר אוחס
 קוליס והבין שרלו להורגו עיין מ"כ . אפשר
 רמזו למה שאמר ר' ישמעאל צר"י צב"מ דף פ"ד
 ע"ב קוליס אני מכלה מן הכרם :

פרשה פב

סי' ג' **ורא** אלהים אל יעקב מקים דבר
 עבדו ועלה מלאכיו ישלים כו'
 ונגלה עליו הקב"ה לקיים דברי המלאך . ירושלים
 שכל הנביאים מתנבאים עליו על אכ"כ שיקיים
 דברי נביאיו . פי' כי כשהקב"ה שדיבר ליעקב
 אפשר שיגרוס החטא ולכך נתיירא יעקב כמו
 שכתב הרמב"ם ובאן חטא יעקב שאחר נדרו
 כדלעיל פ' פ"א ס' א' וה' ראוי שיגרוס החטא
 שלא יהי' נגלה אליו צבית אל . אלא לקיים
 דברי המלאך שלא יאמרו שהמלאך שיקר בו כמו
 שאמר הרמב"ם על דבר הגאמר ע"פ נביא . ולזה
 אמר ירושלים שכל הנביאים כו' עאכ"כ כו'
 שאי אפשר שיגרוס החטא ומבואר בלורך בהקדמה
 הנקראת ליות חן :

סי' מז **רבי** גרסי' ואלה בני שעיר החורי
 ולבעון וענה וכתוב ואלה בני
 לבעון ואי' וענה כו' אלא שבה לבעון על אמו
 והוליד ממנה ענה ונעשה ענה בן לבעון וכן שער
 וכן הוא אמתיות הגריסא ול' המדרש שכתב מה ראה
 לכתוב ענה הרי זמני קשה הלא הקושיא מפורשת
 טפי שבהן קוראו בן שער ובאן קורא אוחו בן
 לבעון ולפי עכ"ד הייתי חומר שאין אלו
 החיצות מן המדרש ויש להקיפם וכן מוכח
 בפסחים דף כ"ד ע"א עיין שם ובפירש"י בחומש :

סי' יז **ואלו** הן הסימנים כל שאזניו קטנות
 אמו סוסה ואביו חמור .
 גדולות אמו חמורה ואביו סוס ר' מנח הוא

פלגש. נראה דיש טעם על כל הסדר. דהנה החורה אותה לנו לא תתעב אדומי כי אחיך הוא דור שלישי יבוא להם בקהל ה' אבל דור ראשון ושני לא ובני שפיר החורי אפילו דור ראשון מותר לבוא בקהל ה'. וכשכבש עשו את שפיר נשתיירו משפחות רבות מבני שפיר ושב הארץ ואלופים היו ראשי המשפחות רק המלוכה היחה לבני עשו ולא היו יודעים מי מבני שפיר ומי מבני עשו לכך צירר משה רבינו ע"ה את האלופים המה הראשים לבית אבוחם כדי שידעו מי משפיר ומי מאדום. זה למדתי מפיו הראב"ע :

סדר וישב פרשה פר

סי' א **וישב** יעקב. כתיב בצעקך ילולך קבוציך חני כנוסו וכנוס בניו הצילו מיד עשו. כדאמר' כינוס לצדיקים יפה להם ויפה לעולם עיין מ"כ :

שם **נסו** ואין רודף רשע ערק רשיעא ולא רדיפין לו דכתיב וילך אל ארץ וגו' ר' אלעזר אמר מפני שער חוב. שנאמר לאברהם ועבדו ועינו אותם ארבע מאות שנה ואמר' בשבת דף פ"ט ע"ב ראו ה"י יעקב לירד בשלשלאות של כרזל למרים אלא שזכותו גרם לו וזוהי נחפזד עשו שידע שאין לו זכות. דאי מטעם המפורש בפסוק כי ה' רכוש רב ולא יכלו לשבת יחדיו לא ה' עשו נכנע לפני יעקב. וריב"ל אמר מפני הצושה פירש"י בחומש שמכר את הבכורה שהקב"ה נתן לו מורא ומורק בלבבו למען יירא ויבוש :

סי' ג **משל** לאחד שהלך בדרך וראה כח של כלבים ונתיירא וישב לו ביניהם. כדאמר' שילהי יצמות חס יעמדו רשעים על האדם יענגע להם בראשו שנא' כל משכרין וגליך עלי עברו :

אמר ר' לוי משל לנפש ובנו זהבי וראה חבילות נכנסו למדינה. ורש"י בחומש כתב פשתן תמה ואמר אנה יכנסו כל הפשתן ה'

קשה הא רבי ה' יכול למוכרם ולומר ללוקחים יודע אני שיש בהם מומים וע"מ שאין לך עלי מומים אני מוכר לך ועיין ב"מ דף כ"ב ע"ב. דלא לא יתבטל המקח משום סימפון חמסם זה לא קשה דרש"י אליבי' דגמרא דידן קאי. ובע"ז דף ט"ו ע"א לא ס"ל כהירושלמי אלא דאסור משום שאלה ומשום שכירות ומשום נסיוני וזימנין דשמעי לקלי' בע"ש ביהשמ"ש ואולי מחמת' וגמלא מחמר אחר בהמתו בשבת. ואפשר דמשום הכי לא אמר טעם הירושלמי משום סימפון דמוזכר גם בתלמודא דידן ככתובות ובקידושין משום דלשון אסור משמע בכל גווה וק"ל. חמסם אף לפי גמרא דידן מקשים הא ה' יכול למכור ע"י סרסור כדאמר' בע"ז שם רב אדא שרא לזבני אידא דסרסורי דלא חממה לקלי' ע"ש [ויצעה"ב אסור למכור בעצמו בכל ענין] והשכתי לו דהנה לכאורה יש לנו לאסור למכור לנכרי משום דחיישינן לרביעה כדחנן ע"ז דף כ"א חין מעמידין בהמה בפונדקאות של עכו"ם אלא דכיון דזבנה הוה לה דיד' ונכרי חס על בהמתו שלא תעקר משא"כ כודיייתא דלא ילדה ח"כ אסור למכור משום דחשוד לרובעה וזה אסור בכל ענין. ואח"כ שמעתי שהקשו כן למו"ר הגאון אמיתי האדיק רבי יהושע ליב נ"י בהיותו אב"ד בק"ק שקלאב ותייך כן וצ"ה שכיוונתי לדעת' (ויש לכוון כן בדעת רש"י דלכאורה קשה למה כתב רש"י כאן דמוזבן להו לנכרים" דה' לי לכתוב זה בסוף דברי רבי דאמר עקרנא להו כו') דלפי מה שכתבנו מיחא דכאן בהשוכת רפצ"י שאמר לפני עור לא תתן מכשול הוא תשובה נכונה על מה שאמר רבי מוזבנינא להו בן לישראל בין לנכרים דכיון דחשודים ארביעה גם לנכרים אסור משום לפני עור אבל כי היינו מפרשים משום אסור מלאכה בשבת זה אינו אסור לנכרים :

מה שהאריך הכתוב לספר בני עשו ובני שפיר החורי ואלופיהם לצד שמוזכר מהם כמה דרשות, בגמרא שבת דף פ"ה ע"א ובצ"ב קמ"ו ע"ב ובמודש על ותמונע היתה

סי' ז ר' יהודה חומר מזלזלין בצני השפחות לקרותן עבדים. וזהו את צני בלשון ואת צני זלפה נשי אביו דחשבנן לגשי אביו. שהם היו חושבין אותם לשפחות ומשום הכי היו קורין לבניהם עבדים:

סי' ח למא וישנאו אותו בשביל שיקרע הים לפניו. עיין בפרשת דרכים דרוש א' דרך האתרים בסופו: ויאמר אליהם שמעו נא החלום הזה אשר חלמתי. מה שביקש מהם שישמעו את חלומי משום דאמר' ברכות דף כ"ה ע"א חלמא דלא מפשר באיגרתא דלא מיקריא דמי. והחלום דהנה אנחנו מאלמים וגו' מראה על שיבא אליו על עסקי תבואה וישתחו לו. והם היו סוברים דאין חלום אמיתי דאם ישתחו לו אי"ב יהי מלך ומלך אין עסקו למכור תבואה ע"כ אמרו לו המלך תמלך עלינו אם משול תמשול בנו דהיינו פקיד ומושל מן המלך למכור תבואה ואליו אין צריך לשוח: כי אם נתן מעות לקח קמה:

סי' ט ר"ל בשם ר' אליעזר ב"ע אמר צריך אדם שלא לשנות בן ציון הבנים שע"י כחונת פסים נתגלגל הדבר שירדו אבותינו למצרים כדאיחא פ"ק דשבת מ"ב. והוא בדף ". ובתבו החוס' שם ואע"ג דבבב גגור שמא לא ה' גגור עליהם עיניו כ"כ שהרי ת' שנה התחילו משגולד יחזק עכ"ל. ולי נראה דזה היתה הסיבה. והגזירה על שאמר במה אדע כי אירשנה וכיון דזה ששינה אותו מהם היתה סיבה רעה ע"כ צריך אדם לזהר מזה כמו דאמר' שם דף ל"ב ע"א כי יפול הנפל ממנו ראוי ה' זה ליפול מששת ימי בראשית והסיבה מה שהלך על גג שאין לו מעקה ועיין תענית דף כ"ה ע"א בתוס' ד"ה הא והא גרמו לו ומוצן דבריהם במה שכחציו. וכן יש לתרץ מה שהקשו החוס' בב"מ דף ל' ע"ב דאמר' לא חרבה ירושלים אלא שהעמידו דבריהם על דין חורס ולא עשו לפניו משק"ה. ובתבו והא אמר' ביומא דחרבה משום שגאת חנם וי"ל דהא והא גרמו

ה' שם פקח אחד אמר ניוץ אחד ילא ממפוח שלך ששורף את כולך. ולכאורה י"ל מה חכמה היא זו. ונראה בזה חכמה נפלאה דיעקב כשראה עשו ואלופיו נתיירא כי לכאורה מרביי' והלחתם נראה כי הם עיקריים בעולם ושלכם לבדם ניתנה הארץ. כי אם לאותה לירא אלהים כמו דאמר' כל העולם לא נברא אלא לצוות לזה ברכות דף ו' ע"ב אין צורך כ"כ לרבינו. ויראי אלקים ושומרי מצותיו הם מעושים דלים וספלים. וכבר חקר הרמב"ם בזה בהקדמתו לסדר זרעים המוך לסופו והאריך בזה מאד עיין עליו. והמדרש שלפנינו תירץ זה בטוב טעם ולמד אותנו חכמה במשל המפה דהלא מלאנו ראיו חבילו קוים כסוחים וברש"י בחומש מתחומא גמלים טעונים פשתן ובודאי לא נבראו אלא לצורך האדם כעין דאמר' שילהי קידושין ואין נבראים אלא לשמשני. ויש ג"כ לשאל ע"ז שאלת הנפח למה צריך לרבינו שלהם יותר מאורך העולם בזה. אלא התשובה בזה שאין הולכין כולם לתכלית הגרסה אלא הרבה אובדות מהם הרבה מתפוררות מהם הרבה נשרפות מהם וזהו ניוץ אחד כו' ואם היו ציינאום צורך העולם לא היו מספיקים לצורך האדם וזה היתה קשיית יעקב אבינו ע"ה ויפה מתורגמ':

סי' י אמר רשב"י אלה תולדות יעקב יוסף ב' אלא מה שאירע לזה אירע לזה. כשהדקק בענין זה תהא רואה איך ירדה הנהגה נסיית מיעקב להנהגה טיבעית ליוסף מה זה אמו עקרה ויאמר ה' לה שני גוים בצטנך וזה אמו עקרה ולא נאמר לה דבר נבואי מה שעתיד להיות. זה ליווהו מלאכים יעקב שהיו שני מחנות של ס' רבוא מלאכים וליוסף וימלאהו איש וגם לא הביר בו. זה נתגדל ע"י חלום יעקב והנה ה' ניצב עליו ואמר לו דברים מפורשים וליוסף הראו לו חלום בדרך חידה. יעקב כילה את הרעב בצרעה ויוסף כלה את הרעב ויצבור יוסף בר וזהו שתי הנהגות שמנהיג את עולמו לפי מעשה ידיק הדור ומעשה אבות שמור לבנים:

גרמו ע"ל. כ"כ י"ל דהעונש ה' משום שגאת חנם חמס אם היו עושים בד"מ לפני מש"ד ה' בעל הש"ח וכדאמר' באבות על שלשה דברים העולם עומד על האמת ועל הדין ועל השלום וצירושלמי דשקלים אמר נעשה חמת נעשה דין נעשה שלום ור"ל כמו שכתבו החס"י ב"ב דף ט' ע"ב בד"ה דין חמת לאמיתו לאפוקי דין מרומה שהי' חוקר העדים ובעלי הדין להעמיד המעשה על אמתתו ואח"כ לפסוק הדין עתה"ד. וזה שאומר דהי' שלשה דברים חזק יניחו דאם חקר המעשה והעמידה על האמת וכן העדים ואח"כ פסק הדין אז נעשה שלום. אבל אם יזכה בטענת שקר לא יתפייס בעל דינו בך. ומכש"כ אם יעשה לפני משורת הדין לחצירו בודאי יעשה לו אורח נאמן. וכן מיירי שם בד"מ לעיל מיני' במעשה דר' ישמעאל ב"ר יוסי דאעפ"י שהי' פטור מלמעון אפ"ה שילם לו. וכן שם לעיל אבות דשמואל אשכח חמר' לבתר תרי ירחי שתא אהדריגו למרייכו וכן שם מלא כאן ארנקי מהו הרי אלו שלו בא ישראל ונתן זה ס' מהו חייב להחזיר לפני מש"ד וכן שם דף פ"ה א' לא חרבה ירושלים אלא שלא ברבו בתורה תחילה דקשה ה' היו בהם תלמידי חכמים ות"ח מרבים שלום בעולם והי' לרין שיבעל השגאת חנם אבל משום שלא ברבו בתורה תחילה לא היו זוכרים לימודם כמו שביאר האל"ח שילחי ברכות:

ואיתא צירושלמי והביאו החס"י בחגיגה דף ט"ז ע"א משרבו תלמידי ב"ש וב"ה שלא שמשו כל צורכן רבו מחלוקת בישראל ונעשה תורה כשתי תורות וכיון שלא ה' שלום בין התלמידים לא הרבו השלום בעולם והכל משום שגאת חנם. והיו הני תלמידי מאמרים חדא דהא בהא תלי' ואפשר דגם החס"י בד"מ כיוונו לזה דשנ"ה ולפנים מש"ד חדא היא במה שב' דהא גרמו כעין שפירשו בתענית בשם הראב"ד. ובריש פ' עקב והי' עקב תשמעון את המשפטים האלה. פירש"י אם מלות קלות דם בעקביו תשמעון. וקשה הא רש"י כתב

בכמה דוכתין ואני לא באתי אלא ליישב המקרא ע"פ פשוטו ולמה נאדי כאן מפ' התרגום שב' והי' חלק דתשמעון שהוא פשוטו דמוזכר בכמה מקומות לשון עקב ע"ד זה. וגם מה מלות קלות שאדם דם בעקביו וכי ברשעיו עסקין שדשין מלות בעקביהם והתנא באבות אמר והי' זכיר במות קלה בבחמורה. והרמב"ן דיקדק למה הזכיר כאן משפטים ולא מלות וחוקים. ונראה לרש"י חקשה לו דבסוף פ"ק דקידושין אמר' דשכר מלות בהאי עלמא ליכא וסבא חשיב טובות עוה"ז אלא שכן פירות ואמר' שם אמרו לדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו וכי יש לדיק טוב ויש לדיק שאינו טוב אלא טוב לשמים ולבריות זהו לדיק טוב וכתוב כי פרי מעלליהם יאכלו. והנה במה שהוא ע"פ דין יקוב הדין את ההר וישע"י הנביא אמר גוי נתתי למכס וגו' אבל מה שהוא לפני משור' הוא לפי המקום והזמן ולפי חכמת בני אדם וכדאמר ר' יוחנן ענותנותו של זכרי' בן אבקולס התריב את בתינו כו' כמו שביאר בס' מסילת ישרים וזהו מלות קלות שאדם דם בעקביו דהיינו לפני מש"ד דדיני משפטים דיני ממונות שבין אדם לחבירו תשמעון וא"כ הוא טוב לבריות ויאלל פירותיהן בעוה"ז ויהי' פירוש הקרא בפשוטו כהרגומו חלק דתשמעון. אלא להכי כתב בלשון עקב ולא כתוב והיה אם תשמעון להורות דדרך אגב כוונה שני' על מלות שכן לפני מש"ד דדיני המשפטים שבעצורם תזכה שיטיב ה' אליהם לך גם מפירות המלות בעוה"ז כמו שכתוב וברך פרי בטןך ופרי אדמתך וגו'.

סי' י והנה קמה חלומתי וגם נצבה. והנה תסובגה חלומתיכם ותשתחויהם לחלומתי. ה"א תיבות כנגד ה' פעמים שהם עתידין להשתחות לו. והנה קמה חמשה תיבות והנה תסובגה חמשה תיבות זהו רמז שחמשה פעמים הוא ילכז והם משתחוים לו. ע"ן במתנות כהונה:

ויאמרו לו אחיו המלך תמלך עלינו אם משול תמשול בנו ויסיפו עוד שאלו

שטא ארזע על חלומותיו ועל דבריו. כבר כתבתי דמלך אינו עוסק במכר תבואות אלא פקיד ומושל ולו לא ישתחו וסבדו שאין זה אלא מהדרה הלז שמבקש ומחשב תחבולות איך ימלוך עליהם וחשבו דבשביל זה מביא לאציו דיבה עליהם כדי שיחזיק אותם לרשעים והוא לדיק ויבדק אותו שימלוך עליהם ויכריחם וידריכם ללכת בדרך טובה לכך ויוסיפו עוד שטא אותו על חלומותיו מהירוריו לבו ועל דבריו על דיבה רעה שמביא לאציו כפירש"י. אבל מתחילה אף שידעו שמביא עליהם דיבה רעה לא היו שונאים אותו כי חשבו כי מחמת שהוא לדיק וכמדומה לו שהם אינן עושין כראוי מספר לאציו כדי שיוכיחם ללכת בדרך ה' ואביהם הוא חכם ואינו מקבל דבריו ואין עושה בזה להם רעה ומאי איכפית להו. ומספר הכתוב וישראל אהב את יוסף מכל בניו בעבור שכן זקונים הוא לו ועשה לו כחות פסים. ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם מכל אחיו. סבדו שאביהם מאמין לו הדיבה רעה ומחזיק אותם לאינן יראי חלקים ואותו אהב כי מחזיק אותו לדיק ואעפ"כ לא ה' שנאתם שלימה אלא שלא יכלו דברו לשלום. כי סבדו אף שטושה להם רעה אבל הוא בחומנו הולך ואינו מחסין להוין. רק עתה שהצינו כל מצימותיו במבואר. ולכך לא סיפר חלום זה לאציו כדי לו צמה שפתרו הם המלוך המלוך וגו' ובאמת נתקיים החלום לגמרי לפי שגזר יוסף שכל מי שיבא בשער מצרים יכתוב שמו ולערב הביאו לו הפנקס וראה שאחיו באו וה' חושש שיקנו תבואה מאיזו אוצר וילכו להם ולא יתראו ע"כ צוה לסגור כל האוצרות רק אוצר אחד ה' פתוח והוא בעמנו ה' עומד ומוכר :

שחשוב למלוך גם על אציו והצינו שיש בזה ממש והוא ע"ד העלה בעידני' סגיד ל' כפירש"י צפ' ויחי ולכך לא אמרו דבר כדי שיהא חלמא דלא איתפתר בו' לכך ויספר אותו לאציו ואל אחיו. ומה שהקפיד שיהיו אחיו צעת שמספר לאציו שחשש אולי גם אציו לא יראה בזה ולא יפתור אותו אבל כשהיו אחיו באותו מעמד בע"כ ילא דברים או מאציו וכמו שה' באמת או אחיו יאמרו ראה אציו כי גם עליך חושב למלוך ובין כך יהיה פתרון החלום. ויגער בו אציו. כדי שלא יתקנאו בו אחיו אבל באמת חשב בלשון נוחותא מה החלום הזה אשר חלמת הבוא נבוא אנו ואמך ואחך להשתחות לך אלה וס"א של הבוא הוא ס"א הקיימת לכך עתה ויקנאו בו אחיו כיון שנפתר ולא וישנאו כיון שחלום אמת הוא. והוא פירוש נכון בעזרי :

סי' יג וישראלהו מעמק חברון. ח"ר אחא שהלך להשלים אותה ענה עמוקה וכו'. והביאו רש"י בזה הכתוב לתרץ לנו איך שלחו יעקב יחידי הלא בודאי ידע שאחיו שונאים אותו ומדאמר הלא אחיך רועים בשכם משמע שחשש אולי יפלו עליהם מהערים אשר סביבותיהם להלחם בהם על אשר עשו לשכם. אלא שה' כן מאת ה' המשיב חכמים אחר ודעתם יסכל כדי להשלים אותה ענה עמוקה :

שם ויראו אותו מרחוק. אמרו באו ונעסה בו את הכלבים. פי' המ"כ ודייק מסיפ' דקרא ובערם יקרב אליהם ויתנכלו אותו להמיתו שימות ע"י גרמא ויהיו פטורים מדין שמים. ובצ"ק דף כ"ו ע"א משמע דגרמא פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ועיין שם דף כ"ג ע"ב וכ"ד ע"ב. ויותר מראה דמורה למספר לשון הרע שהביא דיבה רעה לאביהם עליהם ואמרו' בסנהדרין דראוי להשליכו לכלבים דכתיב לכלב תשליכון אותו וכתיב לא תשא שמע שוא :

שם הגה בעל החלומות ח"ר לוי זה עתיד להשיאם לבעלים. (בקמן העין) וגראה דרריס ויראו

וזהו דכתיב בפרשה מקץ ויוסף הוא השליט על הארץ הוא המשביר לכל עם הארץ והפירוש הוא אעפ"י שהוא השליט הוא היה המשביר והוראת שעה ה' אעפ"י שאינו מן הנימוס. ובחלום השני שחלם לו והגה השמש שמראה שגם אציו ישתחוה לו זה לא חשדו אותו

שעמיד להיות כן אצל הושע אמר דיעשו תשובה
ובל"א"ה שמואל הנביא וכמה נביאים הזהירו על
התשובה אלא כדפירשתי. ואע"ג דאמר' ז"ק דף
ז"ב ע"א מי גרס לראובן שידה יהודה א"כ ה' יהודה קודם לו בתשובה וכן פירש' זפ' וזאת
הצרכה. יש לומר דראובן פתח בתשובה המשקל
שה' עסוק בשקן ותעניתו. והתוס' תירצו זב"ק
שם שלא הודה ברבים עד אחר יהודה ומוכח
כדבריהם דהא זה המעשה ה' קודם ליהודה.
ועוד י"ל דהושע פתח במעלת התשובה כדאמר
ר' לוי יומ"א דף פ"ו ע"א גדולה תשובה שמגעת
עד כסא הכבוד שנאמר שובה ישראל עד ה'
אלהיך. ר' יוחנן אמר עד ולא עד בכלל. ונראה
דפליגי בהא דברכות דף ל"ד ע"ז דא"ר"ה ז"א
א"ר יוחנן כל הנביאים לא נתנבאו אלא לצעלי
תשובה אצל לדיקים גמורים עין לא ראתה
ופליגי דר' אבהו דאמר במקום שצ"ט עומדים
שם אין לדיקים יכולין לעמוד. ור' יוחנן לטעמי'
אמר עד ולא עד בכלל לדיקים גמורים הם
דבקים בהקב"ה כסא כבודו. ושם. ומי אמר ר'
יוחנן הכי והא אמר ר' יוחנן גדולה תשובה שדוחה
את ל"ט שבתורה שנאמר לאמר הן ישלח חיש את
אשתו והלכה מאתו וסיתה לאיש אחר הישוב
אלי' עוד הלא חנוף תחנף הארץ ההיא ואת
זמית רעים רבים ושוב אלי נאום ה'. לא קשיא
כאן ביחיד כאן בציבור ע"כ. ויש להבין וכי
משום שדוחה לא תעשה מוכרח להיות עד
ועד בכלל. אחמדה :

ועוד קשה מה דאמר גדולה תשובה שדוחה
את ל"ט והלא תשובה היא מזה עשה
וקי"ל ברים יבמות ובכל הש"ס דעשה דוחה
ל"ט. ובכתובות דף כ"ה פריך אלא מאי גדולה
חזקה [ע"ש ברש"י ותוס'] ומשני מעיקרא
אכול בתרומה דרבנן והשתא בתרומה דאורי'
אלמא מדאמר' גדולה משמע דיש בה עדיפות
רב ומאי עדיפות יש כאן. וי"ל דהנה כתי'
צחוקאל ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט
ולדקה עליהם הוא יח'. ולכאורה הפירוש כך
דאם לא שב מרשעתו אז כבד עידיהם כל לדקוהו
כדכתיב

ויראו אותו מרחוק כמו ותדבר אל בית עבדך
מרחוק פי' מה שיהי' לאחר כמה דורות :

פי' טו והבור רק אין בו מים. מים אין
בו אצל נחשים ועקרבים
יש בו. בשבת דף כ"ב ע"א ממשמע שנא' והבור
רק איני יודע שאין בו מים אלא מים אין בו
אבל ט' וק"ק הא סתם בור אין בו מים דתנן
ז"ק דף ג' ע"ב מה בור שיש בו כדי להמית
עשרה טפחים פירש' דסתם בור עמוק י' ואם
יש בו מים הא אמר' שם דף מ"ט ע"ב בור
שמנה ומאה שני טפחים מים חייב מ"ט כל טפח
דמיא כחרי' דיבשה דמיא. וא"כ אפילו אי הוה
כתיב והבור אין בו מים נמי יש לנו לדרוש מים
אין בו אצל ט"ע יש בו. ועוד קשה מה ה' הלל
ראובן והא מי שנפל לחפירה מלחם נחשים ועקרבים
מעידים עליו שמת ואפילו חבר לא מהני כדאמר'
ביבמות דף קכ"א ע"ב דאגב אינ"א מוקין וכן
בברכות דף ל"ג ע"א. והנה בדברי המדרש נחא
דמשום הכי אמר שני בורות אחד מלא לירות
וראובן חשב שפילו לתוכו. וי"ל דבאמת ה' הבור
רק ואפי' היו בו נחשים ועקרבים אצל היו בחורים
עיון פסחים דף ח' ע"ב ואין כאן אינ"א ובזה"ק
איתא שראובן ה' יודע שיעשה לו גם רק מיד
צעלי בחירה קשה הגם וזהו למען הציל
אותו מידם :

פי' יח וישב ראובן אל הבור והיכן היה ר'
אליעזר אומר בשקן ובתעניתו
כו' א"ל הקב"ה מעולם לא חטא אדם לפני ועשה
תשובה. ובעירובין דף י"ח ע"ב אדר"ר חסיד
גדול ה' כיון שידע שחטא ישב בתענית מאה
ושלשים שנה כו' וכן לעיל פרשה כ"ב סי' כ"ח
וי"ל דר' אליעזר פליג :

שם חייך שכן בן עומר ופותח בתשובה
תחילה ואחרי זה הושע שנא' שובה
ישראל. ובפסחים דף פ"ו ע"א תחילת דיבר ה'
אל הושע תחילה לד' נביאים שנתנבאו באתו
הפרק כן י"ל בכוונת המדרש. דגם משה אמר
ושבת עד ה' אלהיך מיהו משה לא אמר אלא

בציר אביעזר

מב

לככות יותר מדלי' כלום אחת רחמן יותר ממני .
יעקב הי' מתאבל על עלמו ויאמר כי ארד אל
בני אבל שאלה עיני פירש' בחומוש וזה לא הי'
יכול לומר להמטרוניתא :

פרשה פה

סי' ג **דאמר** ריב"ל רואה היתה [אשת
פוטפר] באסטרונוגין שלה
שהיא עתידה להעמיד ממנו בן ולא היתה יודעת
אם ממנה אם מבתה הה"ד מודיעים לחדשים
מאשר יבאו עליך ר' חייבו אמר מאשר ולא כל
אשר . איסטרונוגין שלהם הם טבלא שחקוק עלי'
המזלות וממנה יודעים העתידות ע"י גורל כמו
שביאר הרשב"ע ע"כ צעת שבא לעשות מלאכתו
למ"ד לעשות לרכיו נכנס נראה לר' דיוקנא של אביו
ח"ל עתידין אחיד שיכתב שם על אבני אופד
רצונך שימחה שם מביניהם . דעל אורים ותומים
אמרו אורים שמאירים את דבריהם תומים
שמתמימים דבריהם . צרכות דף ד' ע"א .
ולדעתך שאתה סומך על איסטרונוגין וסובר
אחת שהם מראים דבר תמים איך לריך לאבני
אופד ובאמת הם מודיעים מאשר יבאו עליך ולא
כל אשר כדברי המדרש וא"כ איך יכול לסמוך
עליהם הגאון מוה"ר מפראג ועיין להלן פ' פ"ו
סי' ט' מה שכתבתי שם :

סי' ט **ד"א** ויראה יהודה ויחשבה לזונה ולא
השגיח אבל כי כסחה אמר אילו
היתה זונה היתה מוכסה פני' אחתמה קן ל"ל
נ"ל . ועיין להלן פרשה ל"ד סי' ג' מה שכתבתי
על פי פירוש הרשב"ע :

סי' יב **היא** מוולאת היא והוא לריבין ללאת .
בכתובות דף ס"ז ע"ב כתבו
התוס' בשם ר"ח דמוולאת לבן וילת אם בליין .
והא דאמר הוא וכן לריבין ללאת עיין מ"כ . ובסי'
הקודם אמר בשם ר' מאיר תמר בתו של שם
כת' ובה איש כהן וגו' לפיכך הוליאיה ותשרף
וקשה והא אמרי' בסנהדרין דף נ"א ע"א ודף
נ"ב

כדכת' קרא . רק בשבז רשע מרשעתו ואח"כ
עשה משפט ולדקה עליהם הוא יחי' יהי' בלוחה
הלדקה דבוק בהקב"ה לחיות חיים הגלויים
כדכת' ואחם הדבקים בה' אלהים חיים כולם
היום . רק רשע לקים אינו מפרש כן דאמר
ביומא שם גדולה תשובה שדומות נעשו לו כזכות
שנאמר ושבז וגו' עליהם הוא יחי' דמשמע דגם
הרשעות יספך לזכות וזה כסברת ר' לוי . אבל
ר' יוחנן דאמר עד ולא עד בכלל ס"ל דענין התשובה
הוא ענין כיבוש כדכת' כבסי מרעה לבך וכת'
אם תכבסי בנתר וגו' ונעשה נקי וכשיעשה
אח"כ משפט ולדקה יהי' דבוק בה' בכסא
כבודו . ופריך שפיר מי ח"ר יוחנן הכי והא ח"ר
יוחנן גדולה תשובה פי' דלא תימא דתשובה
בעלמה אין עושה דבקות בה' רק המשפט
ולדקה שפיר אח"כ אלא התשובה עלמה
[כדביארנו לריש לקיש] דדוחה את לא תעשה
ח"כ ע"כ בתשובה גופה נעשה דבוק בהקב"ה
דאח' אמרי' צביה דף ח' ע"ב ובכ"ד חומר
דאמרי' אחא עשה ודחי ל"ת כגון מילה בלרעה
וסדין צליית דבעידנא דמיפקר לאו קא מקיים
לעשה ואם בתשובה לא נעשה הדבקות דהיינו
בעידנא דמקיים לעשה רק אח"כ לא היה דחי
לל"ת . ומשני כאן ביחיד כאן צביה פי' ביחיד
אינו אלא עד ולא עד בכלל אבל צביה דוחה
לל"ת דבתשובה עלמה נעשה דבוק בה' והוא
בעידנא וזוהי יתפרש הפסוק בטוב טעם שובה
ישראל דהיינו יחיד עד ה' אלהיך ולא עד בכלל
כדפריש ר"י אבל רבים קמו עמכם דברים ושובו
אל ה' וכדכת' התם ושוב אלי נאום ה' דמוקין לה
בתשובה הרבים ויחייב מה שדיקדק המהרש"א
והר"ף צעין יעקב דבתחילה כת' עד וכאן אל .
זה דרשתי צ"ת שנת תרנ"א צביהמ"ד דח"ק
צ"ק מניסק :

סי' יט **מטרונה** שאלה את ר' יוסי כו'
ח"ל מתנהמים על המיתם
ואין מתנהמים על החיים . וכן אמרי' בפסחים
דף כ"ד ע"ב דנגזר על המת שיטבח מן הלב
ובדלי יעקב הי' יודע מזה ואמרי' במו"ק דאסור

פרישה פו

סי' ג סרים פרעה שנחתרם בגופו ובסוטה
דף י"ג ע"ב כת' פוטיפר וכת'
פוטיפרע בל גבריאל ופירעו פרש"י סירוס
יתירה :

סי' ו יורה חלוציו כי ה' אתו הוה ח"ל מווג
רותחין והוה רותחין פושרין והוה
פושרין חמר מה יוסף חבן חמה מבינים לעפריים
חרשין במלרים בחר דחרשין חרשין. פי' יוסף השיב
בדרך לחות כמו שהשיב משה ליוחנני וממרח חרשיו
מלרים בחר דחית ירק חמן מובלין ירקא דהכל
ניפנין שם לקנות. בפ' שמונה :

פרישה פו

סי' ז יורה כהיום הזה וגו' ואין איש מאנשי
הבית שם בבית. הראב"ע כתב
דהי' אותו יום בשנה שנשאה עיני' אל יוסף או
אותו יום בחודש או בשבוע והוה הגבון עכ"ל.
ויש להבין מה משמענו הכתוב בזה מה לי אם
הי' אותו יום או יום אחר. וגרסה לי לקיים
פירוש האמלטי כי הי' בלוחו יום בחודש והוא
דאמרי' ביבמות דף ק"א ע"ב עד תלתין יומין
מוקי אינש אנפשי' טפי לא מוקי אינש אנפשי'
ולכך עד תלתין יומין לא ילאת עדין מגדר הגשים
בעזות יחירה אבל ויהי כהיום הזה בחודש האחר
שמלאו תלתין יומין לא מלית לאוקמי אנפשה
וחתפשהו בצגדו. ואף כי יש דרשה חז"ל אבל אין
מקרא יולא מידי פשוטו שבת דף ס"ג ע"א. וזה
הפשט הגבון על פי פשוטו וסבבת חז"ל דיבמות
רמזינהו משה באורייתא כעין בתענית דף ט'
ע"א ושמעתי מהגאון הנפלא ר' יוסף דוב
אבדק"ק בריסק זללה"ה מה שקבעו לנו רבותינו
לשוב בחודש אלול. שאם ישוב ביום חודש אלול
אז ליום הדין ברה"ה יהי' בחשובה גמורה. דעד
תלתין יומין מוקי אינש אנפשי' וחלו לא שב בכל
לבו רק דמוקי אנפשי' אבל כיון ששואב בחשבתו
תלתין יומין מרים ירחא דלולא עד ר"ה אז נחנשה

שש

ל' ע"א דהיא בשריפה ואין בוטלה בשריפה
ול"ל דהוא הי' נידון במיתה אחריה. וכ"ז אינו
מעיקר דין התורה דבת כהן שזינתה בשריפה
הוא דווקא ארוסה או נשואה לחד מ"ד. אבל תמר
היתה שומרת יבם דלינה אלא בללו דלא תהא
אשת המת החולה לאיש זר. ואדרבה הוא גרע
דכלתו חסורה אפילו אחר מיתת בנו וגם עלי'
איסור זה אבל לא בשריפה. עיין ע"ז בסנהדרין
ועיין שם בדף נ"ג ע"ב וכאן הי' ענין ייבום
כמו שב' הרמב"ן וכן אמר לאונן בוא אל אשת
אחיק ויבם אותה וכן היתה אכלס מלאת היבום
בקרובים קודם מ"ת וכן לעיל סי' ו' יהודה
התחיל במלוא יבום תחילה על ויאמר יהודה
לאונן בוא אל אשת אחיק ויבם אותה ומשמע
דב' הוגה לא ס"ל להך דמלוא יבום שייך בקרובים.
אמנם י"ל דדברי הרמב"ן אמת הם דלאחר
שגילה דה"ק ואמרה ממני מאתי ילאו הדברים
כפירש"י בחומש ועיין להלן סי' י"ג והיינו דקודם
מ"ת הוא ענין יבום ואע"ג דיהודה לא כיון.
קיי"ל דיבום לא בעי כוונה. ביבמות דף נ"ג ע"ב
ובב"ק דף כ"ז ע"א בפירש"י :

סי' יג צדקה ממני מהו ממני ח"ר ירמי'
בשם ר' יצחק אמר הקצ"ה
אחת תהיו מעידים מה שגבולו ואני מעיד עליו
מה שבסתר כלעיל סי' ט' שהי' חנוס ממלאך
הממונה על התאווה ויט חלי' אל הדרך בע"כ
שלא בטובתו :

שם יימן אחר הבטע אפשר בניו של שמואל
הלדיק בו ח"ר ברכי' מזכרתא היתה
עוברת בבאר שבע והיו מניחין לרכי' לבור
ועוסקין בלרכי' ענמן בו. פי' מזכרתא סוחרים
של אותה העיר הנקראת מזכרתא ומזכרת
בעירובין דף מ"ז ע"ב כתובות דף ט' ע"א.
ובזמן ר' ברכי' היו אנשי אותה העיר מפורסמים
לסוחרים והיו נקראים ע"ש עירם לכך הזכיר
שם הסוחרים על שם אותה העיר ויכול להיות
כי בימי שמואל עדין לא היתה בעולם :

מייתי חלל ויבא הביתה לעשות מלאכתו וכן
מייתי גם ויהי כהיום הזה. ולפי מה שהבאתי
בשם הראב"ע ולפי מה שביארתי בדבריו.
ויוסף ה' שם ולמה נכנס על זה אמר ר'
יוחנן שניהם לדבר עבירה נחכונו. ויחייב
בזה דלכאורה הקשה הא' ר' יוחנן אמר בצרכות
דף כ' אלא מורעא דיוסף קאחינא ללא שלטא
ב' עינא בישא והי' לו להפך בזכות' דיוסף
כדאמרי' בשבת דף כ"ו ע"א רבי דלמי מדוד
דריש ומהפך בזכות' דדוד. וכן הקשה לי ידידי
הגאון ר' מאיר מירי יאיר אבדק"ק סלוצק
וקארעליטש. חלל דר' אמר כן מלך ההכרח
כמבואר. עוד י"ל דבצרכות השיב ר' יוחנן על
מה שא"ל לא מסתפי מר מעינא בישא השיב
להם בחכמה אלא מורעא דיוסף קאחינא דהוא
לחם למאן דמסתפי מעינא בישא. להלן שם
דף כ"ה ע"ב. ור"ל שאמר הלחם ולא שה' מורעס
דיש שאמרו שה' כהן תמלא בצדק הדורות ערך
ר' יוחנן ונעין שכתבו החוס' בפסחים דף
ק"י ע"א שה' אומר שופך בזה על מדיבים:

סי' י ותתפשהו בצגדו וגו' וינס ויאל
החולה. קפץ בזכות אבות.

המד"א ויאל אותו החולה. שמעון איש קטרון
אמר בזכות עצמותו של יוסף נקדע היס
לישראל הה"ד היס ראה וינס בזכות ויעצב צגדו
בידה וינס. הענין שמפרש המדרש היס ראה וינס
את הוינס ראה. גם י"ל מה שאמר קפץ בזכות
אבות למה לריך זכות לזה. וכאלו עושה בזה
ויאל החולה עם ויאל אותו החולה ואם זכות
יש בזה למה לא אמר זכות יעקב כמו שאמר
בסי' ט' איקונין של אביו ראה:

ושמעתי בילדותי ויאל הוא ר"ח וירא יוסף
לורה אביו. והמדרש לא אמר

אלא דברי חכמה וענין קודש. ובסי' ח' מטרונה
שאלה את ר' יוסי אמרה לו אפשר יוסף בן
י"ז [ל"ח] שנה ה' עומד בכל חומו והי'
עושה הדבר הזה כו' והיא שאלה חכמה כי
ידעה כי ע"פ טבע חושיי אי אפשר שהי' עושה
הדבר הזה וזה שאומר המדרש קפץ בזכות אבות
המד"א

ששב תשובה גמורה ויחבז ויחמם בספרן של
לדיקים:

שם יבא הביתה לעשות מלאכתו. רצ"ל
אמר לעשות מלאכתו ודאי.

לעבירה נחכוין. מ"כ. מקשים איך נאמר כן
על יוסף הלדיק וי"ל דיוסף ה' סבור דקודם מ"ח
יש להם דין צני נח דאמר שהשוין צניך על
אבר מה"ח שאלכו מפרכסת דלישראל שרי ולב"ע
אסור כמבואר בס' פרשת דרכים. דרך האחרים.
וב"ע אינו מלווה על קדושת ה' ופ' הרמב"ם
דבמה שנאמר יעבור ואל יהרג אם מסר עצמו
להריגה הרי הוא מתחייב בצנפו ועובר על
ואך את דמכם לנפשתיכם אדרוש וע"ז גם צ"ע
מלווה דהא לבני נח נאמר וענין בחגיגה דף
ב' ע"ב תוס' סוף ד"ה ליבא שפעה [ולא כן
דעת החוס' במס' ע"ז] והנה יוסף ה' מסור
בידה שתעשה לו כל יסורים שבטולם ענין להלן
סי' י"א וביומא דף ל"ה ע"ב ואמרה לו הריני
כופף קוממך הריני מסמא ענין. ואמרי'
בכתובות דף ל"ג ע"ב וממלי דמיתה חמורה
למלא מלקות חמור דאמר מר אילמלא נגדוהו
לחמו"ע פלחו ללמלא ומשני אינו דומה הכאה
שים לה קצבה להכאה שאין לה קצבה דהיא גרע
מומיתה וכיון דאינו מחוייב למסור עצמו אסור
לו למסור עצמו. ע"כ אמרו לעשות מלאכתו ודאי.
וענין לעיל פרשה פ"ה סי' ג' ובסוטה דף ל"ו
ע"ב עתידין אחיך שיכבז שמס על אבני אופר
רלונך שימחה שמך מציניהם. לפי שענין הזנות
הוא מזיק ומפסיד לכהונה דכהן אסור בזונה
ובת כהן כי תחל לזנות את אביו היא מחללת
ופינחם לפי שנחקה על הזנות לפיכך זכה
לכהונה ורחובן לפי שעלה על משכב אביו אף
שלא ה' זונה כדאמרי' שבת דף כ"ה ע"ב רק
שמעלה עליו הכתוב כו' אז חללת שהפסיד
הכהונה:

ובסוטה דף ל"ה ע"ב ויהי כהיום הזה
ויבא הביתה לעשות מלאכתו ח"ר

יוחנן מלמד שגיהס לדבר עבירה נחכונו. יש
להבין מהיכן הוא למד כן והלא רב ושמואל
פליגי בזה וגם דעל דרשות רב ושמואל לא

בציר אביעזר

דף מ"ט ע"א חילמלא תפלתו של דוד היו כל ישראל מוכרים רבב שנאמר שיתא ה' מורה להם עיין שם בפירוש :

סי' ב ר' יודן הוה משתעי חילין עובדיא דבגתן ותרש רב אמר קונדא מכירין נתנו בחוך מעליהם . צפ' ויחי כלי חתם מכרתיהם פירש' כלי זיין סייף בלשון יוני מכיר :

סי' ד **ובום** פרעה בידי מכהן קבעו חכמים ד' כוסות של ליל פסח . בפסחים

דף קי"ז ע"ב מוזגו לו כוס שלישי מדרך על מוזגו רביעי גומר עליו את ההלל כו' ובגמרא ח"ל רב חנן לרבא ש"מ בהמ"ז טעונה כוס ח"ל ארבעה כסי תקינו רבנן דרך חירות כל חד וחד נייעבד צו מלה . וקשה מה הי' סברת ר"ח לימא ש"מ הלל טעון כוס חלא ע"כ כמו שהשיב לו רבא דד' כוסות תקינו . ומאי פריך . ושם דף ק"ח

אמר ריב"ל נשים חייבות בארבע כוסות שאף הן היו באותו הגם . פירש' צד' כוסות שלשה כנגד שלשה כוסות שנאמרו בפסוק זה וכו' פרעה בידי והרביעי בהמ"ז ע"ל . והרביעי ר"ל אחד מן הארבעה . והעולם שואלים דבמשנה ריש פירקין פירש' ד' כוסות כנגד ד' לשונות של גאולה והלאה והלאה וגאלתי ולקחתי . אמנם לא קשה דשני הטעמים מזכרו בכאן במדרש לכך במשנה כתב טעם הראשון וכאן כתב טעם השני וכן דרכו של רש"י בכל מקום שיש שני טעמים . רק דקשה לי הא זה היתה סברת רב חנן שאמר ש"מ בהמ"ז טעונה כוס . דלאחר מהם משום ברכת המזון ורבא השיבו . ולמה הי' לו לרש"י לפרש כסברת רב חנן דנדהח מתשובת רבא דקיבלה מסהמא . גם למה כתב רש"י האי טעמא דווקא אדברי ריב"ל דד' כוסות מזכרו בגמרא כ"פ לבר מריב"ל . וי"ל משום דבירושלמי שיליה ערבי פסחים אמר הגי' ד' כוסות כנגד מי ר' יוחנן אמר כנגד והלאה והלאה וגאלתי ולקחתי ריב"ל אמר כנגד ד' כוסות שנאמרו במזמרים וכו' פרעה בידי כו' ונתת הכוס על כף פרעה . לכך כיוון רש"י לפרש כנגד כוסות שנאמרו בפסוק זה וכו' פרעה בידי אדברי ריב"ל דהוא אמר האי טעמא

המד"א ויאלא אותו החולה שדרשו לעיל פרשה מ"ד סי' י"ד שהוליו למעלה מכיפת הרקיע והסוכבים המגהיגים בדרך הטבע והראה לו שיתנהג עמו למעלה מדרך הטבע וכן התגברות יוסף האדיק על יצרו בענין זה הי' למעלה מכח הטבע וזכותו נקבע הים למעלה מדרך הטבע לפי שהוא התגבר על הטבע במה שנס החולה . ובפרשה בשלח כתיב וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים והקשה הפענח רזא מה שייך לזה ויקח משה את עלמות יוסף עמו דהי' לו לכתוב צפ' בא שם נאמר יליחם ממלרים . ולפי מה שציארנו אחי שפיר דבני ישראל יאלו חמושים בכלי זיין ומשה שהי' הראש והמלך מה לקח כלי זיינו ויקח משה עלמות יוסף עמו שזה הי' כלי זיינו של משה שזה כבש כל המלחמה שנקרע הים וטבע פרעה וכל חילו :

בתחילה כתי' ועזב בגדו בידה וינס ויאלא

החולה ויהי כראותו כי עזב בגדו בידה וינס החולה . ותקרא לאנשי ביתה וגו' וינס ויאלא החולה ואח"כ כשסיפרה לאדוניו כתי' וינס החולה . נ"ל דבענין הי' דיוסף לא ראה לפרסם הדבר לכך וינס ממנה ויאלא החולה בנחת כדי שלא ירגישו . ויהי כראותה כי עזב וגו' וינס החולה סברה כי גם גם בחוך ונתפרסם על ידו למה רץ ועל מה רץ . ותקרא לאנשי ביתה ורלחה להאדיק את עלמה בריבה אמרה וינס ויאלא החולה כי ידע עוונותיו ורלה להשתקע הדבר ע"כ גם ממני ויאלא החולה שלא ירגישו צו . ולהאדון אמרה וינס החולה כי יראה שיאמר למה הי' לך לפרסם הדבר בכל מזמרים . לא הי' לך חלא להגיד לי ואנא ענישה' על חטאו לכך אמרה וינס החולה מרוב בהילתו גם החולה וע"כ על ידו נתפרסם :

פרשה פח

סי' א ר' חמא צ"ר חנינא אמר לא היו ראויין אור"ע להיות בהם דווים וסופין חלא שלא יהיו מוהין את ישראל כו' . כעין זה סוטה

טעמא צירושלמי: אכל ח"כ קשה טובא למה כתב והרביעי בהמ"ז הא ריב"ל אמר כנגד ד' כוסות שנאמרו במלכים ובאמת מוכרין שם הרבעה פעמים כוס: **ונראה** לתרץ כל זה דהנה בחולין דף נ"ב ע"א דרשי שם הנהו קראי והנה גפן לפני גפן אלו ישראל כו' ריב"ל פתר לה במתנות שלשה שריגים אלו באר עמוד ענן ומן כו' והיינו דאמר רבא שלש כוסות שנאמרו במלכים למה אחת ששתה צימו משה ואחת ששתה צימו פרעה נכה ואחת שעתידה לשחות עם כל האומות. חזינן דרבא לא חשיב אלא ג' כוסות ואע"ג דבקרא נאמרים ד' כוסות ס"ל לרבא דהרביעי לא מן חושבנא הוא. דהוא נאמר בפסוק והוא הך נאמרו בתחילה בהחלוט ואין לחשובו ולאו דרבא פליג אדריב"ל דהוא קדים מני' טובא ואדרבה עליו סמך דבריו שהזכיר שלשה שריגים כנגד שלשה מתנות אלמא דחלוט של שר המשקים הראה טובתן של ישראל דלא"ה לא הי' לריק קריא לספר לנו מה הי' חלומי אלא דרבא פליג אירושלמי דחשיב לריב"ל ד' כוסות ורבא ס"ל דאין לחשוב אלא ג' דהרביעי שהוא בפסוק אין לחשוב. וזה דא"ל רב חנן לרבא ש"מ בהמ"ז טעונה כוס דבשלמא אי הוה אמרי' כדאיחא צירושלמי לריב"ל דכנגד ד' כוסות שנאמרו שם ניחא דכל חד וחד ייעבד צו מליה וכדמשני. אכל כיון דאח הוא דאמרת דאין לחשוב אלא ג' דהרביעי אין לחשובו ח"כ למה חיקנו ד' כוסות ש"מ בהמ"ז טעונה כוס וחיקנו רביעי משום בהמ"ז. ח"ל רבא מומחיתין לא מניין למיפשט דמוחיתין איכא למימר כדר' יוחנן צירושלמי כנגד והולאתי והללתי וגללתי ולקחתי וזהו דרך חירות דכן הי' דרך החירות במחילה והולאתי אחכס מתחת סבלות מלרים דהיינו עבודות הקשות לסובלן. ואח"כ והללתי אחכס מסתם עבודתם ממילא כל חד וחד ייעבד צו מליה ואין מזה ראי' לזכרת המזון דטעונה כוס. אכל דף ק"ח ע"א דקאי רש"י אדברי ריב"ל דאיהו אמר צירושלמי כנגד כוסות שנאמרו במלכים וסביר כגמרא דידן אליב' דהיינו דברי רבא

טעמא צירושלמי: אכל ח"כ קשה טובא למה כתב והרביעי בהמ"ז הא ריב"ל אמר כנגד ד' כוסות שנאמרו במלכים ובאמת מוכרין שם הרבעה פעמים כוס:

ונראה לתרץ כל זה דהנה בחולין דף נ"ב ע"א דרשי שם הנהו קראי והנה גפן לפני גפן אלו ישראל כו' ריב"ל פתר לה במתנות שלשה שריגים אלו באר עמוד ענן ומן כו' והיינו דאמר רבא שלש כוסות שנאמרו במלכים למה אחת ששתה צימו משה ואחת ששתה צימו פרעה נכה ואחת שעתידה לשחות עם כל האומות. חזינן דרבא לא חשיב אלא ג' כוסות ואע"ג דבקרא נאמרים ד' כוסות ס"ל לרבא דהרביעי לא מן חושבנא הוא. דהוא נאמר בפסוק והוא הך נאמרו בתחילה בהחלוט ואין לחשובו ולאו דרבא פליג אדריב"ל דהוא קדים מני' טובא ואדרבה עליו סמך דבריו שהזכיר שלשה שריגים כנגד שלשה מתנות אלמא דחלוט של שר המשקים הראה טובתן של ישראל דלא"ה לא הי' לריק קריא לספר לנו מה הי' חלומי אלא דרבא פליג אירושלמי דחשיב לריב"ל ד' כוסות ורבא ס"ל דאין לחשוב אלא ג' דהרביעי שהוא בפסוק אין לחשוב. וזה דא"ל רב חנן לרבא ש"מ בהמ"ז טעונה כוס דבשלמא אי הוה אמרי' כדאיחא צירושלמי לריב"ל דכנגד ד' כוסות שנאמרו שם ניחא דכל חד וחד ייעבד צו מליה וכדמשני. אכל כיון דאח הוא דאמרת דאין לחשוב אלא ג' דהרביעי אין לחשובו ח"כ למה חיקנו ד' כוסות ש"מ בהמ"ז טעונה כוס וחיקנו רביעי משום בהמ"ז. ח"ל רבא מומחיתין לא מניין למיפשט דמוחיתין איכא למימר כדר' יוחנן צירושלמי כנגד והולאתי והללתי וגללתי ולקחתי וזהו דרך חירות דכן הי' דרך החירות במחילה והולאתי אחכס מתחת סבלות מלרים דהיינו עבודות הקשות לסובלן. ואח"כ והללתי אחכס מסתם עבודתם ממילא כל חד וחד ייעבד צו מליה ואין מזה ראי' לזכרת המזון דטעונה כוס. אכל דף ק"ח ע"א דקאי רש"י אדברי ריב"ל דאיהו אמר צירושלמי כנגד כוסות שנאמרו במלכים וסביר כגמרא דידן אליב' דהיינו דברי רבא

בי חס זכרתי אחד לכאורה מה קיטור הוא למה שלמעלה. ונראה דהכתוב קיטור הוא דשר המשקים הצטיה ליוסף דאם יתקיים פתרונו יטיב עמו ויתן לו מתנות. ויוסף השי' לו לא תתן לי מאומה ואיני חפץ במתנות כי חס זכרתי אחד ועיין בספר הישר:

סדר מקץ פרשה פט

סי' ב **אשרי** הגבר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף ולא פנה אל רהבים על ידי שאמר לשר המשקים זכרתי והזכרתי נתוספו לו שני שנים. דרש זה קשה סיפא לרישא דברישא אמר דיוסף שם ה' מבטחו ולבסוף קאמר דפנה אל רהבים. ונראה דקשה לו קרא דכתי' ולא פנה אל רהבים והוא לי' למימר ולא שם מבטחו אל רהבים ע"ז אומר. דיוסף שם ה' מבטחו צודאי. אכל הי' פונה בפני' מועטת אל רהבים אל שר המשקים שיזכרהו ואמר שמוה יצין דאשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו וגם לא פנה בפני' מועטת אל רהבים. והבן. והן לדיק בארץ ישולם והן סוף פ"ב דעידיות משפט רשעים בגיהנם י"ב חודש לכך נגד צ' הזכירות שאמר שנראה קלת חסרון הצטחון נחוספו לי שתי שנים. וסך הכל הי' צבית האסורים י"ב שנה דמכר בן י"ז שנה ושנה אחת הי' צבית אדוניו המלך כדקתי' צבית ובשדה וכת' ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה. ועשרה שנים שהי' צבית"א הי' בשביל עשרה

ועתה לנכון נקל זה יוסף. דדרכן היו לחרוש
בפרות כדאמר' בפסחים דף י"ד ע"א שחי פרות
היו חורשות זהר המשחה ועיין ע"ז דף ט"ו ע"א
הוס' ד"ה אימור. שהביאו הרבה ראיות על זה.
ושבילים מורה על קצירה וזה ה' ענין השובע
והרעב וכמו שאמר יוסף לאחיו ועוד חמש שנים
אשר אין חריש וקציר. וא"כ נקל ה' לדעת
הפיתרון אלא שהם בקשו בזה חכמה וחדה
ובאמת אין. אבל יוסף הבין שנקל לדעת ואמר
לפרעה את אשר האלהים עושה הראה את
פרעה במראה ולא בחידה כעין זה פירש הבינה
לעתים: שאלו את דודי אחי אחי הגאון החסיד
ר' מאגדיל זללה"ה ממניסקא הא דכתיב ואין
פותר אותם לפרעה ובמדרש כאן. פתרון היו
אותו אלא שלא נכנס קולן באזניו ובחומש פירש"
פותרים היו אבל לא לפרעה. מניין ה' פרעה
יודע שאין פתרון אמת. והשיב מדכתי' ופרעה
חולם ולא כתיב ויחלוס אלא חולם הוא פועל
שפעל ע"י שאלת חלוס מה יח' השנה רעב או
שובע בעולם. דה' ביום ר"ה כדאמר' ב"ר
דף י"א ע"א ב"ר יא יוסף מביט האסורים
וכדאמר' בצרכות דף י"ח ע"ב במעשה דחסיד
אחד שלן ר"ה ב"ר ק"ק ע"ס. וע"ז היתה תשובתו
בחלוס הפרות והשבילים. וע"כ לא קיבל פתרון
החרטומים. ולפי הפירוש שכתבתי בריש סי' ד'
אי אפשר ליישב המדרש בענין זה דמדקדק
מלשון זה דחלוס של מלך של כל העולם כולו
ולעיל פ' ס"ח סי' ז' מדקדק כן על וילא יעקב
מבאר שבע. ועיין במה שכתבתי שם ואפשר
להמדרש יש לו דקדוק אחר בפסוק ואני
לא אבין:

סי' יא **וישרה** פרעה ויקרא את יוסף
ויריאוהו מן הבור פי' שהם
ראו שלא יזכה לגדולה כמו שר המשקים שאמר
נער עברי עבד כלעיל סי' ט' ומיהרו אותו
שיבא לפני פרעה בצבדי בית האסורים
ובערציבותא דרישא אשר יקשה לפרעה שהוא
משובג להביט עליו ולהשתעשע עמו בדברים
רק ישאל לו את חלומיו ויפתור לו ולאחר יפטור
אותו

עשרה טיפות קרי שילאו מזין עשר
אלבשותיו כדכתי' ויפתו זרוע ידיו כדאיתא
במדרשות: ששמעתי בשם גדול אחד דבר נפלא
ומתוק לחיך. כי משה וישראל היו מקובלים כי
לריבים להיות במלרים לברור נטיות הקדושי'
שנפלו בין הקליפות ע"י אותן י' טיפות קרי של
יוסף הדיק ופגם בזה בעשר שמות הקדושים
וחשבו שהם שמות הוי' ב"ה שפולים ר"ס. י'
פעמים כ"ו. ובשעה שראה משה בסנה המראה
הי' ר"ט שנה שירדו למלרים כי עוד שנה היו
במלרים עד שנגאלו כדמוכח במדרש והי' חסר
לפי חשבוננו ג"א שנה עד ר"ס וזהו שאמר [לפי
שהבין שזה מראה על הגאולה] חסורה ג"א
ואראה שחסר עוד לפי מוספרו ג"א. וירא ה'
כי ס"ר לראות פי' שרואה חשבון ר"ס ויאמר
אל הקרב הלום. וכשאמר לו בפירוש שהוא חפץ
לגאול את אמו משה ואמר לי מה שמו דהא שמו
הוא הוי' וא"כ הוא חסר עוד לחשבונם. והשיב
לו כה האמר אל בני ישראל אחי' שלהני אליכם
פי לחשבון שעולה שם אחי' תחשבו שהוא בגמטריא
כ"א ועשרה פעמים כ"א עולה במספר רד"ו
שנה:

סי' ד **ופרעה** חולם. וכל הבירות חיון
חולמין להמהא. [דהוה לי'
למיתבז ויחלוס פרעה חלוס כדכתי' ויחלוס יוסף
חלוס] אלא חלוס של מלך של כל העולם הוא.
והיישב בזה מה שמקשים דשר המשקים שלא
רצה שיעלה יוסף לגדולה כמו שאמר נער עברי
עבד לשר הטבחים וכמבואר במדרש סוף סדר
וישב ע"ס ב"ב. למה לא הלך ליוסף לומר שלו
חלם את החלוס ויפתורנו. ויגיד לפרעה והוא
יכול את הגדולה. אלא דחינו דומה חלוס שחלם
להדיוט לחלוס של מלך:

שם **ופרעה** חולם ח"ר יוחנן הרשעים
מתקיימין על אלהיהם והנה
עומד על היחור. וכשאמר ליוסף אמר הנני
עומד על שפת היחור והמדרש בשם ר' יוחנן
חירץ שפיר:

סי' ז **בקש רץ** חכמה ואין אלו חכמי
פרעה וחרטומי מלרים

כמו חליבו זהר הכרמל וכמה נביאים בן אדם
בזמנא דהוה חשנו כפי ראות עיני בשר ת"ל רק
ועיין יצמח דף 5' ע"א וע"ב וצ"ס נפש החיים .
וכן קדושים תהיו יכול כמוני פי' אס תהיו
מתבודדים ברעיון קדוש בדבוקות נפלא תהיו
פטורים מעבודת המלאות אשר יספיק ההתבודדות
והדבוקות וההתלהבות כגון צמאות וזמיות
וכדומה ת"ל כי קדוש אני :

שם מה אני של צו"ד שאמר פרעה הרשע
ליוסף אני פרעה זכה יוסף לכל
הכבוד הזה לכשיצא אני של הקצ"ה אני עשיתי
ואני אשא עאכו"כ . מה שהזכיר כאן פרעה
הרשע פי' שפרעה רשע ה"ו ובודאי ה"ו רואה
לחזור בו אלא בשביל שאמר אני פרעה לא ה"ו
יכול לחזור בו . מהרצ הוסיף המובהק ר' אברהם
ז"ל קאידנאזור רצ"ס ממינסק . וזה פליג אר"ל
שאמר תחילה יכול כמוני ת"ל אני פרעה
גדולתי למעלה מגדולתך . אבל ר' לוי מפרש
אני פרעה כלומר נשבע בחיי המלכות : אתה
תהי' על ביתי ועל פיד ישק כל עמי רק הכסא
אגדל ממך . קשה וכי משום שמוהו על אולרות
הצבואה הוא נוגע לכסא המלוכה והלא כמה
מיני שרים יש למלכות על הנהגת המדינה לבד
מוצאת . וג"ל דהכי פירושו אתה תהי' על ביתי
על חצר המלך תהי' אתה בעלמך . תפקח שלא
יחסר כלום משולחן המלך ועל פיד ישק פי'
יתון כל עמי שתמנה פקידים ומשרתים
שישגיחו על צרכי המדינה . ובשביל ועל פיד
ישק כל עמי יכול שיתבצצו אולרותיו בשביל
לפרנס כל אנשי מלרים . על זה אמר רק שיהי'
בזה האופן שהכסא אגדל ממך ושם הכסא
מורה על כבוד המלוכה וכן עשה כדכתיב
וילקט יוסף את כל הכסף הנמלא בארץ מלרים
ובארץ כנען וגו' ויצא וגו' ביתה פרעה . ויתר
הדברים כבר ביארתי בפרשה פ"ט צד"ה ועתה
ירא פרעה :

פי' ג מחשבה שלא חשבה בעצירה תבא
והקרא חכמה ויקראו לפניו
אברך אז בחכמה וכן בשנים אבל נבוכד נלר
טפסר טפס בחכמה ושר בשנים לפיכך ליוסף
נתנו

אורו מוחו . אבל יוסף לחלוק כבוד למלכות
לא שמע להם אלא ויגלה ויחלוק שמלותיו ויצא
אל פרעה :

ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וישיחור
על ארץ מלרים . רבים שואלים וכי
יועץ למלך נתגורו הלא אין להשיב למלך אלא
מה ששאל מוחו . וג"ל דכל זה בכלל הפתרון
ותאכלנה הפרות רעות וגו' דהיינו שיראה פרעה
איש נבון וחכם וגו' ואולי יחשב כי לטובת עצמו
הוא דורש ואולי פרעה יראה להיות בעצמו
אדון בדבר . לזה אמר יעשה פרעה ויפקד
פקידים על הארץ וחמש את ארץ מלרים . הוא
כמו שאמר בסוף פרשה ויגש ונתחם חמישית
לפרעה וארבע היות ית' לכם א' לזרע
השדה . ב' ולאכלס . ג' לאשר בצתיכם . ד' לאכול
לטפכם . וי"ל דמתחילה לא עשאו אלא שר על
האולרות כמו שאמר ועל פיד ישק כל עמי
ואולי על ידי זה יתמעטו האולרות ואמר רק
שיהי' בזה האופן שהכסא אגדל ממך ולא
שיתמעט עושר וכבוד כסא המלך על ידיך . ואח"כ
וירכב אותו במרכבת המושגה אשר לו ויקראו
לפניו אברך . ואפשר לפרש מלשון ויברך את
הגזלים שכרעו לפניו ברכים . אז לבש עוז והרחה
ידיעתו בחכמת טכסים המלחמה לסדרם
ולהנהיגם בחכמתו כדאוי לזה אמר אני פרעה
ובלעדך לא ירים איש את ידו למיחד זיין ואת
רגלו למירכב אסוסיא לפי שראה ידיעתו צהולכים
ברגלים וברוכבי סוסים במלחמה בצבורה יחירה
לכך מיטוהו גם על זה דבלא זה אין באפשר
שישימאו על צבאות החיל אשר לא ניסה בזה .
ונכון הוא :

פרשה צ

פי' ב כתוב אחד אומר והיית רק למעלה
יכול כמוני ת"ל רק גדולתי
למעלה מגדולתהם כו' קדושים תהיו יכול כמוני
ת"ל כי קדוש אני ה' אלהיכם קדושתו למעלה
מקדושתכם . נראה לפרש יכול כשם שאני יכול
לשנות דבר מן החורה לאורך שעה ע"י נביא

חית

בציר אביעזר

הוא השליט ואין לומר משום דגזר הגזירות כיון שאין מפורש בפסוק הגזירות אלא דבמדרש אמרו כן מסבחתם דכי לא הי' ליעקב עבדים לשלוח או דכל אחד יטעון עשרה חמורים ולא היו לריבים ליסע בכל פעם ויהודה אמר כי עתה שבנו זה פעמים והי' להם ריוח מזה. והטעם שלא יעשו מסחר מחבואה ויוקרו השער דבעלי הכיס יקנו הרבה ואולי עד שיתרוקן האוצרות ואח"כ יקחו כפי חפצם זה הי' הטעם לעולם. וטעמו ונימוקו עמו. כדי שיוכרחו אחיו לבוא לפניו:

סי' ו ד"א רדו שמה שכל הלוקח תבואה מן השוק ירירה כתיב זו. כדלמרי' ביבמות דף ס"ג ע"א זרע ולא תזבין כו' הני מזבכין פירש"י ולא תזבין לא תקנה תבואה מן השוק ע"ש ועיין ריש מדרש קהלת:

שם א"ל בשוק של זומת מה טיבכם. וכן המרגלים ששלח יהושע ויבאו בית אשה זונה. לפי ששם אפשר לידע כל ענייני המדינה וסחרי המלכים עי"ש במראות הזבואות לר"מ חלשיך ומוזבן הוא ממה שתפס לומר עליהם מרגלים אחס. והי' זה חכמה נפלאה ועלה עמוקה מה שאמר להם מרגלים אחס. דהלא בקל היו יודעים שהוא יוסף אם ישאלו על המשנה מי הוא הלא היו משיבים להם הלא שלכם הוא כי עברי הוא. ובדאי זה ידעו הכל במלרים כמו שאמר שר המשקים נער עברי עבד ואם ידרשו יותר יאמרו להם שפוטפר לקחו מיד הישמעאלים אשר הורידוהו שמה ואז כשיסתכלו בו יכירו אותו מיד אף כי ילא בלא חתימת זקן מ"מ כשיש אחיו הכרה וסברה היו מכירים אותו. לכך התחכם לומר עליהם מרגלים אחס וא"כ יהיו יראים לשאול עליו דיאמרו להם מה לכם לידע הוא אשר דיבר עליכם המשנה כי מרגלים אחס ותתפשו לידע כל דבר. (אח"כ שמעתי מיד ידי הרה"ג ר' בער זעלדאוויץ ל"י שנמצא כן בכתבי הגר"ן מוואלוין זללה"ה) וידבר אחס קשות ויאמר אליהם מאין באתם פי

נהנו לו משכר פירותיו בעוה"ז שמלך גם על המחשבות בצד הגופות. ונ"ל אעפ"י שגם לו נהנו שכר ד' פסיעות בעוה"ז כדלמרי' בסנהדרין דף ל"ו ע"א לא מלך רק על הגופות. אבל בזהו במחשבתו וקראו לו טפס בחכמה ושר בשנים. וידוע מאמר אריסטו לאלכסנדר מוקדן אם תהג מלכותך בנחת ובנעימות אז תמלוך מלוכה שלימה על הגופות ועל הנפשות:

סי' ה ר' נחמי' אמר נתן בהם עפר וקטניות דברים שהן מעמידין את הפירות. עיין מ"כ. ובשבת דף ל"א ע"א קרי לה חומטין פירש"י ארץ מליחה ומשמרת את הפירות מלהחליע:

סי' ו אשר יאמר לכם תעשו ר' אבא ב"כ אמר כפאן לימול. בודאי אותם שלקחו בכסף מלא לא הי' יכול להם לומר שימולו אבל אותן שבקשו שיהן להם בחנם ואמרו שאין להם במה לשלם ונני יאמר שאין להם ועל פי הנימוס מוכרח ליהן להם שלא ימותו ברעב להם אמר שימולו ואם יש להם לא יראו להגיח לימול ויראו ברי' כסף זה הי' יכול לומר לפרעה ולשרי המלוכה. אבל לעצמו הי' לו טעם אחר כדכתי' שלח לפניכם איש לעבד נמכר יוסף הוא הי' לדיק בנסיון שהתגבר על ירוא דעצירה והכניע ירא דעצירה במלרים ויתרה עשה במה שימולו כי מילה ממעט האות המשגל כמו שכתב הרמב"ם. דמלרים זרמת סוסים זרמתם ויטמאו את נשי ישראל כשהיו כפופים תחת ידם ויתעברו זרע קודש בזרע פסול ועשה יוסף כל טלדקי דאפשר למיעבד לזה ויבואר עוד בפ' שנות בס"ד:

פרשה צא

סי' ד ויוסף הוא השליט וגוי' שלש גזירות גזר שלא יכנס עבד למלרים ולא יכנס אדם בשני חמורים כו'. דמשום שהוא שליט הי' זכחו לבזור ולעיל פרשה פ"ד סי' י' ביארתי יפה בזה למה לי' למיכתב ויוסף

מתחנפל לפני רגליו של כל אחד כדי שיתמלאו עליו רחמים ולא נתמלאו. ויען ראובן אוחס לאמר הלא אמרתי אליכם אל תחטאו צילד וגו'. ויש להבין מה צא ראובן לומר הלא מודים ומחודים חטאם וכי צא לפזר מלח על חבורות ופזעים. ונראה דעל עאם המעשה שעשו לו לא היו מתחרטים כי חשבו שעשו עמו כדון וכיושר שדנוהו לרודף. רק כאשר התחנן להם ה' להם לרחם כמדות זרע יעקב רחמנים וביישים וגומי"ה צילה דף ל"ב ע"ב יבמות דף ע"ט ע"א וא"כ כיון שבעאם המעשה אין בהם עון אשר חטא לא פחדו מעונם גמור רק שיסבלו לער ופחד כדאמרי' ב"ב דף י' ע"א רב פפא הוה סליק בדרגא אישתמיט כרעי' בעי למיפל אמר השתא בן איחייב מאן דסני לן כמחללי שבתות וכעובדי ע"ז ח"ל חייא צ"ר מדיפתא שמא עני צא לידך ולא פרנסתו. פי' כי רב פפא סבר כיון שה' לו פחד שמא יפול ח"כ אף כי לא עשה במעשה אותו חטא חולי במחשבה חטא וע"כ ה' לו עונש במחשבה דהיינו הפחד מזה. וכדאיתא בספרי המוסר כי מני שחוטא במחשבה בן עונשו מוריד שאלו ויעל בלא עונש רק שחושב ומתפחד שיענש וחייא צ"ר ח"ל שמא עני צא לידך ולא פרנסתו רמז לו הא דאמרי' שם דף ט' ע"א הוה עניא דאתא לקמי' דר"פ ולא חיזדקק ל' ומסיק אין נזקקין לו למתנה מרובה אבל נזקקין למתנה מועטת ובודאי נהן לו ר"פ ע"ש בחוס'. רק דמעיקרא ה' אללו שגגת תלמוד דה' סבור דעני המחזיר על הפתחים אין נזקקין לו מקופת הדקה כלל עיין ב"מ דף ל"ג ע"ב. וא"ל בלשון שמא בדרך הכבוד כדאמרי' בפסחים דף ס"ט ע"א ולימרו לו. בהרי"א סבר לאו אורח ארעא. וכן ה' סברת אחי יוסף. ויען ראובן אוחס לאמר הלא אמרתי אליכם אל תחטאו צילד כי דיבתו לא ה' אלא נערות וילדות ולא ה' מכיון להרע ע"כ יש לכם להתודות ולשוב בתשובה גמורה על עאם המעשה שעזיתם כי יש לפחד מעונש גמור וזה שאמר וגם דמו הנה נדרש וכעין זה מלאכי אח"כ בפי' הרמב"ן:

פי' שאל להם בדיבור קשה בהרמת קול מאין באתם ולפי שגבולו משאלתו השיבו לו כל דבריהם אף על מה שלא שאל להם. מארץ כנען לשבר אוכל. ותפש אוחס בזה ויאמר לא כי מרגלים אתם דהלא אנכי לא שאלתי אלא מאין באתם וה' לכם להשיב מארץ כנען וכשאשאל ומה תעשו בזה תאמרו לשבר אוכל אלא שמרגלים אתם והסכמתם ביניכם שאם ישאלו לכם מה תעשו פה תאמרו שבאתם לשבר אוכל לכך הגדתם דבר השמוי ושגור בפיכם. והם השיבוהו כולנו בני איש אחד נחנו וא"כ אין באפשר שאתם ישלח כל בניו בסכנת נפשות בדבר הנגרך לכל המדינה. ויאמרו לו שנים עשר וגו' והנה הקטן היום את אחיו והאחד אינו. לכאורה לא היו לריבין לתשובה השאלה [ואולי כמו שאמר יהודה ליעקב שאלו שאל האיש לנו ולמולדתינו והחורה קילרה בזה וגילתה במקום אחר] ונראה ע"ד דאמרי' ביבמות דף ל"ח ע"א ומי מהימן כו' ומשני שאני הכא דקאמר מעשה אחרינא בזהה' פירש"י ומינו דמהימן אהא מהימן אהא דניכרים דברי אמת. ויאמר הוא אשר דיברתי וגו' דלמה לא הלך גם הוא עמכם ויביא חמור חבואה אלא משום דאביו לא רצה לשלחו במקום סכנה להיות מרגל. וכאשר יתראה חזיקם לשלוח את אחיהם הקטן בודאי יודע כי האמת אחכם כי כנים אתם ואין לו לירא שמא יעלילו גם עליו דודאי מיד במשפט יעמיד ארץ. וקסם על שפתי מלך במשפט לא ימעל פיו. כ"נ לבאר הוכחה שביניהם ע"ד הפשט הכונן ואין סתירה מדברי המדרש:

וירא יוסף את אחיו ויכירם וכלן לא הכיר והם לא הכירוהו דהאי ויכירם היינו שהכיר בהם שהם אחיו אבל עדין לא הכיר מי ראובן ומי שמעון וכשדיבר עמהם ויכר יוסף את אחיו כל אחד בפרט מי הוא ואעפ"כ והם לא הכירוהו:

פי' ויאמרו איש אל אחיו אבל השמים אהננו על אחיו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו כו' אלא מלמד שה'

בציר אביעזר

שהיו הדברים קשים עליהם בקורות. דקשה הלא גנאי הוא ללדיקים לחלות דבר מה במקרה וזה עון אשר חטא כמו שכתוב ואם הלכו עמי קרי והמן סיפר את כל אשר קרהו ע"ש צ"ל יוסף לקח והשבעים אמרו מה זאת עשה אליהם לנו. ואיך אמרו כאן את כל הקורות אותם. לכך דרשו שהי' הדברים קשים עליהם בקורות כעין זה כ' הרז"ו :

ויאמר לא ירד בני עמכם בשעה שהי' אומר אדם דבר מחוקק לפני ר' טרפון הי' אומר כפתור ופרח ובשעה שהי' אומר דבר של בטלה הי' אומר לא ירד בני עמכם. דקשה הלא יעקב אמימי כדלעיל פ' ע"ח סי' י"ח ואיך יאמר דבר של בטלה הלא אח"כ שלחו עמהם וגם אין זה מגדר החכמה לומר דבר שאי אפשר שיהי' דבע"כ יוכרח לשלחו עמהם דלא ימותו כולם ברעב. ע"ז מהר"ך במעשה דר"ט דמה שאמר ר"ט לא ירד בני עמכם היינו כמו בני שרעפי. כלומר דעתי אין מסכים עמכם. וכן ראה לומר לא ירד בני רעיון שלי ודעתי אין מסכים עמכם ואין מובן לי הנהגותיכם ולהלן סי' י"ג מעולם לא אמר יעקב אבינו דבר של בטלה :

סי' י"ג **אמר** להם הרי הכסף והרי הדורן והרי אחיכם לריכין אתם מלתא אחרת אמרין לי' כלותך חנן בעיין ח"ל אם כלותי אחון בעיין ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש. יש להבין באריכות לשון המדרש בזה. וי"ל דהפילה טובה ומקובלת כשבעל הטובה מבקש שיהפילו עליו כדאמר' כל מי שיש לו חולה בחוך ביתו ילך אלל חכם ויבקש עליו רחמים. וכן אלישע הנביא בודאי ביקש רחמים צימיו יהורם כשגר עליו מלך ארם והרעב הי' בשומרון וכדאמר' בצרכות דף י"ב ע"ב כל מי שיש לו לבקש רחמים על חבירו ואינו מבקש נקרא חוטא דכתיב וגם אנכי חליה לי מחטוא לה' מהדול להחפלה בעדס. הלא שלא נתקבל חפלתו כל זמן שלא ביקשו מאתו שיתפלל וכתיב ויהי כדבר איש

סי' י"א **כד** למך ר' סימון צ"ר ציד עאל ר' חלעא ופתח עלי' והחכמה מאין תמלא וגו' ונעלמה מעין כל מי תהום אמר לא צי וגו' ד' דברים הן הן תשמישו ש"ע וכולן הם אצדו יש להם חליפין ואלו הן כי יש לכסף מולא ומקום לזהב יזקו ברזל מעפר יקח ואבן יזק נחושה ת"ח שמת אין לנו מוליחין תמורתו. ואע"ג דצ"ח סי' צ' אמר עד שלא שקע שמשו של לדיק זה הוא מזריח שמשו של לדיק אחר אבל לנו אין מוליחין תמורתו ואולי ימלא בחרץ רחוקה. וכן במגילה דף ו' ע"א ארץ שנער הרה וילדה כדאמר' פ' עשרה יוחסין כל הארצות עיסה לאי' ואי' עיסה לבבל דבבל מיוחסת טפי דאמר' לא עלה עזרא מבבל עד שעשהה כסולת נקי' ועלה ח"כ כיון שגולד בשנער הוא מיוחס טפי. ארץ צבי גידלה שעשועי'. כדאמר' בכתובות דף ע"ד ע"א חד מינין כי סליק להחם עדיף כהרי מנייהו. אוי נא לה אמרה רקח כי אצדה כלי חמדתה דהיינו דרקח אצדה אבל ימלא בחרץ אחרת. ועוד דלדיק תמורתו כמותו לא יהי' כי אין דעתיהן שוות זו לזו ברכות דף נ"ח ע"א כדאמר' שם במדרש עד שלא שקעה שמשו של משה זרחה שמשו של יהושע ובודאי לא דמי למשה דפני משה כפני חמה כו' צ"ב דף ע"ה ע"א וכן רב אדא בר אבהה ל"ד לרבינו. או רב יהודה כדאמר בקידושין. ולא דמי לאותן ד' דברים דקא חשיב דיש לחקנם בידי אדם וכספא מיהו חד הוא קדושין דף ה' ע"א : שם **א"ר** לוי שבעים מליאה מלאו כתיב ויאל לבס ואנו שאבדנו את ר' סימון עאלכו"כ. בצרכות דף ס' מצרכין על הטובה מעין הרעה. כגון דאשכח מליאה. דאע"ג דאי שמע מצי מלכא כו' ונסבין לה מני' השתא מיהא טובה היא ועיין לעיל פרשה ל"ג סי' ח' ח"ל קטלין דין ודין ומלכותא נסיב ממונא דתרווייהו ואנו שאבדנו את ר' סימון וגם יהצבו ממנו שאנו אבדנוהו שהלדיק נתפס בעון הדור על אכו"כ :

סי' י"ב **ויבאו** אל יעקב אביהם ויגידו לו את כל הקורות אותם מלמד

חיו דין את האדם חלל בשעתו לעיל פ' כ"ג
סי' י"ט. לעת מלוי הנפש שנתמלא ונתרוקן מן
הגוף וזה כדאמרי' שם לעת מלוא זו מיתה.
לעת מלוי החשבון זו קבורה. וזהו דתתן באבות
לאן אתה הולך וחס"כ לפני מי אתה עתיד
ליתן דין וחשבון. והן לדיק בארץ ישולם כיון
שראה יעקב שנתמלא החשבון כו' לפי"ז דברי
המדרש עולין כדברי הגמרא דברכות דף ח' רק
דתיבה מלוא מתורגם בענין אחר מ"מ עולין
בסיגנון אחד :

סי' ח' **וישא** משאות מלוא פניו נתן לו יוסף
ונתנה לו חסכת כו'. כ"ל
דזהו מגדמות ומיני תפוקים שאוכלים בקיטו
סעודה להמשיך האות המאכל ולאחר הסעודה
לעונג כדאמרי' פסחים דף קי"ט ע"ב כגון
אורדילא לי וגזילא לאחא. דבדלוי היו שבעים
כל לורכן מסעודת יוסף :

סי' ח' **כיון** שנמלא הגביע אמרו לו מה גנבא
בר גנבתא. ח"ל גברא דיוסף
יש כאן שפירים יש כאן אחים שמכרו
אחיהם לתמאה. פירוש גברא דיוסף אמר להם
יש כאן שפירים [ובלקוט אחת שפיר]. יש
כאן אחים שמכרו אחיהם לתמאה. בלשון תימה
ח"ל כן שיצינו שהוא לא עשה כן חלל הם
שחטו שפיר עזים ורימו לאביהם וגנבו לאחיהם
ומכרו אותו ולמה מתרפים אתם אותו שהוא
גנב ועל דברים האלו מיד ויקרעו בגדיהם כן
כ"ל. והגקודות שבמדרש הטעה את המתנות
כהנה שכתב והשיב להם בנימין. ובדלוי בנימין
לא אמר להם גברא דיוסף יש כאן דאפילו אם
הי' יודע מזה לא הי' מגיד להם. וגם הפד"ר
האריך בדרוש ח' סמוך לסופו צביאור דברי
המדרש והאמת כמו שכתבתי בזה"י והרז"י פי'
כעין שפירשתי עיין בו :

סדר ויגש פרישה צג

סי' א' **ויגש** חלוי יהודה ויאמר בי חדני.
יש לפרש כמו שאמר אביגיל
לדוד

חיש חלבים בדרת המלך חלוי כלומר בשביל
שירד המלך חלוי וביקש ממנו שיבקש אל ה'
רחמים כמו שפי' שם האלשיך. ע"כ בדלוי יעקב
פתח להם פתח שיבקשו ממנו שיבקש עליהם
רחמים וזה ציור כאן המדרש במילתו :

פרישה צב

סי' א' ר' פנחס בשם ר' הושע' אמר אשרי
הגבר אשר תיסרנו ה' חין כתי' כאן
חלל אשר תיסרנו יה כו'. לפי דעת חכמי
הקבלה שם יה מורה על דין ומלי דיוק הוא
זה. חלל דקשה כיון דהיסורין הם לטובתו
של אדם למרוק עונותיו ונעשה בן חורין לעוה"ב
כדאמר לעיל ה' לו לכתוב הוי' דמורה על
רחמים לכך קאמר כזה שהוא נידון לפני הדיין
לועק ומלטער ולומר יה יה די די כו'.
ר' חננאל חזק חד סגי נהורא דלעי באורייתא
כו' ח"ל את בן חורין לעולם הבא. רחב"א ח"ר
יוחנן חלו ואלו יסורין של אהבה הן דכתי' אשר
יאהב ה' יוכיח ומה ח"ל ומתורקת תלמדנו ח"ר
יודן כתיב ואם שן עבדו וגו' כן כ"ל הגירסא
הנכונה ע"ס בצרכות דף ה' ע"א ועיין
במתנת כהונה :

סי' ב' **לעת** מלוא לעת מלוי היום. לעת
מלוי הנפש. לעת מלוי החשבון.
כיון שראה שנתמלא החשבון התחיל שופך
תחנונים ואל שדי יתן לכם רחמים. יל"פ ע"ד
דאמרינן בצרכות דף ח' ע"א לעת מלוא זה
בית הכסא וזה מלוי היום שנתמלא ונתרוקן היום
כדאמרינן חגיגי' חריב שימשי וחלדי יונא ברכות
דף ז' וכדאמרי' שם ס"ב הערב ולא כדי שלא
תאטרך להתרחק. לעת מלוי הדין זהו כדאמרי'
שם לעת מלוא זו אשה דביום חופתו הוא יום
הדין כמבואר בספרים ועיין לעיל סוף פ'
תולדות ורש"י צפ' וישלח על בשמת היא מחלת.
וזה שרמזו בני מערבא למאן דנסיב איתתא
ואמרי' לי' הכי' מלא חו מולא כדאמרי' וזה
עוזרתו לא וזה מנגדתו דהיינו שיעשה השוכה
ביום ההוא. ואמרי' באשר הוא שם ח"ל הקב"ה

בציר אביעזר

חימה ודלי הדברים היו מקובלים להם. וכמה דברים מבוארים בספר הישר על התורה ונראה כי הוא אמיתי כי כמה פסוקים אשר נלאו מפרשי התורה להעמידם על פשט הפשוט אשר אין מקרא יולא מידי פשוטו ולפי המבואר בו נראה בעליל כי זהו כוונת הסיפור. והתורה לא כתבה חלל הדברים אשר נלמוד מהם אורחות חיים בדרך ארץ ומוסר והנהגות טובות לבד החוקים והמשפטים והמלכות אשר לנו ה' אלהינו כי הם חיינו. ועיין לעיל פרשה "א"א סי' ד' שלש גזירות גזר יוסף שלא יכנס עבד למלרים ושלא יכנס אדם בשני חמורים כו' והי' טעמו ונימוקו עמו אם שכיון בזה לחמיו כמבואר לעיל שם והי' הנגלה כדי שלא יתיקרו השער. ואם עבד יקח התבואה אם שיטנה הכוונה לא יהי' ממנו לחצוץ העונש והקנס. ואם יכנס אחד בשני חמורים ושלשה אז בעלי הביסים יקנו להם כל התבואה וייקרו השער והעניים ימותו ברעב. חלל שגדול הבית יקח משא חמור אחד תבואה לבני ביתו עד אשר יכלה ואז יסע שנית וע"ז גזר שכל אחד יכחז שמו כמבואר לעיל. ולזה שאל השם לכם"אז אז חל ואם ואפשר שחקמו גם בעדם ואין זה כפי גזירתי רק הם יסעו ויקחו בעד בני ביתם. על זה הסיבו יש לנו אז חלל הוא זקן ואין בכתו ליסע בעצמו וגם חל יש לנו חלל הוא ילד זקונים קטן וגו' וחליו אהבו מטבע הגעגועים וחדד עליו. ותאמר אל עבדיך הורדו חלי ואין לו לפחד כי אשימה עיני עליו שלא יארע לו נזק. אם באמת חזיכם זקן וחי אפשר שיבוא. חלל חזיכם יכול הוא לבוא ויקח גם הוא חמור תבואה לעצמו. ותאמר אל חללי לא יוכל הנער לעזוב את חליו כי עזה כמות אהבת הגעגועים כדליתא בשבת דף סי' ע"ב בן שיש לו געגועים על חליו ע"ש. ואמר ועתה כבולי אל עבדך חלי וגו' אם תאמר חלל חזיכם הוא לדיק ותרפה לא נשא על קרבו וכיון שתאמרו לו כי גנב הגביע מן המשנה וחפשו לעבד לו למה ידאג עליו. לזה אמר והי' כרואתו כי אין הנער ומח טרם ישמע מפניו דבר. ואם תאמר חלי יהי' נבטל לפחד טרם ישמע חלל הוא חכם ויחשוב חלי

לדוד כי חלי אדוני העון וכן ההם אמר לא כי כלומר העון של הגניבה הוא כי כמו שתאמר לבסוף כי עבדך ערצ את הנער וכיון שאי אפשר שיהי' הוא לך לעבד על כן עלי לשלם ערבותי. וזה שמביא המדרש על זה בני חם ערבת לרעך :

סי' ד' ויגש חליו יהודה הגה ימים באים נאם ה' וגש חורש בקולר. חורש זה יהודה בקולר זה יוסף. חל"ג דהנביא דיבר בעליל על ימים הבאים דרש"ן כן ע"ד מעשה אבות שמור לבנים כן סיבב עילות כל העילות וסיבב כל הסיבות פני הדבר שיהודה יהי' מדיין עם יוסף כמו שיהי' בבית ראשון בחר שנחלקו יהודה ובית יוסף וסוף הדבר אפרים לא יאור את יהודה ויהודה לא יאור את אפרים והיו לאחדים כמבואר בהפטרות פרשה זו :

סי' ה' א"ר סימון צנימוסיות שלנו כתיב אם אין לו ונמכר בגניבתו וזה יש לו לשלם. שואלים. מה לו לנימוסיות שלהם הלא הוא מלך במלרים ובנימוסיות מי שנחפס בגניבה יש לו להיות עבד. תשובה לזה. כמו דרך מלכים היום כי כל מלך יש לו שר ושופט [פאסלאנד] שלו במדינת מלך אחר המטיין על חנשי מדינתו היושבים תחת מלך האחר. ולשופטם במשפט המדינה אשר הם ממנה. והמ"מ דרובנא אמר כיון שיש לו ואעפ"כ גנב ח"כ אין להחזיקו לעבד ודווקא אם אין לו וינכר שגנב מתחמת שאין לו מה יחבל אז אם הרב יתן לו לאכול לא יגנב חלל זה אין מי שיקחנו ואין נוח לכל אדם להחזיקו בביתו. וכן כתוב באהל יעקב :

סי' ה' אדני שאל את עבדיו וגו' יש לפרש בלשון שאלה ח"ל. כי עד עתה דיברו ע"י מליך ושמה הוא שינה בדבריהם מאדיו טעם לכך חזר לפניו כל הדברים. הגרי"ץ מוואלאזין ונשא ע"ז משל נאה. ומה שכתוב במדרש שבקשו להחריב את מלרים הגה לא נרמו בפסוק מכל הדברים חלל מענה רך משיב

פרשה צד

סי' ב' את טוב ארץ מצרים זה גרים של פול שהן על עקה נפש ורש"י כתב בנימוקי חומש זה יין יסן ופולין שדעת זקנים נוחה הימנה. דאמר' במגילה דף ט"ז ע"א ויין מלכות רב מלמד שלכל אחד השקהו יין שגדול ממנו בשנים ואחא במדרש אחד לשבעים שנה יורד גשם שמקלקל את היינות ויעקב ה' בן ק"ל שנה ואח' ימלא יין שגדול ממנו בשנים. אלא במצרים שאין מטר יורד אלא נילוס עולה ומשקה שם ה' היין טוב וזה מטוב ארץ מצרים. מה"ר הירש מ"מ דעצין :

שם ר' יוחנן כד הוה אכיל חלוטין הוה אמר לא אכלית מזון יומא דא. נראה לי כגירסת הערוך חלוטין ופירוש בו פירות גיטוסר ומה שמציא המ"כ מירושלמי ר' יוחנן אכיל חלוטא חין רח"י דיש לגרוס בירושלמי חלוטא ור' יוחנן לטעמי' בגמרא שלנו ברכות דף מ"ד ע"א עירובין דף ל' ע"א כי הוה אולי' בתרי' דר' יוחנן למיכל פירות גיטוסר ב' אמר שזועתא דלא טעים לי מזונא אח"כ מלאחי בהרז' :

סי' ג' ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי ויפג לבו וגו' תני ר"ח מה טיבו של בדאי זה שאפילו אומר אמת חין מאמינים אותו. ויפג לבו פי' הראב"ע כטעם וימת לבו. וזה כדאמר' בכתובות דף ס"ב ע"ב בדביתהו דר"ח בן חבינאי סוי' לבה פרח רוחא כי כן הוה הטבע משמחה פתחונית. אבל כי לא האמין להם כמו ויחל ללכת כי לא ניסה פירשו ר"ח ללכת אבל כי לא ניסה ויסירם דוד מעליו ע"ש במא"ד ומשום שלא האמין להם ע"כ עמוד טעמו ורחו לא פג. אח"כ וידברו אליו את כל דברי יוסף וירא את העגלות וגו' חז' וחס' רוח יעקב אביהם ולעיל פרשה פ"ה סי' ט' פי' המדרש כעין זה כי כסחה פני' :

שם וירא את העגלות אשר שלח יוסף. ואחזק העגלות אשר שלחן פרעה היכן היו לחזק.

אולי מזדמן חזיון עסק טוב לפניו ולכך נחשבה שם. ע"ז אמר כי עבדך ערב את הנער וגו' ויודע כי בודאי לא אניתנו שם בשום אופן בעולם אם לא כי המות הפריד. ועתה ישב נח עבדך תחת הנער והנער יעל עם אחיו. ואל"ה כמו אשר יר' וידאג על הנער כן יר' לבב אבי וידאג עלי כי אני בן כמוהו. בודאי כן הוא וצין כך וצין כך נאבד את אבינו. אבל כי חיד אעלה אל אבי והנער איננו איתנו פן ארצה ברע אשר ימלא את אבי טוב לי שלא יראו עיני הרעה אשר ימלא את אבי. ובזה העיר את לבב יוסף לזכות ולא יכול להתאפק לכל הנאצים עליו וכתב המדרש לעיל סוף סי' ג' כך לא זו יהודה משיב ליוסף דבר על דבר עד שטמדם על לבו :

סי' י' אבא כהן ברדלס אמר חזי לנו מיוס הדין חזי מיוס התוכחה בלעם שה' חכם של הנויס לא הי' יכול לעמוד בתוכחה של איתנו הה"ד ההסכן הסכנתי לעשות לך כה ויאמר לא. להצין חכמה תוכחה ושלח הי' יכול לעמוד. ובברכות דף ז' ע"א השתח' דעת בהמתו לא הוה ידע דעת עליון הוה ידע ולהצין מהו דעת בהמתו שהוא לא ידע. נראה כי הי' דברה אליו בחכמה מה עשיתי לך ראויה מכבר כי עשה הכיתני זה שלש רגלים ולא התבוננת הלא דבר הוא כיון שאין אני רגיל לעשות כן. והוא לא הצין כוונתה כ"ח בפשוטו מה עשיתי לך עשה כי הכיתני. ויאמר כי התעללת בי לו יש חרב צידי כי עשה הרגה' עבדך דברך. ותאמר. פירשה דברי' הראשונים הלא אנכי אחונך אשר רכבת עלי מעודך עד היום הזה ההסכן הסכנתי לעשות לך כה מכבר ומקודם ויאמר לא והודה לדבריה. ועתה כאשר ידע שיש צוה ענין סתר התבודד ברעיוניו כדרך הנביאים ויגל ה' את עיני בלעם ומזון בזה חכמה ותוכחה והוא לא ידע דעתה ולא הי' יכול לעמוד בתוכחה וענין תוכחה יוסף שלא היו אחיו יכולין לעמוד בתוכחהו ענין בס' אפי' יהודה דרוש ז' :

לחזן עגלות היתה ע"ז חקוקה עליהן עמוד
יהודה ושרפן למוד הוא השבט הזה להיות
שורף ע"ז. ובמגילה דף י"ג ע"א שכל הכופר
בע"ז נקרא יהודי כחבו התוס' על שם יהודי.

נ"ל דל"ל על שם יהודה וכוונתם מה דאמר
כאן במדרש. וקשה לי מה נעשה בפסוק
לקמן וישאו בני ישראל את יעקב אביהם
בעגלות אשר שלח פרעה לשאת אותו. אח"כ
מלאה שהרגישו בזה הפ"ת והרז"ו עיין עליהם.
ועוד קשה דלא מלינו ששלח יוסף עגלות אחרים
לצד פרעה. ונ"ל דלא שרף את העגלות אלא
הע"ז והע"ז היתה נוי לעגלה ולא העגלה היתה
נוי לע"ז דא"כ היתה גם העגלה מיתסרי כדאמר
רבן גמליאל על מרחץ של אפרודיטי במס'
ע"ז דף מ"ז ע"ב. ולסימן הראו לו את העגלות
אשר שלח יוסף ואם היתה ע"ז חקוקה עליהם
לא הי' מאמין שהם של יוסף ואם הי' מאמין אז הי'
לו נער יותר מבתחילה. ובאמת היו של פרעה לכך
כתי' להנן אשר שלח פרעה לשאת אותו.
והעילוי הנפלא הרה"ג ר' אברהם אלי' מראקאו
זללה"ה הקשה על ראש דברי דפ' וישלח ל"ו
פסוק ב' אלהיבנה פירש"י היא יהודית והוא
כינה שמה יהודית לומר שכופרת בע"ז כדי
להטעות את אביו עכ"ל אלמא דשם זה הי'
קודם שנולד יהודה. ונ"ל משום דיש בשם זה
שם הוי' ב"ה כלומר שמודה בהקב"ה וכופר
בע"ז. וכן יהודה שמו גרם שכפר בע"ז
ושרפה ולפי זה יכול להיות שם זה מקודם
ודלא כמו שפירשתי. אמנם חכם אחד אמר
שים לקיים פירושי. שהוא כינה שמה על שם
שכופרת בע"ז לפי אותו לשון שהי' ידוע
להם בעת ההוא. והכתוב כחב יהודית כפי
שהי' ידוע בימי משה ועיין בכתובות דף י'
ע"ב תוס' ד"ה ותני רב יוסף :

ס' ה' **ויזבח** זבחים ריש לקיש אמר על
בית השבטים הקריב.
כדאמרי' ב"ב דף קט"ו ע"ב אמר אצ"י
גמירא דלא כלו שיבטא : ובפ' ויחי אפרים
ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי. ובשלמא אי
לשבטים איחפליג כ"מ שיהי' להם שני חלקים
כראובן ושמעון אלא אי לקרקק דגברי איחפליג
כדאמרי' ב"ב דף קכ"א ע"ב ח"כ מאי כ"מ
במה שהם שני שבטים. ואמר דודי האון
הלדיק ר' מאנדיל מומינסק ז"ט דכ"מ לפני
הא דלה כלה שיבטא. ובפ' גלבים רבתי דאמר
ומתה ה' את שמו מתחת השמים אמר
והבדילו ה' לרעה מכל שבטי ישראל וגו'
והוא תמוה. והאמת נראה דמתחילה אמר פן
יהי' כך איש או אשה משפחה או שבט וגו'
על זה אמר כי אז יעשן אף ה' וקנאוהו אלו
הוא ומתה ה' את שמו מתחת השמים וזה
אם איש יחיד. אבל שבט אי אפשר שימחה שמו
על זה אומר והבדילו ה' לרעה מכל שבטי
ישראל וגו' עיין מ"ב :

ס' ו' **אחי** שהי' אחי ודאי. דאמרי' בחולין
דף י"א ע"א מנ"ל דאזלי' בחר
רובא ושם ע"ב רב מרי אמר אחי' ממכה
אביו וליחוש דלמא לאו אביו אלא ש"מ דאזלינן
בחר רובא. לכך אחיו מאביו ומאמו הוא
אחיו ודאי. ובשבת דף ס"ו ע"ב כל מנייני
בשמה דאימא פי' כל לחם. וטעמא משום דאמרי'
ביומא דף פ"ד ע"ב דאין הולכין בפיקוח
נפשות אחר הרוב כן נ"ל :

ס' ח **כל** שמעמיד פניו במלך כאלו מעמיד
פניו בח"ח. משמע דכבוד ת"ח
עדיף ואע"ג דת"ח שמחל על כבודו כבודו מחול
ומלך ח"ן כבודו מחול כדאמרי' בקידושין דף
ל"ב ע"ב היינו משום דת"ח תורה דילי' ועיין
סנהדרין דף י"ט ע"א תוס' ד"ה יגלי'. ובכתובות
דף ק"ח ע"א האי עשה והאי עשה. עשה דכבוד
תורה

שם **ויסע** ישראל וכל אשר לו ויבא בארזה
שבע. להיכן הלך א"ר נחמן שהלך

שלוש בעולם שנאמר וכל בניך לימודי ה' ורצ
שלוש בניך אל תקרא בניך אלא בזיגך. והא
כתיב למודי ה' ולמה לו לומר אל תקרא ולפי
המדרש למודי ה' לא קאי על ה' למודי' תורה
ה' אלא על שלמוד עמם בעוה"ב נחמה :

סדר ויחי פרישה צו

סי' א ויחי יעקב בארץ מצרים. למה פרישה
זו סתומה. אלא כיון שמת יעקב
התחילה שעבוד מצרים על ישראל. וקשה הלא
יוסף ה' קיים וכתיב וימת יוסף וכל אחיו וגו'
ואח"כ ויקם מלך חדש וגו'. ורש"י הביא מדרש
זה בפרשה זו. ובפרשה וארץ בפסוק ושני חיי
לוי כו' כתב שכל זמן שאחד מן השבטים קיים
לא ה' שיעבוד. ולריך לומר דשעבוד דהכא
לאו דווקא אלא שלא היו חשובים כל כך. ולפי
המבואר בספר הישר שט"י קבורת יעקב ה'
מלחמה עם עשו ואלופיו ונלחם יוסף ואחיו
וכאחיהו ואח"כ קיבץ נפוא בן אליפז חיל והלך
למלחמה על מצרים ונלחם ישראל והמצרים עמדו
מרחוק. ומזה נשאר משטמה בלב מצרים מן
העת ההיא עד שילאה מחשבתם אל הפועל
לאחר מיתת השבטים :

סי' ג ואף דוד כתוב בו והמלך דוד זקן.
וכשנקה למות כתיב ויקרבו ימי
דוד למות. והא דכתיב בפרשה שמות וימת מלך
מצרים. דרשו שגטריע. ומקשים והא כתיב וימת
מלך בני עמון (שמואל ב' י') וי"ל כי משה
המלוכה מבני עמון כדכתיב סוף י"ב שם :

סי' ז ולמה כל האבות חובעין ומחבצים
קבורת א"י ח"ר אלעזר דברים
בגו. ר' אלעזר לטעמו דאמר בכחוצות דף
קי"א ע"א מחים שבח"ל אינן חיים. ושם אמר
קרא דברים בגו ואם מתי ח"ל חיים למה
הטריח את בניו. ומשני שלא קיבל עליו לער
מחילות. ונראה לי לומר דשאר לדיקים אין
להם לער דעד שמגיעין לא"י אין רוח של חיים
בהם כדאמר המדרש להלן בס"י זה והם
מתחלגלים

הורה עדיף. ובברכות דף י"ב ע"ב אם ת"ח
הוא לריך שיחלה עליו שנאמר. ואין חולה
מכם עלי. וזה כתיב במלך. והרמב"ם כתב סוף
הלכות ת"ח אצל ת"ח שציווה אדם או חרפו
בפרהסיא חסור לו למחול על כבודו ואם מחלו
נענש. וכחכ הלח"מ שזה נלמד מיומא דף כ"ג
ע"ב מפני מה נענש שאל מפני שמחל על
כבודו והק' והא מלך שאני דאינו יכול למחול
על כבודו. וביו"ד סוף סי' רמ"ג כתב המחבר
לדברי הרמב"ם ולא כתב הך דאם מחלו נענש
והיינו משום קושיא דלעיל. אצל יש לומר דמלך
אינו יכול כלל למחול אפילו אם מבקש ממנו
מחילה דדוד שמחל לשמעון ב"ג הוא משום דלא
ה' לו אז דין מלך שה' מתכפר בשעירה כהדיוט
כמבואר לעיל. אצל ת"ח דתורה דילי' יכול למחול
אם מבקש ממנו. אצל אם אינו מבקש מחילה
הוא כדן הגאון במלך. ולפי המדרש שלפנינו
עדיף מנ"י ואחי שפיר דעת הרמב"ם וכדמסיים
עד שיבקש ממנו מחילה וימחול לו :

פרישה צה

סי' א ובשם שחם הולך [מעולמן] כך הוא
בא [לחמה"מ] הלך עור ובה
עור. וכן הוא לומר אני חמי' ואחי' ואח"כ
מחלתי ואני חרפתי סנהדרין דף ל"א ע"ב :
סי' ב ר' יוחנן שר הבירה אמר אפילו עירובי
תבשילין ה' אברהם יודע שנאמר
עקב אשר שמע אברהם בקולי. כתוב בס'
תולדות אדם בשם הגאון האמיתי הלדיק ר'
זלמן מוהלאזין ז"ל דל"ל ע"ה והוא ר"ה עירובי
תחומין ודריש מעקב דמאות תחומין תלוי בעקב
ולעיל פ' ס"ד סי' ד' הארבעה בזה עיי"ש :
שם א"ל הקב"ה אחת למדת בניך תורה
בעוה"ז אצל בעוה"ב אני בכבודי
מלמד לכם את התורה שנאמר וכל בניך לימודי
ה'. דהיינו אותם שלמדו תורה בעוה"ז ילמדו
אז התורה מפי הקב"ה ומפרש למודי ה' שה'
יה"ש ילמוד עמם לעוה"ב. ואחי שפיר בזה מה
שמקשים בשילהי ברכות דאמר ת"ח מרבים

בציר אביעזר

מחגלגלים ובחין עד שמגיעין לארץ ישראל והקב"ה
נותן בהם רוח של חיים ועומדים. ע"כ. וכדלמרי'
בשבת דף ק"ג ע"ב עתידין לדיקים דהו
עפרא ומסיק ההוא שעה אחת קודם תחא"מ.
אבל יעקב אבינו לא מת תענית דף ח' ע"ב.
לכן לא קיבל עליו לער מחילות :

סי' ט ר' יוחנן כשה' מסתלק מן העולם אמר
קברו אותו בכלים לבושים דבריקא
לא לבנים ולא שחורים שאם עמדתי בין הלדיקים
לא נבזם ואם עמדתי בין הרשעים לא נכלם.
החילוק שבין בושם לכלימה נראה דבושה שייך על
מי שיש לו להחביי' באמת כמו דלמרי' בצרכות דף
י"ב ע"ב כל העובר עבירה ומחביי' בה כו'
וכלימה היינו שמכלימים אותו אף על לא דבר.
לכן אמר בין הלדיקים לא נבזם ובין הרשעים
לא נכלם כי הרשעים מלעיגים על הלדיקים ויש
מן הרשעים שאפילו על פתחי של גיהנם אינן
חוזרין בחשבה עירובין דף י"ט ע"א וכיון
לארוק בעבירה עיין ע"ז דף י"ז ע"א. עוד
י"ל דלכאורה קשה דהכא ה"ר' יוחנן מסופק
אם יעמוד בין הלדיקים או בין הרשעים והא'
ר' יוחנן בחגיגה דף ט"ז ע"ב גבורתא למיקלי
לרבו אי נקטי' ביד מאן מרמי לי' מן ידי אלמא
שה' בטוח שלדיק גמור הוא. וי"ל דהיינו הך
דקאמר הכא ואם עמדתי בין הרשעים דהיינו
כשילך להגיל את אחר ולנקטו ביד להוציאו מבין
הרשעים בין כך ילך ויעמוד בין הרשעים
והרשעים יהיו סבורים שהביאו אותו לדון ולהעניש
ביניהם והוא הולך לבזם לבנים כמו לדיקים
ילעיגו עליו ויאמרו גם אתה חלית כמונו אנו
נמשלת. ואע"ג דדוד אמר לולא האמנתי לראות
בצוב ה' בארץ חיים כדלמרי' ברכות דף ד'
ע"א אבל איני יודע אם יש לי חלק בהם.
היינו בצורו בחיים חיותו וכדלמרי' אל תאמין
בעלמך עד יום מותך וכדלמרי' שם אמר שמא
גרם החטא אבל ביום מותו יודע הוא במעשיו
שעשה בחייו. ולא תקשה הא אמרי' בב"מ דף
פ"ד ע"א נח נפשי' דר"ש בן לקיש והוא מלמד
ר' יוחנן טובא והוי קא לווח עד דסף דעתי'
מנ"י פירש"י. נעקרה ממנו דעתי' ונשתתה .

ד"ל דקודם מותו חזר דעתו עליו כידוע
ובפרט ללדיק כר' יוחנן. ובכתובות דף ק"ג ע"ב
מת מתוך השחוק סי' יפה לו כו' פניו להובין
ואדמונים סימן יפה לו. וזה שאמר לו יהודה ליוסף
והורידו עבדיך את שיבת עבדך אבינו ציון
שאלה. ואע"ג שחשב שהוא מזרי. ענין מוסרם
הוא גם להפילוסופים. ובין צדכרים. ובצרכות
דף ה' ע"ב כתב רש"י צד"ה ביר וגברא רבה
כו' יוחנן לא בלו לו יסורים שאינן של אהבה :
שם **רבי** בחייו ה' דר צלפורי י"ז שנה והי'
קורא על עצמו ויחי יעקב בארץ
מזרים שבע עשרה שנה וח' יהודה צלפורי י"ז
שני. כתבו המקובלים שרבי הוא נשמתו של
יעקב אבינו והוא ר' יהודה הנשיא ושמעתי
הנשיא ר"ח הוא נשמתו של יעקב אבינו :

פרשה צו

סי' ד' **המלאך** אמר ליחשע הזהר ש"ח כשם
שעשה משה רבך וגדחתו. פי'
הזהר שאין אתה כמשה כי משה אעפ"י שגדחתו הי'
ה' עמו באספקלריא מאירה אבל אתה אם תדיחתי
אין זה טוב. והמ"כ כתב שאמר בן דרך
תחמונים. פי' שה' אמר לו כאשר הייתי עם משה
בן חת' עמד אבל אמר לזה רק חזק ואמץ וגם
אינו בשווי. וכן חגיגה דף ג' ע"א עבד שרבו
שוקל לו קלות כחמורות כלום תקנה יש לו. ופי'
הטורי אבן דה"ק כשם ששוקל החמורות בן הוא
שוקל הקלות ואינו מעלים עיניו מהם אבל לא
בשוקל וכן פי' הגר"א במשלי וכן פירש בספר
מסילת ישרים :

סי' ה' **א"ר** לוי סי' רבוא תינוקות עברו
נשותיהם של ישראל צלילה וכו'
הושלכו ליאור ועלו צרכותו של משה. דכיון
שהשולך משה ליאור אמרו האליטונימים כבר
הושלך ליאור מושיען של ישראל ובעלו הגזירה בן
הוא בסוטה דף י"ב ע"ב. ועיין שם בחוס' בשבילו
נללתם כולכם חיינו' אדרבה בשבילו נגזרה הגזירה
שראו אליטונימים וכו' יש לומר שהוא הי' הראשון
עכ"ל. וז"ל דהמדרש ראה לומר שהיו עומדים
להשליכם

להשליכם ליאור ועלו ר"ל ולא הושלכו :

פרשה צח

ס' ז אפר שהוא עתיד להיות ב' שבטים
העומדים בראש הר עיבל
ואומרים ארור שוכב עם אשת אביו והוא עושה
הדבר הזה כו' ריב"ל משום רשב"י לאחד
שחשדוהו מוכר תרומה בשל חולין בקשו אחריו
ולא מלאו בדברים ממש ומינו אותו משער בשוק.
ברש"י בנימוקי חומש פ' כי תבוא בפסוק מכה
רעהו בסתר כתב בשם ר"מ הדרשן י"א ארורין
יש כאן כנגד י"א שבטים וכנגד שמעון לא כתב
ארור לפי שלא הי' בלבו לבדו לפני מותו
כשברך את השבטים לכך לא ראה לקללו ע"ל.
וסדר השבטים על הר גריזים שמעון ולוי ויהודה
ויששכר ויוסף ובנימין ועל הר עיבל ראובן גד
ואשר וזבולן דן ונפתלי. וכשלא תחשוב שמעון
נמלא ראובן הוא הששי וארור שוכב עם אשת
אביו הוא הששי שבארורין שהוא נגד ראובן.
ולשון הגמרא שבת דף כ"ה ע"ב אפשר עתיד
זרעו לעמוד על הר עיבל ולומר ארור שוכב עם
אשת אביו ויבא חטא זה לידו. ולשון זה מכון.
וכן מה שאמר ריב"ל בשם רשב"י ומינו אותו
משער בשוק שלא יעשה עול שמוזה נראה שהוא
לא עשה ולא עולתה זו ולא חשיב אלא ארורים
שבמעשה פריטיות ואשר לא יקם את דברי
התורה הזאת הוא כללית והוא בשנים עשר.
ועיין בפ' שם בשם' שבת ומה שהקשה שם
ממירת יוסף. והתירוץ דאשר גז' יקום אינו
במספר. ולא נאמר נגד אחד מהם. גם לפי מה
שמבואר בספר הישר בקשו למוכרו ולא מכרוהו
רק המדינים גבזוהו והעלו אותו מן הבזר
ומכרוהו לישמעאלים בעשרים כסף וכן מפורש
בפסוק ויעברו אנשים מדינים סוחרים וימשכו
ויעלו את יוסף מן הבזר וימכרו לישמעאלים
בעשרים כסף ורק האחים הי' בידם ליקח אותו
מיד המדינים ולא לקחורו רק לקחו מידם
עשרים כסף ועל זה אמר אשר מכרתם אותו
מלרימה. ועיין בספר הישר ודבריו אמת ולא עברו
השבטים על מה שכתוב בתורה וגונב איש ומכרו :

ס' יא יהודה אחת יודוך אחיך אמר רשב"י
יהיו כל אחיך נקראין על
שמך אין אחד אומר ראובני אלא שמעוני אלא
אלא יהודי אלא. ועיין לעיל פרשה ל"ד ס' ג'
אותן עגלות ששלח פרעה לשאת אותו היתה ע"ז
חקוקה ועמד יהודה ושרפן. וכן דוד ויעזבו את
עלזיהם וישאם דוד ואנשיו. ועיין במה שכתבתי
שם שזה הי' חוסס המלך שלהם וזה הי' ענין
מס"ל דאם הי' נתודע הי' נענש ואפשר דמשום
הכי זכו שינתן להם עורף כדלהלן במדרש :

ס' יב גור ארי' יהודה מטרף בני עליה כרע
רצץ בשעה שאין שונאים כרע
שכב. ויש לפרש מטרף בני עליה קאי על גור
ארי' פי' כשתעלה ממטרף במלחמה אז כרע
רצץ כארי' וכלב"א מי יקימו ובתרגום וליה
מלכו דיתעצמוני' שבו לא יתגרה שום מלכות :
ס' יג ר' יוסי בר"ח מן דיוגדב בן רכב. והוא
סחס ר' יוסי שבש"ס ולכך אמר
שבת דף קי"ח ע"ב גיטין דף כ"ב ע"א מימי לא
קראתי לאשתי אשתי ולשורי שורי אלא לאשתי
ציתי ולשורי שרה שלא הי' לו לא בית ולא שרה
כמבואר בם' ירמיה. הגאון הגפלא ר' יחיאל
העללער ז"ל :

ס' יז ישישכר חמור גרס. יששכר חמור
לגרמיו. כדאמר רב
שבת לך קראי לך תגאי ומסיק מעיקרא כי עבד
אינש אדעתא דנפשי' קעבד פסחים ד' ס"ח ע"ב :
ס' יח יחי דן נחש עלי דרך שפיטון עלי ארה.
דרך הוא הגדול שרבים מהלכים
בו ארה הוא קטן וכן נחש הוא גדול שפיטון
הוא קטן שאינו נראה כמו שכתבו האוס' בחולין
דף י"א בד"ה וישתה. וכן הי' שמעון בתחילה
הי' נראה גבורתו בפומבי בלחי חמור הכה אלה
איש ואחר שנקרו פלשתיים את עיניו לא נראה
גבורתו ואז הנושך עקבי סוס ויפול רוכבו אחר
כן וילפוח את עמודי החור וגו' :

שם ס' הסי' **לפי** שהי' יעקב אבינו רואה
אותו וסבור שהוא מלך
המשיח כיון שראה אותו שמת אמר אף זה מת
לישועתך קייתי ה'. דבשמעון כתיב והוא יחל
לחשיע

וה'שע את ישראל דהיינו החתלת השועה והישועה הגמורה שה' ע"י דויד ומלך המשיח שיבוא צ"ב לכך נקרא שמעון כלומר שמש קטון כמו שאומר מאיש אשון בת עין וכן אמר אבישלוס האמינון אחיה ה' עמך וכן על כפיס ישלונך ולא ישלוך ע"ד הבא לטהר מסייעין אחרו. דהמושיע אמיחי נקרא בשם שמש כמו כי שמש גמגן ה' וכן כסלו כשמש נגדי וכן לפני שמש יגון שמו ומידרש על מלך המשיח צ"פ חלק. ולפי שקץ הימין נסתלקה מיעקב כדאמר' בפסחים דף כ"ו ע"א לכך אמר לישועתך קיימי ה' חף שלימי רוחה אוחה אבל קוה קיימי ה'. דבר זה למדתי מפ' האלשיך :

ה' כ **אף** אורה משפטיך ה' קיוונך אלו יסורים. כר' אליעזר בר"ש צ"מ

שאמר אחיי ורעי בואו. לשמך זו קדושת ה'. כדאמר ר' עקיבא ברכות דף ס"א ע"ב כל ימי הייתי מלמער על מקרא זה בכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו והי' מקוה לזה. והגאון ר' ברוך מדרכי ז"ל אבד"ק נאווארדאק וסעדליץ אמר. דאמר' בעירובין דף כ"א ע"ב שאמר ר' עקיבא מוטב שאמות מיתח עלמי ולא אעבור על דברי חבירי פי' אעפ"י שהי' משחוקק שלא ימות מיתח עלמי אלא שיהי' נהרג על קדושת ה' אעפ"י מלעבור על דברי חבירי מוטב שאמות מיתח עלמי. ובמנחות דף כ"ט ע"ב שאמר משה על ר' עקיבא זו חורה וזו שכרה והשיב לו הקב"ה כך עלה צמחשבה פי' הגאון הנשיא ר' מענדל זללה"ה רב דליבאוויטש דהיינו מחשבתו של ר' עקיבא שאמר מתי יבוא לידי ואקיימנו. ומה שאמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן עיין בל"ח. והחסיד הקדוש ר' שמעון אסטראפאליער זללה"ה פי' שיש שם חכ"ה והוא משם ע"ב ובו הרג משה את המארי וכשאמר למה חכה ריעך אמר הלהרגי אחי אומר ושם זה נמלא בסופי חיצות של והבנת את ה' אלהיך והיו סבורין התלמידים שיאמר גם פסוק והבנת ויכוין בזה השם ויהרג את הרשע הדן אותו והוא ה' מאריך באחד. ועיין בפסחים דף כ"ו ע"א בפירש"י בד"ה

פרישה צמ

סו' סי' א **וכן** ה"א הנה שמעונה באפרתה וגו' ר' יהודה אומר ביהמ"ק נבנה בחלקו של יהודה דכתיב אפרתי מבית לחם יהודה. ר' שמעון אומר בחור של מי שמתה באפרתה. והוא צימין. וקשה לי דביומא דף י"ב ח' תיחא ומה ה' בחלקו של צימין אולם והיכל ובית קה"ק ומוקי לה החס כר' יהודה וכן במגילה דף כ"ו ע"א ובכ"ד. ולריך לומר דהבא ר"ל הר הבית הלכות והעזרות וקראם ביהמ"ק כדחנן פ"א דמס' כלים עשר קדושות הן ע"ש ועליהם חר"י כאן ביהמ"ק נבנה בחלקו של יהודה. ולפי"ז ר"ש לא פליג חר' יהודה בעיקרא דמילתא דר' שמעון קאי על אולם והיכל ובית קה"ק אלא דפליג אמאי קאי הר קרא דהנה שמעונה באפרתה וגו' ור"ש גמי ס"ל דירושלים נתחלקה לשבטים. ולפי זה טוב יותר למיגרס בהך ברייתא דיומא שס. דס"ל דירושלים לא נתחלקה לשבטים ר"א צ"ר לרוק אומר חף לא מטות דלי ר"א צ"ר שמעון כדאיתא בתוספתא. ח"כ פליג אדאצוה ואח"כ מלאתי משין זה בהגהת הגר"ל :

סי' ב **בנימין** כנגד מלכות מדי' זה נמשל לזאב וזו נמשלה לזאב וארו חייה אחריו תנייה דמי' לדב רח"ל לדב כתיב. בחולין

ראשון יאל אחרון וי"ל דס"ל דתאמות מטיפה אחת נולדו :

שם ג' כתרס היו ביד הכהונה והמלוכות והצבורה כו' ואיצדח אוחן מי גרס לך פחו כמים אל חוחר. ולעז הריא הי' הכהונה והצבורה דבר אחד שהיה עבודת הקרבנות בצבורים קודם חטא העגל. ובשביל שבכורי אחת יתר שאת דהוא כהונה ובשביל שאתה כתי ורשית אוני יתר עז דהוא מלוכה דמלך לריך להיות תקיף ואמין לבו בצבורים. פחו כמים שלא כבשת כעסך אלא מיהרת כמים לכך אל חוחר לא יהי' לך יחרון על אחיך במלוכה דזה אין הגון למלך להיות כעסך דכתיב חמת מלך מלאכי מות. כי עליה משכבי אביך אז חיללת הכהונה דענין צות מחלל ומפסיד הכהונה דכהן אסור בזונה ובת כהן כי חלל לגנות את אביו היא מחללת ופניהם על שקינא על הזנות זכה לכהונה ועיין לעיל פרשה פ"ז ס' ט' וצמה שכתבתי שם : שם כ' עליה משכבי אביך בשעה שהבאת דודאים והיתה אחך אומרת לאחותה המעט קההך ית אישי. את עליה משכבי וחללת יצועי. אין רצונו לומר שבאותה שעה הי' דזה הי' בעודן בבית לבן ורחל קיים. וכתיב ויהי בשבון ישראל בחרץ בחרץ הריא וילך רחובן. אלא דרלה לומר שבשעה שמע ממנו הדברים ידע שאחות אמו היא ארה לאמו נקט בלבו וכשהעמיד מיטתה של בלהה אלא מיטתו עמד וצילבל כדאיתא במדרש :

ס' ט ארתא הודית במעשה תמר ידך בעורף אויביך זה דוד שהוא עומד ממנו דכתיב ואויבי תחה לי עורף. וכן דוד לא הי' ראוי לאותה מעשה אלא כדי להורות תשובה ע"ז ד' ב' כיהודה מי גרס לראובן שיודה יהודה רש"י צפ' וזאת הכרבה ב"ק דף ל"ב ע"א. וכן יהודה לא הי' ראוי לאותה מעשה אלא שהקב"ה רמו למלך הממונה על התאווה כדאיתא במדרש וישב. וגדולה תשובה שבמקום שבע"ת עומדים שם אין לדיקים גמורים יכולים לעמוד ברכות ל"ד ע"ב וצפרט במקום שלא חטאו ואונם רחמנא פטרי' והתשובה הי' תשובה מעולה וזה

דף נ' ע"ב סניא דיבי פירש"י מאוס וכחוש אפילו לזאבים :

שם זאב ערבות יסדרם זו מדי ביד מילכות מדי נופלת ביד מרדכי שהוא בא משל בנימין. י"ל ע"ד דלמרי' במגילה דף י"ב ע"א הי' מיון מלכי ממיכו אפרכי ולכך כתיב ומדי הפרתמים דאחשורוש הי' מלך פרס ומרדכי נעשה משנה למלך במקום המן. ולעיל פ' מ"ד ס' כ' גדולה זו מדי דכתיב גידל המלך אחשורוש את המן ועיין מה שכתבתי שם : שם מסורת הוא שאין עשו נופל אלא ביד בני' של רחל הה"ד חס לא יסחבום לעירי האלן. עיין ב"ב דף קכ"ג ע"ב : ס' ג החדד ואחר בא אליו וגו' ח"ל כן ח"ל מרי' דעלמא נסיב חד חרצא וניתנה בגו מיעד. משום שאמר לו דבר אלהים לי אליך ע"כ דריש. כן אמר לי מרד דעלמא דאס לא כן הוילא ש"ש לבטלה. והכוונה שאלהים העיר את לבו לעשות כן ועיין מ"ב :

שם ויצא הפרשדונה פרחי". שם בפסוק ויצא גם הגלגל אחר הלהב ויסגר החלצ בעד הלהב. כי לא שלף החרב מצטנו וילא הפרשדונה. הגלגל הוא הקחא [דר שטיין] והוא רחב מן הלהב ואס לא הי' נתקע גם הגלגל לא הי' מת כי לא הי' מגיע לחלל הכרס ששם הפרש ואעפ"כ ויסגר החלצ בעד הלהב שלא הגיע לחלל רק כי לא שלף החרב מצטנו וילא החרב הפרשדונה אל חלל הכרס ששם הפרש וזה משום שנתקע גם הגלגל ולא הי' מה לעכבו דאס לא כן הי' החילון של הבטן מעכב הגלגל מלכנסו לפנים ולא הי' מגיע לחלל כן נ"ל הפשט בע"ע ועיין במפרשים :

ס' ו כתי' ורשית אוני אחת היית טיפה ראשונה שלי. הקשה אחד מן התלמידים למ"ד תאמות נולדו עם השבטים וראובן הי' בכור פטר רחס לאמו א"כ היתה התיומת נולדה מטיפה ראשונה כמו שפירש"י צפרשה חולדות משל לשופרת שפי' אר הגננם

שאלמימותו בפנימיותו וכדאמרי' בקידושין דף מ' ע"א עבר אדם ושנה הוחרה לו כו' נעשית כהיתר שאלו נתפס גם על המהשבה כדאמרי' שם שנתקלקל גם בפנימיותו אז כלומר יהיו וכדחקן שאלו כלומר לבן ונחשב לשלישי בלבינותו וגם זה לריד כיבוס כדכתיב כבסי מרעה לבן וכתיב אם חכבסי בנחר וכדאמרי' בשבת דף קנ"ב ע"ב כלים ינחנו לכובס ולזה לריד תשובת המשקל:

סי' יב דין עמו כאשר כימורו של עולם שאלו לריד סיוע במלחמה. וכן דרשו לעיל על יעקב. פרשה ע"ז סוף סי' ח' אין כאל ומי כאל ישרון ישראל סבא. מה הקב"ה כחוב צו ונשגב ה' לבדו ציוס ההוא אף יעקב ויחר יעקב לבדו ור"ל ויחזק איש עמו שזה כל כח עשו דהיינו המלאך שלו וגלחו כדכתיב כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל וזה כשה' לבדו בלא שום סיוע:

סי' יג **מאשר** שמה לחמו שבנותיו נאות. כדכתיב כי אם הלחם אשר הוא אוכל זו אשתו ובכתובות דף י"ג ע"א לישנא מעליא כדכתיב אכלה וגו' :

פרשה ק

סי' א **אמר** להם אם זכיתם לכם זכיתם בעלמי. כלומר אם זכיתם בעלמי שתשמרו את לוויי לכם זכיתם :

סי' ד **למה** מה לפני אחיו כו' על דעתיהון דרבנן קרוב לה' פעמים יהודה אמר עבדך חבי והוא שומע ושחק: עיין מ"ב ובמדרש אחר אחיה שמת עשרה שנים קודם לאחיו. ראויה בספר זכרון יוסף שאמרה רבנית אחת משום כי המלך בינותם :

וזה זכה רק יהודה שילא ממנו דוד דבשאר המלכים ה' ה' איש מלחמה ויגרש מפניך חייב ויחמר השמר ודוד נתנו לו העז והממשלה להיות ידו הושיעה לו :

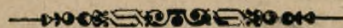
סוף סי' י **חברירי** עינים מיין מכאן אחת למד שהיו הרבה בנצלו. דנופרש פשוטו של מקרא דרובן ה' לכוול העינים שהיו אדמומות. ולשוף השנים בדבר המלבן שהיו לבנים. ואמר במליא שבי יהודה לא יהיו לריבים לזה אלא שהיו להם בארנס הרבה יין שהיו להם חכלילי עינים מיין וליבון שנים מהחלב שהיו שוחים. וזה המשל אבל לא זה החכליל והמשיל הגרלה בדרכה. אלא הגמשל בזה הוא כאשר שאומר לחבירו מזוג לי ושנה לי כלומר מזוג לי כוס ואשעה אותו ושנה לי. כן יבקשו מהם שילמוד אותם ההלכה וישנה ויחזור לו כי בני יהודה הקפידו על הלשון (כדאמרי' עירובין דף נ"ג ע"א) לאומרו בלשון לח וערב ה' לשמוע אפילו אם יחזור כמה פעמים וזה שחיי ערב לי חיד הסועמו יאמר לי. ולבן שנים דריש לבן שנים * בזכות האורה שנמשלה לין וחלב כדכתיב ובלא מחיר יין וחלב. ע"ד אם יהיו חטאים כשנים כשג ילבינו אם יאדימו כחולע. כלומר יהיו וכדאמרי' בפסיקתא אם חטא אדם מה יעשה ויתכפר לו אם ה' רגיל לשנות פרק אחד ישנה שני פרקים וכדאמרי' בדרכות דף ה' ע"א בחדר ואמת יכפר עון. חסד זו גמ"ח אמת זו תורה. ושנים המה חושים של למה לבנים אלא שזכרים אדם. ושלג הוא עז בלבינותו דהן בנעים בהרה עזה כשלג והוא בחולתו כאשר ירד השלג מן השמים. וזה אם יהיו חטאים כשנים שאין האדמומית רק לבן מבחוץ אבל לא שלג בפנימיותו אז יתכנס ויחלבן עד כשלג ילבינו אבל אם יאדימו כחולע דהיינו שיאדימו גם בפנימיות כמו החולע

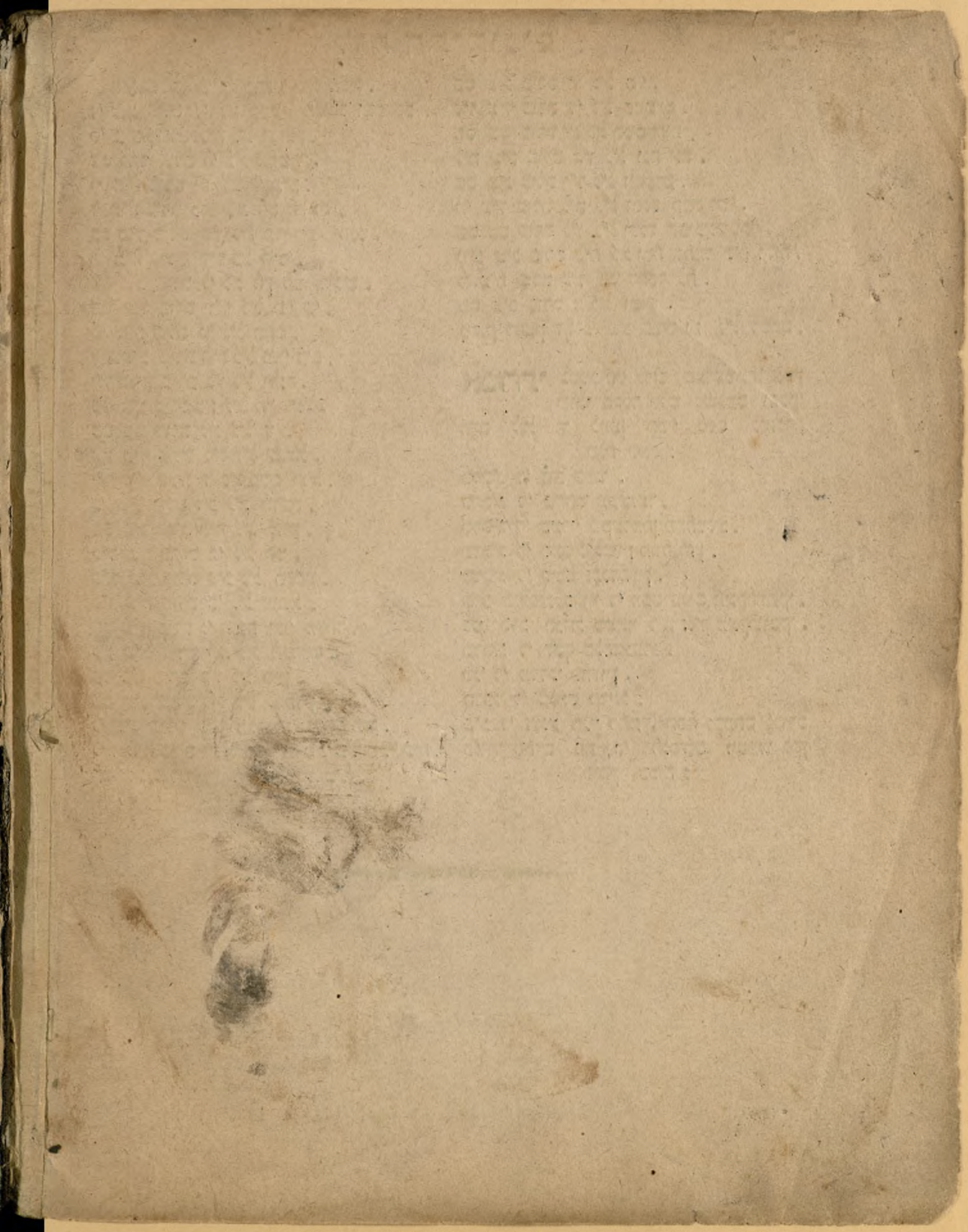
שם ע"ב שורה ח' ז"ל ס"י .
 ל"ד ע"ד שורה ד' ז"ל שמסכם .
 שם שם שורה י"ג ז"ל הטוסחאות .
 ל"ח ע"ב שורה ל"ז ז"ל ולא יחא .
 שם ע"ג שורה י"ד ז"ל ויחפרש .
 מ' ע"ד שורה ל"ה ז"ל והגה קמה וכו' .
 שם שם שורה ל"ז ז"ל והגה חסובינה וכו' .
 מ"ב ע"ב שורה ל"א ז"ל והא דאמר היא והוא .
 נ' ע"א שורה כ"ד ז"ל דאשר לא .
 שם ע"ב שורה ז' ז"ל ועיין .
 בחלק ראשון דף ל' ע"ג שורה י"ז ז"ל דהתם .

אמרתי להציג פה אחס פערעטמערלעטין
 מאלו שכבר הלכו לעולמם ושכחו
 חיים לכל חי למען חסדי להם למזכרת
 הלא המה :

הר"ג ר' ל"ז במפי .
 הר"ג ר' שמחה עטינגער .
 הר"ג ר' שמרי' טוקערמאן ממחלוצ .
 הר"ג ר' העשיל לעווין מוואלאוין .
 הר"ג ר' הירש זעלדאוויץ .
 הרב המופלג בתו"ר ר' משה שלום מינקאווסקי .
 רב הרב הגדול העילוי ר"ש זלמן מינקאווסקי .
 הר"ג ר' יוסף שלאסבערג .
 רב' ר' מרדכי אורוויץ .
 הרבני ר' שלמה קריגל .
 ש"ב ר' זעליג אל"י ראזין. תהא נשמחם לרורם
 בצרור החיים את ה' אלמיהם ויעמדו לקץ
 הימין ב"א :

ג' ע"א שורה א' ון' הוא ז' מאות ז"ל .
 ד' ע"ג שורה ד' ז"ל העמין מבורר ומחייטב .
 ה' ע"ב שורה ל"א ז"ל חרובין .
 שם ע"ד שורה ח' ז"ל לשיטת' .
 ו' ע"א שורה י"ז ז"ל ח' ע"ב .
 ז' ע"א שורה כ"ט ז"ל אס אין זה .
 שם ע"ד שורה ט"ז ז"ל מרי מתי יחבני .
 ח' ע"א שורה יו"ד ז"ל חוס' .
 שם ט"ג שורה ל' ז"ל אין אנו צריכים .
 שם ע"ד שורה יו"ד ז"ל ס' ט' .
 ט' ע"ב שורה ט' ז"ל התם .
 י"א ע"ב שורה כ"ה ז"ל והי' בית .
 י"ד ע"א שורה ל"ו ז"ל והא .
 שם ט"ג שורה כ"ז ז"ל אפי לעולם .
 שם שם שורה ל"ג ז"ל זו .
 ט"ז ע"א שורה ל"ח ז"ל ישראל .
 י"ח ע"ג שורה ז' ז"ל שהם חו"ל .
 כ' ע"ב שורה ל"ב ז"ל אדע .
 שם ע"ג שורה כ"ה ז"ל דיק .
 כ"ד ע"ב שורה ג' ז"ל חנו .
 כ"ה ע"ב שורה כ"ב ז"ל הפשט .
 כ"ו ע"א שורה ה' ז"ל מועיל .
 שם ע"ג שורה ג' תיבת וכו' מיוחד .
 כ"ז ע"ב שורה י"ד ז"ל אברהם .
 שם שם שורה ט"ו ז"ל הוון .
 שם ע"ג שורה ל"ב ז"ל לדקדק .
 ל' ע"ג שורה ל"ד ז"ל שהי' צד נבאים .
 ל"ב ע"א שורה י"ג ז"ל בח"מ ס' פ"א סעי' כ"ה .
 שם שם שורה ט"ז ז"ל ד' ס"ה ע"א .

MGB 178

